

**SÖZLÜKBİRİMLERİN TANIMLANMASI BAĞLAMINDA
TÜRKÇE SÖZLÜKLERİN KARŞILAŞTIRILMASI**

Ahmet BASATEMUR

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2013

**SÖZLÜKBİRİMLERİN TANIMLANMASI BAĞLAMINDA
TÜRKÇE SÖZLÜKLERİN KARŞILAŞTIRILMASI**

Ahmet BASATEMUR

T. C.

**Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü**

**Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Türk Dili Bilim Dalı
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

Eskişehir

2013

T. C.
ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ahmet BASATEMUR tarafından hazırlanan Sözlükbirimlerin Tanımlanması Bağlamında Türkçe Sözlüklerin Karşılaştırılması başlıklı bu çalışma 24/09/2013 tarihinde Eskişehir Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Emine KOLAÇ
Akademik Unvanı ve Adı Soyadı

Üye: Prof. Dr. Erdoğan BOZ
Akademik Unvanı ve Adı Soyadı
(Danışman)

Üye: Doç. Dr. Can ÖZGÜR
Akademik Unvanı ve Adı Soyadı

Üye: Doç. Dr. Ferruh AĞCA
Akademik Unvanı ve Adı Soyadı

Üye: Dilek ATAİZİ
Akademik Unvanı ve Adı Soyadı

ONAY
.././2013
(İmza)

Doç. Dr. Hasan Hüseyin ADALIOĞLU
Enstitü Müdürü

ÖZET

SÖZLÜKBİRİMLERİN TANIMLANMASI BAĞLAMINDA

TÜRKÇE SÖZLÜKLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

BASATEMUR, AHMET

Yüksek Lisans-2013

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Türk Dili Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Erdoğan BOZ

Bu araştırmanın amacı, Türkçe sözlüklerin başarı düzeylerini ölçmek ve yeni hazırlanacak olan sözlüklere sağlam ölçütler sunmak için sözlükbirimlerin tanımlanması bağlamında Türkçe sözlükleri karşılaştırmaktır.

Çalışmanın girişinde sözlükbilimi, sözlük ve önemi, sözlük hazırlama ve sözlük türleri; anlam, anlambirimcik, anlam ölçütleri; kavram ve kavram alanı hakkında birtakım genel bilgilere yer verilmiştir. Giriş bölümünden sonra "Sözlükbirimlerin Tanımlanması Bağlamında Türkçe Sözlüklerin Karşılaştırılması" bölümünde ise Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Milli Eğitim Bakanlığı Örnekleriyle Türkçe Sözlük, Doğan Büyük Türkçe Sözlük, TDK Türkçe Sözlük ve Ötüken Türkçe Sözlük'te belirlenen kavram alanları noktasında, sözlükbirimlerin anlambirimcikleri ayrıştırılıp, anlam ölçütlerinin sayıları ve oranları incelenmiştir.

Değerlendirme ve sonuç bölümünde ele alınan sözlükbirimlerdeki anlam ölçüt sayılarına göre sözlüklerin başarıları; kavram alanlarına göre anlam ölçüt sayıları, farklılıkları ve sözlüklerin iç tutarlılıkları ile ilgili istatistiksel bilgiler tablo halinde aktarılmıştır. Ve son olarak elde edilen bilgilere dayanılarak sözlüklerin, ortak kavram alanı noktasında sözlükbirimlerin tanımlanması bağlamında ölçünlülüğü ve tutarlılığı tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Türkçe Sözlük, sözlükbilimi, sözlükbirim, anlam ölçütleri, anlambirimcik.

ABSTRACT

IDENTIFICATION OF THE CONTEXT OF LEXEMES COMPARISON OF TURKISH DICTIONARIES

BASATEMUR, AHMET

Master Thesis-2013

Turkish Language and Literature Department

Turkish Language Field

Advisor: Prof. Dr. Erdoğan BOZ

The aim of this thesis is identification of the context of lexemes comparison of Turkish dictionaries to measure the level of success of Turkish dictionaries and submit good new criteria to the dictionaries will be published.

In the introduction of this thesis, it has been given a place to some general information about lexicography, dictionary preparation and glossary types, semantic, seme, mean criterions; concept and conceptual field. After this chapter, in the chapter of "Identification Of The Context Of Lexemes Comparison Of Turkish Dictionaries" in the point of conceptual fieldes which are determined in Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Milli Eğitim Bakanlığı Örnekleriyle Türkçe Sözlük, Doğan Büyük Türkçe Sözlük, TDK Türkçe Sözlük ve Ötüken Türkçe Sözlük seme of lexemes had been decomposed and examined number and rate of mean criterions.

In the chapter of evaluation, it has been given on the table that statistical information of about disparity and internal consistency of dictionaries, according to conceptual fields number of mean criterion, according to number of mean criterions accomplishments dictionaries in the lexems. And finally, based on the information obtained in the conclusion, it has been discussed that dictionaries's standard in the context of the definitions of the dictionary units at the area of a common concept and consistency of them with each other.

Key Words: Turkish dictionary, lexicography, lexeme, mean kriterions, seme.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	İV
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER	VI
TABLOLAR LİSTESİ	VII
GRAFİKLER LİSTESİ	XI
KISALTMALAR LİSTESİ	XIII
ÖN SÖZ	XV
GİRİŞ	1
ARAŞTIRMANIN AMACI	1
ARAŞTIRMANIN KAPSAMI	1
ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	1
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	2
1. SÖZLÜKBİLİMİ	3
1.1. SÖZLÜKBİLİMİ NEDİR?	3
1.2. SÖZLÜK VE ÖNEMİ	5
1.2.1. SÖZLÜK HAZIRLAMA VE SÖZLÜK TÜRLERİ	6
1.2.1.1. SÖZLÜKBİRİM	12
1.2.1.2. SÖZLÜKBİRİMLERİN BELİRLENMESİ VE DÜZENLENMESİ	14
1.2.1.3. TANIMLAR	14
1.3. ANLAM	17
1.3.1. ANLAMBİRİMCİK VE ANLAM ÖLÇÜTLERİ	19
1.4. KAVRAM	21
1.4.1. KAVRAM ALANI (TEMA)	24
SÖZLÜKBİRİMLERİN TANIMLANMASI BAĞLAMINDA TÜRKÇE SÖZLÜKLERİN KARŞILAŞTIRILMASI	27
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	255
TERİM DİZİNİ	262
KAYNAKÇA	263

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1	29
Tablo 2	31
Tablo 3	33
Tablo 4	35
Tablo 5	38
Tablo 6	40
Tablo 7	42
Tablo 8	44
Tablo 9	47
Tablo 10	49
Tablo 11	54
Tablo 12	56
Tablo 13	58
Tablo 14	60
Tablo 15	62
Tablo 16	64
Tablo 17	66
Tablo 18	68
Tablo 19	70
Tablo 20	72
Tablo 21	74
Tablo 22	79
Tablo 23	81
Tablo 24	83
Tablo 25	84
Tablo 26	86
Tablo 27	88
Tablo 28	89
Tablo 29	91
Tablo 30	93
Tablo 31	94
Tablo 32	96
Tablo 33	101

Tablo 34	103
Tablo 35	105
Tablo 36	107
Tablo 37	109
Tablo 38	111
Tablo 39	113
Tablo 40	115
Tablo 41	117
Tablo 42	120
Tablo 43	122
Tablo 44	129
Tablo 45	131
Tablo 46	132
Tablo 47	134
Tablo 48	135
Tablo 49	137
Tablo 50	138
Tablo 51	140
Tablo 52	142
Tablo 53	144
Tablo 54	145
Tablo 55	151
Tablo 56	152
Tablo 57	154
Tablo 58	155
Tablo 59	157
Tablo 60	158
Tablo 61	160
Tablo 62	161
Tablo 63	163
Tablo 64	164
Tablo 65	166
Tablo 66	171

Tablo 67	172
Tablo 68	174
Tablo 69	175
Tablo 70	177
Tablo 71	178
Tablo 72	180
Tablo 73	181
Tablo 74	183
Tablo 75	184
Tablo 76	186
Tablo 77	191
Tablo 78	192
Tablo 79	194
Tablo 80	195
Tablo 81	197
Tablo 82	198
Tablo 83	200
Tablo 84	202
Tablo 85	203
Tablo 86	205
Tablo 87	207
Tablo 88	212
Tablo 89	213
Tablo 90	215
Tablo 91	216
Tablo 92	217
Tablo 93	218
Tablo 94	220
Tablo 95	221
Tablo 96	223
Tablo 97	224
Tablo 98	225
Tablo 99	231
Tablo 100	232

Tablo 101	234
Tablo 102	235
Tablo 103	237
Tablo 104	239
Tablo 105	241
Tablo 106	242
Tablo 107	243
Tablo 108	245
Tablo 109	246
Tablo 110	252
Tablo 111	256
Tablo 112	256
Tablo 113	258
Tablo 114	260

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1	50
Grafik 2	51
Grafik 3	51
Grafik 4	52
Grafik 5	53
Grafik 6	53
Grafik 7	75
Grafik 8	75
Grafik 9	76
Grafik 10	77
Grafik 11	77
Grafik 12	78
Grafik 13	96
Grafik 14	96
Grafik 15	97
Grafik 16	99
Grafik 17	99
Grafik 18	100
Grafik 19	123
Grafik 20	124
Grafik 21	125
Grafik 22	126
Grafik 23	127
Grafik 24	128
Grafik 25	146
Grafik 26	147
Grafik 27	148
Grafik 28	148
Grafik 29	149
Grafik 30	150
Grafik 31	166
Grafik 32	167
Grafik 33	168

Grafik 34	169
Grafik 35	169
Grafik 36	170
Grafik 37	186
Grafik 38	187
Grafik 39	188
Grafik 40	189
Grafik 41	189
Grafik 42	190
Grafik 43	207
Grafik 44	208
Grafik 45	209
Grafik 46	210
Grafik 47	210
Grafik 48	211
Grafik 49	226
Grafik 50	227
Grafik 51	227
Grafik 52	228
Grafik 53	229
Grafik 54	230
Grafik 55	247
Grafik 56	248
Grafik 57	248
Grafik 58	249
Grafik 59	250
Grafik 60	251

KISALTMALAR LİSTESİ

A:	(MÖTS ve BTS'de) Arapça
Ar. :	(MBTS, TS ve ÖTS'de) Arapça
Al.:	(BTS'de) Almanca'dan
Alm.:	(MBTS, MÖTS, TS ve ÖTS'de), Almanca'dan
anat.:	(MBTS, MÖTS, BTS, TS ve ÖTS'de) anatomi
b.i.:	(MÖTS, BTS'de) birleşik isim
birli.i.:	(MBTS'de) birleşik isim
BTS:	Doğan Büyük Türkçe Sözlük
Çin.:	(MBTS, MÖTS, BTS, TS ve ÖTS'de) Çince'den
deniz.:	(MBTS'de) denizcilik
den. :	(BTS ve TS'de) denizcilik
dnz.:	(ÖTS'de) denizcilik
eAT:	(ÖTS'de) Eski Anadolu Türkçesi
Eski Türk.:	(MBTS'de) Eski Türkçe
eT:	(ÖTS'de) Eski Türkçe
EUTS:	(ÖTS'de) Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü
F.:	(MÖTS ve BTS'de) Farsça'dan
Far. :	(TS ve ÖTS'de) Farsça'dan
Fars.:	(MBTS'de) Farsça'dan
Felemenk.:	(MBTS'de) Felemenkçe
Fr. :	(MBTS, MÖTS, BTS, TS ve ÖTS'de) Fransızca'dan
hay:	(BTS'de) hayvanbilgisi
İng. :	(MBTS, MÖTS, BTS, TS ve ÖTS'de) İngilizce'den
i.:	(MBTS, MÖTS ve BTS'de) isim
is.:	(TS ve ÖTS'de) isim
İt.:	(MÖTS, BTS, TS ve ÖTS'de) İtalyanca'dan
İtal.:	(MBTS'de) İtalyanca'dan
kim.:	(BTS ve TS'de) kimya
kim.:	(MÖTS'de) kimya terimi
Lat.:	(MBTS, MÖTS, BTS, TS ve ÖTS'de) Latince'den
MBTS :	Misalli Büyük Türkçe Sözlük
mec. :	(MÖTS, BTS ve TS'de) mecaz
mecaz:	(ÖTS'de) mecaz anlam

mec. :	(MÖTS, BTS ve TS'de) mecaz
mecaz:	(ÖTS'de) mecaz anlam
Moğ.:	(ÖTS'de) Moğolca'dan
MÖTS:	Milli Eğitim Bakanlığı Örnekleriyle Türkçe Sözlük
mutf:	(ÖTS'de) mutfak bilimi
Orta Türk.:	(MBTS'de) Orta Türkçe
OsT:	(ÖTS'de) Osmanlı Türkçesi
Osm.:	(MÖTS ve BTS'de) Osmanlıca
ÖTS:	Ötüken Türkçe Sözlük
tek.:	(TS'de) teknoloji terimi
tek.:	(MBTS ve ÖTS'de) teknik
TDK :	Türk Dil Kurumu
TS :	TDK Türkçe Sözlük
vb. :	ve benzeri
Yun.:	(MBTS, MÖTS, BTS, TS ve ÖTS'de) Yunanca'dan
zoo:	(MBTS ve MÖTS'de) zooloji
zool:	(TS ve ÖTS'de) zooloji

ÖN SÖZ

Dil, toplumlara milli şuuru aşıl原因an önemli unsurlardan biridir. Millet olma bilincinin devamının sağlanabilmesi ve kültürlerin gelecek nesillere aktarabilmesi için dilin muhafaza edilmesi gerekmektedir. Dilleri muhafaza edilmeyen kültürlerin bozulması ya da yok olması kaçınılmaz bir sonuçtur. Böyle bir sonuçla karşılaşmamak için dilin sahip olduğu sözvarlığının kayıt altına alınması gerekir. Sözvarlığını koruyacak, onu gelecek nesillere aktaracak ve tanıtacak en önemli araçlar ise sözlüklerdir. Sözlükler dilin temel malzemesini koruyan hazinelerdir.

Sözlükbiliminin uygulama alanı olan sözlük hazırlama/yazma konusunda çok değerli eserlerin olduğu muhakkak. Kendilerinden çok şeyler öğrendiğimiz saygıdeğer hocalarımızın ve bilim insanlarının bu alanda yazdıkları da ortada. Biz de ülkemizde henüz emekleme evresinde olan sözlükbilimi çalışmalarına bir nebze de olsa katkı sağlamak için bu çalışmayı başlattık.

Çalışmamız üç bölümden oluşuyor. Giriş bölümünde kısaca tanımlar, terimler ve tasnifler üzerinde duruldu. "Sözlükbirimlerin Tanımlanması Bağlamında Türkçe Sözlüklerin Karşılaştırılması" bölümünde Türk dilinin önemli sözlükleri arasında yer alan Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Milli Eğitim Bakanlığı Örnekleriyle Türkçe Sözlük, Büyük Türkçe Sözlük, TDK Türkçe Sözlük ve Ötüken Türkçe Sözlük'te bulunan ortak kavram alanı çerçevesinde belirlenen sözlükbirimlerin anlambirimcik çözümlenmeleri yapıldı ve sözlükbirimler anlam ölçütlerine göre karşılaştırıldı. Değerlendirme ve Sonuç bölümünde ise bulgular değerlendirilerek sonuç yazıldı.

Bu tezin konusunun tespitinden araştırma tekniklerine, yazımından kontrolüne kadar her aşamasında bilgi, tecrübe ve görüşlerini şahsımdan esirgemeyen ve çalışmamda en az benim kadar emeği bulunan değerli hocam Prof. Dr. Erdoğan BOZ'a, çalışma süresince manevi desteklerini benden esirgemeyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ahmet BASATEMUR

Bilecik, 2013

GİRİŞ

Bu çalışmanın birinci bölümünde "*sözlükbilimi*" kavramı ile ilgili genel bilgilere yer verilmiş. Sonra sözlük ve önemi hakkında çeşitli bilgiler aktarılarak bir sözlüğün nasıl hazırlanması gerektiği anlatılmıştır. Daha sonra "*anlam*" kavramı üzerinde durulmuş ve araştırmamızda sıkça kullandığımız "*anlam ölçütleri*", "*anlambirimcik*" ve "*kavram*" terimleri üzerinde durulmuştur.

Araştırmamızın asıl bölümünü oluşturan "*Sözlükbirimlerin Tanımlanması Bağlamında Türkçe Sözlüklerin Karşılaştırılması*" başlıklı ikinci bölümde ise daha önce rassal olarak belirlenmiş 10 kavram alanı (tema) için 10'ar sözlükbirim yine rassal olarak belirlenmiş ve bu sözlükbirimlerin MBTS, MÖTS, BTS, TS ve ÖTS'deki temel anlamları anlam ölçütlerine göre karşılaştırılmıştır.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, sözlükbirimlerin tanımlanması bağlamında Türkçe sözlükleri karşılaştırmaktır. Böylelikle Türkçe sözlüklerin başarı düzeylerini ölçmek ve yeni hazırlanacak olan sözlüklere bilimsel ölçütler sunmaktır.

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Bu araştırma Türkçe sözlüklerin 10 çeşitli kavram alanları (tema) noktasında anlambirimcikler düzeyinde karşılaştırılmasını ve buna bağlı olarak yapılacak değerlendirmeleri kapsamaktadır.

ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırmanın evreni Türkçe sözlüklerdir. Örneklem ise MBTS (Misalli Büyük Türkçe Sözlük, 4. baskı 2011), MÖTS (Milli eğitim Bakanlığı Örnekleriyle Türkçe Sözlük, 1995), BTS (Doğan Büyük Türkçe Sözlük, 4. basım 2008), TS (TDK Türkçe Sözlük, 10. basım 2005) ve ÖTS (Ötüken Türkçe Sözlük, 2007)'dir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Öncelikle araştırmanın örneklemini teşkil eden Türkiye'de kabul görmüş (5) genel Türkçe sözlük belirlendi. Ardından rassal (tesadüfi) seçim yöntemiyle (10) kavram alanı (tema) seçildi. Bu kavram alanlarına giren (10) sözlükbirim aynı yöntemle belirlendi.

Yukarıdaki işlemler bittikten sonra ilk olarak her kavram alanı için her bir sözlükbirimin anlam ölçütleri tespit edildi. Kavram alanlarına göre herbir sözlükbiriminin anlamlarının (genel olarak 1. anlam kimi durumlarda 2. ve 3. anlam) anlambirimcikleri ayrıştırıldı ve anlam ölçütlerine göre tablolaştırıldı.

Kavram alanlarına göre anlam ölçüt sayısı ve yüzde oranları tespit edilip sözlüklere göre bu anlam ölçüt sayıları grafik halinde gösterildi. Daha sonra ranj değerleri göz önünde bulundurularak sözlüklerin iç tutarlılıkları karşılaştırıldı.

Yukarıda belirtilen işlemler her kavram alanı için ayrı ayrı yapıldıktan sonra son olarak sözlüklere göre tüm kavram alanlarındaki sözlükbirimlerin anlam ölçüt sayısı, yüzde oranları ve ortalamaları belirlenip tablolaştırıldı; hangi sözlüğün hangi kavram alanında daha başarılı/başarısız olduğu ve hangi sözlüğün iç tutarlılığının yüksek/düşük olduğu belirlendi.

1. SÖZLÜKBİLİMİ

1.1. Sözlükbilimi Nedir?

Sözlük yazma, hazırlama işi veya sözlük araştırmaları bilimi olarak tanımlanan sözlükbilimi (İng. *lexicology*, Alm. *Lexikologie*, Fr. *Lexikologie*), yeni gelişen bir bilim dalıdır. Her ne kadar sözlükbilimi ve sözlükçülük terimi için günümüz araştırmacıları "*sözlük yazma*" anlamına gelen *leksikografi* (İng. *lexicography*) teriminde genel bir anlaşma sağlamış olsalar da terimin Türkçe karşılığı olarak *sözlükbilimi* mi yoksa *sözlükçülük* mü teriminin kullanılacağı konusunda görüş birliği henüz sağlanmamıştır. Terimin Türkçe karşılığına geçmeden önce başlangıçta *leksikoloji* terimiyle de birlikte kullanılan ve daha sonraları farklılıkları anlaşılan *leksikografi* teriminin çeşitli kaynaklarda nasıl tanımlandığını vermenin yerinde olacağını düşünüyoruz.

TDK Türkçe Sözlük'te leksikografi için "*Sözlük yazarlığı, sözlük bilgisi.*" tanımı yapılırken sözlükbilim için de "*Sözlük yazma ve hazırlama işi, leksikografi.*" tanımı yapılmıştır. (2005: 1305,1806)

Doğru, tezinde leksikografi için şu bilgileri aktarır: "*Brown, leksikografi için "Leksikografi pek çok kültürde uzun bir geçmişi olan bir çalışma alanıdır. Genellikle derinden ziyade kapsam genişliğini amaçlamaktadır. Leksikografinin amacı bir dilin bütün sözcüklerinin sistematik olarak derlenmesi ve açıklanmasıdır (daha doğrusu bir dilin bütün sözlüksel öğelerinin, tekil sözcüklerin yanı sıra deyimlerin, çok sözcüklü ifadelerin ve biçimbirimlerin).*" tanımını yapmıştır. (Doğru, 2011:3-4).

Hartmann & James ise leksikografyi şu şekilde tanımlamıştır: "*Sözlüklerle ve diğer başvuru kaynakları ile ilgilenen profesyonel bir iş ve akademik bir çalışma alanıdır. İki temel bölüme ayrılır: Sözlük yapımı (ya da uygulamalı sözlükbilim) ve sözlük araştırması (ya da kuramsal sözlükbilim). İlki genellikle ticari anlamda kitap yayıncılığı ile ilişkiliyken ikincisi dilbilim (özellikle de sözcükbilim) gibi disiplinlerin de içinde olduğu bilimsel çalışma alanlarıyla ilişkilidir.*" (Doğru, 2011:3).

Crystal, leksikografi için ayrıca bir tanım yapmamış, leksikolojinin tanımına göndermede bulunmuştur. Leksikoloji için de "*Bir dilin sözvarlığının (tarihini*

içeren) tüm çalışmaları için anlambilimde kullanılan terim.” tanımını yapmıştır (Crystal, 2008:278). Crystal, leksikolojinin leksikografiden ayrılan tarafını açıklarken “*Sözlükçüler tarafından ortaya konan sözlük yapmanın bilimi ve sanatı, leksikografiden şu şekilde ayırt edilir. Leksikografi uygulamalı sözcükbilimin bir dalı olarak görülebilir.*” ifadelerini kullanır (Doğru, 2011:3).

Boz, "*Leksikografi, geçmişten bugüne “sanat, meslek ve bilim” çizgisinde gelişmekte olan bir çalışma alanıdır. Ancak günümüzde leksikografinin sanat tarafından söz etmek mümkün değildir. Geçmişte yazılan sözlükler (özellikle manzum sözlükler) için bir sanat alanı saptaması yapmak ihtimali varsa da bugün o ihtimal tamamen ortadan kalkmıştır. Leksikografinin günümüzde meslek ve bilim çizgisinde olduğunu ama daha çok bilimsel bir nitelik kazandığını söylemek gerekiyor.*" der (Boz, 2011:4).

Leksikografinin Türkçe karşılığı için araştırmacıların görüşü ise şöyledir:

Türkiye'de leksikografi için *sözlükbilim(i)* ve *sözlükçülük* terimleri kullanılmaktadır. Terim farklılıklarının görülmesinin nedeni aslında yukarıda da bahsettiğimiz gibi leksikografinin sanat dalı veya meslek alanı mı yoksa bilimsel, akademik bir bilim dalı mı olup olmadığının henüz kesinleşmemiş olmasıdır. Sanat dalı ve meslek alanı olarak görenlerin tercihi *sözlükçülük*; bilim dalı olarak görenlerin tercihi ise genellikle *sözlükbilim(i)*dir. *Sözlükbilim(i)* teriminin kullanılma sebeplerini Boz, *sözlükbilim(i)* terimini tercih edenlerin bir kısmı bu terimi, yalnızca *kuramsal leksikografi* için kullanırken diğer bir kısmı ise hem *uygulamalı leksikografi* hem de *kuramsal leksikografi*yi kapsayacak şekilde *leksikografinin* tam karşılığı olarak kullandıklarını söyler ve Aksan'ın *sözlükbilim* terimini *kuramsal leksikografi* için *sözlükçülük* terimini de *uygulamalı leksikografi* için kullandığını ifade eder. Ayrıca Aksan'ın görüşüne de katılarak *sözlükçülük* teriminin uygulamalı leksikografiyi karşılayabileceğini fakat kuramsal leksikografinin bilim tarafını karşılamasının söz konusu olmadığını; sözlük satma, sözlük koleksiyonu yapma gibi yanlış anlamlara da mahal vereceğini; ayrıca uygulamalı leksikografinin de artık bilimsel verilere göre yapıldığını ve *sözlükbilim(i)* teriminin kullanılmasının daha uygun olacağını söyler (Boz, 2011:5-6).

Akalın, leksikografinin karşılığı olarak *sözlükçülük* terimini benimsemektedir. Bunun sebebi olarak leksikografinin sözcük anlamının ‘*sözlük yazma*’ olmasını, bu işi yapan kişi için leksikolog, Türkçe karşılığı olarak da *sözlükçü* teriminin kullanılmasını göstermektedir (Akalın, 2010:165).

Biz çalışmamızda *sözlükçülük* yerine *sözlükbilim(i)* terimini kullanmayı yeğliyoruz.

1.2. Sözlük ve Önemi

Dil, insan topluluklarına millet olma bilincini kazandıran en önemli unsurdur. Millet olma bilincini devam ettirmek, medeniyetleri gelecek nesillere aktarabilmek için dilin muhafaza edilmesini sağlamak gerekir. Dilin muhafaza edilmesinin başında dilin söz varlığının kayıt altına alınması gelir. Dilin söz varlığının kayıt altına alınması ise sözlüklerle mümkündür.

Dilin söz varlığını gösteren en önemli kaynak olan sözlük için araştırmacılar çeşitli tanımlar yapmıştır. Bu tanımlardan bazıları şu şekildedir:

“*Bir dildeki sözlüksel birimlerin tümünü ya da bir bölümünü, genellikle abecesel düzene, kimi durumlarda da konulara ya da kavramsal alanlara göre tanımları, tanıkları, söylenişleri, kökenleri, kullanımları, dilbilgisi ulamları, eşanlamlıları, vb. ya da bir başka dildeki karşılıklarıyla sunan yapıt.*” (Vardar, 2002:183).

Password Dictionary, “*Bir dilin alfabetik olarak kelimelerini ve kelimelerin anlamlarını içeren kitap.*” (2004:219).

TDK Türkçe Sözlük, “*Bir dilin bütün veya belli bir çağda kullanılmış kelime ve deyimlerini alfabe sırasına göre alarak tanımlarını yapan, açıklayan, başka dillerdeki karşılıklarını veren eser, lügat.*” (2011:2157).

“Bir dilin (ya da birden çok dilin) sözvarlığını, söyleyiş biçimleriyle, yazımlarıyla veren, bağımsız biçimbirimleri temel alarak bunların, başka öğelerle kurdukları söz öğeleriyle birlikte anlamlarını, değişik kullanımlarını gösteren bir sözvarlığı kitabı.” (Aksan, 2009:75).

"Sözlük/sözlükçe (Fr. *lexique*) bir dilin söz varlığını, sözcük sayısını, sözcüklerin sesletim özelliklerini, yazımla ilgili özelliklerini veren bir kitaptır." (Günay, 2007:28).

“Sözlük, bir veya birden fazla dilin kelimelerinin bütününe veya bir bölümünü, genel amaçlı veya özel amaçlı olarak içeren, anlam, açıklama ve örnekleriyle ortaya koyan ve daha çok alfabetik olarak düzenlenmiş eserlerin genel adıdır.” (İlhan, 2007:15).

“Sözlük, bir dilin temel malzemesini yani söz varlığını toplayan ve koruyan bir hazinedir.” (Parlatır, 1995:3).

"İlson, sözlüğü, sözlük bilgisel sözlük (*lexicographic dictionary*) olarak adlandırılmış ve sözcüksel olarak ilişkili bilgileri (*lexically relevant information*) sağlayan bir kaynak olarak tanımlanmıştır. Sözcüksel bilgi İlson'a göre, sözcüksel olarak ilişkili birimlerin (*lexically relevant units*) sesletim, anlam vb. niteliklerini içeren bilgilerdir." (Tahiroğlu, 2010:3).

Akalın, sözlüğün temelde dillerin ve "insanlığın belleği" olduğunu belirterek, sözlükler aracılığıyla, binlerce yıllık bilgi birikiminin hem bugünün hem de yarının insanına taşındığını vurgulamıştır (Akalın, 2010:163). Akalın'ın bu düşüncesinden hareketle sözlük için kısaca "söz varlığı kütüğü" diyebiliriz.

1.2.1. Sözlük Hazırlama ve Sözlük Türleri

Sözlük hazırlama teknikleri, sözlüğün hedef kitlesine ve kullanım amacına göre değişiklik göstermektedir. Sözlük hazırlanmadan önce muhakkak amaç ortaya

konmalıdır. Aksan, sözlüklerin amaçlarına göre çok çeşitli olduklarını söyler ve sözlükleri amaçlarına göre şöyle gruplandırır:

“1. Bir ya da birden çok dilin sözvarlığını işleme bakımından:

a) Tekdilli sözlükler

b) Çokdilli sözlükler.

2. Abece sırasının temel alınıp alınmamış olmasına göre:

a) Abecesel sözlükler

b) Kavram (ya da kavram alanı) sözlükleri.

3. Ele alınan sözvarlığının niteliğine göre:

a) Genel sözlükler (ortak dil, yazı dili sözlükleri, ansiklopedik sözlükler).

b) Lehçebilim sözlükleri.

c) Eşanlımlı, eşadlı, tersanlımlı öğeler sözlükleri.

ç) Yabancı öğeler sözlükleri.

d) Tarihsel sözlükler,

e) Kökenbilgisi sözlükleri.

f) Uzmanlık alanı sözlükleri (terim sözlükleri).

g) Argo sözlükleri.

h) Deyim ve atasözü sözlükleri.

ı) Anlatıbilim sözlükleri.

i) Sanatçı ve metin sözlükleri.

j) Yanlış yerleşmiş öge sözlükleri.

k) Tersine sözlükler ve başka sözlük türleri.”

Bunların dışında ise yazım sözlüğü, eskilikler sözlüğü, bir dilin belli bir dönemini içine alan dönem sözlükleri, yaşamöyküsel sözlükler gibi sözlük çeşitlerinin de var olduğunu belirtir. (Aksan, 2009b:75-83).

Kocaman, Svensén'den alıntı yaparak sözlükleri konu ve yöntemlerine göre en yaygın kümelenmelerden birinin ise şöyle olduğunu söyler:

- "a) *Betimlemeli/Kuralcı sözlükler.*
- b) *Eşzamanlı/Artzamanlı sözlükler.*
- c) *Genel/Teknik sözlükler.*
- d) *Genel kullanım/Öğrenim amaçlı sözlükler.*
- e) *Tek dilli/İki ya da çok dilli sözlükler."* (Kocaman, 1998:111).

Sözlüğün amacının belirlenmesi, sözlüğün türünü de belirler. Bundan sonraki aşamaları Svensén, şöyle açıklar:

"A. Planlama (gereksinmenin saptanması, kaynak sağlanması, sözlüğün boyutunun belirlenmesi, uzmanların örgütlenmesi vb.).

B. Uygulama.

- a) *Veri toplanması*
- b) *Seçme ve düzenleme*
- c) *İlk metnin yazılması*
- d) *Metnin gözden geçirilmesi, düzeltmelerin yapılması*
- e) *Yeniden inceleme ve düzeltme*
- f) *Sayfa düzeni*
- g) *Sayfanın birkaç kez denetlenmesi*
- h) *Basıma hazırlık*
- i) *Basım ve ciltleme."* (Kocaman, 1998:111-112).

Usta ise sözlükbilimine göre öncelikle amaç belirlendikten sonra şu aşamaların olduğunu söyler:

1. *Amaca ulaşmak için kullanılacak dil malzemesinin sınırları çizilmeli.*
2. *Malzemenin derleneceği kaynaklar belirlenmeli.*

3. *Kaynakları kullanarak sözlüğü hazırlayacak olan sözlükbilimciler (fakat asla yalnızca dilci ve/veya edebiyatçılar değil) bir araya getirilmelidir.*" (Usta, 2006:226).

Yine Usta, bazı kaynaklarda farklı bir sıra izlendiğini belirterek o sıranın

"1. *Ekibin hazırlanması.*

2. *Ekibin özel olarak eğitilmesi.*

3. *Her türden yayını takip etmeleri için ekibe fırsat, zaman, imkân ve mekân temin edilmesi.*

4. *Ekibin bir kartotek/korpus hazırlaması.*" şeklinde olduğunu ve "malzeme" sözlüğün hacmi, "kaynaklar" sözlüğün zaman dilimini ve "ekip" sözlüğün kalıcılığını belirtildiğini söyler (Usta, 2006: 226).

Kocaman, bu basamaklardan en belirleyici olanının, sözlüğün hedef kitlesinin saptanması ve buna göre verilerin toplanması olduğunu, geleneksel yöntemlerde verilerin sözlük uzmanının kişisel seçimleri sonucu belirlendiğini, bu yaklaşımın günümüzde bilgisayarın da yardımıyla daha nesnel hale geldiğini söyler. Sözlüğün bilimsel ve güvenilir olması için veri seçiminde aşağıdaki ölçütlerin kullanılması gerektiğini belirtir:

"1. *Gerçeklik: sözlük salt düzenleyicisinin dil yetisinde bulunan sözcükleri değil, gerçekte kullanılan sözcükleri (yaygın anlamları ile birlikte) içermelidir. Sıklıkta tutarlılık: ilgili alanın en sık ve yaygın kullanımları sözlükte bulunmalıdır.*

2. *Uygunluk: salt anlamca uygun sözcükler seçilmelidir.*

3. *Kuralcılık: sözlük gerektiğinde yaygın kullanım kurallarını açıklamalıdır.*

4. *Kullanım/Biçem düzlemleri: sözlükte argo, yerel ağız, resmi, gündelik, eski vb. nitelgeler bulunmalıdır.*

5. *Eski/Yeni Sözcükler: eski diye nitelenen ama günümüzde de yaygın olarak kullanılan sözcüklere yer verilmeli, bir ölçüde benimsenmiş yeni yapım sözcükler de sözlüğe eklenmelidir.*

6. *Yerel Sözcükler: dilin kurallarını yansıtan, ortalama konuşurun anlayabileceği yerel sözcüklere sınırlı bir yer ayrılabilir.*

7. *Kapsam: dildeki bütün sözcükler ya da amaca uygun belli bir kesitin bütünü sözlükte yer almalıdır.*

8. *Genel/teknik sözlükler: son derece teknik olanlar dışında, uzmanlık alanı dışında kalan, günlük dile girmiş teknik sözcükler genel sözlüklerin kapsamına alınabilir.*

9. *Sözlü/yazılı dil: sözlük gereçleri genellikle yazılı dilden toplanır; oysa sözlü dilden veri toplamak, yazılı biçimlerin sözlü dildeki değişimlerini göstermek önemlidir. Gerçekten de veri seçiminde en önemli ilke, dilin bütününe olabildiğince yaklaşmaya çalışmak, bu amaçla sözlü ve yazılı dil kesitlerinden veri toplamaya özen göstermektir.” (Kocaman, 1998:112).*

Kocaman, Crystal'in bilimsel, iyi temellendirilmiş bir sözlük seçimine ve hazırlanmasına yaklaşılabilmesi için 20 soru sormayı önerdiğini söyler.

“1. *Cilt dayanıklılığı*

2. *Kâğıdın niteliği*

3. *Madde başlarının açık yazılması*

4. *Aranan sözcüklerin bulunması (amaca uygunluk)*

5. *Uluslararası genel sözcükleri kapsaması*

6. *Ansiklopedik bilgi içermesi*

7. *Zor kavramlara ilişkin resim bulunması*

8. *Tanımların birbirinden açıkça ayrılması ve temelden ikincil anlamlara doğru sıralanması*

9. *Tanımların anlaşılır olması*

10. *Örneklendirmelerin gerçekçi ve yapaylıktan uzak olması*

11. *Kullanım bilgileri içermesi*

12. *Argo, resmi vb. biçem açıklamaları bulunması*

13. *Kökenbilgisi vermesi*

14. *Heceleme, noktalama vb. konularda bilgi vermesi*

15. *Söyleyiş açıklamaları bulunması*
16. *Deyim, atasözü vb. içermesi*
17. *Eş-zıt anlamlı sözcükleri göstermesi*
18. *İlişkili sözcükleri çapraz gönderimle nitelemesi*
19. *Sözcüklerle ilgili dilbilgisi bilgilerini sağlaması*
20. *Yararlı ekleri (kısaltmalar, ölçüler vb.) bulunması.” (Kocaman, 1998:113).*

Avrupa'da başlayan derlem oluşturma çalışmaları 1990'lı yıllarda bilgisayarın gerek donanım gerekse de yazılım açısından güçlenmesiyle tamamen elektronik ortamda dilbilim çalışmalarının devamını sağlamıştır. Bugün de bilgisayarla işlenebilir, sayısallaştırılmış, nitelikli dilsel verileri çeşitli uygulamalarla derleyen ve daha gerçekçi sonuçlara ulaşılmasını sağlayan yöntemler kullanılmaktadır. Oysa ki ülkemizde sözlük yazma konusunda hâlâ teknik sorunlar yaşanmaktadır. Bu teknik sorunları Boz;

1. *Sözlük hazırlamada seçilecek yöntem.*
2. *Amaç ve hedef kitlenin belirlenmesi*
3. *Madde başlarının belirlenmesi.*
4. *Madde başlarının sıralanması.*
5. *Madde başlarının tanımlanması.*
6. *Madde başları için örnek cümlelerin belirlenmesi.*
7. *Diğer sorunlar.” olmak üzere başlıca yedi başlıkta ele alır.*

Boz'a göre yöntem konusunda geleneksel fişleme yöntemi yerine mekanik ve elektronik olan yöntemlerin seçilmesi gerekir. Boz, sözlüğün amacının belirlenmesi, içindeki söz varlığının sınırları açısından bir planlamayı gerektirir der. Yine Boz, madde başlarının belirlenmesinde ölçütün hedef kitleye göre değişebileceğini belirterek, *bilinirlik* ve *sıklık* açısından elimizde güvenilir bir kaynağın bulunmadığını vurgulamıştır. Boz, madde başlarının genel olarak alfabetik sıralanmasının aranani bulma açısından kolaylık getirmesi iyi bir özellik olduğunu

fakat aynı kökten gelen örneğin *bilgi, bilgiç, bilgin, bilgisiz, bilmek* sözleri, *bil-, bilgi, bil-gi-siz, bil-giç, bil-gin* biçiminde türemeye dayalı bir sıralamayla da gösterilebileceğini ve böylelikle hem alfabetik hem de türeme sırasıyla hazırlanan bir sözlük, kullanıcının değişik arama gereksinimlerine seslenebilir der. Tanımlarda ise esas olanın "*açık*", "*anlaşılır*" ve "*dolambaçsız*" olması gerektiğini söyleyen Boz, sözlüklere veri toplamak için taranacak eserler ve buradan seçilecek örnek cümlelerin ölçütlerin, daha hazırlık safhasında tespit edilmesi gerektiğini; taranacak eserlerin de geniş bir yelpazeye yayılmasının elde edilecek verilerin kalitesi açısından oldukça önemli olduğunu vurgulamıştır.

Boz, diğer sorunlar başlığı altında "*uzman sorunu, ekip sorunu, mükemmel sözlük hazırlama sorunu vb.*" gibi sorunların altını çizmiş ve tüm bu sorunlara çözüm için sözlük çalışmalarının bilimsel temellere oturtulması gerektiğini, ülkemizdeki üniversitelere "*Sözlükbilimi*" bilim dalının açılmasını önerir. Ayrıca Boz, bu sorunların yalnızca ülkemizde olmadığını başka ülkelerde de bu tür sözlük yazma sorunları olduğunu söyler. (Boz, 2011:212-226).

1.2.1.1. Sözlükbirim

"Sözlüklerde madde başı" olarak tanımlanan sözlükbirim (Alm. *Lexem*; Fr. *Lexeme*; İng. *lexeme*) terimi, aynı zamanda bir anlambirim ve sözcükbirim'dir.

Sözlüklerde madde başları sözcük veya sözöbeği şeklinde olabilir. Bu madde başlarının tamamı sözlükbirim olarak adlandırılır. Sözlükbirim için araştırmacılar şunları söyler:

"*Anlambirim, biçimbirime karşıt olarak dilbilgisel nitelik taşımayan türü; bir tek anlambirimden oluşan sözlükselbirim (örn. oda, ev, yol vb.)*" (Vardar, 2002:185).

"*Dildeki anlamlı en küçük yapılar ve sözlüklerde madde başı olarak bulunan kök biçimindeki dilsel birimlerdir. Sözlükbirimler, adlandırılan kavramların dökümünü yapmamıza olanak sağlar. Sözlükbirimlere biçimbirimler gelebilir ve gelen her biçimbirim ilgili sözlükbirime yeni bir anlam katar. Her gelen çekimsel biçimbirimler*

ulandığı sözlükbirime yeni bir anlam katamaz. Sadece ilgili sözlükbirimi işlevselleştirir. Örneğin "göz" sözlükbirimine farklı biçimbirimler eklenebilir. Hatta bazı biçimbirimler sözlükbirimle birlikte yeni biçimbirim oluşturur. "göz-lük-çü-lük-te-ki-ler-den" bugün "gözlük" bir biçimbirim olmuştur ve sözlükte yer almaktadır. Yine "gözlükçü" ve "gözlükçülük" de sözlüklerde yer almaktadır. Her ne kadar bazı sözlükbirimler bir sözlükbirim ile bir biçimbirimden oluşmuş olsalar da zamanla bu ikili yapı yeni bir sözlükbirim olarak değer kazanır. Biçimbirim ile sözlükbirim arasındaki en belirgin özellik, birinin tek başına anlamının olması "sözlükbirim"; diğerinin ise tek başına bir anlamının olmamasıdır. Genel olarak sözcüksel biçimbirim ile sözlükbirimin (Fr. *lexeme*) birbirinin eş anlamlısı olduğu kabul edilir." (Günay, 2007:284).

"Sözlükte madde başı olarak ele alınan her bir sözcük aynı zamanda sözlükbirimi oluşturur. Bu tanımda anlambirim kavramının ön plana çıktığını görmekteyiz. Bu da aslında sözlükbirimlerin daha çok anlamlı dil birimlerinden oluştuğunu ya da oluşması gerektiğini düşündürmektedir. Yapı olarak sözlükbirimler, yalın, türemiş ve birleşik yapıda olabilir." (Torun, 2009:377).

Günay, "Sözcük, bir bütünlük oluşturan sözlükbirim ve/ ya da biçimbirim topluluğudur." der ve şu örneği verir:

"Kedi camı kırdı." sözcesinde "kedi", "cam" ve "kırdı" olmak üzere üç anlambirim; [kedi], [cam] ve [kır] olmak üzere üç sözlükbirimin olduğunu söyler." (Günay, 2007:28-33).

Günay'ın verdiği bu örnekten hareketle her biçimbirimin bir sözlükbirim olmadığını fakat her sözlükbirimin bir biçimbirim olduğunu söyleyebiliriz.

Yine Günay, sözlükbirimlere değişik biçimbirimlerin eklenebileceği gibi aynı biçimbirimlerin de farklı sözlükbirimlere eklenebileceğini söyler. Ayrıca dilimizde eylemler dışındaki sözlükbirimlerin tek başlarına kullanılabileceğini, eylemlerin ise biçimbirimler yardımı ile tümcede yer alacağını belirtir (Günay, 2007:28-33).

1.2.1.2. Sözlükbirimlerin Belirlenmesi ve Düzenlenmesi

Sözlük hazırlanırken en önemli aşamalardan biri, sözlükbirimlerin (madde başları) düzenlenmesidir. TDK madde başı anlayışını şu şekilde vermiştir: "*Herhangi bir nesnenin veya kavramın adı olarak tanımlanan ve "sözlük birimi" olarak adlandırılan söz veya söz öbekleri, bitişik veya ayrı yazılmasına bakılmaksızın madde başı yapılmıştır.*" (2005:XIII).

Sözlükbirimlerin belirlenme ve düzenlenme aşaması sözlük hazırlamanın önemli aşamalarından biridir. Farklı özelliklerdeki bağımsız biçimbirimlerden oluşan ögeler sözlüklerde sözlükbirim olarak yer alırlar.

Aksan, "*Madde başı olacak ögelerin dilde kesinleşmiş yazım biçimlerine uygun olarak, vurgu özellikleri, sözcük türleri açısından dildeki yerleri (ad, eylem, ünlem gibi) gösterilerek sözlükte yer alır. Özel adlarla birlikte eylemlerin çekimli biçimlerinin sözvarlığına katılmaz. Değişik söyleyiş biçimlerinin yaygın olduğu durumlarda en yaygın biçim abece sırasında madde başı olarak açıklanmak, ötekinde açıklama yapmadan buna göndermede bulunmak yoluyla gösterilir.*" der (Aksan, 2009b:84).

1.2.1.3. Tanımlar

Sözlükbirimlerin belirlenmesinin ardından yapılması gereken sözlükbirimlerin tanımlanmasıdır. Bu aşamada sözlükbilimcinin yapacağı tanımlarda izleyeceği yol önemlidir. Tanımlamalarda hangi anlamlara yer verileceği, anlamların sırası gibi özellikler konusunda araştırmacıların görüşlerine yer vermeden önce "tanım nedir?" sorusunun cevabı için birkaç kaynaktan yer alan açıklamalara yer vermek gerekir.

Vardar, tanımın anlamı için şunları söyler: "*Tanım (Alm. Definition; Fr. definition; İng. definition), bir sözcüğün, bir terimin içeriğini açıklayan anlatım. Sözlüklerdeki tanımlar, genellikle açıklamalara büyük yer verirken; incelenen birimlerin ayırıcı anlam özelliklerine, kapsam ve içlemlerine değinirler, eşanlamlı ve karşıt anlamlı sözcüklere de sık sık başvururlar.*" (Vardar, 2002:190).

TDK, tanımını "*Bir kavramın niteliklerini eksiksiz olarak belirtme veya açıklama, tarif.*" olarak açıklamaktadır (2005:1900).

Günay, "*Bilgi aktarımı işlevini yerine getiren tanım kavramı genel olarak, "X ne demektir?" ya da "Y ne anlama gelir?" sorusunun yanıtını açıklayan bir anlatım türüdür.*" der (Günay, 2007:89).

Günay, tanımın disiplinlerarası bir yaklaşımla hazırlanması gerektiğini, tanım için mantık, matematik, sınıflandırma bilimi, dilbilim, anlambilim, sözcükbilim gibi alanlardan yararlandığını, bir tanımın yapılması için çok zaman ve emek harcadığını söyler. Tanımlama öğelerinin, "*adlandırma, eşdeğerlilik, özellik yükleme ve belirginleştirme ve işlev*" olmak üzere beş yöntemle uzmanlık alanı metinlerinde yer aldığını ifade eder. Günay, tanımların sözlüklere göre farklılıklar gösterebileceğini, tanımlama biçiminin kendi içinde tutarlı olması gerektiğini, tanımlama genel olarak açıklama olduğu için sözlüklere başvuracak kimseler tarafından bilinecek ölçüde yalın sözcüklerden (tanımlayıcılar) oluşturulması gerektiğini belirtir. Tanım türleri için Günay, bazı araştırmacıların 40 tür tanımdan söz ettiğini, Jean Dubois ve arkadaşlarının bir sözcüğün göndergesine bağlı olarak tanımlanması (bu grupta iki tanım türünden söz ederler: göndergesel tanım ve açıklamacı tanım) ve göstergeler yoluyla yapılan tanım (anlamsal tanım, mantıksal tanım) olmak üzere genel olarak iki tanım türünden bahsettiğini söyler. Günay, Jean-Jacques Roprieux'ten alıntı yaparak beş türlü tanımını şöyle sıralar:

"1. Anlamayla ilgili tanım ve kaplamla ilgili tanım.

2. Betimleyici tanım.

3. İşlemsel tanım.

4. Açıklamalı tanım.

5. Saymaca tanım." (Günay, 2007:88-109).

Grünberg, "*Tanım sözcüğü sadece belli bir genel terimin anlamının başka birtakım terimlerin anlamına geri götürülmesi şeklinde değil, bir de herhangi bir terim, sözcük veya sembolün anlamının belirtilmesi şeklinde yorumlanır.*" der (Grünberg, 1999: 28).

Filizok, tanım için "*Konuşanın dinleyen tarafından daha iyi anlaşılabilmek için kullandığı bir kavram yahut kelimenin anlamını belirginleştirmesidir.*" der ve tanım çeşitlerini şöyle sınıflandırır:

- "1. Ad Tanımı (Nominale)
 - a. Etimolojik Ad Tanımı
 - b. Eşanlı Ad Tanımı
2. Kaplam Tanımı (Extensionnelle)
3. İçlem Tanımı (Intentionnelle)
4. Bağlam Tanımı (Contextuelle)
5. İşaret Tanımı (Démonstrative, déictique)
6. Özel şart Tanımı (Stipulative)."

Filizok, her önermenin tanım olmadığını, her tanımın da doğru ve mantıklı olmadığını ifade ederek tam ve mantıklı bir tanım yapabilmesi için bir terimin yakın cinsi ve ayırımının yapıldıktan sonra, temel özelliklerinin uygun uzunlukta verilmesi, tanımlayan terimin tanımlanan terimle yer değiştirebilmesi; tanımlanan, tanımlanana dayanarak oluşturulmaması; tanımlama yapılırken tarafsız terimler kullanılması gerektiğini ifade eder.¹

Aksan'a göre, "*Sözlük hazırlamada en önemli, en çok özen isteyen iş, tanımların verilmesidir. Kolayca yanlışlığa düşmeye ya da eksik anlatıma çok elverişli olan bu işlem ayrı bir uzmanlığı ve geniş bir kültürü gerektirir. Tanım sırasında öğelerin 'temel anlam'ı başta verilecek, yan anlamları, bununla ilişkisine ve kullanım sıklığına göre sıralanacaktır. Her bir açıklama içinde deyimlere ve öteki öğelere yer verilmeli, bunlar, yazılı ürünlerden derlenen örneklerle tanıklanmalıdır.*" (Aksan, 2009b:85).

Boz da sözlükbirimlerin tanımlanması konusunda anlambilimsel yöntem ve ölçütlerin kullanılması gerekliliği hatırlatırken dilbilim çevrelerince kabul edilmiş herhangi bir yöntem ve ölçüt kullanılmadan yapılan tanımların eksik, yanlış veya çelişkili olabileceğini (Boz, 2009:173); sözlükbirimlerin tanımlarında ortak kavram alanı oluşturan sözlükbirimlerin bir arada değerlendirilmesi gerektiğini (Boz, 2009:

¹ <http://www.ege-edebiyat.org/modules.php?name=News&file=article&sid=73> 30/07/2013, 15:13.

183) ve tanımlarda esas olanın açık, anlaşılır ve dolambaçsız olma ilkelerine uyulmasıdır, der (Boz, 2011:217).

1.3. Anlam

Anlam kuramının en çok tartışılan konusu olan anlam (İng. *meaning*; Fr. *sense, signification*), soyut bir olgu olması ve değişkenlik göstermesinden dolayı tanımının yapılması oldukça güç bir kavramdır. Anlam kavramının önemini belirtirken Toklu, "*anlamın tüm dilbilim alanındaki araştırmacılarının bir odak noktası olduğunu*" belirtir (Toklu, 2007:91). Her ne kadar anlam konusu uzun bir süre dilbilim araştırmalarının dışında kalmış olsa da dilbilimin gelişmesiyle her göstergenin bir anlamsal yönünün bulunduğu, anlamsız göstergenin olmayacağını anlaşılmasıyla araştırmacıların odak noktası olmuştur.

Günümüz dilbiliminde anlam çok tartışılan bir konu olmakla beraber tanımı konusunda da bir görüş birliği sağlanamamıştır. Nitekim bu konu hakkında Toklu, Ullman'ın "*Anlam, anlam kuramının en bulanık ve en çok tartışılan konularından biridir.*" sözüne yer vermiştir. Ayrıca Toklu, dilbilimsel anlambilimde çeşitli bakış açılarına göre anlamın tanımının yapıldığını, ölçütlerin farklı olmasından dolayı birçok anlam türü ve tanımı ortaya çıktığını söyler ve bu ölçütleri de şöyle sıralar:

“1. *Biçimin maddesel, tözsel yanı olan ses ve yazıbirimler.*

2. *Kavramsal tasarımların ve zihindeki anlamın üretimine katılan ruhsal etmenler.*

3. *Dilsel biçimlerin gönderimde bulunduğu dil dışı dünyadaki nesnelere, durumlar ve görünümeler, kısacası göndergeler.*

4. *Konuşucu ve dilsel biçimlerin kullanıldığı özel durum.*” (Toklu, 2007:91-93).

Anlam üzerine yapılan bazı tanımlar şöyledir:

"Kelimenin tek başına veya söz içindeki öteki öğeler ile bağlantılı olarak zihinde yarattığı kavramlardan her biri." (Korkmaz, 2010:18).

"Dildeki bir birimin aktardığı ya da uyandırdığı kavram, tasarım, düşünce, içerik."(Vardar, 2002:18).

"Beş duyu organıyla gerçekler dünyası olan doğadan, dil yoluyla da saymacalardan oluşan yapay bir dünya olan dil ve düşünce dünyasından alınan bilgilerin kişinin önceki bilgileri ışığında yorumlanmış biçimine anlam denir." (Karaağaç, 2012:529).

Aksan, anlam kavramını kabul etmeyen sanatçıların olduğunu söyler ve bunu L. Wittgenstein'in "sözcüğünün anlamının, onun dil içindeki kullanışı" ve P. Guiraud'ın "Sözcüklerin anlamları yoktur; kullanımları vardır." açıklamalarıyla destekler (Aksan, 2009:160).

Yine Aksan, tek tek göstergeleri hiçbir zaman anlamdan bütünüyle soyutlayarak ele alınamayacağını, sözcüklerin bağlam dışında da var olduğunu belirterek anlam tanımı için şu şekilde bir açıklama yapmıştır: "Dilde birer "gösterge" niteliğiyle yer alan, insanın dünya bilgisine dayalı birtakım belirleyicileri bulunan sözcüklerin belli bir bağlam ve belli bir konu içinde ilettikleri kavram." (Aksan, 2009:48).

Palmer, anlam için dilin çok çeşitli yönlerini kapsadığını fakat ne anlamın ne olduğu ne de nasıl tanımlanıp tasvir edileceği konusunda genel bir görüş birliğinin olduğunu; anlam teriminin birçok sözlükte farklı şekillerde yapıldığını ilgili terimlerin genel kullanımlarına bakmakla, anlam çalışmalarında pek bir ilerleme kaydedilemeyeceğini; anlamın ne olduğu ve olması gerektiğini belli bir akademik veya bilimsel disiplin çerçevesi içerisinde anlaşılmasına çalışılması gerektiğini söyler (Palmer, 2001:11-15).

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşıldığı gibi anlamın anlamını verme konusunda göstergelerin çağrışımlarının farklı olması, bazı kelimelerin çok anlamlı olması, bazı göstergelerin taşıdığı anlamların zamanla kaybolması ya da yeni anlamlar

kazanmasından dolayı araştırmacılar arasında henüz bir görüş birliği sağlanamamıştır.

Ayrıca çalışmamızda sözlükbirimlerin temel anlamlarını esas aldığımız için "temel anlam" kavramına değinmenin yerinde olduğunu düşünöyoruz.

Temel Anlam: Bir sözcük söylendiği zaman zihinde canlanan tasarıma temel anlam (İng. *denotation*) denilmektedir. Göndergesel anlam, asıl anlam, sözlük anlamı, nesnel anlam, düz anlam, başat anlam, konuluş anlamı, ilk anlam gibi farklı terimlerle de karşılanan bu kavramı Korkmaz, “*Bir kelimenin karşıladığı ilk kavram, ana kavram.*” (Korkmaz, 2010:26), Aksan, “*Belli bir bağlam ve konu içinde olmaksızın tek tek sözcüklerden yola çıkarak göstergelerin söylendiğinde zihnimizde oluşturdukları görüntüler.*”(Aksan, 2009a:50), Vardar, “*1. Bir gösterenin gösterilenini oluşturan kavramın kaplamı, gösterenin belirttiği nesnel sınıfı. 2. Yananlama karşıt olarak, bir birimin mantıksal, bilişsel, nesnel anlamı.*” (Vardar, 2002:85), Karaağaç, “*Dil birimlerinin nedensiz kullanımları, onların düz anlamlarını verir, bir dil biriminin en yaygın anlamı onun düz anlamıdır.*” (Karaağaç, 2012:542-543) şeklinde tanımlamışlardır.

1.3.1. Anlambirimcik ve Anlam Ölçütleri

Anlam konusunda karşımıza çıkan önemli bir terim de anlambirimciktir (İng. *seme*; Fr. *séme*). Anlambirimcik dilbilim kitaplarında "anlamsal bileşen (Fr. *composante sémantique*)" ve "anlamsal ayırt ediciler (Fr. *trait sémantique*)" gibi terimlerle de karşılanır.

Günay, "anlambirimcik"i eserinin "Alan Sözlüğü" kısmında "*Bir sözlüksel birime ait anlamsal içeriği oluşturan özelliklerin her biri.*" olarak tanımlar ve şunları söyler: "*Anlambilim düzleminde en küçük anlamsal ayırt edici birim anlambirimciktir. Göstergenin içerik düzlemiyle ilgilidir. Bir sözcüğü oluşturan anlambirimcikler, o sözcüğün anlamsal bileşenleridir. Bir anlam olgusunun çözümlene ile elde*

edilebilecek en küçük anlamlı birimi olan anlambirimcik, (biçimbirim düzeyinde) bir göstergenin gösterilenine ait tözün ayırt edici yanını belirtir." (Günay, 2007:272)

Vardar ise "Anlambirim'in gösterilen bölümünü oluşturan en küçük anlamsal özelliklerin her biri" olarak tanımladığı anlambirimcik için şu örneği verir: "arkalıklı", "iki, üç... kişilik", "oturmak için" ve "ayaklı" anlambirimciklerinden oluştuğunu söyler ve sandalye anlambiriminde de "iki, üç... kişilik" in yerini "bir kişilik" in aldığını belirtir (Vardar, 2002:20).

İyi bir tanım yapmak için anlambirimcikler iyi seçilmelidir. Çünkü her tanım tanımı yapılacak kavramın anlambirimcikleriyle yapılır. Anlambirimcik sözlükbirim ilişkisini Günay, "Anlambirimcik sözlükbirimleri hatta bazı durumlarda da biçimbirimleri birbirinden ayırmak için kullanılır. Her sözcüğün anlambirimcikleri belirlenerek o sözcüğün diğerleriyle olan benzerlik ve farklılıkları ortaya konulabildiğini, belli bir gurup "anlambirimcik" in "anlambirimcik demetini (Fr. sémème)" oluşturduğunu bir seri anlambirimcik demetinin kesişim noktasında ise "üstanlambirimcik demeti (Fr. arcsémème)" oluştuğunu söyler ve üstanlambirimcik demetinin de üstanlambirimi (Fr. archimonémé) ya da "üstsözlükbirimi (Fr. archilxème)" olduğunu söyler. (Günay, 2007:110)

"Anlambirimcik" ve "anlam ölçütleri" kavramları kimi zaman birbirlerinin yerine kullanılan terimlerdir. Halbuki anlambirimcik ve anlam ölçütleri farklı kavramları ifade eder. Örneğin, çalışmamızda yer alan "duvak" sözlükbiriminin anlam ölçütleri "cinsiyet-kitle, fiziki tasvir, kullanım şekli, maddesi, üstanlam vs." dir. Anlambirimcik ise bu anlam ölçütlerinin ifade ediliş biçimi yani açıklanmasıdır. "Duvak" sözlükbirimin göstergelerle açıklanmasıdır. "Duvak" sözlükbiriminin anlambirimcikleri ise "kadınlar/bebekler için", "bol", "başlarına tutturulup yüzlerine örtecek şekilde aşağıya sarkıtılan", "kumaş veya tül", "bir tür örtü", vs. açıklamalar ise anlambirimciktir.

Boz, "Sözlükbirimlerin tanımlanmasına Anlambilimsel Bakış" (2009: 172-183) adlı çalışmasında "gazete, dergi, broşür ve risale" sözlükbirimlerinin tanımlarından

hareketle belirlenen anlam ölçütlerini incelemiştir. Örneğin; "gazete" sözlükbirimi için anlam ölçütlerini şu şekilde sıralamıştır:

- "1. Gazetenin ağırlıklı olarak yayın yaptığı alanlar
2. Gazetede haber ve bilginin yorumlu veya yorumsuz sunulması
3. Gazetenin yayın periyodu
4. Gazetede yazı dışında kullanılan materyal
5. Gazetenin fiziki özellikleri."

Boz, verilen anlam ölçütlerinden hareketle gazete sözlükbiriminin anlambirimcik sayısını belirlemiştir. Örneğin; TDK Türkçe Sözlük'te yer alan "gazete" (2005:732) sözlükbirimi anlambirimciklerinin "*Politika, ekonomi, kültür ve daha başka konularda haber ve bilgi vermek için*", "*yorumlu veya yorumsuz*" ve "*her gün veya belirli aralıklarla çıkarılan*" olmak üzere üç tane olduğunu göstermiştir. (Boz, 2009:174)

Boz'un bu çalışmasından hareketle "*anlambirimcik*" ve "*anlam ölçütleri*" kavramlarının farklı iki terim olduğunu, anlambirimciklerin gösteren yani somut bir gösterge olduğunu fakat anlam ölçütlerinin ise bu anlambirimciklere beşiklik yapan soyut bir kavram olduğunu ifade edebiliriz.

1.4. Kavram

Kavram (İng. *concept, notion*; Alm. *begriff*; Fr. *concept, nation*) düşüncenin birimleri, bilgilerin ise yapı taşlarıdır. Her ne kadar felsefi bir terim olsa da son zamanlarda anlam terimiyle ilişkilendirilir. Biz dilbilim açısından kavram terimine geçmeden önce felsefe biliminde kavram teriminin nasıl tanımlandığına bakalım.

Felsefe biliminde kavram, "*Nesnel gerçekliğin insan beyinde yansıma biçimidir. Bundan ötürü de her kavram, doğrudan ya da dolaylı olarak nesnel gerçekliği içerir.*"

Kimi kavramlar nesnel gerçeklikle ilişkisizmiş gibi görünseler de hiç bir kavram nesnel gerçeklikle ilişkisiz olamaz." şeklinde tanımlanır.²

Dilbilimde kavram terimi hakkında araştırmacılar görüş birliği sağlayamamıştır. Aşağıda bazı araştırmacıların kavram tanımları ve konu hakkında görüşleri dile getirilmiştir.

“Ortak özellikler taşıyan bir dizi olgu, varlık ya da nesneye ilişkin genel nitelikli bir anlam içeren, değişik deneyimlere uygun düşen, dilsel kökenli her türlü tasarım, düşünüyü, imge; bir nesne, varlık ya da oluşun anlaksal imgesi; gösterilen.” (Vardar, 2002:132).

TDK, 1. *"Bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı, mefhum, fehva, konsept, nosyon."* 2. *"Nesnelerin veya olayların ortak özelliklerini kapsayan ve bir ortak ad altında toplayan genel tasarım, mefhum, konsept, nosyon."* (2005:1111)

“Kavramlar sahip olduğumuz bilgilerin temel taşlarıdır. Zihne özgü birimler olan kavramlar, dünyada çevremizle olan ilişkiler sonucunda edindiğimiz deneyimlere dayanır. Dünyaya ilişkin bilginiz uzun süreli bellekte depolanmış durumdadır ve bu bilgi hem ulamsal hem de bireyseldir. Ulamsal bilgi, dünyaya, nesnelerin sınıflarına ilişkin genel bilgidir. Bir sınıfın belirleyici tüm özelliklerinin temsilcisi olma niteliği taşıyan birimler ulamlardır. Kavramları ulamlara ayırma yeteneği insan zihninin temel özelliklerinden biridir. Örneğin çiçek ulamında, çiçeklerin taç yaprakları olan, vazoya koyduğumuz vb. bitkiler olduğuna ilişkin bilgiler depolanmıştır. Uzun süreli belleğimizde çiçeği içeren ve onu tanıyarak sınıflandırmamıza yardımcı olan bir ulam bulunduğundan çiçeği diğer nesnelere ayırt ederiz. Bu nedenle anlamı kavramsal birimler belirlemektedir.” (Toklu, 2007:92).

"İnsan zihninin kudreti sayesinde, birtakım hayaller teşekkül eder; hayallerin hafızada bir düzene koyulmasıyla da kavramlar vücut bulur. Böyle olunca da

² Bknz: http://www.felsefe.gen.tr/kavram_nedir_ne_demektir.asp 31/07/2013 19:22

kavramlar, zihnimizdeki hayallerden başka bir şey değildir ve fertten ferde değişmesi pek tabiidir. Bu kavramlar ses olarak kelime adını verdiğimiz kalıplara sokuldukları için, kavramların teşekkülleri mevcudiyetlerini kelimelere borçludur." der ve kavrama örnek olarak şunu verir: "tabiatta ne ot, ne çiçek, ne de ağaç vardır; ancak yonca, sarımsak, menekşe, kağınağacı mevcuttur. Biz bunların hepsini topluyor, bazı analiz ve sentezlerle vasıflarını ayırdıktan sonra bir kavram yaratarak hepsine birden BİTKİ kavramı yaratıyoruz." (Üçok, 2004:20-23).

Aksan, insanların deneyimleri sonrası kavramların oluştuğunu, insan zihninin dünyadaki nesnelere sınıflandırma, genel kavramlara ulaşma yetisine sahip olduğunu söyler ve kavram için "*İnsanın çevresindeki nesnelere, olay ve durumlara ait, kişisel gözlem ve deneyimlere dayanan tasarımların zihinde yer eden ve bir soyutlama'yla (abstraction) dile dönüşen yönüdür, göstergelerin gösterilen yanısıdır.*" tanımını yapar ve ayrıca "*Sözlükte madde başı olarak yer alan sözcükler.*" olarak da ifade edilebileceğine vurgu yapar (Aksan, 2009:41-42).

Aksan, bunun yanında "*Ortak nitelikleri olan nesnelere verilen ad.*" tanımını yapar. Özet olarak kavramı iki ayrı şekilde şöyle tanımlar:

"1. Kavram, dünyadaki nesnelere, biçimlerin, olgu, durum ve devinimlerin dilde anlatım buluşudur. Bu anlatım, tuz, ip, su; yüreklilik, çöpçatan, açlık; hasıraltı, tepeden inme, açık göz gibi değişik ses ve biçimlerle, değişik yollardan gerçekleşir; somut ve soyut diye nitelediğimiz kavramları oluşturur.

2. Kavram, dünyadaki nesnelere ortak niteliklerine dayanan, dile özgü bir genelleme, bir soyutlamadır: ağaç, bitki, hayvan, çiçek, memeli... gibi." (Aksan, 2009b:151).

Anlamla kavram aynı şey midir? Kimi araştırmacılar bu konu hakkında şunları söyler:

"Anlam ve kavram iç içe girmiş gibi görünen ve aralarında ince bir çizgi bulunan iki terimdir. Bu ince çizgiyi belirtirken bir kavramın bir dilsel biçimle bağlanmışsa anlamdan söz edilebilir ve bu açıdan bakıldığında dilselleştirilmiş, bir sözcük

biçimiyle kaplanmış kavramın anlam demektir. Her anlam bir kavramdır fakat her kavram bir anlam değildir." (Toklu, 2007:92).

Toklu'nun bu görüşüne Boz da katılır ve dilbilgisel biçimle bağlanmamış kavramın anlam olmayacağını, kavramın yalnız bir sözcük ile değil belki bir tümce ile anlam düzlemine tartışılabileceğini söyler. (Boz, 2007:41)

Anlam ile kavram arasındaki ayrımı yaparken Erkman-Akerson, göstergenin tek başına ele alındığında, kavramın; bir genelleme, bir soyutlama olacağını ve oldukça kaypak olduğunu, bir sözcüğün daha keskin bir anlam ve değer kazanmasının ise ancak bir bağlam içine girdiğinde gerçekleşeceğini söyler (Akerson, 2005:104).

1.4.1. Kavram Alanı (Tema)

1931 yılında Alman dilcisi Trier tarafından ortaya atılan bu kuram "dil alanı, kavramsal alan, sözcük alanı ve anlam alanı" gibi terimlerle de karşılanır.

Kuramın temelini Trier şu şekilde ifade eder: "*Kavramların zihinde birbirinden soyutlanmış olarak ayrı ayrı bulunmadıkları, bir mozaik gibi birbirleriyle sınırlandıkları, içinde birbirlerini etkiledikleri alanlar oluştur*" (Aksan, 2009:42).

Kavramsal Alan (Alm. *Begriffsfeld*; Fr. *champ conceptuel, champ notionnel*; İng. *conceptual field*) için Vardar, "*Bir sözlüksel alanda anlatımını bulan anlamsal alanın dış gerçeklik düzlemindeki kavramsal karşılığı.*" demiştir. Ayrıca Kavram Alanının yapısal bir anlayışı yansıttığını, anlığın kavramsal kesimine ilişkin sözcüklerin incelenip bu sözcüklerin yapı kuran düzenli bir bütün oluşturduğunu, bu bütünde yer alan her birimin öbürlerine bağımlı olduğunu belirtmiştir (Vardar, 2002: 132).

Korkmaz, Kavram Alanı terimi yerine "Anlam Alanı (Al. *semantisches Feld*; Fr. *chanp semantique*; İng. *semantic field*)" terimini kullanmış ve "*Zihinde aynı veya birbirine yakın kavramlar oluşturan kelimelerin meydana getirdikleri ortak alan: ülkü, hedef, gaye, maksat, ideal; incinmek, kırılmak, gücenmek, darılmak, küsmek;*

kesmek, koparmak, biçmek, üzölmek, yolmak." açıklamasını yapmıştır (Korkmaz, 2010:18).

Toklu, anlam alanını, anlamca akraba, anlam yönünden birbirleriyle ilişkileri olan sözcüklerin oluşturduğunu, anlam alanının sözvarlığının anlam ilişkisi ve yakınlığına göre bir kesiti olduğunu, çeşitli büyüklükteki bu alanların çoğu kez kesiştiğini söyler. Ayrıca, "*Kavram alanları aralarında boşluk bulunmayan küçük parçalardan oluşmuş bir mozağe benzer. Aralarında boşluk olmadığı savı tartışmalara konu olduğundan, bunun yerine aralarda "komşu alanlar" olabileceği görüşü öne sürölmüştür.*" der ve Weisgerber'in yaşamın sona ermesine ilişkin Almanca sözcükler için oluşturduğu kavram alanı şemasını Türkçeye uygular.

Yaşamın Sona Ermesi

1	Ölmek, vefat etmek, şehit olmak
2	Ebediyete intikal etmek, fâni âlemden ebedî âleme göçmek, hakkın rahmetine kavuşmak, yaşamını yitirmek, hayatını kaybetmek, sizlere ömür
3	Gebermek, cardayı çekmek, mortlamak
4	Kalıbı dinlendirmek, imam kayığına binmek, dört kolluya binmek, tahtalıköyü boylamak, nalları dikmek, adres değiştirmek, duası okunmak, helvası yenmek
5	Ex olmak

Toklu, yaşamın sona erme olgusunun çeşitli sözcüklerle anlatıldığını yukarıdaki tabloda göstermiştir. Ona göre, 1. gruptakiler nesnel; 2. gruptakiler örtmece; 3. ve 4. gruptakiler argo şeklinde olguyu yansıtmış ve 5. grupta olgunun tıp alanında anlatımı görölmüştür (Toklu, 2007:103-104).

Aksan, "*Kelimelerin -eski dilcilerindüşündükleri gibi- kavramların içine yerleştiği kalıplar olmayıp birbiriyle sıkı ilişkili değerlerden oluşmuş, dil denen sistem içinde, dilbirliği mensuplarında genel olarak ortak sayılabilecek birtakım*

tasavvurların, kavramların sese çevrilmiş temsilcileri, her dilin kaynaşmış bir düşünce-ses birleşimi oldukları kabul etmektedir." der ve kavram alanını "*Birbiriyle ilişkili ve birbirine yakın kavramların, eş anlamlıların, içinde düşünüldükleri alan."* olarak tanımlar. Ve bıkmak-bezmek-usanmak-bıkkınlık getirmek, usanç, bezginlik, bıkkınlık... öğelerinin bir kavram alanı içinde düşünülebileceğini söyler. (Aksan, 1971:254)

SÖZLÜKBİRİMLERİN TANIMLANMASI BAĞLAMINDA TÜRKÇE SÖZLÜKLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

Çalışmamızın bu bölümünde önceden belirlenmiş olan "*ağaçlar, içecekler, organlar, kuşlar, tatlılar, el aletleri, çocuk oyunları, başlık çeşitleri, evin bölümleri ve deniz taşıtları*" olmak üzere on temadan onar sözlükbirim temel anlamlarının anlam ölçütleri belirlenip anlambirimcikleri yazılmıştır. Daha sonra bu anlam ölçütleri her sözlüğe göre tablolaştırılmış ve ardından sözlükler grafik şeklinde karşılaştırılmış son olarak da sözlüklerin anlam ölçütlerini verme yüzdeleri tablo halinde gösterilmiştir.

KAVRAM ALANLARI (TEMALAR)

1. Ağaçlar

1.1. Ardıç

1.1.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

1.1.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Eski Türk. *artuç*; kökü kesin olarak belli değildir) Kozalaklılar sınıfının çamgiller familyasından, yapraklarını kışın da dökmeyen, çeşitli türleri bulunan ağaç veya ağaççık: "*Âdi ardıç.*" "*Bodur ardı.*" "*Kara ardıç.*" "*Kızıl ardıç.*" "*Ve herkesin önüne birer ardıç veya sanavber ağacından yapılmış tabak koyup her taamda onu dolu tebdil ederler* (Katip Çelebi'den Seç.) *Çam korusunu fıstık, reçine, sakız ve ardıç kokan bir derin teneffüs kaplar* (Refik H. Karay). (MBTS 2011: 163)

i. Yuvarlak kara yemişleri ilaç olarak kullanılan, yaz kış yapraklarını dökmeyen güzel kokulu bir ağaç. Dağ servisi.

Ardıç ardından gördüm boyunu.

Yenile öğrendim yârin huyunu.

Türkü (MÖTS 1995: 138)

(i.bit.) Diken yapraklı, güzel kokulu yemişleri ilaç olarak kullanılan ağaç (juniperius). (BTS 2008: 85)

is. bot. Servigillerden, güzel kokulu yapraklarını kışın da dökmeyen, yuvarlak karayemişleri ilaç olarak kullanılan bir ağaççık (Juniperus). (TS 2005: 116)

[*eT. artuç / arça*] *is. bot.* Servigillerden soğuk ve ılıman iklim çevrelerinde yetişen iğne yapraklı kozalaklı bir ağaç. (*Junepurus*). (ÖTS 2007: 282)

1.1.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Aile Adı; MBTS'de "*kozalaklılar sınıfının çamgiller familyası*", TS ve ÖTS'de "*çamgiller*" olarak verilmiş; MÖTS ve BTS'de verilmemiştir. **Bölge;** yalnızca ÖTS'de "*soğuk ve ılıman iklim çevreleri*" olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Diğer Ad;** yalnızca MÖTS'de "*dağ servisi*" olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Fiziki Tasviri;** MBTS'de "*ağaç veya ağaççık*", ÖTS'de "*kozalaklı*" olarak verilmiş; MÖTS, BTS ve TS'de verilmemiştir. **Latince Adı;** BTS ve TS'de "*juniperius*", ÖTS'de "*junepurus*" olarak verilmiş; MBTS ve MÖTS'de verilmemiştir. **Meyve Kullanım Alanı;** MÖTS, BTS ve TS'de "*yemişleri ilaç olarak kullanılan*" olarak verilmiş; MBTS ve ÖTS'de verilmemiştir. **Meyve Özelliği;** MÖTS ve TS'de "*yuvarlak karayemişler*", BTS'de "*güzel kokulu yemişler*" olarak verilmiş; MBTS ve ÖTS'de verilmemiştir. **Tür;** yalnızca MBTS'de "*çeşitli türleri bulunan*" olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Üstanlam;** MBTS'de "*ağaç veya ağaççık*", MÖTS, BTS ve ÖTS'de "*ağaç*" ve TS'de "*ağaççık*" olarak verilmiştir. **Yaprak Özelliği;** MBTS'de "*yapraklarını kışın da dökmeyen*" MÖTS'de "*yaz kış yapraklarını dökmeyen*" BTS'de "*diken yapraklı*", TS'de "*güzel kokulu ve yapraklarını kışın da dökmeyen*", ÖTS'de "*iğne yapraklı*" olarak verilmiş; **Çiçek Özelliği, Çeşit Sayısı ve İklim-Yer, Kullanım Alanı ve Yaşam Süresi,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 1. Ardıc Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
AİLE ADI	+	-	-	+	+
BÖLGE	-	-	-	-	+
ÇİÇEK ÖZELLİĞİ	-	-	-	-	-
ÇEŞİT SAYISI	-	-	-	-	-
DIĞER AD	-	+	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	-	-	-	+
İKLİM-YER	-	-	-	-	-
KULLANIM ALANI	-	-	-	-	-
LATİNCE ADI	+	-	+	+	+
MEYVE KULL. ALANI	-	+	+	+	-
MEYVE ÖZELLİĞİ	-	+	+	+	-
TÜR	+	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAPRAK ÖZELLİĞİ	+	+	+	+	+
YAŞAM SÜRESİ	-	-	-	-	-
TOPLAM	6	5	5	6	6

1.2. Çam

1.2.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

1.2.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Ar. şem' "mum"dan; şem' > şam > şam ağacı "çıra ağacı" > çam ağacı, kısıtlama yoluyla çam; halk ağzında şam olarak da geçer) [Kelime Yunanca'ya ve Balkan dillerine de girmiştir] Çamgiller denen büyük bitki familyasını meydana getiren, iğne yapraklı, reçineli ağaçların ortak adı [Muhtelif cinsleri ak çam, ala çam, Amerikan çam, çıralı çam, fıstık çamı, Halep çamı, kara çam, katran çamı, sarı çam, yalı çamı gibi isimlerle anılır]: Karşıda sıra çamlar/Akar sakızı damlar/Evli

gider evine/Bekâr nerde akşamlar (Mâni). *Çam gibi âheste ve metin büyüdüler* (Cenap Şahâbettin). *Nerde çam kokan tahta testiler* (Orhan Veli Kanık) (MBTS 2011: 531)

i. Daha çok yüksek ve serin yerlerde yetişen, iğne yapraklı ve bu yapraklarını kışın dökmeyen bir ağaç.

Sen gözlerin açık herkes uykuda
Rüzgârla titrerken karanlık çamlar
Yâdınla canlanır eski akşamlar.

A.H. Tanpınar, Bütün Şiirleri, 104 (MÖTS 1995: 484)

(i. bit.) Kozalakgiller takımının çamgiller ailesinin örnek bitkisi olup, iğne yapraklı, reçineli, seksene yakın türü olan, daha çok soğuk ve yüksek yerlerde yetişen ağaç (pinus). *Bebeğin beşiği çamdan/ Yuvarlandı düştü damdan-* Türkü (BTS 2008: 283)

is. bot. Çamgillerin örnek bitkisi olan, dört mevsim kalabilen, iğne yapraklı, yurdumuzda birçok türü yetişen bir orman ağacı (Pinus). (TS 2005: 389)

[*Ar. şem' / Şam' [EREN] /Kore. cham-namu (meşe) [Ramstedt] > çam*] *is.* Çamgillerden kuzey kürede yetişen iğne yapraklı ve reçineli büyük bir orman ağacı, (*Pinus*). (ÖTS 2007: 875)

1.2.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Aile Adı; MBTS'de "*Çamgiller denen büyük bitki familyasını meydana getiren*", BTS'de "*Kozalakgiller takımının çamgiller ailesinin örnek bitkisi*", TS'de "*Çamgillerin örnek bitkisi*", ÖTS'de "*çamgiller*" olarak verilmiş; MÖTS'de verilmemiştir. **Bölge;** MÖTS'de "*daha çok yüksek ve serin yerler*", BTS'de "*daha çok soğuk ve yüksek yerler*", TS'de "*yurdumuzda birçok türü yetişen*" ve ÖTS'de "*kuzey yarım küre*" olarak verilmiş; MBTS'de verilmemiştir. **Çeşit Sayısı;** yalnızca BTS'de "*seksene yakın türü olan*" olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Fiziki Tasviri;** MBTS ve BTS'de "*reçineli*", ÖTS'de "*reçineli ve büyük*" olarak verilmiş; MÖTS ve

TS'de verilmemiştir. **Latince Ad**; BTS, TS ve ÖTS'de "*Pinus*" olarak verilmiş; MBTS ve MÖTS'de verilmemiştir. **Üstanlam**; MBTS'de "*reçineli ağaçların ortak adı*", MÖTS ve BTS'de "*ağaç*" TS ve ÖTS'de "*orman ağacı*" olarak verilmiştir. **Yaprak Özelliği**; MBTS, BTS' ve ÖTS'de "*iğne yapraklı*", MÖTS'de "*iğne yapraklı ve yapraklarını kışın da dökmeyen*" ve TS'de "*iğne yapraklı ve dört mevsim kalabilen*" olarak verilmiştir. **Çiçek Özelliği, Diğer Ad, İklim-Yer, Kullanım Alanı, Meyve Kullanım Alanı, Meyve Özelliği, Tür ve Yaşam Süresi** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 2. Çam Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
AİLE ADI	+	-	+	+	+
BÖLGE	-	+	+	+	+
ÇİÇEK ÖZELLİĞİ	-	-	-	-	-
ÇEŞİT SAYISI	-	-	+	-	-
DIĞER AD	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	-	+	-	+
İKLİM-YER	-	-	-	-	-
KULLANIM ALANI	-	-	-	-	-
LATİNCE ADI	-	-	+	+	+
MEYVE KULL. ALANI	-	-	-	-	-
MEYVE ÖZELLİĞİ	-	-	-	-	-
TÜR	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAPRAK ÖZELLİĞİ	+	+	+	+	+
YAŞAM SÜRESİ	-	-	-	-	-
TOPLAM	4	3	7	5	6

1.3. Çınar

1.3.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

1.3.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Fars. çenâr) İki çeneklilerden, boyu 30 metreyi bulabilen, gövdesi kalın, yaprakları parçalı, uzun ömürlü, gölgesi koyu olduğu için bahçe ve parklara süs ağacı olarak dikilen büyük ağaç. *Platanus: Yine birlikte bu mevsimde gezip sezmedeyiz/ Bu çınarlarla siyah servilerin gölgesini (Yahyâ Kemal).* (MBTS 2011: 584)

(çenar) i.F. Dalları ve gövdesi gayet büyük, uzun ömürlü ve meyvesiz bir ağaç.

Çınarlara belim verdim oturdum;

Çınar çürük imiş, kökten bozuldu.

M. Cunbur, Karacaoğlan, Şiirler, 338 (MÖTS 1995: 531)

(F. i.) ikiçeneklilerden, büyük boylu, uzun ömürlü, kalın gövdeli ağaç, kavlağan (*platanus*). *Yedi yüz yıl süren hikâyemizi/Dinlemiş ihtiyar çınardan- Kemâl* (BTS 2008: 309)

is. Far. çenâr bot. İki çeneklilerden, 30 m'ye kadar uzayabilen, gövdesi kalın, uzun ömürlü, geniş yapraklı bir ağaç (*Platanus*). (TS 2005: 427)

[Far. çenâr] is. bot. 1. İki çeneklilerden, boyu 25-30 m. kadar uzayabilen, koyu gölgeli, kalın gövdeli ve parçalı yapraklı, uzun ömürlü bir ağaç; kavlağan; çünük, (*Platanus*). (ÖTS 2007: 967)

1.3.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Aile Adı; MBTS, BTS, TS ve ÖTS'de "*İki çenekliler*" olarak verilmiş; MÖTS'de verilmemiştir. **Diğer Ad;** BTS'de "*kavlağan*", ÖTS'de "*kavlağan, çünük*" olarak verilmiş; MBTS, MÖTS ve TS'de verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS'de "*boyu 30 metreyi bulabilen, gövdesi kalın, büyük ağaç*", MÖTS'de "*dalları ve gövdesi gayet büyük, meyvesiz*", BTS'de "*büyük boylu, kalın gövdeli*", TS'de "*30 m'ye kadar*

uzayabilen, gövdesi kalın" ve ÖTS'de "*boyu 25-30 m. kadar uzayabilen, koyu gölgeli, kalın gövdeli*" olarak verilmiştir. **Kullanım Alanı**; yalnızca MBTS'de "*gölgesi koyu olduğu için bahçe ve parklara süs ağacı olarak dikilen*" olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Latince Adı**; MBTS, BTS, TS ve ÖTS'de "*Platanus*" olarak verilmiş; MÖTS'de verilmemiştir. **Meyve Özelliği**; yalnızca MÖTS'de "*meyvesiz*" olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Üstanlam**; tüm sözlüklerde "*ağaç*" olarak verilmiştir. **Yaprak Özelliği**; MBTS ve ÖTS'de "*parçalı yapraklı*", TS'de "*geniş yapraklı*" olarak verilmiş; MÖTS ve BTS'de verilmemiştir. **Yaşam Süresi**; tüm sözlüklerde "*uzun ömürlü*" olarak verilmiştir. **Bölge, Çiçek Özelliği, Çeşit Sayısı, İklim-Yer, Meyve Kullanım Alanı ve Tür**, hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 3. Çınar Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
AİLE ADI	+	-	+	+	+
BÖLGE	-	-	-	-	-
ÇİÇEK ÖZELLİĞİ	-	-	-	-	-
ÇEŞİT SAYISI	-	-	-	-	-
DİĞER AD	-	-	+	-	+
FİZİKİ TASVİR	+	+	+	+	+
İKLİM-YER	-	-	-	-	-
KULLANIM ALANI	+	-	-	-	-
LATİNCE ADI	+	-	+	+	+
MEYVE KULL. ALANI	-	-	-	-	-
MEYVE ÖZELLİĞİ	-	+	-	-	-
TÜR	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAPRAK ÖZELLİĞİ	+	-	-	+	+
YAŞAM SÜRESİ	+	+	+	+	+
TOPLAM	7	4	6	6	7

1.4. Erguvan

1.4.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

1.4.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Fars. ergavan-erguvan) 1. İki çenekliler sınıfının baklagiller familyasından, eflâtun ile kırmızı arası morumsu pembe renkte, çok güzel çiçekler açan süs ağacı. Cercis: Beklemem fecrini leylaklar açan nisanın / Özlemem vaktini dağ dağa kızan erguvanın (Yahya Kemal). Hatırlatacak bize şen çocukluğumuzu / Erguvanlı bir bahçe, mor salkımlı bir duvar (Ziya O. Sabâ). (MBTS 2011: 880)

i.F. 1. Eflâtunla kırmızı arası renkte çiçek açan güzel bir süs ağacı.

*Bekler büyük bir avdeti her dalda bir çelenk,
Bülbülde ses, havuzda sükût, erguvanda renk;
Mehtâb ışık tutar yola, hasretle... Neredesin?*

F.N. Çamlıbel, Han Duvarları, 59 (MÖTS 1995: 845)

(F.i. bit.) Erguvangillerden, kırmızımsı-mor çiçek açan, daha çok Akdeniz ikliminde yetişen bir bitki (cercis silignastrum). *Bizim iklimde gülden sonra bayramı yapılacak bir çiçek varsa o da erguvandır-* Tanpınar (BTS 2008: 480)

is. Far. ergavân bot. Baklagillerden, eflatunla kırmızı arası renkte çiçek açan, güzel bir süs ağacı, deliboyuz (Cercis siliquastrum): "Erguvan dallarından örülmüş çardağın içi loştu iyice." -N. Cumalı. (TS 2005: 643)

[Far. erguvan / ergavan] (erguva:n) is. bot. Erguvangillerden morumsu çiçekler açan ve süs olarak yetiştirilen bir ağaç, (Cecis). (ÖTS 2007: 1465)

1.4.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Aile Adı; MBTS'de "iki çenekliler sınıfının baklagiller familyası", BTD ve ÖTS'de "erguvangiller", TS'de "baklagiller" olarak verilmiş; MÖTS'de verilmemiştir. **Çiçek Özelliği;** MBTS'de "eflâtun ile kırmızı arası morumsu pembe

renkte çok güzel çiçekler", MÖTS ve TS'de "*eflâtunla kırmızı arası renkte çiçek açan*", TS'de "*kırmızımsı-mor çiçek açan*", ÖTS'de "*morumsu çiçekler açan*" olarak verilmiştir. **Diğer Ad**; yalnızca TS'de "*deliboynuz*" olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Fiziki Tasviri**; MÖTS ve TS'de "*güzel*" olarak verilmiş; MBTS, BTS ve ÖTS'de verilmemiştir. **İklim-Yer**; yalnızca BTS'de "*daha çok Akdeniz ikliminde yetişen*" olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Kullanım Alanı**; MBTS, MÖTS ve TS'de "*süs ağacı*", ÖTS'de "*süs olarak yetiştirilen*" olarak verilmiş, BTS'de verilmemiştir. **Latince Adı**; MBTS ve ÖTS'de "*Cercis*", BTS ve TS'de "*cercis silignastrum*" olarak verilmiş; MÖTS'de verilmemiştir. **Üstanelam**; MBTS, MÖTS ve TS'de "süs ağacı", BTS'de "bitki" ve ÖTS'de "ağaç" olarak verilmiştir. **Bölge, Çeşit Sayısı, Meyve Kull. Alanı, Meyve Özelliği, Tür, Yaprak Özelliği ve Yaşam Süresi**, hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 4. Erguvan Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
AİLE ADI	+	-	+	+	+
BÖLGE	-	-	-	-	-
ÇİÇEK ÖZELLİĞİ	+	+	+	+	+
ÇEŞİT SAYISI	-	-	-	-	-
DİĞER AD	-	-	-	+	-
FİZİKİ TASVİR	-	+	-	+	-
İKLİM-YER	-	-	+	-	-
KULLANIM ALANI	+	+	-	+	+
LATİNCE ADI	+	-	+	+	+
MEYVE KULL. ALANI	-	-	-	-	-
MEYVE ÖZELLİĞİ	-	-	-	-	-
TÜR	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAPRAK ÖZELLİĞİ	-	-	-	-	-
YAŞAM SÜRESİ	-	-	-	-	-
TOPLAM	5	4	5	7	5

1.5. Fındık

1.5.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

1.5.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (*Fars. funduk < Yun. pontikon karion "Karadeniz cevizi"*) [*bunduk ve funduk şeklinde Arapça'ya da geçmiştir.*] **1.** Kuzey yarım kürenin ılık ve serin bölgelerinde ve yurdumuzun Karadeniz bölgesinde yaygın olarak yetişen, kışın yapraklarını döken ve aynı isimdeki meyveyi veren ağaççık. *Corylus*. (MBTS 2011: 968)

İ.F. 1. Fındık veren ağaççık ve bunun sert kabuklu, yağlı nişastalı meyvesi.

Fındık dalı sileyim

Boyuna kesileyim

Fındık tânesi gibi

Cebine süzüleyim.

S.Akalım, Türk Mânileri, 137 (MÖTS 1995: 917)

(i.bit.) **1.** Palamutgillerden, ılık iklimlerde, Türkiye'de daha çok Karadeniz bölgesinde yetişen ağaç (*corylus avelana*). *Fındık toplayan kızlar/Fındık dalda kalmasın- Türkü* (BTS 2008: 526)

is. Ar. bot. 1. Kayıngillerden, kuzey yarım kürenin ılık yerlerinden ve yurdumuzun genellikle Doğu Karadeniz bölgesinde yetişen, boyu 6-7 metre yaygın tepeli bir ağaççık (*Corylus avellana*). (TS 2005: 695)

[*Yun. pontikos (Karadeniz cevizi) > Ar. funduk*] *is. 1.* Kayıngillerden, kökeni Anadolu olan, üç dört metre boyunda, yaprakları oval veya yürek biçimli, bir evcikli bir meyve ağacı, (*Corylus avellana*). (ÖTS 2007: 1576)

1.5.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Aile Adı; BTS'de "*palamutgiller*", TS ve ÖTS'de "*kayıngiller*" olarak verilmiş; MBTS ve MÖTS'de verilmemiştir. **Bölge;** MBTS'de "*Kuzey yarım kürenin ılık ve*

serin bölgeleri ve yaygın olarak yurdumuzun Karadeniz bölgesi", BTS'de "*Türkiye'de daha çok Karadeniz bölgesi*", TS'de "*kuzey yarım kürenin ılık yerleri ve yurdumuzun genellikle Doğu Karadeniz bölgesi*", ÖTS'de "*kökeni Anadolu*" olarak verilmiş, MÖTS'de verilmemiştir. **Diğer Ad**; MBTS ve ÖTS'de "*Karadeniz cevizi*" olarak verilmiş; MÖTS, BTS ve TS'de verilmemiştir. **Fiziki Tasviri**; MBTS ve MÖTS'de "*ağaççık*", TS'de "*boyu 6-7 metre yaygın tepeli ağaççık*", ÖTS'de "*üç dört metre boyunda ve bir evcikli*" olarak verilmiş; BTS'de verilmemiştir. **İklim-Yer**; yalnızca BTS'de "*ılık iklimler*" olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Latince Adı**; MBTS'de "*Corylus*", BTS, TS ve ÖTS'de "*Corylus avellana*" olarak verilmiş; MÖTS'de verilmemiştir. **Meyve Özelliği**; MBTS'de "*aynı isimdeki meyveyi veren*" MÖTS'de "*sert kabuklu, yağlı nişastalı meyve ve fındık veren*" olarak verilmiş; BTS, TS ve ÖTS'de verilmemiştir. **Üstanelam**; MBTS, MÖTS ve TS "*ağaççık*", BTS'de "*ağaç*" ve ÖTS'de "*meyve ağacı*" olarak verilmiştir. **Yaprak Özelliği**; MBTS'de "*kışın yapraklarını döken*", ÖTS'de "*oval ve yürek biçimli*" olarak verilmiş; MÖTS, BTS ve ÖTS'de verilmemiştir. **Çiçek Özelliği, Çeşit Sayısı, Kullanım Alanı, Meyve Kull. Alanı, Tür ve Yaşam Süresi** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 5. Fındık Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
AİLE ADI	-	-	+	+	+
BÖLGE	+	-	+	+	+
ÇİÇEK ÖZELLİĞİ	-	-	-	-	-
ÇEŞİT SAYISI	-	-	-	-	-
DIĞER AD	+	-	-	-	+
FİZİKİ TASVİR	+	+	-	+	+
İKLİM-YER	-	-	+	-	-
KULLANIM ALANI	-	-	-	-	-
LATİNCE ADI	+	-	+	+	+
MEYVE KULL. ALANI	-	-	-	-	-
MEYVE ÖZELLİĞİ	+	+	-	-	-
TÜR	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAPRAK ÖZELLİĞİ	+	-	-	-	+
YAŞAM SÜRESİ	-	-	-	-	-
TOPLAM	7	3	5	5	7

1.6. Gürgen

1.6.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

1.6.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Kökü belli değildir) 1. Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'da, bazı türleri ülkemizde yetişen, kışın yaprağını döken, odunu sebebiyle makbul orman ağacı. *Carpinus* [Beyaz, çok sert ve her tarafı aynı yoğunlukta olan gürgen odunu işlenmeye çok elverişli olduğu için marangozlukta, tornacılıkta, sürtünmeye dayanıklı her türlü parça yapımında kullanılır. Birinci sınıf bir yakacaktır]. (MBTS 2011: 1137)

i. Ağacı sert ve dayanıklı, cilâ almaya elverişli, Karadeniz bölgemizde çokça yetişen, kerestecilikte makbul bir ağaç. (MÖTS 1995: 1079)

(F.bit.) **1.** Gürgengillerden, çeşitli türleri bulunan, beyaz ve sert odunu marangozlukta kullanılan, cilaya elverişli orman ağacı (*carpinus betulus*). (BTS 2008: 623)

is. bot. 1. Gürgengillerden, Karadeniz kıyılarındaki ormanlarımızda çok yetişen, kerestesi değerli bir ağaç, karagürgen (*Carpinus betulus*): "*Gürgen dibine vardım/ Oyma alırım oyma.*" -Halk türküsü. (TS 2005: 815)

[? *gürgen*] *is. bot.* Kerestesi sert ve sıkı dokulu, ülkemizin Karadeniz bölgesinde yetişen, bazen boyları 20 metreyi bulan, fındıkgillerden bir orman ağacı, (*Carpinus betulus*). (ÖTS 2007: 1810)

1.6.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Aile Adı; BTS ve TS'de "gürgengiller" ÖTS'de "*fındıkgiller*" olarak verilmiş; MBTS ve MÖTS'de verilmemiştir. **Bölge;** MBTS'de "*Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'da, bâzı türleri ülkemizde yetişen*", MÖTS ÖTS'de "*Karadeniz bölgemizde çokça yetişen*", TS'de "*Karadeniz kıyılarındaki ormanlarımızda çok yetişen*" olarak verilmiş; BTS'de verilmemiştir. **Diğer Ad;** yalnızca TS'de "*karagürgen*" olarak verilmiştir. **Fiziki Tasviri;** MÖTS'de "*ağacı sert ve dayanıklı, cilâ almaya elverişli*", BTS'de "*cilaya elverişli*", ÖTS'de "*kerestesi sert ve sıkı dokulu, bazen boyları 20 metreyi bulan*" olarak verilmiş; MBTS ve TS'de verilmemiştir. **Kullanım Alanı;** MBTS'de "*odunu sebebiyle makbul*", MÖTS'de "*kerestecilikte makbul*", BTS'de "*beyaz ve sert odunu marangozlukta kullanılan*", TS'de "*kerestesi değerli*" olarak verilmiş; ÖTS'de verilmemiştir. **Latince Adı;** MBTS'de "*carpinus*", BTS, TS ve ÖTS'de "*carpinus betulus*" olarak verilmiş; MÖTS'de verilmemiştir. **Tür;** yalnızca BTS'de "*çeşitli türleri bulunan*" olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Üstünlam;** MBTS, BTS ve ÖTS "orman ağacı", MÖTS ve TS'de "ağaç" olarak

verilmiştir. **Yaprak Özelliği**; yalnızca MBTS'de "*kışın yapraklarını döken*" olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Çiçek Özelliği**, **Çeşit Sayısı**, **İklim-Yer**, **Meyve Kull. Alanı**, **Meyve Özelliği** ve **Yaşam Süresi**, hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 6. Gürgen Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
AİLE ADI	-	-	+	+	+
BÖLGE	+	+	-	+	+
ÇİÇEK ÖZELLİĞİ	-	-	-	-	-
ÇEŞİT SAYISI	-	-	-	-	-
DİĞER AD	-	-	-	+	-
FİZİKİ TASVİR	-	+	+	-	+
İKLİM-YER	-	-	-	-	-
KULLANIM ALANI	+	+	+	+	-
LATİNCE ADI	+	-	+	+	+
MEYVE KULL. ALANI	-	-	-	-	-
MEYVE ÖZELLİĞİ	-	-	-	-	-
TÜR	-	-	+	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAPRAK ÖZELLİĞİ	+	-	-	-	-
YAŞAM SÜRESİ	-	-	-	-	-
TOPLAM	5	4	6	6	5

1.7. Kavak

1.7.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

1.7.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (< kav+ak) [Kabuğu kavladığı için bu ad verilmiştir] Söğütgillerden, sulak yerlerde yetişen, yaprakları uzun saplı ve dişli, boyu düzgün ve bâzı türlerinde 30-40 metreyi bulacak uzunlukta, kerestesi için dikilen, odunu gevşek ve kof, kabuğu kavlayıp dökülen bir ağaç. [Başlıca türleri ak kavak ve kara kavak'tır]. Populus: *Şu yamaçta kavaklar arasındaki köyde bir yemek hazırlatmalı (Refik H. Karay).* (MBTS 2011: 1626)

i. bot. Daha çok su kenarlarında ve sulak yerlerde yetişen düz ve çok yüksek bir ağaç. (MÖTS 1995: 1589)

(i.bit.) Söğütgillerden, sulak yerlerde yetişen, düzgün şekilde uzayabilen, marangozlukta, kâğıt ve kibrit imâlinde faydalanılan ağaç (populus). (BTS 2008: 916)

is. bot. Söğütgillerden, sulak bölgelerde yetişen, boyu bazı türlerinde 30-40 m'ye değin çıkan, kerestesinden yararlanılan uzun boylu bir ağaç (Populus). (TS 2005: 1109)

[*eT. kâv > kav-a-mak (kavlamak)> kavak*] *is. 1. bot.* Söğütgillerden sulak alanlarda yetişen, uzun saplı ve dişli yaprakları olan, çelikle üretilen, iki evcikli, odunu ve kerestesi kolay işlenebilen, pek çok melezi ve türü bulunan büyük bir ağaç, (*Populus*).{*eAT*} (*aynı*) (ÖTS 2007: 2477)

1.7.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Aile Adı; MBTS, BTS, TS ve ÖTS'de "*söğütgiller*" olarak verilmiş; MÖTS'de verilmemiştir. **Bölge;** MBTS ve BTS'de "*sulak yerler*", MÖTS'de "*daha çok su kenarlarında ve sulak yerler*", TS'de "*sulak bölgeler*" ve ÖTS'de "*sulak alanlar*" olarak verilmiştir. **Fiziki Tasviri;** MBTS'de "boyu düzgün ve bazı türlerinde 30-40

metreyi bulacak uzunlukta, odunu gevşek ve kof, kabuğu kavlayıp dökülen", MÖTS'de "düz ve çok yüksek", BTS'de "düzgün şekilde uzayabilen", TS'de "boyu bazı türlerinde 30-40 m'ye değin çıkan, uzun boylu" ve ÖTS'de "büyük, iki evcikli" olarak verilmiştir. **Kullanım Alanı**; MBTS'de "kerestesi için dikilen", BTS'de "marangozlukta, kağıt ve kibrit imali", TS'de "kerestesinden yaralanılan" MÖTS ve ÖTS'de verilmemiştir. **Latince Adı**; MBTS, BTS, TS ve ÖTS'de "populus" olarak verilmiş; MÖTS'de verilmemiştir. **Tür**; MBTS'de "başlıca türleri ak kavak ve kara kavak", ÖTS'de "pek çok melezi ve türü bulunan" olarak verilmiş; MÖTS, BTS ve TS'de verilmemiştir. **Üstanlam**; tüm sözlüklerde "ağaç" olarak verilmiştir. **Yaprak Özelliği**; MBTS ve ÖTS'de "uzun saplı ve dişli, çelikle üretilen odunu ve kerestesi kolay işlenebilen" olarak verilmiş; MÖTS, BTS ve TS'de verilmemiştir. **Çiçek Özelliği, Çeşit Sayısı, Diğer Ad, İklim-Yer, Meyve Kull. Alanı, Meyve Özelliği ve Yaşam Süresi**, hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 7. Kavak Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
AİLE ADI	+	-	+	+	+
BÖLGE	+	+	+	+	+
ÇİÇEK ÖZELLİĞİ	-	-	-	-	-
ÇEŞİT SAYISI	-	-	-	-	-
DİĞER AD	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	+	+	+	+
İKLİM-YER	-	-	-	-	-
KULLANIM ALANI	+	-	+	+	-
LATİNCE ADI	+	-	+	+	+
MEYVE KULL. ALANI	-	-	-	-	-
MEYVE ÖZELLİĞİ	-	-	-	-	-
TÜR	+	-	-	-	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAPRAK ÖZELLİĞİ	+	-	-	-	+
YAŞAM SÜRESİ	-	-	-	-	-
TOPLAM	8	3	6	6	7

1.8. Kayın

1.8.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

1.8.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Eski Türk. kadıng > kayın) İki çenekliler sınıfının kayingiller familyasından, kışın yapraklarını döken, kerestesi çeşitli yerlerde kullanılabilen, görünüşü güzel, ılık veya soğuk bölgelerde yetişen bir orman ağacı. *Fagus*: "Kayının meyvesinden yenmeye elverişli bir yağ çıkarılır." (MBTS 2011: 1638)

(I) i. bot. Kerestesi beyaz bir ağaç, ak gürgen.

Üç kanatlı kayın oklar atıldı, temreni düştü.

M.Ergin, Dede Korkut Kitabı, 50 (MÖTS 1995: 1597)

(i.bit.) Kayingillerden, telek damarlı, dişli yapraklı, düz ve uzun boylu orman ağacı, ak gürgen (*fagus sylvatica*). (BTS 2008: 921)

is. bot. 1. Kayingillerin örnek bitkisi olan, 30-40 m boyunda, 2 m çapında, kışın yapraklarını döken, kerestesi beyaz ve değerli olan orman ağacı (*Fagus orientalis*). (TS 2005: 1115)

[eT. kadın / kayın] is. bot. Telek damarlı, dişli almaşık yapraklı, on beş kadar türü bulunan, güzel görünüşlü orman ağacı; betula, (*Fagus orientalis, F. sylvatica*). {eAT} (*aynı*) (ÖTS 2007: 2494)

1.8.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Aile Adı; MBTS'de "iki çenekliler sınıfının kayingiller familyası", BTS'de "kayingiller", TS'de "kayingillerin örnek bitkisi" olarak verilmiş; MÖTS ve ÖTS'de verilmemiştir. **Çeşit Sayısı**; yalnızca ÖTS'de "on beş kadar" olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Diğer Ad**; MÖTS ve BTS'de "ak gürgen", ÖTS'de "betula" olarak verilmiş; MBTS ve TS'de verilmemiştir. **Fiziki Tasviri**; MBTS'de "görünüşü güzel", MÖTS'de "kerestesi beyaz", BTS'de "tek damarlı, düz ve uzun

boy lu", TS'de "30-40 m boy unda, 2 m çapında, kerestesi beyaz" ve TS'de "telek damarlı, güzel görünüş l" olarak verilmiştir. **İkl im-Yer**; yalnızca MBTS'de "ılık veya soğuk bölgeler" olarak verilmiş; diğ erlerinde verilmemiştir. **Kullanım Alanı**; MBTS'de "kerestesi çeşitli yerlerde kullanılabilen" ve TS'de "kerestesi değ erli" olarak verilmiş; MTS, BTS ve TS'de verilmemiştir. **Latince Adı**; MBTS'de "fagus", BTS'de "fagus silvatica", TS'de "fagus orientalis" ve TS'de "fagus orientalis" olarak verilmiş; MTS'de verilmemiştir. **stanlam**; MBTS, BTS, TS ve TS'de "orman ağ acı" ve MTS'de "ağ a" olarak verilmiştir. **Yaprak zelliği**; MBTS ve TS'de "kış ım yapraklarını döken", BTS'de "dişli yapraklı" ve TS'de "dişli almaşık yapraklı" olarak verilmiş; MTS'de verilmemiştir. **Bölge, iek özelliği, Meyve Kull. Alanı, Meyve zelliği, Tür ve Yaşam Süresi**, hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 8. Kayın Sözlükbiriminin Anlam ltleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MTS	BTS	TS	TS
AİLE ADI	+	-	+	+	-
BÖLGE	-	-	-	-	-
ÇİÇEK ÖZELLİĞİ	-	-	-	-	-
Eşit SAYISI	-	-	-	-	+
DIĞER AD	-	+	+	-	+
FİZİKİ TASVİR	+	+	+	+	+
İKLİM-YER	+	-	-	-	-
KULLANIM ALANI	+	-	-	+	-
LATİNCE ADI	+	-	+	+	+
MEYVE KULL. ALANI	-	-	-	-	-
MEYVE ÖZELLİĞİ	-	-	-	-	-
TÜR	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAPRAK ÖZELLİĞİ	+	-	+	+	+
YAşAM SÜRESİ	-	-	-	-	-
TOPLAM	7	3	6	6	6

1.9. Kestane

1.9.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

1.9.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Yun. kastanoia) [Kelime belli başlı Avrupa dillerinde kullanılır] 1. Kayıngillerden, sert ve dayanıklı kerestesi çok makbul, yaprakları sert, parlak, uzun ve dişli, gövdesi dik, ılık bölgelerde yetişen uzun ömürlü orman ağacı. Castanea sativa: Bu yolu öteden beri severdi. Beyazıt Câmii'nin yan tarafında büyük kestânenin altında güvercinleri seyretmek, sahaflar içinde kitap karıştırmak... hoşuna giderdi (Ahmet H. Tanpınar). (MBTS 2011: 1681)

i. Yun. bot. Ilık iklimlerde yetişen, kerestesi doğramacılıkta kullanılan orman ağacı ve bu ağacın meyvesi.

Her sabah sık dalların arasında barındırıldığı kuşları nurâni bir rüya gibi gündüze boşaltan eski, vezir gururlu, kestâneler; aramızda niçin şâiriniz yok.

A.H.Tanpınar, Beş Şehir (MÖTS 1995: 1641)

(Yun.i.bit.) Kayıngillerden, dik gövdeli, yaygın dallı, parlak, dişli ve sert yapraklı, kerestesi doğramacılıkta kullanılan ağaç ve bu ağacın kahverengi kabuk içindeki meyvesi (castanea sativa). (BTS 2008: 949)

is.(kesta:ne) Yun. 1. bot. Kayıngillerden, ılıman iklimlerde yetişen, 23-30 m kadar boylanabilen, kerestesi doğramacılıkta kullanılan bir orman ağacı (Castanea sativa). (TS 2005: 1146)

[Yun kastania] is. bot. 1. Kayıngillerden, kerestesi doğramacılıkta kullanılan, gövdesi dik, kabuğu kırmızımtırak, yaprakları sert, parlak ve dişli, odunu sert, bükülgen ve dayanıklı bir orman ağacı, (Castanea vulgaris / sativa). (ÖTS 2007: 2575)

1.9.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Aile Adı; MBTS, BTS, TS ve ÖTS'de "*kayngiller*" olarak verilmiş, MÖTS'de verilmemiştir. **Fiziki Tasviri;** MBTS'de "*gövdesi dik, sert ve dayanıklı kerestesi çok makbul*", BTS'de "*dik gövdeli, yaygın dallı*", TS'de "*23-30 m kadar boylanabilen*", ÖTS'de "*gövdesi dik, kabuğu kırmızımtırak, odunu sert, bükülgen ve dayanıklı*" olarak verilmiş; MÖTS'de verilmemiştir. **İklim-Yer;** MBTS'de "*ılık bölgeler*", MÖTS'de "*ılık iklimler*" ve TS'de "*ılıman iklimler*" olarak verilmiş; BTS ve ÖTS'de verilmemiştir. **Kullanım alanı;** MBTS'de "*kerestesi çok makbul*", MÖTS, BTS TS ve ÖTS'de "*kerestesi doğramacılıkta kullanılan*" olarak verilmiştir. **Latince Adı;** MBTS, BTS, TS ve ÖTS'de "*castanea sativa*" olarak verilmiş; MÖTS'de verilmemiştir. **Meyve Özelliği;** yalnızca BTS'de "*kahverengi kabuk içinde meyvesi*" olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Üstanlam;** MBTS, MÖTS, TS ve ÖTS'de "*orman ağacı*" ve BTS'de "*ağaç*" olarak verilmiştir. **Yaprak Özelliği;** MBTS, BTS "*sert, parlak, uzun ve dişli*", ÖTS'de "*sert, parlak ve dişli*" olarak verilmiş; MÖTS ve TS'de verilmemiştir. **Yaşam süresi;** yalnızca MBTS'de "*uzun ömürlü*" olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Bölge, Çiçek Özelliği, Çeşit Sayısı, Diğer Ad, Meyve Kull. Alanı ve Tür,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 9. Kestane Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
AİLE ADI	+	-	+	+	+
BÖLGE	-	-	-	-	-
ÇİÇEK ÖZELLİĞİ	-	-	-	-	-
ÇEŞİT SAYISI	-	-	-	-	-
DIĞER AD	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	-	+	+	+
İKLİM-YER	+	+	-	+	-
KULLANIM ALANI	+	+	+	+	+
LATİNCE ADI	+	-	+	+	+
MEYVE KULL. ALANI	-	-	-	-	-
MEYVE ÖZELLİĞİ	-	-	+	-	-
TÜR	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAPRAK ÖZELLİĞİ	+	-	+	-	+
YAŞAM SÜRESİ	+	-	-	-	-
TOPLAM	8	3	7	6	6

1.10. Şimşir

1.10.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

1.10.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Fars. şimşâd'dan) 1. Şimşirgillerden, geç büyüyen, kendiliğinden yetişen veya bahçelere süs bitkisi olarak dikilen, yaprakları her mevsimde yeşil, koyuya çalan sarı renkli sert odunundan tarak, kaşık vb. şeyler yapılan, elyafı sert olduğu için üzerinde resim kazılan bodur ağaç. *Buxus sempervirens: Bu dünyânın nice anlı şanlı*

kimseleri servilerin, kırmızı çiçekleri taşlara yağan narların, ateş güllerinin ve tıkHz şimşirlerin gölgesinde birbiri üstüne uhrevî bir hodperestlikte yığılmışlar (Ruşen E. Ünaydın). (MBTS 2011: 2994)

i. 1. Tarak ve kaşık gibi şeyler yapmakta ve oymacılıkta kullanılan, yaz kış yaprağını dökmeyen bir ağaç. (MÖTS 1995: 2694)

(i.bit.) 1. Şimşirgillerden, kireçli çorak yamaçlarda yetişen sert odunlu bir ağaç (baxus sempervirens). (BTS 2008: 1541)

is. Far. şemşîr bot. 1. Şimşirgillerden, yaprakları her mevsim yeşil kalan, taşlık, çörek bölgelerde kendiliğinden yetişen veya bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilen, odunu sarımsı renkli ve çok sert olan bir ağaççık (Buxus sempervirens). (TS 2005: 1869)

[Far. şimşad => şimşir] {ağız} is. bot. Şimşirgillerden, Kuzey yarın kürenin kireçli çorak yamaçlarında biten, çok sarı ve sert odunlu, bu sebeple küçük ve eşyası ve tavla pulu, satranç taşı gibi oyuncaklar yapılan ağaççık; tozak ağacı, (Buxus sempervirens). (ÖTS 2007: 4486)

1.10.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Aile Adı; MBTS, BTS, TS ve ÖTS'de "*şimşirgiller*" olarak verilmiş; MÖTS'de verilmemiştir. **Bölge;** BTS'de "*taşlık, çörek bölgelerde kendiliğinden yetişen*", TS'de "*taşlık, çörek bölgelerde kendiliğinden yetişen*" ve ÖTS'de "*Kuzey yarın kürenin kireçli çorak yamaçları*" olarak verilmiş; MBTS ve MÖTS'de verilmemiştir. **Diğer Ad;** yalnızca ÖTS'de "*tozak ağacı*" olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS'de "*koyuya çalan sarı renkli sert odun, elyafı sert, bodur, geç büyüyen, kendiliğinden yetişen*", BTS'de "*sert odunlu*", TS'de "*odunu sarımsı renkli ve çok sert*" ve ÖTS'de "*çok sarı ve sert odunlu ağaççık*" olarak verilmiş; MÖTS'de verilmemiştir. **Kullanım alanı;** MÖTS'de "*bahçelere süs bitkisi, koyuya çalan sarı renkli sert odunundan tarak, kaşık vb. şeyler yapılan, elyafı sert olduğu için üzerinde resim kazılan*", MÖTS'de "*tarak ve kaşık gibi şeyler yapmakta ve oymacılıkta*

kullanılan", TS'de "*bahçelerde süs bitkisi*" ve ÖTS'de "*küçük ve eşyası ve tavla pulu, satranç taşı gibi oyuncaklar yapılan*" olarak verilmiş, BTS'de verilmemiştir. **Latince Adı**; MBTS'de "*buxus semper virens*", BTS, TS ve ÖTS'de "*baxus sempervirens*" olarak verilmiş; MÖTS'de verilmemiştir. **Üstanlam**; MBTS, MÖTS ve BTS'de "ağaç", TS ve ÖTS'de "ağaççık" olarak verilmiştir. **Yaprak Özelliği**; MBTS ve TS'de "*yaprakları her mevsimde yeşil kalan*", MÖTS'de "*yaz kış yaprağını dökmeyen*" olarak verilmiş; BTS ve ÖTS'de verilmemiştir. **Çiçek Özelliği, Çeşit Sayısı, İklim-Yer, Meyve Kull. Alanı, Meyve Özelliği, Tür ve Yaşam Süresi**, hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 10. Şimşir Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
AİLE ADI	+	-	+	+	+
BÖLGE	-	-	+	+	+
ÇİÇEK ÖZELLİĞİ	-	-	-	-	-
ÇEŞİT SAYISI	-	-	-	-	-
DİĞER AD	-	-	-	-	+
FİZİKİ TASVİR	+	-	+	+	+
İKLİM-YER	-	-	-	-	-
KULLANIM ALANI	+	+	-	+	+
LATİNCE ADI	+	-	+	+	+
MEYVE KULL. ALANI	-	-	-	-	-
MEYVE ÖZELLİĞİ	-	-	-	-	-
TÜR	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAPRAK ÖZELLİĞİ	+	+	-	+	-
YAŞAM SÜRESİ	-	-	-	-	-
TOPLAM	6	3	5	7	7

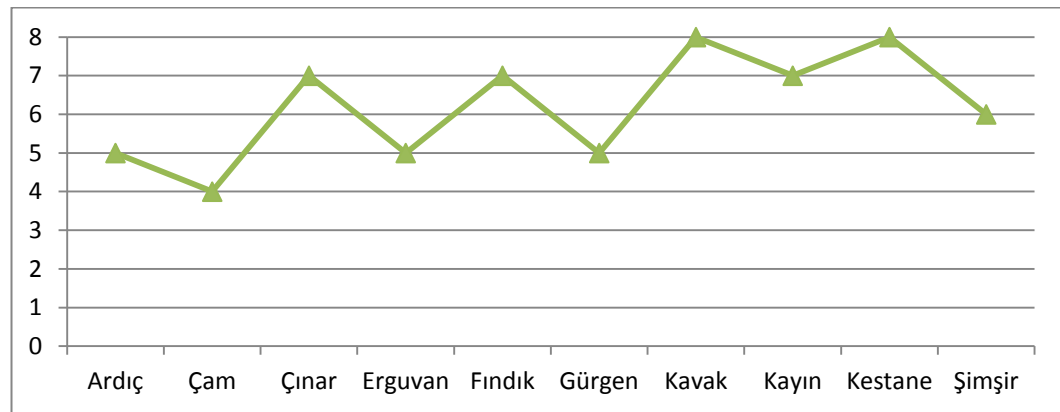
Değerlendirmeler

1. Sözlüklere Göre Anlam Ölçütlerinin Sayı ve Oranları

1.1. MBTS

MBTS’de incelenen 10 ağaç türünde 15 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Ardıç; 5, %33,3 Çam; 4, %21,4 Çınar; 7, %42,8 Erguvan; 5, %33,3 Fındık; 7, %46,6 Gürgen; 5, %33,3 Kavak; 8, %53,3 Kayın; 7, %46,6 Kestane; 8 %53,3, Şimşir; 6, %40.

Grafik 1. MBTS’de Anlam Ölçütleri

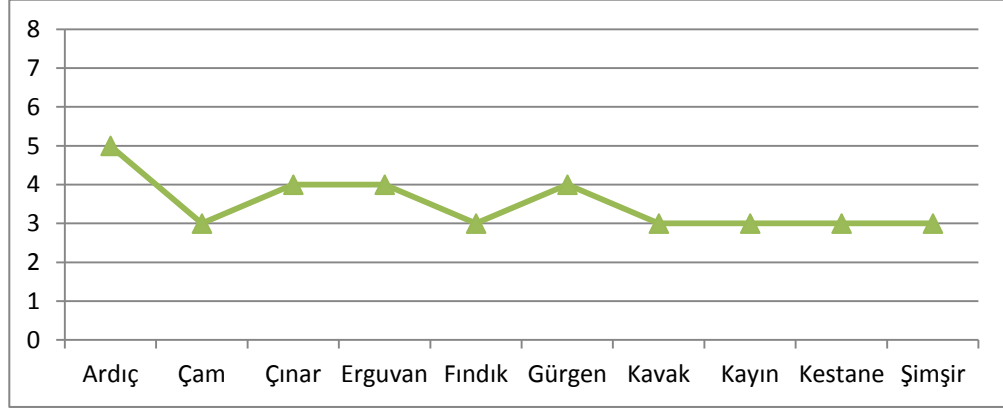

MBTS’nin 10 ağaç türünde 15 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 6,2 ile %41,3’dür. Yukarıdaki grafikte MBTS’nin ağaç türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 4’dür.

1.2. MÖTS

MÖTS’de incelenen 10 ağaç türünde, 15 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Ardıç; 5, %33,3 Çam; 3, %20 Çınar; 4, %26,6 Erguvan; 4, %26,6 Fındık; 3, %20 Gürgen; 4, %26,6 Kavak; 3, %20 Kayın; 3, %20 Kestane; 3, %20 Şimşir; 3, %20.

Grafik 2. MÖTS'de Anlam Ölçütleri

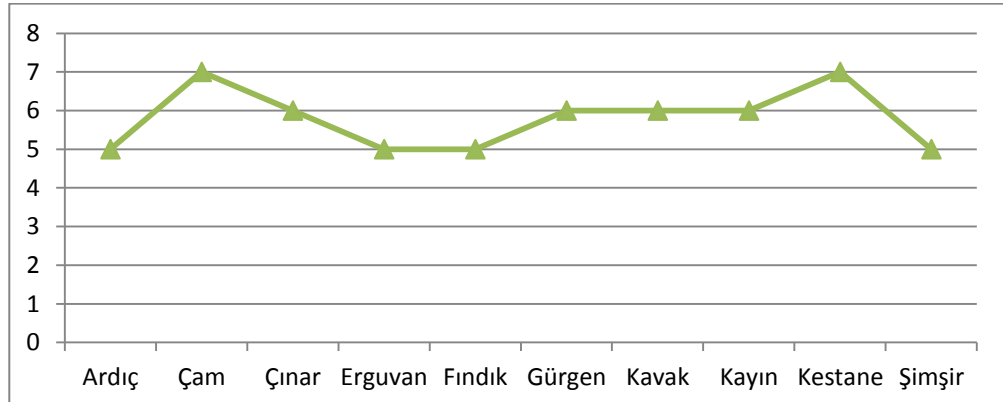

MÖTS'nin 10 ağaç türünde, 15 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin ortalaması ve yüzdesi 3,5 ile %23,3'tür. Yukarıdaki grafikte MÖTS'nin ölçütlerin ağaç türlerindeki kullanım sayılarındaki dalgalanma gösterilmiştir. Ölçüt sayısı göre ranj değeri 2'dir.

1.3. BTS

BTS' de incelenen 10 ağaç türünde, 15 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Ardıç; 5, %33,3 Çam; 7, %46,6 Çınar; 6, %40 Erguvan; 5, %33,3 Fındık; 5, %33,3 Gürgen; 6, %40 Kavak; 6, %40 Kayın; 6, %40 Kestane; 7, %46,6 Şimşir; 5, %2833,3.

Grafik 3. BTS'de Anlam Ölçütleri

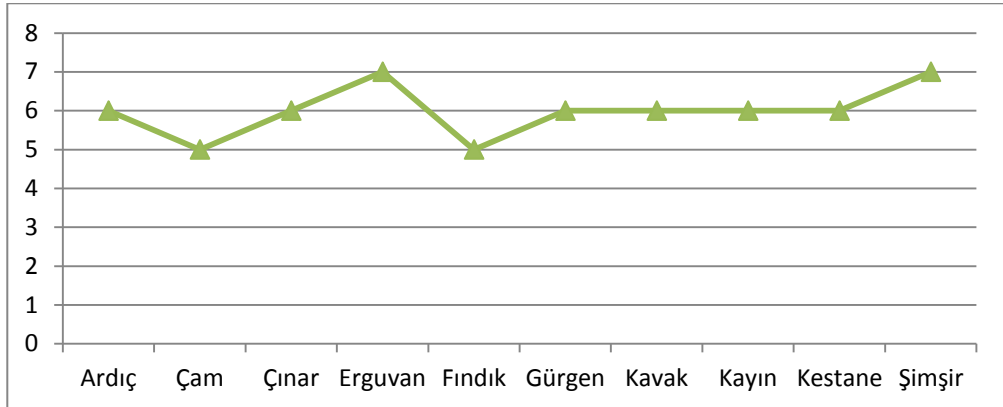

BTS'de 10 ağaç türünde, 15 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin ortalaması ve yüzdesi 5,8 ile %38,6'dır. Yukarıdaki grafikte BTS'nin ölçütlerin ağaç türlerindeki kullanım sayılarındaki dalgalanma gösterilmiştir. Ölçüt sayısı göre ranj değeri 2'dir.

1.4. TS

TS'de incelenen 10 ağaç türünde, 15 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Ardıç; 6, %40 Çam; 5, %33,3 Çınar; 6, %40 Erguvan; 7, %46,6 Fındık; 5, %33,3 Gürgen; 6, %40 Kavak; 6, %40 Kayın; 6, %40 Kestane; 6, %40 Şimşir; 7, %46,6.

Grafik 4. TS'de Anlam Ölçütleri

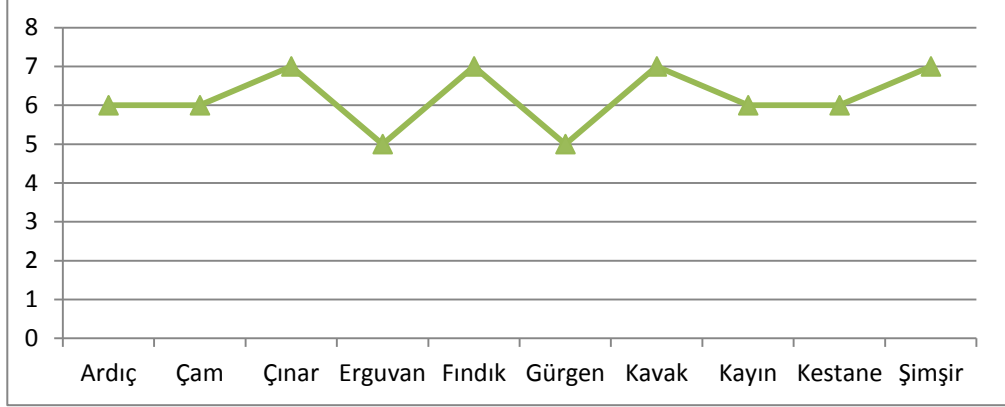

TS'de 10 ağaç türünde, 15 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin ortalaması ve yüzdesi 6 ile %40'dır. Yukarıdaki grafikte TS'nin ölçütlerin ağaç türlerindeki kullanım sayılarındaki dalgalanma gösterilmiştir. Ölçüt sayısı göre ranj değeri 2'dir.

1.5. ÖTS

ÖTS'de incelenen 10 ağaç türünde, 15 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Ardıç; 6, %40 Çam; 6, %40 Çınar; 7, %46,6 Erguvan; 5, %33,3 Fındık; 7, %46,6 Gürgen; 5, %33,3 Kavak; 7, %46,6 Kayın; 6, %40 Kestane; 6, %40 Şimşir; 7, %46,6.

Grafik 5. ÖTS'de Anlam Ölçütleri

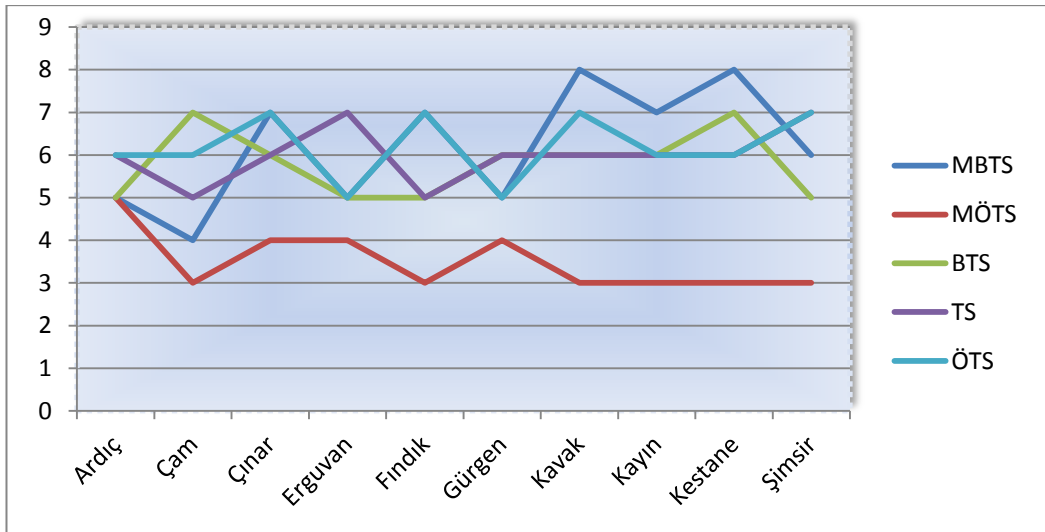

ÖTS'de 10 ağaç türünde, 14 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin ortalaması ve yüzdesi 6,2 ile %41,3'tür. Yukarıdaki grafikte ÖTS'nin ölçütlerin ağaç türlerindeki kullanım sayılarındaki dalgalanma gösterilmiştir. Ölçüt sayısı göre ranj değeri 2'dir.

1.6.Sözlüklerin Genel Değerlendirilmesi

Aşağıdaki grafikte 10 ağaç türünün sözlüklere göre anlam ölçütlerinin sayılarındaki dalgalanmalar gösterilmiştir.

Grafik 6. Türkçe Sözlüklerdeki Anlam Ölçütleri

Grafiğe göre en fazla anlambirimcik kullanan sözlüğün MBTS ve ÖTS; en az anlambirimcik kullananın ise MÖTS olduğu görülmektedir.

2. Anlam Ölçütlerinin Sayı ve Oranları

Aile Adı; 10 ağaç adına göre sayı ve yüzde oranları MBTS’de 8, %80, BTS ve ÖTS’de 9, %90 ve TS’de 10, %100; MÖTS’de ise 0, %0’dır. **Bölge;** MBTS ve MÖTS’de 3, %30, BTS’de 4, %40, TS’de 5, %50 ve ÖTS’de 6, %60’dır. **Çeşit Sayısı;** BTS ve ÖTS’de 1, %10; MBTS, MÖTS ve TS’de 0, %0’dır. **Çiçek Özelliği;** tüm sözlüklerde 1, %10’dur. **Diğer Ad;** MBTS’de 1, %10, MÖTS, BTS ve TS’de 2, %20 ve ÖTS’de 4, %40’dır. **Fiziki Tasvir;** MBTS’de 8, %80, MÖTS’de 6, %6, BTS ve TS’de 7, %70 ve ÖTS’de 9, %90’dır. **İklim-Yer;** MBTS ve BTS’de 2, %20, MÖTS ve TS’de 1, %10; ÖTS’de ise 0, %0’dır. **Kullanım Alanı;** MBTS’de 7, %70, MÖTS’de 4, %40, BTS ve ÖTS’de 3, %30 ve TS’de 6, %60’dır. **Latince Adı;** MBTS’de 8, %80, BTS, TS ve ÖTS’de 10, %100; MÖTS’de ise 0, %0’dır. **Meyve Kullanım Alanı;** MÖTS, BTS ve TS’de 1, %10; MBTS ve ÖTS’de ise 0, %0’dır. **Meyve Özelliği;** MBTS ve TS’de 1, %10, MÖTS’de 3, %30 ve BTS’de 2, %20; ÖTS’de ise 0, %0’dır. **Tür;** MBTS’de 2, %20, BTS ve ÖTS’de 1, %10; MÖTS ve TS’de ise 0, %0’dır. **Üstünlam;** tüm sözlüklerde 10, %100’dür. **Yaprak Özelliği;** MBTS’de 9, %90, MÖTS’de 3, %30, BTS’de 4, %40, TS’de 5, %50 ve ÖTS’de 6, %60’dır. **Yaşam Süresi;** MBTS’de 2, %20, MÖTS, BTS, TS ve ÖTS’de 1, %10’dur.

Tablo 11. Anlam Ölçütlerinin Oranları

SÖZLÜKLER	ÖLÇÜTLER															
	Aile Adı	Bölge	Çeşit Sayısı	Çiçek Özelliği	Diğer Ad	Fiziki Tasvir	İklim-Yer	Kullanım Alanı	Latince Ad	Mey. Kull. Alanı	Meyve Özelliği	Tür	Üstünlam	Yaprak Özelliği	Yaşam Süresi	ORTALAMA
MBTS	%80	%30	%0	%10	%10	%80	%20	%70	%80	%00	%10	%20	%100	%90	%20	41,3
MÖTS	%0	%30	%0	%10	%20	%60	%10	%40	%0	%10	%30	%0	%100	%30	%10	23,3
BTS	%90	%40	%10	%10	%20	%70	%20	%30	%100	%10	%20	%10	%100	%40	%10	38,6
ÖTS	%90	%60	%10	%10	%40	%90	%0	%30	%100	%0	%0	%10	%100	%60	%10	40
TS	%100	%50	%0	%10	%20	%70	%10	%60	%100	%10	%10	%0	%100	%50	%10	41,3

Tabloya göre ortalamanın en yüksek olduğu sözlük % 41,3 ile MBTS ve ÖTS, en düşük olduğu sözlük ise % 23,3 ile MÖTS'dir.

2. İçecek ve Şerbetler

2.1. Ayrân

2.1.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

2.1.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Eski Türk. *Ayrân*; kökü belli değildir.) Kelime Moğolca, Farsça ve Macarca'ya, ayrıca Kafkas ve Balkan dillerine de geçmiştir. **1.** Yoğurdun sulandırılmasıyla elde edilen içecek: *Hiçbir şey istemem, bana biraz ayrân getirin dedi* (Ömer Seyfeddin). (MBTS 2011: 240)

i. 2. Sulandırılmış yoğurt. (MÖTS 1995: 201)

[i.] Yağı alınmak üzere dövülen (veya çalınan) süttten veya yoğurdun sulandırılması ile elde edilen içecek. (BTS 2008: 125)

is. 2. Yoğurdun sulandırılıp çalkalanmasıyla yapılan içecek. (TS 2005: 162)

{*eT*. ayrân] *is. 1.* Yoğurdun sulandırılmasıyla elde edilen bir içecek. {*eT*} (*aym*). (ÖTS 2007: 392)

2.1.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Hazırlanış; MBTS ve ÖTS'de “yoğurdun sulandırılmasıyla”, MÖTS'de “sulandırılmış yoğurt”, BTS'de “Yağı alınmak üzere dövülen (veya çalınan) süttten veya yoğurdun sulandırılması ile” ve TS'de “yoğurdun sulandırılıp çalkalanmasıyla” olarak verilmiştir. **Üstünlam;** MBTS, BTS, TS ve ÖTS'de “içecek” ve MÖTS'de “yoğurt” olarak verilmiştir. **Çeşit Sayısı, Diğer Ad, Etki, Fiziki Tasvir, Koku,**

Kullanım Amacı, Renk, Sıcaklık, Tat ve Tüketim Şekli, hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 12. Ayrar Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
ALKOL ORANI	-	-	-	-	-
ÇEŞİT SAYISI	-	-	-	-	-
DİĞER AD	-	-	-	-	-
ETKİ	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	-	-	-	-	-
HAZIRLANIŞ	+	+	+	+	+
KOKU	-	-	-	-	-
KULLANIM AMACI	-	-	-	-	-
RENK	-	-	-	-	-
SICAKLIK	-	-	-	-	-
TAT	-	-	-	-	-
TÜKETİM ŞEKLİ	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	2	2	2	2	2

2.2. Bira

2.2.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

2.2.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (İtal. *birra* < Alm. *bier*) Arpa ve şerbetçi otunun mayalandırılması ile elde edilen, az alkollü, hafif içki: *Bira içtim bira* (Yusuf Z. Ortaç). (MBTS 2011: 387)

i. İt. Bilhassa arpa ve şerbetçi otunun mayalandırılmasıyla yapılan az alkollü içki. (MÖTS 1995: 349)

[Al.i.] Çimlendirilmiş arpa ve şerbetçiotunun mayalandırılması ile elde edilen hafif alkollü içki, arpasuyu. (BTS 2008: 200)

is. (bi'ra) İt. birra Arpa ile şerbetçi otunu mayalandırılarak yapılan içki, arpa suyu: “Onu iki bardak bira içmeye razı etmişti.” R.N. Güntekin (TS 2005: 278)

[Lat. bibere (*içmek*) > İt. birra] (*bi'ra*) *is.* Şerbetçi otu ve çimlendirilmiş arpa şekerini mayalandırarak yapılan bir alkollü içki; arpa suyu. (ÖTS 2007: 620)

2.2.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Alkol oranı; MBTS ve MÖTS’de “*az alkollü*”, BTS’de “*hafif alkollü*” ve ÖTS’de “*alkollü*” olarak verilmiş; TS’de verilmemiştir. **Diğer Ad;** BTS, TS ve ÖTS’de “*arpa suyu*” olarak verilmiş; MBTS ve MÖTS’de verilmemiştir. **Hazırlanış;** MBTS ve TS’de “*arpa ve şerbetçi otunun mayalandırılması*”, BTS’de “*çimlendirilmiş arpa ve şerbetçiotunun mayalandırılması ile*”, MÖTS’de “*bilhassa arpa ve şerbetçi otunun mayalandırılmasıyla*” ve ÖTS’de “*şerbetçi otu ve çimlendirilmiş arpa şekerinin mayalandırarak*” olarak verilmiştir. **Üstanlam;** tüm sözlüklerde “*içki*” olarak verilmiştir. **Çeşit Sayısı, Etki, Fiziki Tasvir, Koku, Kullanım Amacı, Renk, Sıcaklık, Tat ve Tüketim Şekli,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 13. Bira Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
ALKOL ORANI	+	+	+	-	+
ÇEŞİT SAYISI	-	-	-	-	-
DIĞER AD	-	-	+	+	+
ETKİ	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	-	-	-	-	-
HAZIRLANIŞ	+	+	+	+	+
KOKU	-	-	-	-	-
KULLANIM AMACI	-	-	-	-	-
RENK	-	-	-	-	-
SICAKLIK	-	-	-	-	-
TAT	-	-	-	-	-
TÜKETİM ŞEKLİ	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	3	3	4	3	4

2.3. Boza

2.3.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

2.3.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Fars. *Bûze*; bazı dilcilere göre ise Türkçe olan kelimenin nihâî kökü belli değildir) [Kelime Türkçe'den Arapça ve Farsça'ya, Balkan illerine, Macarca ve Rusça'ya da geçmiştir] Darı hamurunun ekşitilmesiyle yapılan, çok hafif alkollü, şekerli, mayhoş, koyu kıvamda bir içecek [Türkiye'de darıdan, başka yerlerde ürüne göre mısır, arpa, çavdar, yulaf, buğday, pirinç, bulgur, hatta kenevir ve ekmekten yapılır]: *Kahve, şerbet, mevsimine göre boza, kuru yemiş bütün salon halkına birden ikram edilirdi* (Sâmiha Ayverdi). (MBTS 2011: 416)

i. Arpa, darı, mısır, buğday gibi tahılların hamurunun ekşitilmesiyle yapılan koyuca, mayhoş içecek. (MÖTS 1995: 380)

[i.] **1.** Darı, arpa, mısır vb. tahılların hamurunun ekşitilmesi ile elde edilen koyu kıvamda içecek. (BTS 2008: 217)

is. Arpa, darı, mısır, buğday vb. tahılların hamurunun ekşitilmesiyle yapılan koyuca, tatlı veya mayhoş içecek. (TS 2005: 309)

[Far. / Sogd. Būza (*mısır*) / *eT*. boħsum / bozmak > boza] (*bo'za*) *is.* Mısır, arpa ve buğday gibi tahılların hamurunun ekşitilmesi ile elde edilen koyu ve mayhoş bir içki. {*eT*} [*Nevâyi*] (ÖTS 2007: 666)

2.3.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Alkol Oranı; yalnızca MBTS'de “*çok hafif alkollü*” olarak verilmiş; diğer sözlüklerde verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS ve BTS'de “*koyu kıvamda içecek*”, MÖTS ve TS'de “*koyuca*” ve ÖTS'de “*koyu*” olarak verilmiştir. **Hazırlanış;** MBTS'de “*darı hamurunun ekşitilmesiyle yapılan [Türkiye'de darıdan, başka yerlerde ürüne göre mısır, arpa, çavdar, yulaf, buğday, pirinç, bulgur, hatta kenevir ve ekmekten yapılır.]*”, MÖTS'de “*arpa, darı, mısır, buğday gibi tahılların hamurunun ekşitilmesiyle*”, BTS ve TS'de “*darı, arpa, mısır vb. tahılların hamurunun ekşitilmesi ile*” ve ÖTS'de “*Mısır, arpa ve buğday gibi tahılların hamurunun ekşitilmesi ile*” olarak verilmiştir. **Tat;** MBTS'de “*şekerli, mayhoş*”, MÖTS ve ÖTS'de “*mayhoş*” ve TS'de “*tatlı veya mayhoş*” olarak verilmiş; BTS'de verilmemiştir. **Üstanlam;** MBTS, MÖTS, BTS ve TS'de “*içecek*” ve ÖTS'de “*içki*” olarak verilmiştir. **Çeşit Sayısı, Diğer Ad, Etki, Koku, Kullanım Amacı, Renk, Sıcaklık ve Tüketim Şekli,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 14. Boza Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
ALKOL ORANI	+	-	-	-	-
ÇEŞİT SAYISI	-	-	-	-	-
DIĞER AD	-	-	-	-	-
ETKİ	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	+	+	+	+
HAZIRLANIŞ	+	+	+	+	+
KOKU	-	-	-	-	-
KULLANIM AMACI	-	-	-	-	-
RENK	-	-	-	-	-
SICAKLIK	-	-	-	-	-
TAT	+	+	-	+	+
TÜKETİM ŞEKLİ	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	5	4	3	4	4

2.4. Çay

2.4.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

2.4.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Çin. *ça-ye*; Türkçe'ye muhtemelen Farsça'dan geçmiştir.) [Çeşitli dünya dillerinde kullanılan dolaşıcı bir kelimedir.] 3. Bu yaprakların (çay yapraklarının), haşlanması ile elde edilen, kırmızı renkli, güzel kokulu içecek: *Çini bir kâsede bir Çin çayı içmekteydi* (Yahya Kemâl). *Evvelâ câmiin önündeki kahveye oturup çay içtiler* (Ahmet H. Tanpınar). *Çayın rengi ne kadar güzel* (Orhan V. Kanık). (MBTS 2011: 549)

i. Çince. 3. Bu yaprağın haşlanması ile elde edilen, kendine has lezzeti olan renkli içecek.

Gecenin ilk kısmını bir arkadaşın çadırında çay içerek geçirdim.

A.H. Tanpınar, Ago Paşanın Hâtrâtı, 113 (MÖTS 1995: 499)

[Çin.i.] **2.** Kurutulmuş ve kıyılmış çay yapraklarının haşlanması ile elde edilen kırmızı renkli içecek. *Çaycı, getir ilâc kokulu çaydan* –Fâzıl (BTS 2008: 293)

is. 3. Bu yaprağın demlenmesiyle elde edilen güzel kokulu ve sarımtırak kırmızı renkli içecek: “O esnada bana sadece bir büyük bardak çay getirdiler.” –*R.N. Güntekin.* (TS 2005: 403)

[Çin. ç’a-ye > Moğ. Çai => çay] *is. 3.* Bu yaprakların sıcak su içinde demlenmesi ile elde edilen kırmızı renkli ve hoş kokulu sıcak içecek. (ÖTS 2007: 906)

2.4.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Hazırlanış; MBTS ve MÖTS’de “*çay yapraklarının haşlanması ile*”, BTS’de “*kurutulmuş ve kıyılmış çay yapraklarının haşlanması ile*”, TS’de “*çay yaprağının demlenmesi ile*” ve ÖTS’de “*çay yapraklarının sıcak su içinde demlenmesi ile*” olarak verilmiştir. **Koku;** MBTS ve TS’de “*güzel kokulu*” ve ÖTS’de “*hoş kokulu*” olarak verilmiş; MÖTS ve BTS’de verilmemiştir. **Renk;** MBTS ve BTS ve ÖTS’de “*kırmızı*”, MÖTS’de “*renkli*” ve TS’de “*sarımtırak kırmızı*” olarak verilmiştir. **Tat;** yalnızca MÖTS’de “*kendine has lezzeti olan*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Üstanelam;** tüm sözlüklerde “*içecek*” olarak verilmiştir. **Alkol Oranı, Çeşit Sayısı, Diğer Ad, Etki, Fiziki Tasvir, Kullanım Amacı, Sıcaklık ve Tüketim Şekli,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 15. Çay Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
ALKOL ORANI	-	-	-	-	-
ÇEŞİT SAYISI	-	-	-	-	-
DIĞER AD	-	-	-	-	-
ETKİ	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	-	-	-	-	-
HAZIRLANIŞ	+	+	+	+	+
KOKU	+	-	-	+	+
KULLANIM AMACI	-	-	-	-	-
RENK	+	+	+	+	+
SICAKLIK	-	-	-	-	-
TAT	-	+	-	-	-
TÜKETİM ŞEKLİ	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	4	4	3	4	4

2.5. Çorba

2.5.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

2.5.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (< şorba, Fars. şûr “tuzlu” ve âbâ > bâ “yiyecek” ile şûr-bâ’dan ;haki ağzında şurva şeklinde de geçer) [Kelime Balkan dillerine de girmiştir] Yemeğin başında kaşıkla içilen sulu, sıcak yiyecek: “ tavuk suyuna çorba.” “ Mercimek çorbası.” “Feyz alırsın çekerek der ü gam-ı dünyâyı / Tekkeyi bekleyen elbette içer çorbayı (Şinasi’den). Fakat Akşemseddin’in çanağına ne burçak çorbası ne de yoğurt koyar, artan aşı da köpeklerin önüne döker (Ahmet H. Tanpınar). Çorbam geldi sıcak sıcak (Orhan V. Kanık). (MBTS 2011: 607)

(**şorbā**) *i.F.* Yemeğin başında verilen ve kaşıkla içilen sulu, sıcak, aş, yemek.

Tekkeyi bekleyen elbette içer **çorbayı**. Şinasi

K. Akyüz, B.T.T. Şiiri Antolojisi, 16 (MÖTS 1995: 555)

[Ar. i.] Birçok çeşidi olan ve kaşıkla içilen sulu yemek: *Tarhana çorbası, mercimek çorbası, domates çorbası*. (BTS 2008: 323)

is. Far. şûrbā **1.** Sebze, tahıl, et vb. ile hazırlanan sıcak, sulu içecek.(TS 2005: 448)

[Ar. şûrbā (*kaynamış et suyu*) *is.* Değişik malzemelerden yapılan, sıcak olarak içilen sulu yiyecek. (ÖTS 2007: 1035)

2.5.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Çeşit Sayısı; BTS’de “*birçok çeşidi olan*” olarak verilmiş; diğer sözlüklerde verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS, MÖTS ve BTS “*sulu yemek*”, ÖTS’de “ *sulu yiyecek*” ve TS’de “*sulu içecek*” olarak verilmiştir. **Hazırlanış;** TS’de “*sebze, tahıl, et vb. ile hazırlanan*” ve ÖTS’de “*değişik malzemelerden yapılan*” olarak verilmiş; MBTS, MÖTS ve BTS’de verilmemiştir. **Sıcaklık;** MBTS ve MÖTS ve TS’de “*sıcak*” ve ÖTS’de “*sıcak olarak içilen*” olarak verilmiş; BTS’de verilmemiştir. **Tüketim Şekli;** MBTS “*yemeğin başında kaşıkla içilen*” MÖTS’de “*yemeğin başında verilen ve kaşıkla içilen*” ve BTS’de “*kaşıkla içilen*” olarak verilmiş; TS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Üstanelam;** MBTS ve ÖTS’de “*yiyecek*”, MÖTS’de “*aş, yemek*”, BTS’de “*yemek*” ve TS’de “*içecek*” olarak verilmiştir. **Alkol Oranı, Diğer Ad, Etki, Koku, Kullanım Amacı, Renk ve Tat,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 16. Çorba Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
ALKOL ORANI	-	-	-	-	-
ÇEŞİT SAYISI	-	-	+	-	-
DIĞER AD	-	-	-	-	-
ETKİ	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	+	+	+	+
HAZIRLANIŞ	-	-	-	+	+
KOKU	-	-	-	-	-
KULLANIM AMACI	-	-	-	-	-
RENK	-	-	-	-	-
SICAKLIK	+	+	-	+	+
TAT	-	-	-	-	-
TÜKETİM ŞEKLİ	+	+	+	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	4	4	4	4	4

2.6. Gazoz

2.6.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

2.6.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (*Fr. gazeuse*) [*eau gazeuse* “gazlı su”dan kısaltılma yoluyla] İçinde karbon asidi, şeker ve meyve esansı bulunan, basınçlı hava ile şişelere doldurulduğu için açıldığında köpüren içecek. (MBTS 2011: 1027-1028)

i. Fr. Meyve esansı, şeker ve karbon asidi ile yapılan ve basınçlı hava ile şişelere doldurularak hazırlanan alkolsüz içecek. (MÖTS 1995: 964)

[Fr. i.] Karbon asitli şurup. (BTS 2008: 561)

is. Fr. gazeuse Meyve esansı, şeker ve karbon asidi ile yapılan, basınçlı hava ile şişelere doldurularak hazırlanan içecek. (TS 2005: 733)

[Fr. eau gazeuse (*gazlı su*)] *is.* Meyve esansı, şeker ve karbon asidi ile yapılan ve basınçlı hava ile şişelere doldurulmuş soğuk içecek. (ÖTS 2007: 1661)

2.6.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Alkol Oranı; yalnızca MÖTS’de “*alkolsüz*” olarak verilmiş; Diğerlerinde verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** yalnızca MBTS’de “*basınçlı hava ile şişelere doldurulduğu için açıldığında köpüren*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Hazırlanış;** MBTS’de “*içinde karbon asidi, şeker ve meyve esansı bulunan*”, MÖTS’de “*Meyve esansı, şeker ve karbon asidi, alkolsüz basınçlı hava ile şişelere doldurularak*”, BTS’de “*Karbon asitli şurup*”, TS ve ÖTS’de “*Meyve esansı, şeker ve karbon asidi, basınçlı hava ile şişelere doldurularak*” olarak verilmiştir. **Sıcaklık;** yalnızca ÖTS’de “*soğuk*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Üstanelam;** MBTS, MÖTS, TS ve ÖTS’de “*içecek*” ve BTS’de “*şurup*” olarak verilmiştir. **Çeşit Sayısı, Diğer Ad, Etki, Koku, Kullanım Amacı, Renk, Tat ve Tüketim Şekli,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 17. Gazoz Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
ALKOL ORANI	-	+	-	-	-
ÇEŞİT SAYISI	-	-	-	-	-
DIĞER AD	-	-	-	-	-
ETKİ	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	-	-	-	-
HAZIRLANIŞ	+	+	+	+	+
KOKU	-	-	-	-	-
KULLANIM AMACI	-	-	-	-	-
RENK	-	-	-	-	-
SICAKLIK	-	-	-	-	+
TAT	-	-	-	-	-
TÜKETİM ŞEKLİ	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	3	3	2	2	3

2.7. Limonata

2.7.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

2.7.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (İtal. *limonada* < *limone* “limon”) Limon suyu, şeker ve su ile yapılan şerbet: *Hani bir bardak limonatanın içine fazla su koyup çoğaldıkça nasıl şekerinin kuvveti azalır ve tatı kaçarsa öyle...* (Ömer Seyfeddin). *Mevsimine göre şerbet, limonata vererek ya da önlerine tepsi tepsi kuru yemiş getirerek ikram ederlerdi* (Sâmiha Ayverdi). (MBTS 2011: 1895)

i.İt. Su, şeker ve limon suyundan yapılan şerbet.

Konferans bittikten sonra profesör, hastanın buzundan bir sürahi limonata yapılmasını emrederek bizi bahçeye indiriyor. R.N.Güntekin, Gökyüzü, 116 (MÖTS 1995: 1860)

(..+.) [İt. i.] Limon suyuna su ve şeker karıştırılarak elde edilen içecek, limon şerbeti, limon şurubu. *Hararetin varsa bir limonata yapayım* - Ekrem (BTS 2008: 1065)

is. (limona'ta) İt. limonada Su, şeker ve limon suyundan yapılan şerbet: “Fahri'nin canı soğuk bir limonata istiyor.” S. F. Abasıyanık. (TS 2005: 1309)

[İt. limonada] (*limona'ta*) *is.* Limon suyu, şeker ve su ile yapılan bir soğuk içecek. (ÖTS 2007: 2969)

2.7.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Diğer Ad; yalnızca BTS'de “*limon şerbeti, limon şurubu*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Hazırlanış;** MBTS, MÖTS ve TS'de “*limon suyu, şeker ve su ile yapılan şerbet*”, BTS “*Limon suyuna su ve şeker karıştırılarak elde edilen içecek*” ve ÖTS'de “*limon suyu, şeker ve su ile yapılan bir soğuk içecek*” olarak verilmiştir. **Sıcaklık;** yalnızca ÖTS'de “*soğuk içecek*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Üstanelam;** MBTS, MÖTS ve ÖTS'de “*şerbet*”, BTS ve TS'de “*içecek*” olarak verilmiştir. **Alkol Oranı, Çeşit Sayısı, Etki, Fiziki Tasvir, Koku, Kullanım Amacı, Renk, Tat ve Tüketim Şekli,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 18. Limonata Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
ALKOL ORANI	-	-	-	-	-
ÇEŞİT SAYISI	-	-	-	-	-
DIĞER AD	-	-	+	-	-
ETKİ	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	-	-	-	-	-
HAZIRLANIŞ	+	+	+	+	+
KOKU	-	-	-	-	-
KULLANIM AMACI	-	-	-	-	-
RENK	-	-	-	-	-
SICAKLIK	-	-	-	-	+
TAT	-	-	-	-	-
TÜKETİM ŞEKLİ	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	2	2	3	2	3

2.8. Rakı

2.8.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

2.8.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (< Ar. ‘*arâkî* < *arâk* “ter”) [Çeşitli Türk lehçelerinde kullanılan kelime Batı dillerine de geçmiştir.] Üzüm, erik, elma, hurma vb. şekeri bol meyvelerin mayalanmasından elde edilen, alkole anason karıştırılarak yapılan, kuvvetli sarhoşluk verici sert içki: *Bir akşam meyhâneci buna, “Yâhu, elbette senin bir evin vardır. Rakıyı evine götürsen, rahat rahat zevk-i icrâ etsen olmaz mı?” deyince ayyâş, “Ayol, o senin dediğin ramazanda olur” demiş (Faik Reşât). Buyurunuz aslanım hurma rakımızdan tatınız (Refik H. Karay). Heybeliada’da deniz kıyısında bir meyhânedede sabah rakısını içiyordu (Ahmet H. Tanpınar).* (MBTS 2011: 2584)

(**arakî**) **i.A.** Üzüm, erik, elma ve incir gibi meyvelerin alkolle mayalanıp damıtılmasıyla elde edilen içki.

Mektup alır, efkârlanırım;

Rakı içer, efkârlanırım;

O. V. Kanık, Bütün Şiirleri, 58 (MÖTS 1995: 2349)

[A.T.i.] Üzüm, incir, erik vb. meyvelerin sularının damıtılması sûretiyle elde edilen içki, arak (2). (BTS 2008: 1360)

is. Ar. 'araki Üzüm, incir, erik vb. meyvelerin alkolle mayalanarak damıtılmasıyla elde edilen içki, aslan sütü: “Mollanın ağzından sert bir rakı kokusu çıkıyordu.” Ö. Seyfettin (TS 2005: 1642)

[Ar. a'raḳ => rakı اعرق] { *OsT* } *is.* Yüzde 45-50 alkol içeren ve anason esansı ile aromalandırılmış damıtık içki. (ÖTS 2007: 3935)

2.8.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Alkol Oranı; MBTS, MÖTS ve TS'de “alkollü” ve ÖTS'de “yüzde 45-50” olarak verilmiş; BTS'de verilmemiştir. **Diğer Ad;** BTS'de “arak” ve TS'de “aslan sütü” olarak verilmiş; MBTS, MÖTS ve ÖTS'de verilmemiştir. **Etki;** yalnızca MBTS'de “kuvvetli sarhoşluk verici sert içki” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Hazırlanış;** MBTS'de “Üzüm, erik, elma, hurma vb. şekeri bol meyvelerin mayalanmasından elde edilen, alkole anason karıştırılarak”, MÖTS'de “Üzüm, erik, elma ve incir gibi meyvelerin alkolle mayalanıp damıtılmasıyla”, BTS'de “Üzüm, incir, erik vb. meyvelerin sularının damıtılması sûretiyle”, TS'de “Üzüm, incir, erik vb. meyvelerin alkolle mayalanarak damıtılmasıyla” ve ÖTS'de “anason esansı ile aromalandırılmış damıtık” olarak verilmiştir. **Üstanelam;** tüm sözlüklerde “içki” olarak verilmiştir. **Çeşit Sayısı, Fiziki Tasvir, Koku, Kullanım Amacı, Renk, Sıcaklık, Tat ve Tüketim Şekli,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 19. Rakı Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
ALKOL ORANI	+	+	-	+	+
ÇEŞİT SAYISI	-	-	-	-	-
DİĞER AD	-	-	+	+	-
ETKİ	+	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	-	-	-	-	-
HAZIRLANIŞ	+	+	+	+	+
KOKU	-	-	-	-	-
KULLANIM AMACI	-	-	-	-	-
RENK	-	-	-	-	-
SICAKLIK	-	-	-	-	-
TAT	-	-	-	-	-
TÜKETİM ŞEKLİ	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	4	3	3	4	3

2.9. Soda

2.9.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

2.9.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (İng. *soda water*'ın kısaltılmış şekli) **1.** İçinde sodyum bikarbonat ve diğer tuzlar bulunan, hazmı kolaylaştıran, susuzluğu gideren bâzı içkilerle berâber içilen, köpürücü su. (MBTS 2011: 2854)

i. İt. **2.** İçinde sodyum bikarbonat bulunan daha çok hazımsızlık, sindirim bozukluğu gibi hâllerde içilen su. (MÖTS 1995: 2571)

(+.) [İng.i. kim.] **2.** Bazı içkilerle karıştırılan karbonik asitli su. (BTS 2008: 1477)

is.(so'da) İng. *soda water*'ın kısaltılması **1.** Sindirimi kolaylaştırmak, susuzluğu gidermek, içkileri sulandırmak için kullanılan, içinde sodyum karbonat bulunan, köpüren su. (TS 2005: 1782)

[Lat. *soda (çöğen otu)* > İng. *soda water*] (*so'da*) *is.* **1.** Sindirimi kolaylaştırmak, susuzluğu gidermek, içkileri sulandırmak için kullanılan, içinde sodyum bikarbonat bulunan içecek. (ÖTS 2007: 4276)

2.9.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Fiziki Tasvir; MBTS'de "*köpürücü su*" ve TS'de "*köpüren su*" olarak verilmiş; MÖTS, BTS ve ÖTS'de verilmemiştir. **Hazırlanış;** MBTS'de "*içinde sodyum bikarbonat ve diğer tuzlar bulunan*", MÖTS ve ÖTS'de "*içinde sodyum bikarbonat bulunan*", BTS'de "*karbonik asitli*" ve TS'de "*içinde sodyum karbonat bulunan*" olarak verilmiştir. **Kullanım Amacı;** MBTS'de "*hazmı kolaylaştıran, susuzluğu gideren*", MÖTS'de "*daha çok hazımsızlık, sindirim bozukluğu gibi hâllerde içilen*", BTS'de "*bazı içkilerle karıştırılan*" ve TS ve ÖTS'de "*Sindirimi kolaylaştırmak, susuzluğu gidermek, içkileri sulandırmak için* " olarak verilmiştir. **Tüketim Şekli;** yalnızca MBTS'de "*bâzı içkilerle beraber içilen*" olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Üstanelam;** MBTS, MÖTS, BTS ve TS'de "*su*" ve ÖTS'de "*içecek*" olarak verilmiştir. **Alkol Oranı, Çeşit Sayısı, Diğer Ad, Etki, Koku, Renk, Sıcaklık ve Tat,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 20. Soda Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖT S	BTS	TS	ÖTS
ALKOL ORANI	-	-	-	-	-
ÇEŞİT SAYISI	-	-	-	-	-
DİĞER AD	-	-	-	-	-
ETKİ	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	-	-	+	-
HAZIRLANIŞ	+	+	+	+	+
KOKU	-	-	-	-	-
KULLANIM AMACI	+	+	+	+	+
RENK	-	-	-	-	-
SICAKLIK	-	-	-	-	-
TAT	-	-	-	-	-
TÜKETİM ŞEKLİ	+	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	5	3	3	4	3

2.10. Şarap

2.10.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

2.10.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

(شراب) i. (Ar. şerāb “içecek şey”) 1. Meyve sularının veya üzüm suyunun belli usûllerde mayalandırılmasından elde edilen alkollü içki: *Ne berg-i güldür o leb çiğnesem şeker sanırım / Ne goncadır o dehen koklasam şarâb kokar* (Nedim'den). *Sohbet rakı, şarap değil tütünün bile ne olduğunu bilmiyordu* (Ahmet Mithat Efendi). *Şaraplarımızdan ikram edemediğimize kederleniyorum* (Refik Halit Karay). (MBTS 2011: 2948)

(şarāb) *i. A. 1.* Üzüm veya diğer bâzı meyve sularını belli usullerle mayalandırarak yapılan alkollü içki, mey, hamr.

Seniha bir kadeh şarabı bir yudumda içti.

Y. K. Karaosmanoğlu, Kiralık Konak, 43 (MÖTS 1995: 2661)

[A.i.] *2.* Üzüm veya başka meyve sularının mayalandırılması sonucu elde edilen ve sarhoşluk veren içki, hamr, mey. (BTS 2008: 1524)

İs. Ar. şerāb Üzüm veya başka meyve sularını türlü yöntemlerle mayalandırarak elde edilen alkollü içki, mey. (TS 2005: 1849)

[Ar. şurb (içme) > şerāb شراب] *1.* Üzümden veya üzüm şirasından üretilen mayalı ve alkollü içki. (ÖTS 2007: 4432)

2.10.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Alkol Oranı; MBTS, TS ve ÖTS’de “*alkollü*” olarak verilmiş; BTS’de verilmemiştir. **Diğer Ad;** MÖTS ve BTS’de “*mey, hamr*” ve TS’de “*mey*” olarak verilmiş; MBTS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Etki;** yalnızca BTS’de “*sarhoşluk verici*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Hazırlanış;** MBTS’de “*meyve sularının veya üzüm suyunun belli usûllerde mayalandırılmasından*”, MÖTS’de “*üzüm veya diğer bâzı meyve sularını belli usullerle mayalandırarak yapılan*”, BTS’de “*üzüm veya başka meyve sularının mayalandırılması sonucu elde edilen*”, TS’de “*üzüm veya başka meyve sularını türlü yöntemlerle mayalandırarak elde edilen*” ve ÖTS’de “*üzümden veya üzüm şirasından üretilen mayalı*” olarak verilmiştir. **Üstanlam;** tüm sözlüklerde “*içki*” olarak verilmiştir. **Çeşit Sayısı, Fiziki Tasvir, Koku, Kullanım Amacı, Renk, Sıcaklık, Tat ve Tüketim Şekli,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 21. Şarap Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

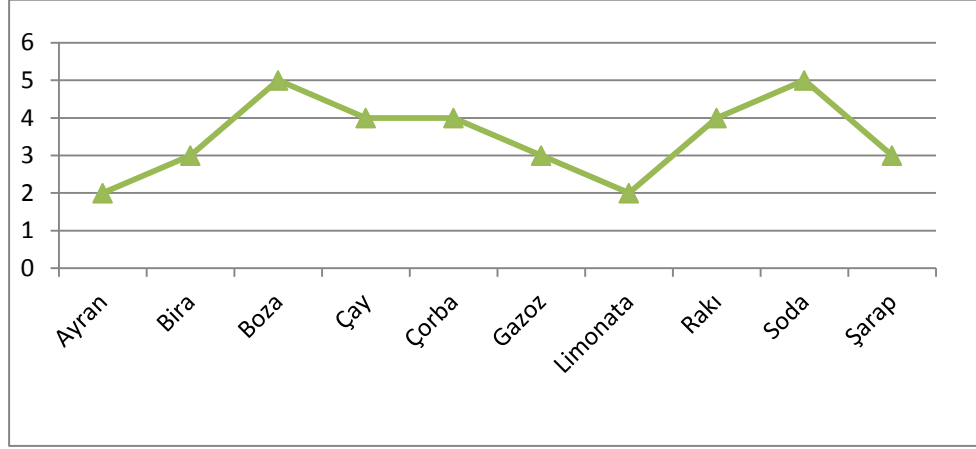
SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
ALKOL ORANI	+	+	-	+	+
ÇEŞİT SAYISI	-	-	-	-	-
DIĞER AD	-	+	+	+	-
ETKİ	-	-	+	-	-
FİZİKİ TASVİR	-	-	-	-	-
HAZIRLANIŞ	+	+	+	+	+
KOKU	-	-	-	-	-
KULLANIM AMACI	-	-	-	-	-
RENK	-	-	-	-	-
SICAKLIK	-	-	-	-	-
TAT	-	-	-	-	-
TÜKETİM ŞEKLİ	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	3	4	4	4	3

Değerlendirmeler

1. Sözlüklere Göre Anlam Ölçütlerinin Sayı ve Oranları

1.1. MBTS

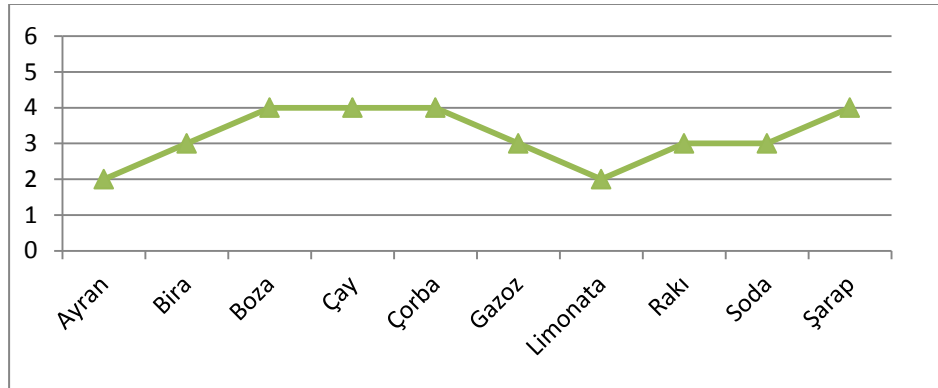
MBTS’de incelenen 10 içecek ve şerbetler türünde 13 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayısı ve yüzde oranları şöyledir: Ayran; 2, %15,3 Bira; 3, %23 Boza; 5, %38,4 Çay; 4, %30,7 Çorba; 4, %30,7 Gazoz; 3, %23 Limonata; 2, %15,3 Rakı; 4, %30,7 Soda; 5 %38,4 Şarap; 3, %23.

Grafik 7. MBTS'de Anlam Ölçütleri

MBTS'nin 10 içecek ve şerbetler türünde 13 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3,5 ile %26,9'dur. Yukarıdaki grafikte MBTS'nin içecek ve şerbetler türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 3'tür.

1.2. MÖTS

MÖTS'de incelenen 10 içecek ve şerbetler türünde 13 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Ayran; 2, %15,3 Bira; 3, %23 Boza; 4, %30,7 Çay; 4, %30,7 Çorba; 4, %30,7 Gazoz; 3, %23 Limonata; 2, %15,3 Rakı; 3, %23 Soda; 3 %23 Şarap; 4, %30,7.

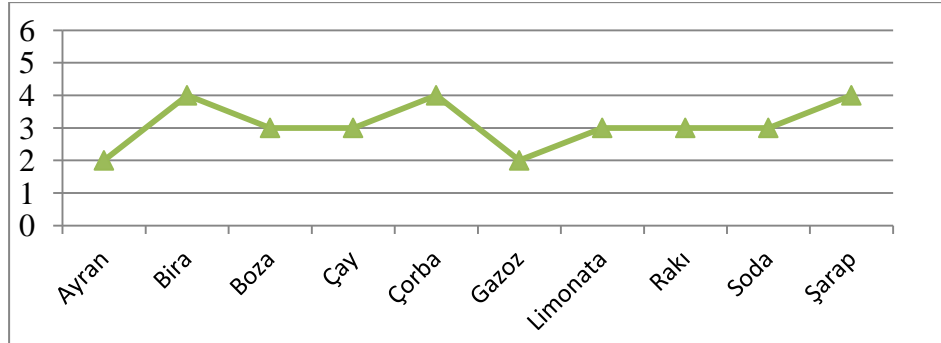
Grafik 8. MÖTS'de Anlam Ölçütleri

MÖTS'nin 10 içecek ve şerbetler türünde 13 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3,2 ile %24,6'dır. Yukarıdaki grafikte MÖTS'nin içecek ve şerbetler türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 2'dür

1.3. BTS

BTS'de incelenen 10 içecek ve şerbetler türünde 13 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Ayran; 2, %15,3 Bira; 4, %30,7 Boza; 3, %23 Çay; 3, %23 Çorba; 4, %30,7 Gazoz; 2, %15,3 Limonata; 3, %23 Rakı; 3, %23 Soda; 3, %23 Şarap;4, %30,7.

Grafik 9. BTS'de Anlam Ölçütleri

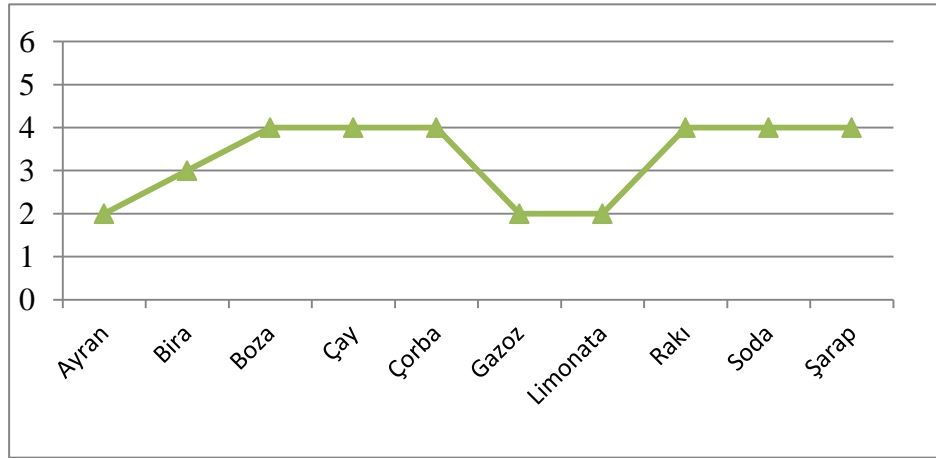

BTS'nin 10 içecek ve şerbetler türünde 13 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3,1 ile %23,8'dir. Yukarıdaki grafikte BTS'nin içecek ve şerbetler türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 2'dür.

1.4. TS

TS'de incelenen 10 içecek ve şerbetler türünde 13 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Ayran; 2, %15,3 Bira; 3, %23 Boza; 4, %30,7 Çay; 4, %30,7 Çorba; 4, %30,7 Gazoz; 2, %15,3 Limonata; 2, %15,3 Rakı; 4, %30,7 Soda; 4, %30,7 Şarap; 4, %30,7.

Grafik 10. TS'de Anlam Ölçütleri

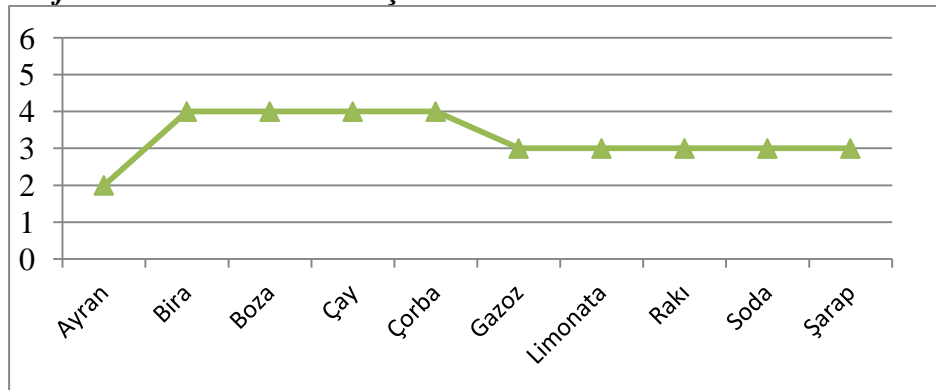

TS'nin 10 içecek ve şerbetler türünde 13 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3,3 ile %25,3'tür. Yukarıdaki grafikte TS'nin içecek ve şerbetler türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 2'dir.

1.5. ÖTS

ÖTS'de incelenen 10 içecek ve şerbetler türünde 13 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Ayran; 2, %15,3 Bira; 4, %30,7 Boza; 4, %30,7 Çay; 4, %30,7 Çorba; 4, %30,7 Gazoz; 3, %23 Limonata; 3, %23 Rakı; 3, %23 Soda; 3, %23 Şarap; 3, %23.

Grafik 11. ÖTS'de Anlam Ölçütleri

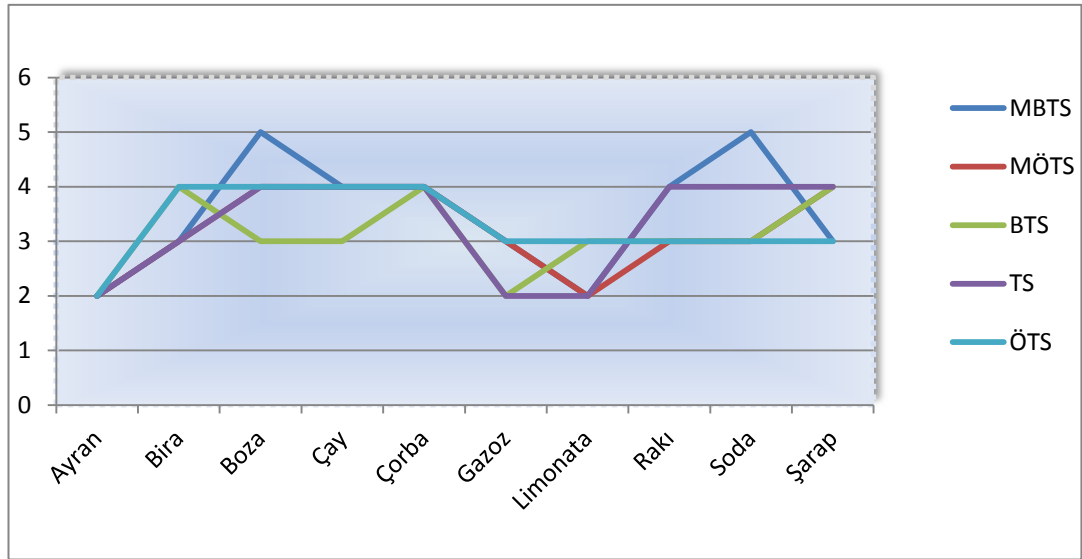

ÖTS'nin 10 şecek ve şerbetler türünde 12 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3,3 ile %25,3'tür. Yukarıdaki grafikte ÖTS'nin içecek ve şerbetler türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 2'dir.

1.6. Sözlüklerin Genel Değerlendirilmesi

Aşağıdaki grafikte 10 İçecek ve Şerbetler türünün sözlüklere göre anlam ölçütlerinin sayılarındaki dalgalanmalar gösterilmiştir.

Grafik 12. Türkçe Sözlüklerdeki Anlam Ölçütleri

Grafiğe göre en fazla anlambirimcik kullanan sözlüğün MBTS, en az anlambirimcik kullananın ise BTS olduğu görülmektedir.

2. Anlam Ölçütlerinin Sayı ve Oranları

Alkol Oranı; 10 içecek ve şerbetler adına göre sayı ve yüzde oranları MBTS ve MÖTS'de 4, %40, BTS'de 1,%10, TS'de 2, %20 ve ÖTS'de 3, %30'dır. **Çeşit Sayısı;** yalnızca BTS'de 1, %10, diğerlerinde 0, %0'dır. **Diğer Ad;** MÖTS ve ÖTS'de 1, %10, BTS'de 4, %40 ve TS'de 3, %30; MBTS'de ise 0, %0'dır. **Etki;**

MBTS ve BTS’de 1, %10; MÖTS, TS ve ÖTS’de 0, %0’dır. **Fiziki Tasvir**; MBTS’de 4, %40, MÖTS, BTS ve ÖTS’de 2, %20, TS’de ise 3, %30’dur. **Hazırlanış**; MBTS, MÖTS, BTS 9, %90, TS ve ÖTS’de 10, %100’dur. **Koku**; MBTS, TS ve ÖTS’de 1, %10; MÖTS ve BTS’de 0, %0’dır. **Kullanım Amacı**; tüm sözlüklerde 1, %10’dur. **Renk**; tüm sözlüklerde 1, %10’dur. **Sıcaklık**; MBTS, MÖTS ve TS’de 1, %10; ÖTS’de 3, %30’; BTS’de ise 0, %0’dır. **Tat**; MBTS, TS ve ÖTS’de 1, %10, MÖTS’de 2, %20; BTS’de ise 0, %0’dır. **Tüketim Şekli**; MBTS’de 2, %20, MÖTS ve BTS’de 1, %10; TS ve ÖTS’de 0, %0’dır. **Üstünlam**; tüm sözlüklerde 10, %100’dür.

Tablo 22. Anlam Ölçütlerinin Oranları

SÖZLÜKLER	ÖLÇÜTLER													
	Alkol Oranı	Çeşit Sayısı	Diğer Ad	Etki	Fiziki Tasvir	Hazırlanış	Koku	Kullanım Amacı	Renk	Sıcaklık	Tat	Tüketim Şekli	Üstünlam	ORTALAMA
MBTS	%40	%00	%00	%10	%40	%90	%10	%00	%10	%10	%10	%20	%100	%26,1
MÖTS	%40	%00	%10	%00	%20	%90	%00	%10	%10	%10	%20	%10	%100	%24,6
BTS	%10	%10	%40	%10	%20	%90	%0	%10	%10	%0	%0	%10	%100	%23,8
TS	%20	%0	%30	%0	%30	%100	%10	%10	%10	%10	%10	%0	%100	%25,3
ÖTS	%30	%0	%10	%0	%20	%100	%10	%10	%10	%30	%10	%0	%100	%25,3

Tabloya göre ortalamamın en yüksek olduğu sözlük % 26,1 ile MBTS, en düşük olduğu sözlük ise % 23,8 ile BTS’dir.

3. Organlar

3.1. Ayak

3.1.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

3.1.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Eski Türk. *adak* > *ağak* > *ayak* < *at-* [**ad-*] *ak*) **1.** Vücudun, bacadan ayak bileğiyle ayrılan ve yere basıp durmayı, yürümeyi sağlayan kısmı, kadem: *Biletçi hu, ezildim, ayağıma da bastılar* (Hüseyin R. Gürpınar). *Yumuşak, kuzu derisi çizmelerin içinde ayakları uyuşmuştu, karıncalanıyordu* (Mustafa R. Sepetçioğlu). (MBTS 2011: 224)

i. 1. İnsan ve hayvanın yürümeye yarayan uzvu.

Ayağın sakınarak basma amân sultânım

Dökülen mey kırılan şîşe-i rindân olsun.

Nedim

(Büyük Türk Klâsikleri, 6. cild, 286) (MÖTS 1995: 187)

(*i.*) **1.** İnsanlarda ve hayvanlarda yürüme uzvu. Asıl ayak, ayak bileklerinden aşağıda kalan kısımdır, bazen bacak da ayak kelimesiyle ifade edilir. (BTS 2008: 117)

is. 1. anat. Bacakların bilekten aşağıda bulunan ve yere basan bölümü. (TS 2005: 151)

[*eT. ad / ağ / adhak* > *ay-ak / azak* أَيْاق] *is. 1. anat.* İnsan ve hayvanlarda yere basmaya ve yürümeye yarayan organ. {*eAT*} {*eT*} (*aynı*) [DLT] [Mühennâ] (ÖTS 2007: 371)

3.1.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Aidiyet; MÖTS, BTS ve ÖTS’de “*insan ve hayvan*” olarak verilmiş; BMTS ve TS’de verilmemiştir. **Diğer Ad;** MBTS’de “*kadem*”, BTS’de “*bazen bacak da ayak*

kelimesiyle ifade edilir” olarak verilmiş; MÖTS, TS ve ÖTS’de verilmemiştir. **İşlev**; MBTS’de “yere basıp durmayı, yürümeyi sağlayan”, MÖTS’de “yürümeye yarayan”, BTS’de “yürüme uzvu”, TS’de “yere basan” ve ÖTS’de “yere basmaya ve yürümeye yarayan” olarak verilmiştir. **Terim Alanı**; TS ve ÖTS’de “anat.” olarak verilmiş; MBTS, MÖTS ve BTS’de verilmemiştir. **Üstanelam**; MÖTS ve BTS’de “uzuv”, TS’de “bölüm” ve ÖTS’de “organ” olarak verilmiş; MBTS’de verilmemiştir. **Yer**; MBTS’de “Vücutun, bacadan ayak bileğiyle ayrılan”, BTS’de “asıl ayak, ayak bileklerinden aşağıda kalan kısmı” ve TS’de “bacakların bilekten aşağıda bulunan ve yere basan bölümü” olarak verilmiş; MÖTS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Fiziki Tasvir**, hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 23. Ayak Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
AİDİYET	-	+	+	-	+
DİĞER AD	+	-	+	-	-
FİZİKİ TASVİR	-	-	-	-	-
İŞLEV	+	+	+	+	+
TERİM ALANI	-	-	-	+	+
ÜSTANLAM	-	+	+	+	+
YER	+	-	+	+	-
TOPLAM	3	3	5	4	4

3.2. Burun

3.2.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

3.2.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Eski Türkçe’den beri kullanılır, *bur-mak* “kokmak”tan *bur-u-n*) **1.** Yüzün ortasında alınla ağız arasında yer alan, çıkıntılı, iki delikli, koklama organı: *Ağız var,*

burun yok, kulak var / Ama hepsi başka biçimde (Orhan V. Kanık). (MBTS 2011: 437)

i. 1. Nefes almağa ve koklamağa yarayan uzuv.

Kalbimde kadimdir gurbet korkusu.

Gitmiyor burnumdan sıla kokusu.

Ü.Y.Oğuzcan, Âşık Veysel, 84 (MÖTS 1995: 401)

(*i. anat.*) **1.** Alınla üst dudak arasında çıkıntı halde bulunan iki delikli koklama uzvu, enf. *Birden burnum incir yapraklarının kokusunu aldı* –Hâşim (BTS 2008: 229)

is. 1. anat. Alınla üst dudak arasında bulunan, çıkıntılı, iki delikli koklama ve solunum organı. (TS 2005: 329)

[*eT*. bür / mak (*kokmak*) > bur / un] *is. 1.* Solunum aygıtının en üst kısmını teşkil eden, üst dudakla alın arasında yer alan, yüzün en çıkıntılı kısmı, aynı zamanda koku alma organı. {*eT*} (*aynı*) [EUTS] [Gabain] (ÖTS 2007: 705)

3.2.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Diğer Ad; yalnızca BTS’de “*enf*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS, BTS ve TS’de “çıkıntılı, iki delikli” ve ÖTS’de “*yüzün en çıkıntılı kısmı*” olarak verilmiş; MÖTS’de verilmemiştir. **İşlev;** MBTS, BTS ve ÖTS’de “*koklama organı*”, MÖTS’de “*nefes almağa ve koklamağa yarayan uzuv*” ve TS’de “*koklama ve solunum organı*” olarak verilmiştir. **Terim Alanı;** BTS ve TS’de “*anat.*” olarak verilmiş; MBTS, MÖTS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Üst Anlam;** MBTS, TS ve ÖTS’de “*organ*”, MÖTS ve BTS’de “*uzuv*” olarak verilmiştir. **Yer;** MBTS’de “*yüzün ortasında alınla ağız arasında yer alan*”, BTS ve TS’de “*alınla üst dudak arasında*” ve ÖTS ‘de “*solunum aygıtının en üst kısmını teşkil eden, üst dudakla alın arasında*” olarak verilmiş; MÖTS’de verilmemiştir. **Aidiyet,** hiçbir sözlükte verilmemiştir

Tablo 24. Burun Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
AİDİYET	-	-	-	-	-
DIĞER AD	-	-	+	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	-	+	+	+
İŞLEV	+	+	+	+	+
TERİM ALANI	-	-	+	+	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YER	+	-	+	+	+
TOPLAM	4	2	6	5	4

3.3. Deri

3.3.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirincikler

3.3.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Eski Türk. *teri* “deri; cilt”) **1.** İnsan ve hayvan vücûdunu bir örtü gibi saran koruyucu tabaka, ten, cilt: *Gördüm güzel vücûdunu zümrütleyen deri / Keskin bir ürperişle kımıldadı anbean* (Yahya Kemal). *Bana derileri kalın gibi göründü. Hâlbuki deri kadının en hassas yeridir* (Refik H. Karay). *Farkı yok mantarlaşmış bir kayadan derimin / Yüzümde çizgi çizgi imzası kaderimin* (Necip F. Kısakürek). (MBTS 2011: 685)

i. 1. Canlıların vücûdunun dışını kaplayan örtü, *cilt, post, kabuk, zar.

Farkı yok mantarlaşmış bir kayadan, derimin;

Yüzümde çizgi çizgi imzası kaderimin...

N.F. Kısakürek, Çile, 333 (MÖTS 1995: 627)

(**i.**) İnsan ve hayvanların vücudunu örten koruyucu tabaka, cilt, gön. (BTS 2008: 366)

is. 1. İnsan ve hayvan vücudunu kaplayan tüy, kıl veya pulla kaplı tabaka, cilt, ten: *"Bütün kemikleri, ince bir deri altında birer birer sayılıyordu."* - P. Safa. (TS 2005: 505)

[*eT*. terī > deri] *is.* **1.** İnsanlarla hayvanların bütün vücudunu örten kıl, pul gibi maddelerle kaplı koruyucu dış tabaka. (ÖTS 2007: 1171)

3.3.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Aidiyet; MBTS, BTS, TS ve ÖTS’de “*İnsan ve hayvan*” ve MÖTS’de “*canlılar*” olarak verilmiştir. **Diğer Ad;** MBTS ve TS’de “*ten, cild*”, MÖTS’de “**cilt, post, kabuk, zar*” ve BTS’de “*cilt, gön*” olarak verilmiş; ÖTS’de verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** TS ve ÖTS’de “*kıl veya pulla kaplı*” olarak verilmiş; MBTS, MÖTS ve BTS’de verilmemiştir. **İşlev;** MBTS, BTS ve ÖTS’de “*insan ve hayvan vücûdunu bir örtü gibi saran koruyucu*”, MÖTS’de “*canlıların vücûdunun dışını kaplayan*” ve TS’de “*insan ve hayvan vücudunu kaplayan*” olarak verilmiştir. **Üstanelam;** MBTS, BTS, TS ve ÖTS’de “*tabaka*”, MÖTS’de “*örtü*” olarak verilmiştir. **Yer;** MBTS, MÖTS, BTS ve TS’de “*insan ve hayvan vücudunun dışı*”, ve ÖTS’de “*insan ve hayvan vücudunun dış tabakası*” olarak verilmiş; MBTS, BTS ve TS verilmemiştir. **Terim Alanı,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 25. Deri Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
AİDİYET	+	+	+	+	+
DİĞER AD	+	+	+	+	-
FİZİKİ TASVİR	-	-	-	+	+
İŞLEV	+	+	+	+	+
TERİM ALANI	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YER	+	+	+	+	+
TOPLAM	5	5	5	6	5

3.4. Dil

3.4.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

3.4.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Eski Türk. *til* > *til* > *dil*) **1.** Ağız boşluğunda yer alan, tat duymaya, besinleri ağız içinde evirip çevirmeye, yutmaya ve sesleri çıkarmaya yarayan etli, uzun ve hareketli organ: *Ya suyun lezzeti? Bunu dilinize ve damağınıza dokunmadığı için duyamazsınız* (Refik H. Karay). (MBTS 2011: 716)

i. **1.** İnsan ve hayvanların ağızında bulunan yemeye, tat almaya ve bilhassa insanlarda konuşmaya yarayan organ, *zebân.

Ağızında lokmayı birdenbire yutmaya kıyamıyor, dilinin üstünde eziyordu.

Ö. Seyfeddin, Seçme Hikâyeler, 1.cild, 145 (MÖTS 1995: 655)

(i.) **1.** Ağız içinde bulunan, yutkunma ve konuşmaya da yardımcı olan tat alma uzvu, lisan, zeban. *Süt içtim dilim yandı –Türkü* (BTS 2008: 383)

is. **1. anat.** Ağız boşluğunda, tatmaya, yutkunmaya, sesleri boğumlamaya yarayan etli, uzun, hareketli organ, tat alma organı: *"Ağzımı dolduran kocaman dil, kelimelere yer bırakmıyor ki..."*- Y. Z. Ortaç. (TS 2005: 526)

[*eT.* *tıl* (*söz*) > *dil* ديل / دل] *is.* **1. anat.** Ağız boşluğunda yer alan, arka kısmıyla ağız tabanına bağlanan, tat almağa, yutkunmaya ve konuşmaya yarar, çizgili kaslardan meydana gelmiş, uzun, hareketli organ. (ÖTS 2007: 1217)

3.4.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Aidiyet; yalnızca MÖTS’de “*insan ve hayvanlar*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Diğer Ad;** MÖTS’de “*zebân”, BTS’de “*lisan, zeban*” olarak verilmiş; MBTS, TS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS ve TS’de “*etli, uzun ve hareketli organ*” ve ÖTS’de “*çizgili kaslardan meydana gelmiş, uzun, hareketli organ*” olarak verilmiş; MÖTS ve BTS’de verilmemiştir. **İşlev;** MBTS’de

“tat duymaya, besinleri ağız içinde evirip çevirmeye, yutmaya ve sesleri çıkarmaya yarayan”, MÖTS’de “yemeğe, tat almaya ve bilhassa insanlarda konuşmaya yarayan organ”, BTS’de “yutkunma ve konuşmaya da yardımcı olan tat alma uzvu” TS’de “tatmaya, yutkunmaya, sesleri boğumlamaya yarayan, tat alma organı” ve ÖTS’de “tat almağa, yutkunmaya ve konuşmaya” olarak verilmiştir. **Terim Alanı;** TS ve ÖTS’de “anat.” olarak verilmiş; MBTS, MÖTS ve BTS’de verilmemiştir. **Üstanlam;** MBTS, MÖTS, TS ve ÖTS’de “organ” ve BTS’de “uzuv” olarak verilmiştir. **Yer;** MBTS ve TS’de “ağız boşluğunda”, MÖTS “insan ve hayvanların ağzında”, BTS “ağzın içinde” ve ÖTS’de “ağız boşluğunda, arka kısmıyla ağız tabanına bağlanan” olarak verilmiştir.

Tablo 26. Dil Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
AİDİYET	-	+	-	-	-
DİĞER AD	-	+	+	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	-	-	+	+
İŞLEV	+	+	+	+	+
TERİM ALANI	-	-	-	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YER	+	+	+	+	+
TOPLAM	4	5	4	5	5

3.5. Diş

3.5.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirincikler

3.5.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Eski Türk. *tīş* > *tiş* > *diş*) **1.** Üst ve alt çene kemikleri üzerinde karşılıklı sıralanmış olan ve ağza alınan şeyleri koparıp çiğnemeye yarayan sert, beyazımtırak parçalardan her biri: *İki dişi dâima meydanda, yanakları kof ve sarkık, burnu çökük,*

aksi bir köpek (Refik H. Karay). *Yengemin verdiği karanfili dişlerimle ezip emerek odaya giriyorum* (Yusuf Z. Ortaç). (MBTS 2011: 734)

i. 1. Çene kemiklerinin üstüne dizilmiş, ısırıp koparmaya ve çiğnemeye yarayan sert, beyaz kemiklerden her biri. (MÖTS 1995: 676)

(i.) **1.** Ağzın içinde, alt ve üst çene kemiklerinin kenarına sıralanmış, sert beyazımsı, ısırma, koparma ve çiğnemeye yarayan uzuvlardan her biri, sin, dendan. (BTS 2008: 394)

is. 1. Çene kemiklerinin üstüne dizili, ısırıp koparmaya ve çiğnemeye yarayan sert, beyaz organlardan her biri. (TS 2005: 539)

[eT. tiş > diş ديش] **is. 1.** Anat. Çene kemiklerinin üzerine dizili, koparıp ısırma ve çiğnemeye yarar beyaz ve sert organlardan her biri. (ÖTS 2007: 1242)

3.5.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Diğer Ad; yalnızca BTS’de “sin, dendan” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS ve “*sert, beyazımtırak*”, MÖTS, TS ve ÖTS’de “*sert, beyaz*” ve BTS’de “*sert, beyazımsı*” olarak verilmiştir. **İşlev;** MBTS’de “*ağza alınan şeyleri koparıp çiğnemeye yarayan*”, MÖTS, BTS, TS ve ÖTS’de “*ısırıp koparmaya ve çiğnemeye yarayan*” olarak verilmiştir. **Üstünlam;** MBTS’de “*parça*”, MÖTS’de “*kemik*”, BTS’de “*uzuv*”, TS ve ÖTS’de “*organ*” olarak verilmiştir. **Yer;** MBTS’de “*üst ve alt çene kemikleri üzerinde karşılıklı sıralanmış*”, MÖTS’de “*çene kemiklerinin üstüne dizilmiş*”, BTS’de “*ağzın içinde, alt ve üst çene kemiklerinin kenarına sıralanmış*”, BTS ve ÖTS’de “*çene kemiklerinin üstüne dizili*” olarak verilmiştir. **Aidiyet ve Terim Alanı,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 27. Diş Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
AİDİYET	-	-	-	-	-
DİĞER AD	-	-	+	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	+	+	+	+
İŞLEV	+	+	+	+	+
TERİM ALANI	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YER	+	+	+	+	+
TOPLAM	4	4	5	4	4

3.6. Göz

3.6.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

3.6.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Eski Türk. *köz* < **kö-z*) **1.** İnsanda ve hayvanda görme organı: *Daha sonra tâze güneş altında gözlerini gördüm* (Refik H. Karay). *İstanbul'u dinliyorum gözlerim kapalı* (Orhan V. Kanık). *İri gözleri çakmak çakmaktı* (Târik Buğra). (MBTS 2011: 1100)

i. 1. Görme organı, *ayn, çeşm, dîde.

...güneş işlemiş yosunlu denizler gibi içlerinde hîleli hâreler dolaşan gözler...

R.N.Güntekin, Çalıküşu, 149 (MÖTS 1995: 1040)

(i.) 1. Görme uzvu; ayn, çeşm, basar, nigâh, dîde. *Gözümüz açıldı, kudret-i Hak'dan- Zülalî Yol oldur ki doğru vara göz oldur ki Hakk'ı göre*-Yunus (BTS 2008: 603)

is. 1. anat. Görme organı. (TS 2005: 786)

[eT. kö z > göz] is. **1.** Görme organı. (ÖTS 2007: 1764)

3.6.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Aidiyet; yalnızca MBTS’de “*insan ve hayvan*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Diğer Ad;** MÖTS’de “**ayn, çeşm, dîde*” ve BTS’de “*ayn, çeşm, basar, nigâh, dîde*” olarak verilmiş; MBTS, BTS ve TS’de verilmemiştir. **İşlev;** tüm sözlüklerde “*görme organı/uzvu*” olarak verilmiştir. **Terim Alanı;** yalnızca TS’de “*anat.*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Üstanlam;** MBTS, MÖTS, TS ve ÖTS’de “*organ*” ve BTS’de “*uzuv*” olarak verilmiştir. **Fiziki Tasvir ve Yer,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 28. Göz Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
AİDİYET	+	-	-	-	-
DIĞER AD	-	+	+	-	-
FİZİKİ TASVİR	-	-	-	-	-
İŞLEV	+	+	+	+	+
TERİM ALANI	-	-	-	+	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YER	-	-	-	-	-
TOPLAM	3	3	3	3	2

3.7. Kulak

3.7.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

3.7.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Eski Türk. *kulğak – kulkak* < **kul-mak* “işitmek”; bâzı dilcilere göre ise kelimenin kökü belli değildir) **1.** Başın iki yanında bulunan işitme organı: *Kulağının dibinde yavaş yavaş / Aşk türküleri söyledi* (Orhan V. Kanık). *Dikkatimiz ister*

istemez gözlerimizden ziyâde kulaklarımızda toplanmıştı (Ahmet H. Tanpınar). *Ah bir gözüm bin kulağım olsaydı da...* (Yâkup K. Karaosmanoğlu) (MBTS 2011: 1804)

i. 1. (İnsan ve hayvanda) Başın iki yanında bulunan işitme uzvu (organı).

Bir höyükte iki kaşık

Çatırdıya alışık (Kulak)

A.Çelebioğlu, Bilmeceler, 189 (MÖTS 1995: 1775)

(i.) Başın iki tarafında bulunan ve işitmeye yarayan uzuv; işitme uzvunun dışarıdan görünen kısmı, üz. *Elif Elif derim, duymaz kulağın* –Türkü (BTS 2008: 1020)

is. 1. anat. Başın her iki yanında bulunan işitme organı: "*Kulaklarımın uğultusu içinde, söylediği lakırtıların hiçbirini duymuyordum.*"- H. C. Yalçın. (TS 2005: 1248)

[*eT*. kul-ğā-k / kulkak / kulağ قولاك] **is. 1.** Başın iki yanında bulunan işitme ve denge duyusu organı. {*eT*} (aynı) [DLT] [EUTS] [KB] [Yüknekî] [Gabain] (ÖTS 2007: 2826)

3.7.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Aidiyet; yalnızca MÖTS’de “*insan ve hayvan*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Diğer Ad;** yalnızca BTS’de “*üz*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **İşlev;** MBTS ve TS’de “*işitme organı*”, MÖTS ve BTS’de “*işitmeye yarayan uzuv/organ*” ve ÖTS’de “*işitme ve denge duyusu organı*” olarak verilmiştir. **Terim Alanı;** yalnızca TS’de “*anat.*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Üstanlam;** MBTS, TS ve ÖTS’de “*organ*”, MÖTS ve BTS’de “*uzuv*” olarak verilmiştir. **Yer;** MBTS, BTS, TS ve ÖTS’de “*başın iki yanı*” ve MÖTS’de “*başın iki yanında, işitme uzvunun dışarıdan görünen kısmı*” **Fizik Tasvir,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 29. Kulak Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
AİDİYET	-	+	-	-	-
DİĞER AD	-	-	+	-	-
FİZİKİ TASVİR	-	-	-	-	-
İŞLEV	+	+	+	+	+
TERİM ALANI	-	-	-	+	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YER	+	+	+	+	+
TOPLAM	3	4	4	4	3

3.8. Mide

3.8.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

3.8.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

(معدة) *i.* (Ar. *mi'de*) **1.** İnsanlarda ve hayvanlarda karın boşluğunun üst kısmında bulunan ve yenilen yiyecekleri sindirmeye yarayan torba şeklindeki iç organ, kursak: *Mîdenin penceresi yok ki ne yediğin görülsün yolunda umûmî saz şâiri iamjları en büyük hikmetler yerini tutardı* (Reşat N. Güntekin). *Ağızlarından geçer ve boğazlarında düğümlenmeden mîdelerine zahmetsizce iner* (Refik H. Karay). *Vâkıâ adamcağız birkaç defa onu da tecrübe etmiş, mide ağrılarında, filân bahse kalkmıştı* (Ahmet H. Tanpınar). (MBTS 2011: 2093)

(mi'de) *i.* **A. 1.** İnsanlarda ve hayvanlarda yiyecekleri sindirip bağırsaklara döken, göğüs ile karın boşluğu arasında bulunan iç organ.

Dev gibi çocuk. Mide deve kuşu gibi. Çakıl taşı yutsa eritecek kuvvette.

R.N.Güntekin, Gökyüzü, 53 (MÖTS 1995: 1976)

(A. i.anat.) Yenilen şeyleri hazmeden esas yemek borusu ile oniki parmak bağırsağı arasındaki uzuv, kursak. *Çakırdikeninden bâde olur mu/ Bunu içinlerde mide olur mu?* – Ruhsatî (BTS 2008: 1140)

Ar. mi'de anat. 1. Omurgalılarda, sindirim sisteminin, yemek borusu ile onikiparmak bağırsağı arasında besinlerin sindirime hazır duruma getirildiği omurgasız hayvanlarda sindirim kanalının bu bölgeye karşılık olan parçası. (TS 2005: 1392)

[Ar. mi'de معدة] (*mi:de*) *is. anat. 1.* Sindirim sisteminin yemek borusu ile on iki parmak bağırsağı arasında kalan ve yenilen yiyeceklerin sindirime hazır hale getirildiği torba gibi geniş bölümü. (ÖTS 2007: 3212)

3.8.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Aidiyet; MBTS ve MÖTS'de “*insan ve hayvanlar*”, TS'de “*omurgalılar; omurgasız hayvanlar*” olarak verilmiş; BTS ve ÖTS'de verilmemiştir. **Diğer Ad;** MBTS ve BTS'de “*kursak*” olarak verilmiş; MÖTS, TS ve ÖTS'de verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS'de “*torba şeklinde iç organ*” ve ÖTS'de “*torba gibi geniş organ*” olarak verilmiş; MÖTS, BTS ve TS'de verilmemiştir. **İşlev;** MBTS ve BTS'de “*yenilen yiyecekleri sindirme/hazmetme*”, MÖTS'de “*yiyecekleri sindirip bağırsaklara döken*”, TS ve ÖTS'de “*besinlerin/yenilen yiyeceklerin sindirime hazır duruma getirme*” olarak verilmiştir. **Terim Alanı;** BTS, TS ve ÖTS'de “*anat.*” olarak verilmiş; MBTS ve MÖTS'de verilmemiştir. **Üstünlam;** MBTS ve MÖTS'de “*organ*”, BTS'de “*uzuv*”, TS'de “*parça*” ve ÖTS'de “*bölüm*” olarak verilmiştir. **Yer;** MBTS “*karın boşlunun üst kısmında*”, MÖTS'de “*göğüs ile karın boşluğu arası*”, BTS'de “*esas yemek borusu ile oniki parmak bağırsağı arası*”, TS'de “*Omurgalılarda, sindirim sisteminin, yemek borusu ile onikiparmak bağırsağı arası; omurgasız hayvanlarda sindirim kanalının bu bölgeye karşılık olan parçası*” ve ÖTS'de “*sindirim sisteminin yemek borusu ile on iki parmak barsağı arası*” olarak verilmiştir.

Tablo 30. Mide Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
AİDİYET	+	+	-	+	-
DİĞER AD	+	-	+	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	-	-	-	+
İŞLEV	+	+	+	+	+
TERİM ALANI	-	-	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YER	+	+	+	+	+
TOPLAM	6	4	5	5	5

3.9. Parmak

3.9.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

3.9.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (< *barmak*) [XIII. Yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanmıştır; Eski Türkçe’de parmağa *eñek* deniyordu] **1.** İnsanın ve bâzı hayvanların el ve ayaklarının son bölümünü oluşturan eklemli uzantılardan her biri: “*Yırtık çorabından parmağı çıkmıştı.*” (MBTS 2011: 2494)

i. 1. İnsanın el ve ayaklarının; bâzı hayvanların ise ön ve arka ayaklarının ucunda yer alan, boğumlu, oynak, uzantılardan her biri.

Ve neden sonra gümüş bir yüzüğü

Parmağından sıyrıp attı suya

Y.K.Beyatlı, Kendi Gök Kubbemiz, 116 (MÖTS 1995: 2265)

(*i.anat.*) İnsanın el ve ayaklarının, bazı hayvanların ön ve arka ayak parmakları ucunda yer alan eklemli uzantılardan her biri. (BTS 2008: 1315)

is. 1. anat. İnsanda ve bazı hayvanlarda ellerin ve ayakların son bölümünü oluşturan, boğumlu, oynak, uzunca organların her biri: “*Uzun, sinirli parmakları*

locanın kenarında uzanmış, boksörün kulağını koparıyordu."- R. N. Güntekin. (TS 2005: 1577)

[bar-mak ? > parmak] *is.* **1. anat.** İnsanda el ve ayakların en son bölümünü oluşturan ucu tırnaklı, eklemli ve boğumlu oynak organlardan her biri. (ÖTS 2007: 3781)

3.9.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Aidiyet; MBTS, MÖTS, BTS ve TS’de “*insan ve bâzı hayvanlar*” ve ÖTS’de “*insan*” olarak verilmiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS ve BTS’de “*eklemli uzantılar*”, MÖTS “*boğumlu, oynak uzantılar*”, TS’de “*boğumlu, oynak, uzunca*” ve ÖTS’de “*ucu tırnaklı, eklemli, boğumlu, oynak*” olarak verilmiştir. **Terim Alanı;** BTS, TS ve ÖTS’de “*anat.*” olarak verilmiş; MBTS ve MÖTS’de verilmemiştir. **Üstanlam;** MBTS, MÖTS ve BTS’de “*uzantılar*”, TS ve ÖTS’de “*organ*” olarak verilmiştir. **Yer;** MBTS ve TS’de “*insanın ve bâzı hayvanların el ve ayaklarının son bölümü*”, MÖTS ve BTS’de “*insanın el ve ayaklarının; bâzı hayvanların ise ön ve arka ayaklarının ucu*” ve ÖTS’de “*insanda el ve ayakların en son bölümü*” olarak verilmiştir. **Fiziki Tasvir** ve **İşlev**, hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 31. Parmak Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
AİDİYET	+	+	+	+	+
DİĞER AD	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	+	+	+	+
İŞLEV	-	-	-	-	-
TERİM ALANI	-	-	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YER	+	+	+	+	+
TOPLAM	4	4	5	5	5

3.10. Soluk Borusu

3.10.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

3.10.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

anat. Nefes borusu. (MBTS 2011: 2861)

anat. Gırtlığı bronşlara bağlayan ve havanın akciğerlere girip çıkmasını sağlayan boru. (MÖTS 1995: 2580)

[*anat.*] Nefes borusu. (BTS 2008: 1481)

is. anat. Gırtlakla bronşlar arasında bulunan, yaklaşık 12 cm uzunluğunda, havanın akciğerlere girip çıkmasını sağlayan boru, nefes borusu. (TS 2005: 1789)

anat. Bronşları gırtlığa birleştiren, solunum anında havanın geçmesine yarayan yaklaşık 12 cm. boyunda kıkırdak kanal; trake; trakea. (ÖTS 2007: 4289)

3.10.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Diğer Ad; MBTS, BTS ve TS’de “*nefes borusu*” ve ÖTS’de “trake, trakea” olarak verilmiş; MÖTS’de verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** TS’de “*yaklaşık 12 cm uzunluğunda*” ve ÖTS’de “*12 cm boyunda kıkırdak*” olarak verilmiş; MBTS, MÖTS ve BTS’de verilmemiştir. **İşlev;** MBTS ve BTS’de “*nefes borusu*”, MÖTS ve TS’de “*havanın akciğerlere girip çıkmasını sağlama*” ve ÖTS’de “*solunum anında havanın geçmesine yarayan*” olarak verilmiştir. **Terim Alanı;** tüm sözlüklerde “*anat.*” olarak verilmiştir. **Üstünlam;** MBTS, MÖTS, BTS ve TS’de “*boru*” ve ÖTS’de “*kanal*” olarak verilmiştir. **Yer;** MÖTS ve ÖTS’de “*gırtlığı bronşlara bağlayan/birleştiren*”, ve TS “*gırtlakla bronşlar arası*” olarak verilmiş; MBTS ve BTS’de verilmemiştir.

Tablo 32. Soluk Borusu Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

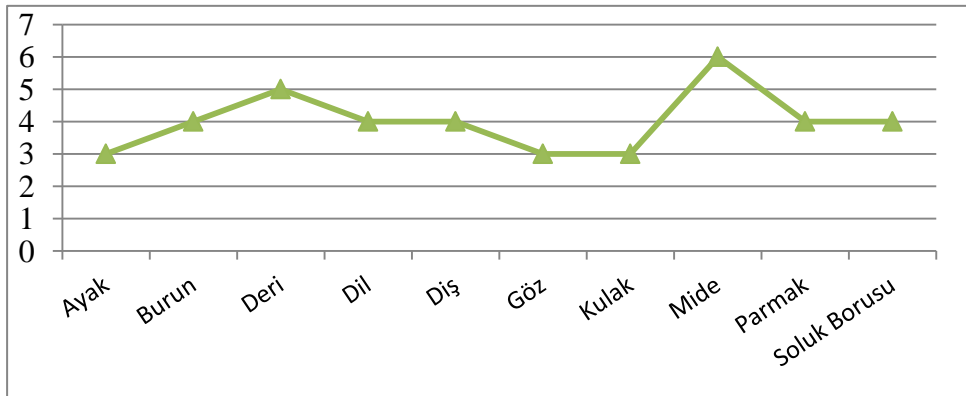
SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
AİDİYET	-	-	-	-	-
DİĞER AD	+	-	+	+	+
FİZİKİ TASVİR	-	-	-	+	+
İŞLEV	+	+	+	+	+
TERİM ALANI	+	+	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YER	-	+	-	+	+
TOPLAM	4	4	4	6	6

Değerlendirmeler

1. Sözlüklere Göre Anlam Ölçütlerinin Sayı ve Oranları

1.1. MBTS

MBTS’de incelenen 10 organ türünde 7 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayısı ve yüzde oranları şöyledir: Ayak; 3, %42,8 Burun; 4, %57,1 Deri; 5, %71,4 Dil; 4, %57,1 Diş; 4, %57,1 Göz; 3, %42,8 Kulak; 3, %42,8 Mide; 6, %85,7 Parmak; 4, %57,1 Soluk Borusu; 4, %57,1.

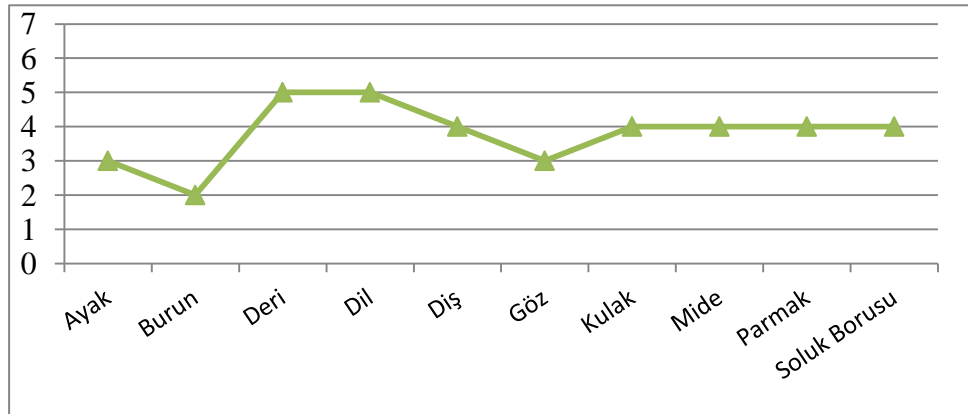
Grafik 13. MBTS’de Anlam Ölçütleri

MBTS'nin 10 organ türünde 7 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 4 ile %57,1'dir. Yukarıdaki grafikte MBTS'nin organ türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 3'tür.

1.2. MÖTS

MÖTS'de incelenen 10 organ türünde 7 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Ayak; 3, %42,8 Burun; 2, %28,5 Deri; 5, %71,4 Dil; 5, %71,4 Diş; 4, %57,1 Göz; 3, %42,8 Kulak; 4, %57,1 Mide; 4, %57,4 Parmak; 4 %57,4, Soluk Borusu; 4, %57,4.

Grafik 14. MÖTS'de Anlam Ölçütleri

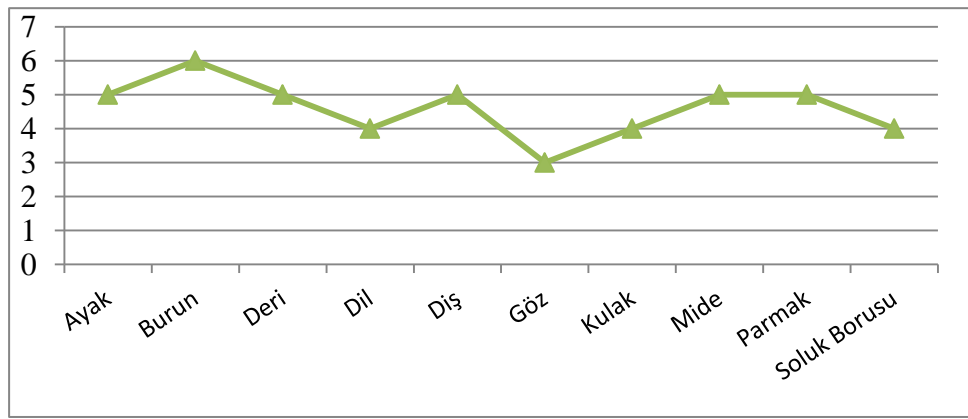

MÖTS'nin 10 organ türünde 7 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3,8 ile %54,2'dir. Yukarıdaki grafikte MÖTS'nin organ türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 3'tür.

1.3. BTS

BTS'de incelenen 10 organ türünde 7 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Ayak; 5, %71,4 Burun; 6, %85,7 Deri; 5, %71,4 Dil; 4, %57,1 Diş; 5, %71,4 Göz; 3, %42,8 Kulak; 4, %57,1 Mide; 5, %71,4 Parmak; 5 %71,4 Soluk Borusu; 4, %57,1.

Grafik 15. BTS'de Anlam Ölçütleri

BTS'nin 10 organ türünde 7 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 4,6 ile %65,7'dir. Yukarıdaki grafikte **BTS**'nin organ türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 3'tür.

1.4. TS

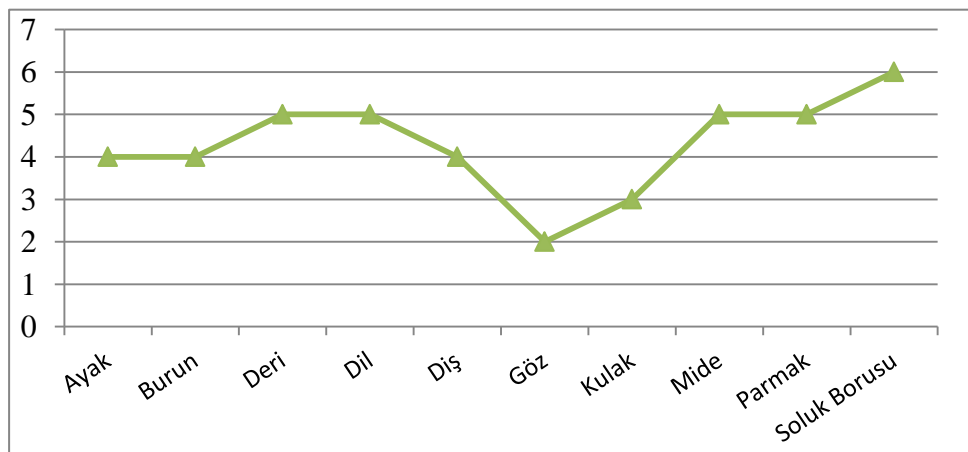
TS'de incelenen 10 organ türünde 7 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Ayak; 4, %57,1 Burun; 5, %71,4 Deri; 6, %85,7 Dil; 5, %71,4 Diş; 4, %57,1 Göz; 3, %42,8 Kulak; 4, %57,1 Mide; 5, %71,4 Parmak; 5 %71,4 Soluk Borusu; 6, %85,7.

Grafik 16. TS'de Anlam Ölçütleri

TS'nin 10 organ türünde 7 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 4,7 ile %67,1'dir. Yukarıdaki grafikte TS'nin organ türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 3'tür.

1.5. ÖTS

ÖTS'de incelenen 10 organ türünde 7 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Ayak; 4, %57,1 Burun; 4, %57,1 Deri; 5, %71,4 Dil; 5, %71,4 Diş; 4, %57,1 Göz; 2, %28,5 Kulak; 3, %42,8 Mide; 5, %71,4 Parmak; 5, %71,4 Soluk Borusu; 6, %85,7.

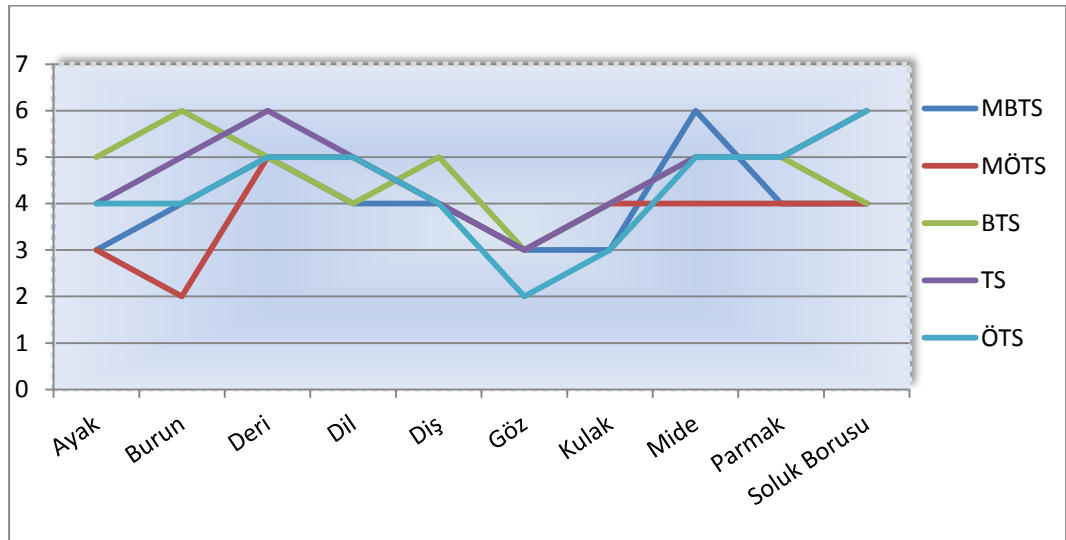
Grafik 17. ÖTS'de Anlam Ölçütleri

ÖTS'nin 10 organ türünde 7 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 4,3 ile %61,4'tür. Yukarıdaki grafikte **ÖTS**'nin organ türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 4'tür.

1.6. Sözlüklerin Genel Değerlendirilmesi

Aşağıdaki grafikte 10 organ türünün sözlüklere göre anlam ölçütlerinin sayılarındaki dalgalanmalar gösterilmiştir.

Grafik 18. Türkçe Sözlüklerdeki Anlam Ölçütleri

Grafiğe göre en fazla anlambirimcik kullanan sözlüğün TS, en az anlambirimcik kullananın ise MÖTS olduğu görülmektedir.

2. Anlam Ölçütlerinin Sayı ve Oranları

Aidiyet; 10 organ adına göre sayı ve yüzde oranları MBTS'de 4, %40, MÖTS'de 6, %60, BTS, TS ve ÖTS'de 3, %30'dur. **Diğer Ad**; MBTS'de 4, %40, MÖTS'de 3, %30, BTS'de 9, %90, TS'de 2, %20 ve ÖTS'de 1, %10'dur. **Fiziki Tasvir**; MBTS'de 5, %50, MÖTS'de 2, %20, BTS'de 3, %30, TS'de 6, %60 ve ÖTS'de 7,

%70'dir. **İşlev**; tüm sözlüklerde 9, %90'dır. **Terim Alanı**; MBTS ve MÖTS'de 1, %10, BTS'de 4, %40, TS'de 8, %80 ve ÖTS'de 5, %50'dir. **Üstünlam**; MBTS'de 9, %90, MÖTS, BTS, TS ve ÖTS'de 10, %100'dür. **Yer**; MBTS, BTS ve ÖTS'de 8, %80, MÖTS'de 7, %70, TS 9, %90'dur.

Tablo 33. Anlam Ölçütlerinin Oranları

SÖZLÜKLER	ÖLÇÜTLER							
	Aldiyet	Diğer Ad	Fiziki Tasvir	İşlev	Terim Alanı	Üstünlam	Yer	ORTALAMA
MBTS	%40	%40	%50	%90	%10	%90	%80	%57,1
MÖTS	%60	%30	%20	%90	%10	%100	%70	%54,2
BTS	%30	%90	%30	%90	%40	%100	%80	%65,7
TS	%30	%20	%60	%90	%80	%100	%90	%67,1
ÖTS	%30	%10	%70	%90	%50	%100	%80	%61,4

Tabloya göre ortalamanın en yüksek olduğu sözlük %67,1 ile TS, en düşük olduğu sözlük ise %54,2 ile MÖTS'dir.

4. Kuşlar

4.1. Akbaba

4.1.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

4.1.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (*ak* ve *baba* kelimelerinden gelebileceği gibi Arapça '*ukāb*'dan halk etimolojisiyle ortaya çıkmış olabilir) Dağlık yerlerde yaşayan, yüksekten uçan, gözleri çok keskin, baş ve boynu çıplak, leş artıkları ile beslenen yırtıcı kuş: *Akbaba zararsız yaşar mı yaşar* (Pir Sultan Abdal). (MBTS 2011: 67)

b.i. Başı çıplak, dağlık yerlerde yaşayan iri, yırtıcı bir kuş. (MÖTS 1995: 62)

[*b.i.hay.*] Tepesi ve boynu tüysüz, leşle beslenen yırtıcı bir kuş. (BTS 2008: 35)

is. (a'kbaba) **1. zool.** Akbabagillerden, başı ve boynu çıplak olan, dağlık yerlerde yaşayan, leşle beslenen, çok yüksekte uçarak keskin gözleriyle çok uzakları görebilen, iri ve yırtıcı bir kuş, kerkes (*Vultur monachus*). (TS 2005: 48)

[ak+baba / Ar. 'ukāb] (*a'kbaba*) is. zool. Kayalık yüksek dağlarda yaşayan, hayvan ölümlerini yiyerek beslenen, başı ve boynu çıplak, iri ve yırtıcı bir kuş cinsinin genel adı, (*Vultur*). (ÖTS 2007: 166)

4.1.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Aile Adı; yalnızca TS'de "*akbabagiller*" olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Belirgin Özellik;** MBTS'de "*yüksekte uçan, gözleri çok keskin*" ve TS'de "*çok yüksekte uçarak keskin gözleriyle çok uzakları görebilen*" olarak verilmiş; MÖTS, BTS ve ÖTS'de verilmemiştir. **Beslenme;** MBTS'de "*leş artıkları*", BTS ve TS'de "*leş*" ve ÖTS'de "*hayvan artıkları*" olarak verilmiş; MÖTS'de verilmemiştir. **Diğer Ad;** yalnızca TS'de "*kerkes*" olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS'de "*baş ve boynu çıplak*", MÖTS'de "*baş çıplak, iri*", BTS'de "*tepesi ve boynu tüysüz*" ve TS ve ÖTS'de "*baş ve boynu çıplak, iri*" olarak verilmiştir. **Latince Ad;** TS'de "*vultur monachus*" ve ÖTS'de "*vultur*" olarak verilmiş; MBTS, MÖTS ve BTS'de verilmemiştir. **Sınıf;** tüm sözlüklerde "*yırtıcı*" olarak verilmiştir. **Terim Alanı,** BTS'de "*hay.*", TS ve ÖTS'de "*zool.*" olarak verilmiş; MBTS ve MÖTS'de verilmemiştir. **Üstünlam;** tüm sözlüklerde "*kuş*" olarak verilmiştir. **Yaşam Alanı;** MÖTS ve TS'de "*dağlık yerler*" ve ÖTS'de "*kayalık yüksek dağlar*" olarak verilmiş; MBTS ve BTS'de verilmemiştir.

Tablo 34. Akbaba Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
AİLE ADI	-	-	-	+	-
BELİRGİN ÖZELLİK	+	-	-	+	-
BESLENME	+	-	+	+	+
DİĞER AD	-	-	-	+	-
FİZİKİ TASVİR	+	+	+	+	+
LATİNCE AD	-	-	-	+	+
SINIF	+	+	+	+	+
TERİM ALANI	-	-	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAŞAM ALANI	-	+	-	+	+
TOPLAM	5	4	5	10	7

4.2. Baykuş

4.2.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

4.2.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (< bay “*zengin*” ve kuş [?]) Zararlı ve kemirici hayvanları avlamakla geçinen, başlarında iki tepelik bulunan, yırtıcı gece kuşlarının ortak adı [*kukumav* da denen bir cinsi, virânelerde ötmesi ve ötüşünün çirkinliği sebebiyle halk arasında uğursuz sayılır]: *Bir baykuş öttü duydum* (Hâlit F. Ozansoy). *Şimdi baykuş sesiyle fırtına var* (Hâlit F. Ozansoy). (MBTS 2011: 314)

b.i Gece yırtıcılarından tepelikli, uğursuzluk getirdiğine inanılan kuş,**kukumav* kuşu.

Bu ıssız âşiyânlar bir zaman gayet muazzezdi

Bu damlar böyle baykuş seslerinden çın çın ötmezdi.

M.Â. Ersoy, Hakkın Sesleri,197 (MÖTS 1995:276)

[b.i.hay.] Tepelikli yırtıcı gece kuşu, kukumav kuşu. (BTS 2008: 163)

is. zool. Başında, kulak yerinde iki sorgucu bulunan, yırtıcı gece kuşlarının genel adı. (TS 2005: 116)

[bay-kuş] *is. 1. zool.* Geceleri kemirgenleri avlayarak tarıma büyük ölçüde yararlı, kulak yerine tepesinde iki sorgucu bulunan bir gece yırtıcı kuşu; kukumav, (*Asio otus*) (ÖTS 2007: 511)

4.2.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Aile Adı; yalnızca MÖTS’de “*gece yırtıcıları*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Belirgin Özellik;** MBTS’de “*kukumav da denen bir cinsi, virânelerde ötmesi ve ötüşünün çirkinliği sebebiyle halk arasında uğursuz sayılır*” MÖTS’de “*uğursuzluk getirdiğine inanılır*” ve ÖTS’de “*tarıma büyük ölçüde yararlı*” olarak verilmiş; BTS ve TS’de verilmemiştir. **Beslenme;** MBTS’de “*zararlı ve kemirici hayvanlar*” ve ÖTS’de “*kemirgenler*” olarak verilmiş; MÖTS, BTS ve TS’de verilmemiştir. **Diğer Ad;** MÖTS, BTS ve ÖTS’de “*kukumav*” olarak verilmiş; MBTS ve TS’de verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS’de “*başlarında iki tepelik bulunan*”, MÖTS ve BTS’de “*tepelikli*”, TS’de “*başında, kulak yerinde iki sorgucu bulunan*” ve ÖTS’de “*kulak yerine tepesinde iki sorgucu bulunan*” olarak verilmiştir. **Latince Ad;** yalnızca ÖTS’de “*asio otus*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Sınıf;** MBTS ve TS’de “*yırtıcı gece kuşlarının ortak adı*” olarak verilmiş; MÖTS, BTS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Terim Alanı;** BTS’de “*hay.*” TS ve ÖTS’de “*zool.*” olarak verilmiş; MBTS ve MÖTS’de verilmemiştir. **Üstanelam;** tüm sözlüklerde “*kuş*” olarak verilmiştir. **Yaşam Alanı,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 35. Baykuş Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
AİLE ADI	-	+	-	-	-
BELİRGİN ÖZELLİK	+	+	-	-	+
BESLENME	+	-	-	-	+
DİĞER AD	-	+	+	-	+
FİZİKİ TASVİR	+	+	+	+	+
LATİNCE AD	-	-	-	-	+
SINIF	+	-	-	+	-
TERİM ALANI	-	-	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAŞAM ALANI	-	-	-	-	-
TOPLAM	5	5	4	4	7

4.3. Bülbül

4.3.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

4.3.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

(بلبل) *i.* (Fars. *bulbul*) Çok güzel öten, sesinin güzelliğiyle meşhur küçük kuş. **Luscinia megarhynchos:** *Çağırırım çağırırım yanıma gelmez / Bülbülden öğrenmiş dikene konmaz / Yüz bin öğüt versem biri kâr etmez (...)* Gece bülbül ağaran vakte kadar ağlarmış / Eski Şirâz'ı hayâl ettiren âhengiyle (Yahyâ Kemal). (MBTS 2011: 443)

i.1. Sesinin güzelliğiyle tanınan küçük, ötücü kuş, *andelfb, hezâr.

Gül dikensiz bitmez imiş;

Bülbül gülsüz ötmez imiş,

Eli yârdan ayrılanın

Karacaoğlan (MÖTS 1995:407-408)

[F.i.hay.] **1.** Baharda güzel ve yanık ötüşüyle tanınan, kül rengi, serçegillerden bir kuş, andelib, hezar (*lusciola luscinia*). *Bülbüller öter, güller açık şâd gönül yok / Hiç böyleliğin görmemişiz fasl-ı baharın* – Yahya (BTS 2008: 233)

is. Far. bulbul 1. zool. Karatavukgillerden, sesinin güzelliği ile tanınmış olan ötücü kuş (*Luscinia megarhynchos*). (TS 2005: 334)

[Far. / Ar. bülbül بلبل] *is. zool. 1.* Sesinin güzelliği ile tanınan, karatavukgillerden, vücudun üst tarafı koyu alt kısmı açık, kuyruğu kızıl kahverengi, ötüşü çok berrak ve ahenkli, gece gündüz uzun süre ötebilen küçük bir ötücü kuş; andelib, (*Luscinia megarhynchos*). (ÖTS 2007: 721)

4.3.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Aile Adı; BTS’de “*serçegiller*”, TS ve ÖTS’de “*karatavukgiller*” olarak verilmiş; MBTS ve MÖTS’de verilmemiştir. **Belirgin Özellik;** MBTS’de “*çok güzel öten, sesinin güzelliğiyle meşhur*”, MÖTS, TS’de “*sesinin güzelliğiyle tanınan*”, ÖTS’de “*sesinin güzelliğiyle tanınan, ötüşü çok berrak ve ahenkli, gece gündüz uzun süre ötebilen*” ve BTS’de “*baharda yanık ve güzel ötüşüyle tanınan*” olarak verilmiştir. **Diğer Ad;** MÖTS ve BTS’de “*andelib, hezâr*”, ÖTS’de “*andelib*” olarak verilmiş; MBTS ve TS’de verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS ve MÖTS “*küçük kuş*”, BTS’de “*kül rengi*” ve ÖTS’de “*vücudun üst tarafı koyu alt kısmı açık, kuyruğu kızıl kahverengi, küçük*” olarak verilmiş; TS’de verilmemiştir. **Latince Ad;** MBTS, TS ve ÖTS’de “*luscinia megarhynchos*” ve BTS’de “*lusciola luscinia*” olarak verilmiş; MÖTS’de verilmemiştir. **Sınıf;** MÖTS, TS ve ÖTS’de “*ötücü kuş*” olarak verilmiş; MBTS ve BTS’de verilmemiştir. **Terim Alanı;** BTS’de “*hay.*” TS ve ÖTS’de “*zool.*” olarak verilmiş; MBTS ve MÖTS’de verilmemiştir. **Üstünlam;** tüm sözlüklerde “*kuş*” olarak verilmiştir. **Beslenme ve Yaşam Alanı,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 36. Bülbul Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
AİLE ADI	-	-	+	+	+
BELİRGİN ÖZELLİK	+	+	+	+	+
BESLENME	-	-	-	-	-
DİĞER AD	-	+	+	-	+
FİZİKİ TASVİR	+	+	+	-	+
LATİNCE AD	+	-	+	+	+
SINIF	-	+	-	+	+
TERİM ALANI	-	-	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAŞAM ALANI	-	-	-	-	-
TOPLAM	4	5	7	6	8

4.4. Çavuş Kuşu

4.4.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

4.4.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

birl. i. Çavuş kuşugiller familyasından, siyah beyaz çizgili, 30 cm kadar boyunda, ince kıvrık gagalı, başında yelpâze biçiminde tüyler bulunan, ağaçlık ve bağlık yerlerde yaşayan böcekçil kuş, hüthüt, ibibik. **Upupa epops.** (MBTS 2011: 549)

b.i. uzun gagalı, başı sorguçlu bir kuş, ibibik kuşu,*hüdhüt. (MÖTS 1995:499)
(MÖTS 1995: 607)

[F.i.hay.] Başında iri tepelik bulunan, beyaz çizgili, kırmızımsı, ince, kıvrık gagalı kuş, taraklı, ibibik, hüthüt (upupa epops). (BTS 2008: 293)

is. zool. Çavuş kuşugillerden, uzun yay biçimli gagalı, güvercinden küçük, başı sorguçlu, kısa kanatlı bir kuş, ibibik, hüthüt (*Upopa epops*). (TS 2005: 403)

zool. Gök kuzgunumsular takımının çavuş kuşugiller familyasından, geniş siyah ve beyaz çizgili, kızılımsı renkli, başında iri bir tepelik bulunan, eski dünyanın sıcak ve ılıman bölgelerinde yaşayan, yuvasını ağaç kavuklarına yapan böcekçil bir kuş; hüthüt, (*Upupa epops*). (ÖTS 2007: 906)

4.4.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Aile Adı; MBTS ve TS’de “çavuş kuşugiller” ve ÖTS’de “gök kuzgunumsular takımının çavuş kuşugiller” olarak verilmiş; MÖTS ve BTS’de verilmemiştir. **Belirgin Özellik;** yalnızca ÖTS’de “yuvasını ağaç kavuklarına yapan” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Beslenme;** MBTS ve ÖTS’de “böcekçil” olarak verilmiş; MÖTS, BTS ve TS’de verilmemiştir. **Diğer Ad;** MBTS, MÖTS, BTS ve TS’de “hüthüt, ibibik” ve ÖTS’de “hüthüt” olarak verilmiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS’de “siyah beyaz çizgili, 30 cm kadar boyunda, ince kıvrık gagalı, başında yelpâze biçiminde tüyler bulunan”, MÖTS’de “uzun gagalı, başı sorguçlu”, BTS’de “başında iri tepelik bulunan, beyaz çizgili, kırmızımsı, ince, kıvrık gagalı kuş, taraklı”, TS’de “uzun yay biçimli gagalı, güvercinden küçük, başı sorguçlu, kısa kanatlı” ve ÖTS’de “geniş siyah ve beyaz çizgili, kızılımsı renkli, başında iri bir tepelik bulunan” olarak verilmiştir. **Latince Ad;** MBTS, BTS, TS ve ÖTS’de “*upopa epops*” olarak verilmiş; MÖTS’de verilmemiştir. **Terim Alanı;** BTS’de “*hay.*”, TS ve ÖTS’de “*zool.*” olarak verilmiş; MBTS ve MÖTS’de verilmemiştir. **Üstanelam;** tüm sözlüklerde “*kuş*” olarak verilmiştir. **Yaşam Alanı;** MBTS’de “ağaçlık ve bağlık yer” ve ÖTS’de “eski dünyanın sıcak ve ılıman bölgeleri” olarak verilmiş; MÖTS, BTS ve TS’de verilmemiştir. **Sınıf,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 37. Çavuş Kuşu Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
AİLE ADI	+	-	-	+	+
BELİRGİN ÖZELLİK	-	-	-	-	+
BESLENME	-	-	-	-	+
DİĞER AD	+	+	+	+	+
FİZİKİ TASVİR	+	+	+	+	+
LATİNCE AD	+	-	+	+	+
SINIF	-	-	-	-	-
TERİM ALANI	-	-	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAŞAM ALANI	+	-	-	-	+
TOPLAM	6	3	5	6	9

4.5. Guguk Kuşu

4.5.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

4.5.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

birl. i. Gugukgiller familyasından olan kuşlara ve özellikle bacakları kısa, boyu 30-35 santim, kanatları uzun, kuyruğu sivri ve uzun, rengi kahverengiyle kül rengi arası, karı beyaz ve enine çizgili, tırmanıcı, böceklerle, tırtıllarla beslenen, gu-guk diye kesik kesik öten ve yumurtalarını başka kuşların yuvasına bırakıp onlara yavru çıkartan kül rengi kuşa verilen isim [Sadece *guguk* da denir]. **Cuculus canorus.** (MBTS 2011: 1115)

i.1. “Guguk” sesini tekrar ederek öten, güvercin büyüklüğünde, sırtı gri, karnı kahve rengi, beyaz çizgili bir kuş. (MÖTS 1995: 1057)

[i.hay] **1.** Ötüşü ile adlandırılan, güvercin büyüklüğünde kül renginde tırmanıcı kuş, kuku (*cusulus canorus*). *Guguk yuvan yıkıldı mı / Yavruların döküldü mü – Türkü* (BTS 2008: 609)

is. zool. 1. Gugukgillerden, genellikle Avrupa'da yaşayan, dişileri başka kuşların yuvasına yumurtlayarak yavrularının bakım işini onlara gördüren, sırtı gri, karnı kahverengi beyaz çizgili, 35 santimetre boyunda, böcekçil bir kuş (*Cuculus canorus*). (TS 2005: 800)

[gug (*yans.*) > gug-uk] *is. zool. 1.* Gugukgillerden Avrupa'da yaşayan ve “guguk” diye öten, küçük kuşların yuvasına bıraktığı yumurtalarının ve çıkan yavrularının bakımını bu kuşlara yaptıran, erkek sayısı çok olduğu için dişisi pek çok erkekle beraber olan, karnı beyaz çizgili, siyaha çalan kül renkli, 35 cm. kadar boyunda, böcek ve tırtıllarla beslenen bir tırmanıcı kuş, (*Cuculus canorus*) (ÖTS 2007: 1779)

4.5.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Aile Adı; MBTS, TS ve ÖTS'de “*gugukgiller*” olarak verilmiş; MÖTS ve BTS'de verilmemiştir. **Belirgin Özellik;** MBTS'de “*gu-guk diye kesik kesik öten ve yumurtalarını başka kuşların yuvasına bırakıp onlara yavru çıkartan*”, MÖTS'de “*Guguk sesini tekrar ederek öten*”, BTS'de, “*ötüşü ile adlandırılan*”, TS'de “*dişileri başka kuşların yuvasına yumurtlayarak yavrularının bakım işini onlara gördüren*” ve ÖTS'de “*guguk diye öten, küçük kuşların yuvasına bıraktığı yumurtalarının ve çıkan yavrularının bakımını bu kuşlara yaptıran, erkek sayısı çok olduğu için dişisi pek çok erkekle beraber olan*” olarak verilmiştir. **Beslenme;** MBTS ve ÖTS'de “*böcekler, tırtıllar*”, TS'de “*böcekçil*” olarak verilmiş; MÖTS ve BTS'de verilmemiştir. **Diğer Ad;** MBTS'de “[*sadece guguk da denir*]” ve BTS'de “*kuku*” olarak verilmiş; MÖTS, TS ve ÖTS'de verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS'de “*özellikle bacakları kısa, boyu 30-35 santim, kanatları uzun, kuyruğu sivri ve uzun, rengi kahverengiyle kül rengi arası, karı beyaz ve enine çizgili, kül rengi*”, MÖTS'de “*güvercin büyüklüğünde, sırtı gri, karnı kahve rengi, beyaz çizgili*”, BTS'de “*güvercin büyüklüğünde kül rengi*”, TS'de “*sırtı gri, karnı kahverengi beyaz*”

çizgili, 35 santimetre boyunda” ve ÖTS’de “karnı beyaz çizgili, siyaha çalan kül renkli, 35 cm. *kadar boyunda*” olarak verilmiştir. **Latince Ad;** MBTS, BTS, TS ve ÖTS’de “*cuculus canorus*” olarak verilmiş; MÖTS’de verilmemiştir. **Sınıf;** MBTS, BTS ve ÖTS’de “*turmanıcı kuş*” olarak verilmiş; MÖTS ve TS’de verilmemiştir. **Terim Alanı;** BTS’de “*hay.*”, TS ve ÖTS’de “*zool.*” olarak verilmiş; MBTS ve MÖTS’de verilmemiştir. **Üstanlam;** tüm sözlüklerde “*kuş*” olarak verilmiştir. **Yaşam Alanı;** TS ve ÖTS’de “*Avrupa*” olarak verilmiş; MBTS, MÖTS ve BTS’de verilmemiştir.

Tablo 38. Guguk Kuşu Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
AİLE ADI	+	-	-	+	+
BELİRGİN ÖZELLİK	+	+	+	+	+
BESLENME	+	-	-	+	+
DİĞER AD	+	-	+	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	+	+	+	+
LATİNCE AD	+	-	+	+	+
SINIF	+	-	+	-	+
TERİM ALANI	-	-	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAŞAM ALANI	-	-	-	+	+
TOPLAM	8	3	7	8	9

4.6. Kelaynak

4.6.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

4.6.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

birl. i. (aynak kelimesinin kökü belli değildir) [Asıl adı *aynak* olan bu kuşa başı ve gerdanı tüysüz olduğu için bu ad verilmiştir.] Leylegillerden, dünyâda yalnız Fırat vâdisi kayalıklarında, Birecik’te yaşayan ve neslinin tükenmemesi için koruma

altına alınan, başı ve gerdanı tüysüz, uzun gagalı kuş. **Geronticus eremita**. (MBTS 2011: 1656)

b.i.zoo. Dünyâda yalnız Fırat vâdisini çeviren kayalarda yaşayan leylek cinsinden, uzun gagalı bir çeşit kuş. (MÖTS 1995:1616)

[i.hay.] **1.** Kuşlar sınıfının, leyleksiler takımının, kelaynakgiller ailesinden, uzun gagalı, kırmızı ayaklı, çıplak kayalıkları ve sarp sahilleri seven, nesli tükenmek üzere olduğu için koruma altına alınan kuş (*geronticus eremita*). (BTS 2008: 934)

is. zool. Leylekgillerden, yeryüzünde yalnız Birecik'te, Fırat vadisini çeviren kayalarda yaşayan, başı tüysüz, uzun gagalı bir kuş (*Geronticus eremita*). (TS 2005: 1129)

[kel+aynak] *is. zool.* Ülkemizde yalnızca Birecik çevresinde yaşayan, leylekgillerden, gerdanı tüysüz, başının yanları ve gerdanı kırmızı, tepesi koyu kurşunî ve turuncu çizgili, tüyleri parlak siyah, yılan, böcek ve larvalarla beslenen bir kuş, (*Geronticus eremita*) (ÖTS 2007: 2529)

4.6.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Aile Adı; MBTS, TS ve ÖTS'de "*leylekgiller*", MÖTS'de "*leylek cinsi*" ve BTS'de "*kuşlar sınıfının, leyleksiler takımının, kelaynakgiller*" olarak verilmiştir. **Belirgin Özellik;** MBTS ve BTS'de "*neslinin tükenmemesi için koruma altına alınan*" olarak verilmiş; MÖTS, TS ve ÖTS'de verilmemiştir. **Beslenme;** yalnızca ÖTS'de "*yılan, böcek ve larvalar*" olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Diğer Ad;** yalnızca MBTS'de "*aynak*" olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS'de "*başı ve gerdanı tüysüz, uzun gagalı*", MÖTS'de "*uzun gagalı*", BTS'de "*uzun gagalı, kırmızı ayaklı*", TS'de "*başı tüysüz, uzun gagalı*" ve ÖTS'de "*gerdanı tüysüz, başının yanları ve gerdanı kırmızı, tepesi koyu kurşunî ve turuncu çizgili, tüyleri parlak siyah*" olarak verilmiştir. **Latince Ad;** MBTS, BTS, TS ve ÖTS'de "*geronticus eremita*" olarak verilmiş; MÖTS'de verilmemiştir. **Terim Alanı;** MÖTS'de "zoo.", BTS'de "hay.", TS ve ÖTS'de "zool." olarak verilmiş;

MBTS’de verilmemiştir. **Üstanlam**; tüm sözlüklerde “kuş” olarak verilmiştir. **Yaşam Alanı**; MBTS, MÖTS ve TS’de “dünyâda yalnız Fırat vâdisi kayalıkları, Birecik”, BTS’de “çıplak kayalıklar ve sarp sahiller” ve ÖTS’de “ülkemizde yalnızca Birecik çevresi” olarak verilmiştir. **Sınıf**, hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 39. Kelaynak Kuşu Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
ÖLÇÜTLER					
AİLE ADI	+	+	+	+	+
BELİRGİN ÖZELLİK	+	-	+	-	-
BESLENME	-	-	-	-	+
DİĞER AD	+	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	+	+	+	+
LATİNCE AD	+	-	+	+	+
SINIF	-	-	-	-	-
TERİM ALANI	-	+	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAŞAM ALANI	+	+	+	+	+
TOPLAM	7	5	7	6	7

4.7. Kuğu

4.7.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

4.7.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Eski Türk. *kuğu*; ses taklidi k.) Perde ayaklılardan, çok uzun ve zarif boyunlu, gagası ve kanatları geniş, beyaz ve siyah-beyaz tüylü büyük su kuşu. Cygnus olur: *Göllerinde kuğuları yüzüşür* (Karacaoğlan Ö.T.S.). *Rüzgârın dudağında / Bir kuğunun türküsü* (Enis B. Koryürek). *Gere beyaz kuğular nâzenin boyunlarını / Füsûn-ı nevm ile görmez bu âteşin ravza / İçinde dalgalanan reng ü bû oyunlarını* (Yahyâ Kemal). (MBTS 2011: 1802)

i.zoo. Çok uzun boyunlu, beyaz tüylü (nâdiren siyah), gagası siyah olan, boynu uzun bir su kuşu.

Göllerinde kuğuları yüzüşür

M. Cunbur, Karacaoğlan, Şiirler (MÖTS 1995:1773)

[i.hay] **1.** Kazgillerden, uzun boyunlu, uzun kanatlı, evcil ve yabanî cinsleri bulunan bir su kuşu (cygnus olor). (BTS 2008: 1019)

is. zool. Perde ayaklılardan, yaban ve evcil türleri bulunan, çok uzun ve kıvrık boyunlu, geniş gagalı, geniş kanatlı bir su kuşu (*Cygnus olor*). (TS 2005: 1247)

[eT. kuğu] *is. zool.* Ördekgillerin kazgiller alt familyasından, eğrilebilen uzun boyunlu, genellikle pembemsi beyaz büyük yapılı, perde ayaklı bir su kuşu, (*Cygnus olor*). (ÖTS 2007: 2823)

4.7.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Aile adı; MBTS ve TS’de “perdeayaklılar”, BTS’de “kazgiller” ve ÖTS’de “ördekgillerin kazgiller alt familyası” olarak verilmiş; MÖTS’de verilmemiştir. **Belirgin Özellik;** BTS ve TS’de “yaban ve evcil türleri bulunan” olarak verilmiş; MBTS, MÖTS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS’de “çok uzun ve zarif boyunlu, gagası ve kanatları geniş, beyaz ve siyah-beyaz tüylü, büyük”, MÖTS’de “çok uzun boyunlu, beyaz tüylü (nâdiren siyah), gagası siyah olan, boynu uzun”, BTS’de “uzun boyunlu, uzun kanatlı”, TS’de “çok uzun ve kıvrık boyunlu, geniş gagalı, geniş kanatlı” ve ÖTS’de “eğrilebilen uzun boyunlu, genellikle pembemsi beyaz büyük yapılı, perde ayaklı” olarak verilmiştir. **Latince Ad,** MBTS, BTS, TS ve ÖTS’de “cygnus olor” olarak verilmiş; MÖTS’de verilmemiştir. **Sınıf;** MBTS, MÖTS, BTS ve ÖTS’de “su kuşu” olarak verilmiş; TS’de verilmemiştir. **Terim Alanı;** MÖTS’de “zoo.”, BTS’de “hay.”, TS ve ÖTS’de “zool.” olarak verilmiş; MBTS’de verilmemiştir. **Üstanelam;** tüm sözlüklerde “kuş” olarak

verilmiştir. **Yaşam Alanı**; tüm sözlüklerde “su” olarak verilmiştir. **Diğer Ad, Beslenme**; hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 40. Kuğu Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
AİLE ADI	+	-	+	+	+
BELİRGİN ÖZELLİK	-	-	+	+	-
BESLENME	-	-	-	-	-
DİĞER AD	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	+	+	+	+
LATİNCE AD	+	-	+	+	+
SINIF	+	+	+	-	+
TERİM ALANI	-	+	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAŞAM ALANI	+	+	+	+	+
TOPLAM	6	5	8	7	7

4.8. Leylek

4.8.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirincikler

4.8.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Fars. *leglek*'ten, ses taklidi k.) Uzun gagalı, uzunbacaklı, tüyleri beyaz, sâdece kanatlarının ucu siyah, bacakları ve gagası kırmızı, solucan, böcek, balık, fâre, kurbağa, kertenkele vb. ile beslendiği için özellikle bataklıklara konan, kışın sıcak yerlere tropikal Afrika ve Hindistan'a göç eden büyük göçmen kuş. **Ciconia**: *Arkadaşlarım yalnız sakat ve ihtiyar bir iki leylekti* (Ahmet Hâşim). *Nihâyet damlarda leylekler görüldü / Upuzun gagalarını takırtadan* (Câhit S. Tarancı). (MBTS 2011: 1890)

i. Uzun gagalı, uzun bacaklı göçebe kuş.

Ağustosta uçar gider leylekler

Aden iskelesi sizin çölünüz

Ordan kılavuzun seçer leylekler.

M.Cunbur, Karacaoğlan, Şiirler, 323 (MÖTS 1995:1857)

[F.i.hay] Uzun bacaklı ve gagalı, beyaz tüylü, kışın Afrika ve Hindistan'a göçen kuş, lâklâk (ciconai ciconia). Canın keklik ister, ördek vurursun / Bildircın sanırsın, leylek vurursun – Namdar (BTS 2008: 1062)

is. Far. legleg zool. Leyleksilerden, kışın tropikal Afrika'da yaşayan, siyah telekli, uzun gagalı, uzun bacaklı, büyük, beyaz, göçmen kuş (*Ciconia ciconia*): "Ona en çok hüüzün veren, leyleklerin gidişleriydi."- C. Uçuk. (TS 2005: 1306)

[Far. lekkek لکک / لیلک] is. zool. Leylekgillerden, kış aylarında Orta ve Güney Afrika'ya göç eden, siyah beyaz tüylü, kırmızı ayaklı, uzun bacaklı, uzun gagalı, kurbağa, fare, köstebek, kertenkele, solucan, böcek, balık vb. ile beslenen iri bir göçmen kuş, (*Ciconia ciconia*, *Ciconia alba*, *C. nigra*, *C. maguari*). (ÖTS 2007: 2961)

4.8.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Aile Adı; TS ve ÖTS'de "leyleksiler" olarak verilmiş; MBTS, MÖTS ve BTS'de verilmemiştir. **Belirgin Özellik;** MBTS'de "özellikle bataklıklara konan, kışın sıcak yerlere tropikal Afrika ve Hindistan'a göç eden", BTS'de "kışın Afrika ve Hindistan'a göçen", TS'de "kışın tropikal Afrika'da yaşayan" ve ÖTS'de "kış aylarında Orta ve Güney Afrika'ya göç eden" olarak verilmiş; MÖTS'de verilmemiştir. **Beslenme;** MBTS'de "solucan, böcek, balık, fare, kurbağa, kertenkele vb." ve ÖTS'de "kurbağa, fare, köstebek, kertenkele, solucan, böcek, balık vb." olarak verilmiş; MÖTS, BTS ve TS'de verilmemiştir. **Diğer Ad;** yalnızca BTS'de "lâklâk" olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;**

MBTS’de “uzun gagalı, uzunbacaklı, tüyleri beyaz, sâdece kanatlarının ucu siyah, bacakları ve gagası kırmızı, büyük”, MÖTS’de “uzun gagalı, uzun bacaklı”, BTS’de “uzun bacaklı ve gagalı, beyaz tüylü”, TS’de “siyah telekli, uzun gagalı, uzun bacaklı, büyük, beyaz” ve ÖTS’de “siyah beyaz tüylü, kırmızı ayaklı, uzun bacaklı, uzun gagalı, iri” olarak verilmiştir. **Latince Ad;** MBTS’de “*ciconia*”, BTS’de “*ciconai ciconia*”, TS’de “*ciconia ciconia*” ve ÖTS’de “*ciconia ciconia, Ciconia alba, C. nigra, C. maguari*” olarak verilmiş; MÖTS’de verilmemiştir. **Sınıf;** MBTS, MÖTS, TS ve ÖTS’de “göçmen kuş” olarak verilmiş; BTS’de verilmemiştir. **Terim Alanı;** BTS’de “*hay.*”, TS ve ÖTS’de “*zool.*” olarak verilmiş; MBTS ve MÖTS’de verilmemiştir. **Üstanelam;** tüm sözlüklerde “kuş” olarak verilmiştir. **Yaşam Alanı;** MBTS’de “*bataklıklar, kışın sıcak yerler tropikal Afrika ve Hindistan*”, BTS’de “*kışın Afrika ve Hindistan*”, TS’de “*kışın tropikal Afrika*” ve ÖTS’de “*kış aylarında Orta ve Güney Afrika*” olarak verilmiş; MÖTS’de verilmemiştir.

Tablo 41. Leylek Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
AİLE ADI	-	-	-	+	+
BELİRGİN ÖZELLİK	+	-	+	+	+
BESLENME	+	-	-	-	+
DİĞER AD	-	-	+	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	+	+	+	+
LATİNCE AD	+	-	+	+	+
SINIF	+	+	-	+	+
TERİM ALANI	-	-	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAŞAM ALANI	+	-	+	+	+
TOPLAM	7	3	7	8	9

4.9. Serçe

4.9.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

4.9.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Orta Türk. [Oğuzca] *seçe*, “*r*” türemesiyle *serçe*) Serçegillerden, koyu boz renkli, yuvarlak başlı, kısa boyunlu, uzun kuyruklu, gagası koni biçiminde, sıçrayarak yürüyen, çırpınarak uçan ve kışın göç etmeyen küçük ötücü kuş. **Passer domesticus**: *Bir serçe hiffetiyle kuşum bî-karâr idin* (Hüseyin Sîret). *Konsa rüyâ dolu köşkümün / Çiçekli damına serçeler* (Orhan V. Kanık). *Komşunun damında birkaç serçe tek heceli sevinç sesleri çıkarıyor* (Yusuf Z. Ortaç). (MBTS 2011: 2774)

i.zoo. İnsanlara yakın yerlerde yaşayan, koyu boz renkli, ötücü küçük bir kuş; çuğur, çuğurcuk.

Yavrusu saçakta kalan kırlangıç

Yavrusu dallara emanet serçe.

C.S.Tarancı, Seçmeler,79 (MÖTS 1995:2496)

[i.hay] **1.** Serçegillerden, koni gagalı, boz renkli, küçük gövdeli, ötücü kuş; çuğur, çuğurcuk (passer). *Çiçek açmış ağaçlara bak ne güzel / Gel bizim olsun serçelerin neşesi* – C. Sıtkı (BTS 2008: 1441)

is. zool. Serçegillerden, insanlara yakın yerlerde yaşayan, kışın göçmeyen, koyu boz renkli, ötücü küçük bir kuş (*Passer domesticus*). (TS 2005: 1733)

[eT, seç-mek > seç-ē (*yerden tane seçen*) [Clauson] > serçē] *is. zool.* Serçegillerden, şehir ve kırsal kesimde insanlara yakın ve yaygın olarak yaşayan, konik gagalı, boz ve siyah tüylü, toplu yaşamayı sevdikleri için büyük sürüler hâlinde dolaşan, ağaçlar, bina kovuklarına yuva yapan, tanelerle beslenen, küçük boylu ötücü kuş, (*Passer domesticus*). {eT} (*aynı*) (ÖTS 2007: 4153)

4.9.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Aile Adı; MBTS, BTS, TS ve ÖTS’de “*serçegiller*” olarak verilmiş; MÖTS’de verilmemiştir. **Belirgin Özellik;** MBTS’de “*sıçrayarak yürüyen, çırpınarak uçan ve kışın göç etmeyen*”, TS’de “*kışın göçmeyen*” ve ÖTS’de “*toplu yaşamayı sevdikleri için büyük sürüler hâlinde dolaşan, ağaçlar, bina kovuklarına yuva yapan*” olarak verilmiş; MÖTS ve BTS’de verilmemiştir. **Beslenme;** yalnızca ÖTS’de “*taneler*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. Diğerlerinde verilmemiştir. **Diğer Ad;** MÖTS ve BTS’de “*çuğur, çuğurcuk*” olarak verilmiş; MBTS, TS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS’de “*koyu boz renkli, yuvarlak başlı, kısa boyunlu, uzun kuyruklu, gagası koni biçiminde, küçük*”, MÖTS ve TS’de “*koyu boz renkli, küçük*”, BTS’de “*koni gagalı, boz renkli, küçük gövdeli*” ve ÖTS’de “*konik gagalı, boz ve siyah tüylü, küçük boylu*” verilmiştir. **Latince Ad;** MBTS, TS ve ÖTS’de “*passer domesticus*” ve BTS’de “*passer*” olarak verilmiş; MÖTS’de verilmemiştir. **Sınıf;** tüm sözlüklerde “*ötücü kuş*” olarak verilmiştir. **Terim Alanı;** MÖTS’de “*zoo.*”, BTS’de “*hay.*”, TS ve ÖTS’de “*zool.*” olarak verilmiş; MBTS’de verilmemiştir. **Üstanelam;** tüm sözlüklerde “*kuş*” olarak verilmiştir. **Yaşam Alanı;** MÖTS ve TS’de “*insanlara yakın yerler*” ve ÖTS’de “*şehir ve kırsal kesimde insanlara yakın ve yaygın olarak yaşayan*” olarak verilmiş; MBTS ve BTS’de verilmemiştir.

Tablo 42. Serçe Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
AİLE ADI	+	-	+	+	+
BELİRGİN ÖZELLİK	+	-	-	+	+
BESLENME	-	-	-	-	+
DİĞER AD	-	+	+	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	+	+	+	+
LATİNCE AD	+	-	+	+	+
SINIF	+	+	+	+	+
TERİM ALANI	-	+	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAŞAM ALANI	-	+	-	+	+
TOPLAM	6	6	7	8	9

4.10. Turna

4.10.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

4.10.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Eski Türkçe'den beri kullanılır; kuşun çıkardığı sestten gelmiş olmalıdır) [Kelime komşu dillere de geçmiştir] Turnagiller familyasından, Avrupa ve Afrika'da toplu olarak yaşayan, büyük sürüler hâlinde göçen iri kuş. **Grus grus:** *Turnalar Ali'mi görmediniz mi* (Pir Sultan Abdal). *Ninnisi kaval ve bülbül, arkadaşta turna ve keklik imiş* (Refik H. Karay). *Vefâsız sandığımız turnalar döndü* (Câhit S. Tarancı). (MBTS 2011: 3243)

i. zoo. Bataklık kuşları takımının turnagiller familyasından, Avrupa ve Kuzey Afrika'da toplu olarak yaşayan göçebe iri bir kuş.

Ben kocadım, sen genceldin

Başta belâ nereden geldin.

Kâh indin kâh yükseldin

Şimdi oldun turna gönül.

Ü.Y.Oğuzcan, ÂŞIK Veysel,36 (MÖTS 1995:2929)

[i.hay] **1.** Bataklık kuşları takımından mavi tüylü, uzun boyunlu, katar hâlinde dolaşan göçebe kuş (grus). Turnalar uçun / Yayladan geçin / Yârimi seçin – Türkü (BTS 2008: 1659)

is. (tu'rna) zool. Turnagillerden, Avrupa ve Kuzey Afrika'da toplu olarak yaşayan, göçebe, iri bir kuş (*Grus grus*). (TS 2005: 2009)

[eT. turnâ طورنه] (eT. turna:) *is. zool.* Turnagiller familyasının örnek tipi, siyah, gri veya beyazımsı benekli, uzun bacaklı ve uzun boyunlu, çok geniş kanatlı, Güney Amerika dışında bütün Dünya'da yaygın olarak yaşayan büyük bir göçmen kuş, (*Grus grus*). {eT}(aynı) [Bahşayış] [Mühennâ] (ÖTS 2007: 4915)

4.10.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Aile Adı; MBTS ve TS'de “turnagiller”, MÖTS'de “bataklık kuşları takımının turnagiller familyası”, BTS'de “bataklık kuşları takımı” ve ÖTS'de “turnagiller familyasının örnek tipi” olarak verilmiştir. **Belirgin Özellik;** MBTS'de “toplularak yaşayan, büyük sürüler hâlinde göçen”, MÖTS ve TS'de “toplularak yaşayan” ve BTS'de “katar hâlinde dolaşan” olarak verilmiş; ÖTS'de verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS, MÖTS ve TS'de “iri”, BTS'de “mavi tüylü, uzun boyunlu” ve ÖTS'de “siyah, gri veya beyazımsı benekli, uzun bacaklı ve uzun boyunlu, çok geniş kanatlı” olarak verilmiştir. **Latince Ad;** MBTS, TS ve ÖTS'de “grus grus” ve BTS'de “grus” olarak verilmiş; MÖTS2de verilmemiştir. **Sınıf;** MÖTS, BTS, TS ve ÖTS'de “göçebe/göçmen kuş” olarak verilmiş; MBTS'de verilmemiştir. **Terim Alanı;** MÖTS'de “zoo.”, BTS'de “hay.”, TS ve ÖTS'de “zool.” olarak verilmiş; MBTS'de verilmemiştir. **Üstanelam;** tüm sözlüklerde “kuş” olarak verilmiştir. **Yaşam Alanı;** MBTS'de “Avrupa ve Afrika”, MÖTS ve TS'de “Avrupa ve Kuzey Afrika” ve ÖTS'de “Güney Amerika dışında bütün dünya” olarak

verilmiş, BTS’de verilmemiştir. **Diğer Ad ve Beslenme**; hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 43. Turna Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
AİLE ADI	+	+	+	+	+
DİĞER AD	-	-	-	-	-
BELİRGİN ÖZELLİK	+	+	+	+	-
BESLENME	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	+	+	+	+
LATİNCE AD	+	-	+	+	+
SINIF	-	+	+	+	+
TERİM ALANI	-	+	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAŞAM ALANI	+	+	-	+	+
TOPLAM	6	7	7	8	7

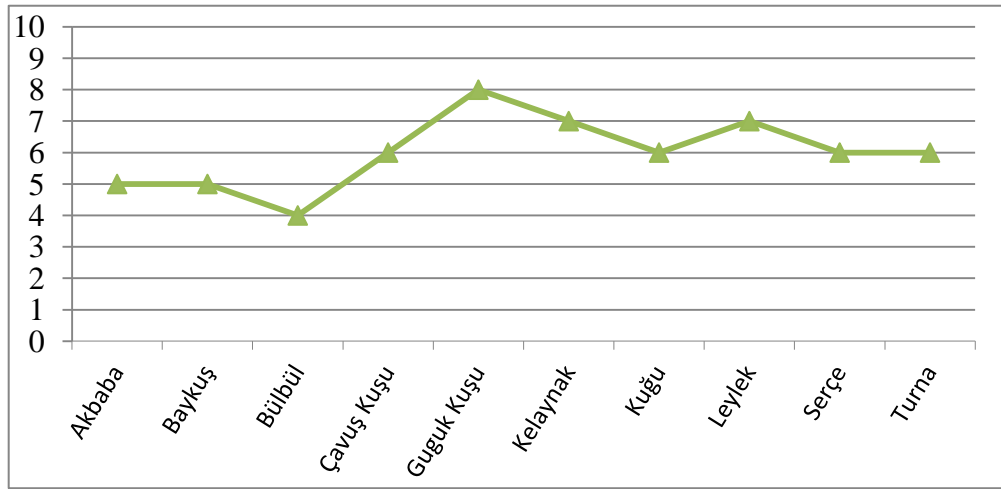
Değerlendirmeler

1. Sözlüklere Göre Anlam Ölçütlerinin Sayı ve Oranları

1.1. MBTS

MBTS’de incelenen 10 kuş türünde 10 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Akbaba; 5, %50 Baykuş; 5, %50 Bülbül; 4, %40 Çavuş Kuşu; 6, %60 Guguk Kuşu; 6, %60 Kelaynak; 7, %70 Kuğu; 8, %80 Leylek; 7, %70 Serçe; 6, %60 Turna; 6, %60.

Grafik 19. MBTS'de Anlam Ölçütleri

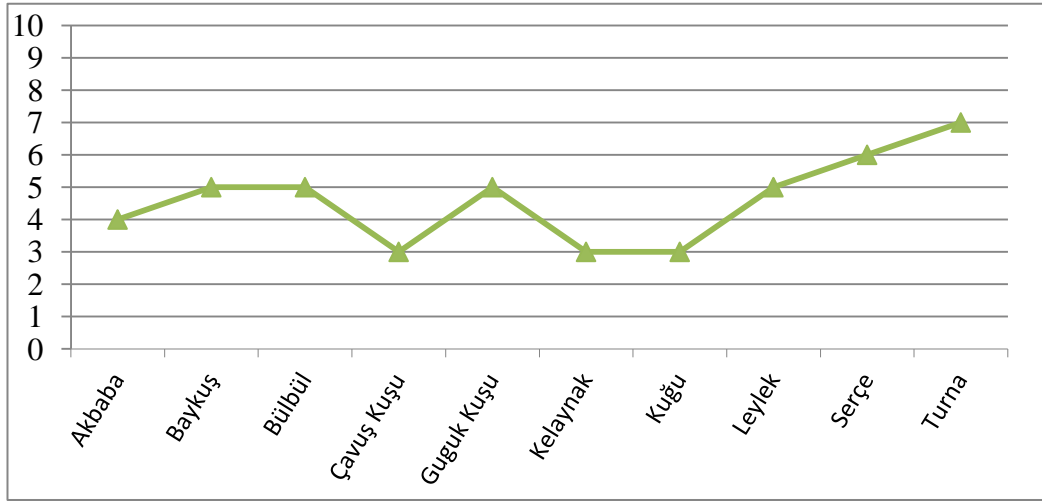

MBTS'nin 10 kuş türünde 10 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 6 ile %60'dır. Yukarıdaki grafikte MBTS'nin kuş türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 4'tür.

1.2. MÖTS

MÖTS'de incelenen 10 kuş türünde 10 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Akbaba; 4, %40 Baykuş; 5, %50 Bülbül; 5, %50 Çavuş Kuşu; 3, %30 Guguk Kuşu; 5, %50 Kelaynak; 3, %30 Kuğu; 3, %30 Leylek; 5, %50 Serçe; 6, %60 Turna; 7, %70.

Grafik 20. MÖTS’de Anlam Ölçütleri

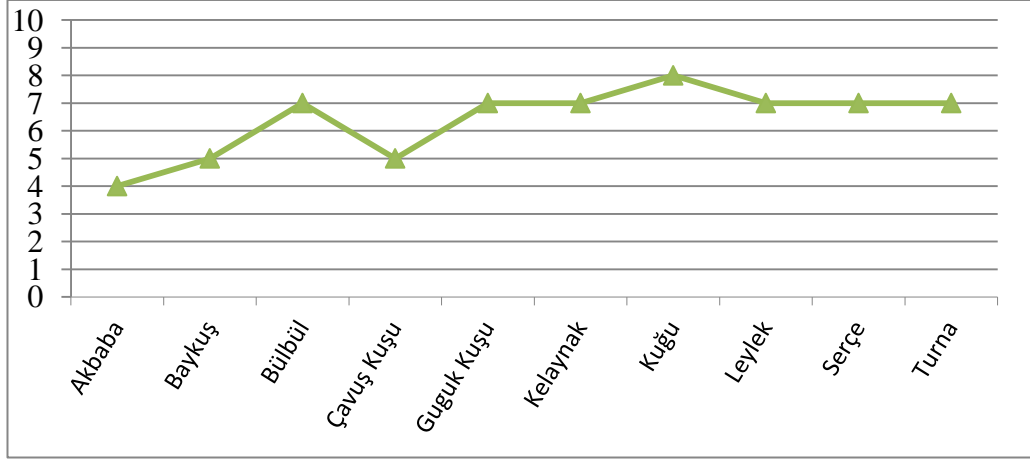

MÖTS'nin 10 kuş türünde 10 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 4,6 ile %46'dır. Yukarıdaki grafikte **MÖTS**'nin kuş türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 4'tür.

1.3. BTS

BTS'de incelenen 10 kuş türünde 10 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Akbaba; 5, %50 Baykuş; 4, %40 Bülbül; 7, %70 Çavuş Kuşu; 5, %50 Guguk Kuşu; 7, %70 Kelaynak; 7, %70 Kuğu; 8, %80 Leylek; 7, %70 Serçe; 7, %70 Turna; 7, %70.

Grafik 21. BTS’de Anlam Ölçütleri

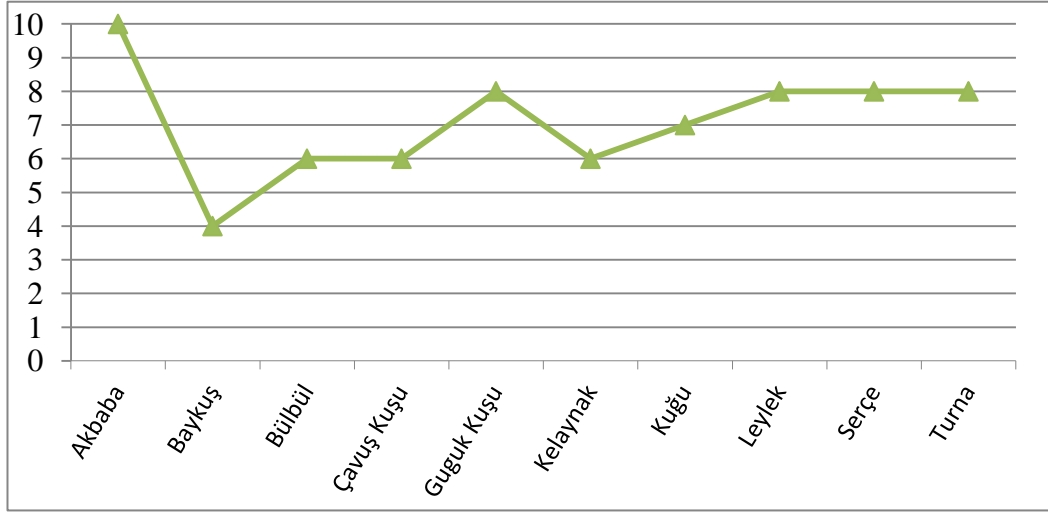

BTS'nin 10 kuş türünde 10 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 6,4 ile %64'dür. Yukarıdaki grafikte **BTS**'nin kuş türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 4'tür.

1.4. TS

TS'de incelenen 10 kuş türünde 10 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Akbaba; 10, %100 Baykuş; 4, %40 Bülbül; 6, %60 Çavuş Kuşu; 6, %60 Guguk Kuşu; 8, %80 Kelaynak; 6, %60 Kuğu; 7, %70 Leylek; 8, %80 Serçe; 8, %80 Turna; 8, %80.

Grafik 22. TS'de Anlam Ölçütleri

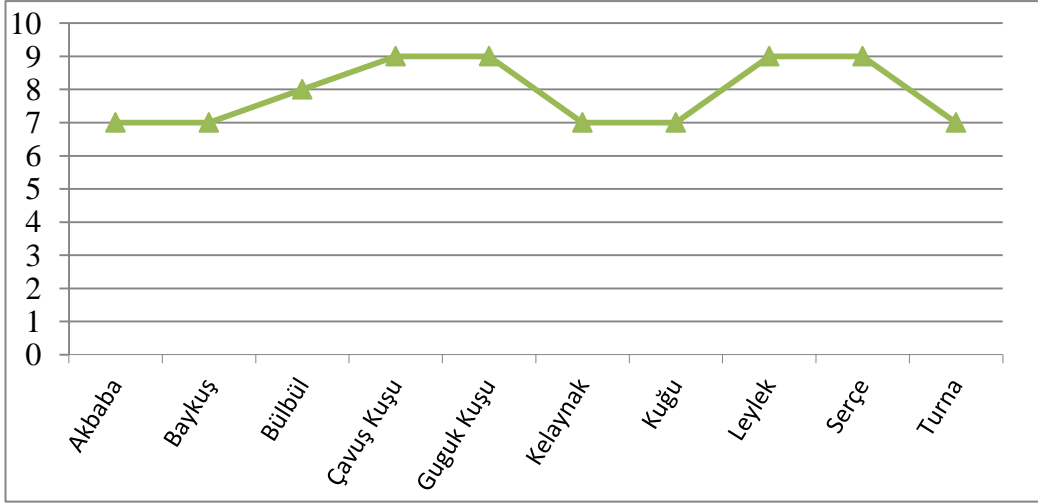

TS'nin 10 kuş türünde 10 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 7,1 ile %71'dir. Yukarıdaki grafikte TS'nin kuş türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 6'tür.

1.5. ÖTS

TS'de incelenen 10 kuş türünde 10 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Akbaba; 7, %70 Baykuş; 7, %70 Bülbül; 8, %80 Çavuş Kuşu; 9, %90 Guguk Kuşu; 9, %90 Kelaynak; 7, %70 Kuğu; 7, %70 Leylek; 9, %90 Serçe; 9, %90 Turna; 7, %70.

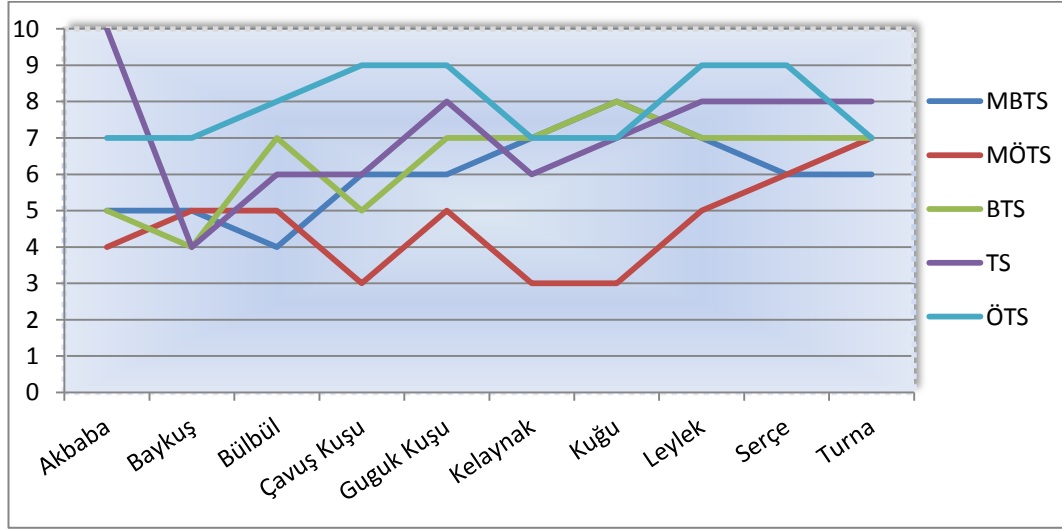
Grafik 23. ÖTS'de Anlam Ölçütleri

TS'nin 10 kuş türünde 10 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 7,9 ile %79'dur. Yukarıdaki grafikte TS'nin kuş türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 2'dir.

1.6. Sözlüklerin Genel Değerlendirilmesi

Aşağıdaki grafikte 10 kuş türünün sözlüklere göre anlam ölçütlerinin sayılarındaki dalgalanmalar gösterilmiştir.

Grafik 24. Türkçe Sözlüklerdeki Anlam Ölçütleri

Grafiğe göre en fazla anlambirimcik kullanan sözlüğün TS, en az anlambirimcik kullananın ise MÖTS olduğu görülmektedir.

2. Anlam Ölçütlerinin Sayı ve Oranları

Aile Adı; 10 kuş adına göre sayı ve yüzde oranları MBTS’de 6, %60, MÖTS’de 3, %30, BTS’de 5, %50, TS’de 9, %90, ÖTS’de 8 ve %80’dir. **Belirgin Özellik;** MBTS’de 8, %80, MÖTS’de 4, %40, BTS ve ÖTS’de 6, %60 ve TS’de 7, %70’tir. **Beslenme;** MBTS’de 4, %40, BTS’de 1, %10, TS’de 2, %20, ÖTS’de 7, %70 ve MÖTS’de 0, %0’dır. **Diğer Ad;** MBTS ve ÖTS’de 3, %30, MÖTS’de 4, %40, BTS’de 6, %60 ve TS’de 2 %20’dir. **Fiziki Tasvir;** MBTS, MÖTS, BTS ve ÖTS’de 10, %100 ve TS’de 9, %90’dır. **Latince Ad;** MBTS ve BTS’de 8, %80, TS’de 9, %90, ÖTS’de 10, %100 ve MÖTS’de 0, %0’dır. **Sınıf;** MBTS, MÖTS ve TS’de 6, %60, BTS’de 5, %50 ve ÖTS’de 7, %70’tir. **Terim Alanı;** MÖTS’de 4, %40, BTS, TS ve ÖTS’de 10, %100 ve MBTS’de 0, %0’dır. **Üstanelam;** tüm sözlüklerde 10, %100’dür. **Yaşam Alanı;** MBTS ve MÖTS’de 5, %50, BTS’de 3, %30, TS’de 7, %70 ve ÖTS’de 8, %80’dir.

Tablo 44. Anlam Ölçütlerinin Oranları

SÖZLÜKLER \ ÖLÇÜTLER	Aile Adı	Belirgin Özellik	Beslenme	Diğer Ad	Fiziki Tasvir	Latince Ad	Sınıf	Terim Alanı	Üstünlam	Yaşam alanı	ORTALAMA
	MBTS	%60	%80	%40	%30	%100	%80	%60	%0	%100	%50
MÖTS	%30	%40	%0	%40	%100	%0	%60	%40	%100	%50	%46
BTS	%50	%60	%10	%60	%100	%80	%50	%100	%100	%30	%64
TS	%90	%70	%20	%20	%90	%90	%60	%100	%100	%70	%71
ÖTS	%80	%60	%70	%30	%100	%100	%70	%100	%100	%80	%79

Tabloya göre ortalamanın en yüksek olduğu sözlük %79 ile ÖTS, en düşük olduğu sözlük ise %46 ile MÖTS'dir.

5. Tatlılar

5.1. Baklava

5.1.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

5.1.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (E. T. Türk. *baklaġu*; kökü belli değildir) [Türkçe bir türev olduğu anlaşılan kelime Arapça'ya ve Balkan dillerine de geçmiştir] **1.** Çok ince yufkadan yapılmış, içine ceviz, badem, fıstık veya kaymak gibi şeyler konan, meşhur ve makbul hamur tatlısı: *Baklava ile samsa arasındaki lezzet ve yapılaş farkını anlatmaya başlar* (Sâmiha Ayverdi). (MBTS 2011:273)

i. **1.** İnce yufkadan yapıлып, arasına ceviz, fıstık gibi şeyler konan tatlı

*Meselâ bir tepsi saray **baklavasını** göz önüne getiriniz.*

R.H.Karay, Ago Paşanın Hâtrâtı, 34 (MÖTS 2011:234)

[i.] İnce yufkadan yapılan, kullanılan malzemeye ve şekle göre çeşitleri olan hamur tatlısı: Cevizli baklava, fıstıklı baklava. (BTS 2008: 142)

is.1. Çok ince yufkadan yapılarak arasına kaymak, fıstık, ceviz, badem vb. konulup pişirilen ve üzerine şeker şerbeti dökülen bir tür tatlı. (TS 2005: 188)

[*eAT* bakla-ğ1 / bakla-ğ2 / bakla-vu ?] *is.1.* Çok ince açılmış yufka içine kaymak, ceviz içi, badem, fıstık ezmesi gibi şeyler konularak yapılan bir tatlı. (ÖTS 2007: 445)

5.1.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Ana Malzeme; MBTS’de “*çok ince yufka*”, MÖTS, BTS ve TS’de “*ince yufka*” ve ÖTS’de “*çok ince açılmış yufka*” olarak verilmiştir. **Çeşit Sayısı;** yalnızca BTS’de “*kullanılan malzemeye ve şekle göre; cevizli baklava, fıstıklı baklava*” verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **İç Malzeme;** MBTS’de “*ceviz, bâdem, fıstık veya kaymak gibi şeyler*”, MÖTS’de “*ceviz, fıstık gibi şeyler*” TS’de “*kaymak, fıstık, ceviz, badem vb.*” ve ÖTS’de “*kaymak, ceviz içi, badem, fıstık ezmesi gibi şeyler*” olarak verilmiş; BTS’de verilmemiştir. **İlave;** yalnızca TS’de “*şeker şerbeti*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Sınıf;** MBTS ve BTS’de “*hamur tatlısı*” olarak verilmiş; MÖTS, TS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Üstanlam;** tüm sözlüklerde “*tatlı*” olarak verilmiştir. **Yapılış;** TS’de “*çok ince yufkadan yapılarak arasına kaymak, fıstık, ceviz, badem vb. konulup pişirilen ve üzerine şeker şerbeti dökülerek*” ve ÖTS’de “*çok ince açılmış yufka içine kaymak, ceviz içi, badem, fıstık ezmesi gibi şeyler konularak*” verilmiş; MBTS, MÖTS ve BTS’de verilmemiştir. **Diğer Ad ve Fiziki Tasvir** hiçbir sözlükte verilememiştir.

Tablo 45. Baklava Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
ANA MALZEME	+	+	+	+	+
ÇEŞİT	-	-	+	-	-
DİĞER AD	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	-	-	-	-	-
İÇ MALZEME	+	+	-	+	+
İLAVE	-	-	-	+	-
SINIF	+	-	+	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAPILIŞ	-	-	-	+	+
TOPLAM	4	3	4	5	4

5.2. Dilber Dudağı

5.2.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

5.2.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

birl. i. İkiye katlanarak dudak biçimi verildiği için bu ismi alan hamur tatlısı. (MBTS 2011:721)

b.i. Şekil olarak dudağa benzeyen bir çeşit hamur tatlısı.(MÖTS 2011:663)

[b.i.] Bir cins hamur tatlısı. (BTS 2008: 385)

is. Dudak biçiminde hazırlanan bir hamur tatlısı. (TS 2005: 529)

[dilber+duda(k)-ı] is. Şekli dudağa benzeyen bir tür hamur tatlısı. (ÖTS 2007:1222)

5.2.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Fiziki Tasvir; MBTS “ikiye katlanarak dudak biçimi olan”, MÖTS ve ÖTS “dudağa benzeyen” ve TS’de “dudak biçimi” olarak verilmiş; BTS’de verilmemiştir. **Sınıf;** tüm sözlüklerde “hamur tatlısı” olarak verilmiştir. **Üstanlam;** tüm sözlüklerde “tatl” olarak verilmiştir. **Ana Malzeme, Çeşit, Diğer Ad, İç Malzeme, İlave ve Yapılış** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 46. Dilber Dudağı Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
ANA MALZEME	-	-	-	-	-
ÇEŞİT	-	-	-	-	-
DİĞER AD	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	+	-	+	+
İÇ MALZEME	-	-	-	-	-
İLAVE	-	-	-	-	-
SINIF	+	+	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAPILIŞ	-	-	-	-	-
TOPLAM	3	3	2	3	3

5.3. Güllaç

5.3.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

5.3.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

(گلاج) *i.* (Fars. *gulâc*’dan) [Kelime Türkçe’den Arapça ve Sırpça’ya da geçmiştir] **2.** Bu yufkadan (nişastadan yapılan incecik kuru yufka) yapılan tatlı: *Mermer musluğun yanındaki kayık tabaklarında kabaran dolgun güllâçları kartoplarına benzetirdim*(Rûşen E. Üneydın). (MBTS 2011:1127)

(*g l c*) **i.F. 2.** Bu yufkaya (nişastadan yapılan incecik kuru yufka) bu yufkaya kaymak, badem, ceviz v.b. sarılıp, üstüne şerbet dökerek yapılan tatlı. (M TS 2011:1066)

[F.i.] Nişastadan yapılan ince ve kuru yufka ve bu yufkaya kaymak, badem, ceviz vb. ile şeker şerbeti il ve edilerek hazırlanan tatlı. (BTS 2008: 615)

is. 2. Bu yufkadan (nişastadan yapılan, çok ince kuru yufka) hazırlanan tatlı. *Kaymaklı güllaç* (TS 2005: 805)

[Far. g l c / g l-l +aş] (*güllü:c*) *is. 2.* Bu yufkadan yapılmış tatlı. ( TS 2007: 1796)

5.3.1.2. Anlam  l tleri ve Anlambirimcikler

Ana Malzeme; tüm sözlüklerde “*nişastadan yapılan ince ve kuru yufka*” olarak verilmiştir. **İ  Malzeme;** M TS ve BTS’de “*kaymak, badem ceviz vb.*” olarak verilmiş; MBTS, TS ve  TS’de verilmemiştir. **İlave;** M TS ve BTS’de “*şerbet / şeker şerbeti*” olarak verilmiş; MBTS, TS ve  TS’de verilmemiştir. ** stanlam;** tüm sözlüklerde “*tatlı*” olarak verilmiştir. **Yapılış;** M TS ve BTS’de “*nişastadan yapılan ince ve kuru yufka ve bu yufkaya kaymak, badem, ceviz vb. ile şeker şerbeti il ve edilerek*” olarak verilmiş; MBTS, TS ve  TS’de verilmemiştir. ** eşit, Diğer Ad, Fiziki Tasvir ve Sınıf** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 47. Güllaç Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
ANA MALZEME	+	+	-	+	+
ÇEŞİT	-	-	-	-	-
DİĞER AD	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	-	-	-	-	-
İÇ MALZEME	-	+	+	-	-
İLAVE	-	+	+	-	-
SINIF	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAPILIŞ	-	+	+	-	-
TOPLAM	2	5	4	2	2

5.4. Kadayıf

5.4.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirincikler

5.4.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Ar. *kaṭā'if* “kırılmış şeyler”den) Sulu ve az mayalı hamurun kızgın saç üzerinde tel tel, ufak yuvarlaklar veya büyük bir yuvarlak şeklinde kurutulmasıyla elde edilen tatlı malzemesi ve bunlardan yapılan tatlı yiyecek [Tel tel olanına *tel kadayıfı* (*tel kadayıf*), küçük yuvarlaklar hâlindekine *yassı kadayıf*, büyük yuvarlağına *ekmek kadayıfı* denir]: *Bir oturuşta üç tayın somunuyle yedi sekiz patlıcan dolması, bir tepsi kadayıf yer, birbiri üzerine yirmi bardak su içerdi* (Fâik Reşat). (MBTS 2011:1523)

(kaṭā'if) **i.A.** Tâze ve has undan yapılan bir çeşit hamur tatlı. *Ekmek kadayıfı, yassı kadayıf, tel kadayıf*. (MÖTS 2011:1478)

[A.i.] Ekmek, yassı ve tel gibi çeşitleri olan hamur tatlısı. (BTS 2008: 848)

is. Ar. *kaṭā'if* Undan yapılan, tatlı olarak tüketilen türlü biçimlerde yiyecek: *Ekmek kadayıfı. Tel kadayıfı*. (TS 2005: 1026)

[Ar. *kaṭā'if* قطائف] {OsT} is. 2. Bu tür malzemedan yapılmış (tatlı yapmakta kullanılan ve undan özel olarak hazırlanmış birkaç türlü malzemenin genel adı.) hamur tatlısı. (ÖTS 2007: 2318)

5.4.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Ana Malzeme; MBTS'de “*sulu ve az mayalı hamurun kızgın saç üzerinde tel tel, ufak yuvarlaklar veya büyük bir yuvarlak şeklinde kurutulmasıyla elde edilen tatlı malzemesi*”, MÖTS'de “*tâze ve has un*”, TS'de “*un*” ve ÖTS'de “*(tatlı yapmakta kullanılan ve undan özel olarak hazırlanmış birkaç türlü malzeme) tür malzeme*” olarak verilmiş; BTS'de verilmemiştir. **Çeşit;** MBTS, MÖTS ve BTS'de “*tel kadayıf, yassı kadayıf, ekmek kadayıfı*” ve TS'de “*ekmek ve tel kadayıfı*” olarak verilmiş; ÖTS'de verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS'de “*tel tel, küçük yuvarlaklar, büyük yuvarlaklar*” ve TS'de “*türlü biçimler*” olarak verilmiş; MÖTS, BTS ve ÖTS'de verilmemiştir. **Sınıf;** MÖTS, BTS ve ÖTS'de “*hamur tatlı*” olarak verilmiş; MBTS ve TS'de verilmemiştir. **Üstanelam;** MBTS ve TS'de “*yiyecek*”, MÖTS, BTS ve ÖTS'de “*tatlı*” olarak verilmiştir. **Diğer Ad, İç Malzeme, İlave ve Yapılış** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 48. Kadayıf Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER \ ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
ANA MALZEME	+	+	-	+	+
ÇEŞİT	+	+	+	+	-
DİĞER AD	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	-	-	+	-
İÇ MALZEME	-	-	-	-	-
İLAVE	-	-	-	-	-
SINIF	-	+	+	-	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAPILIŞ	-	-	-	-	-
TOPLAM	4	4	3	4	3

5.5. Kazan Dibi

5.5.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

5.5.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

birl. i. (< kazan dip+i) Dibi tutturulmuş hafif yanık kokan muhallebi. (MBTS 2011:1645)

b.i. Dibi tutturularak hafifçe kızartılan muhallebi. (MÖTS 2011:1606)

[b.i.] Dibi tutturularak hazırlanmış bir çeşit muhallebi. *Rumeli hanı kapısındaki Debrelî muhallebicide bir kazandibi yedi.* (BTS 2008: 926)

is. Dibi tutturularak hafif yanık kokusu verilmiş muhallebi. (TS 2005: 1122)

[kazan+di(p)-i] *is. muţf. Piştikten sonra dibine pudra şekerî ekilmiş bir tepside altı ve üstü yanık bir hâl alıncaya kadar tekrar pişirilmiş muhallebi.* (ÖTS 2007: 2506)

5.5.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

İlave; yalnızca ÖTS’de “*pudra şekerî*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Sınıf;** tüm sözlüklerde “*muhallebi*” olarak verilmiştir. **Üstanelam;** tüm sözlüklerde “*muhallebi*” olarak verilmiştir. **Yapılış;** MBTS ve TS’de “*dibi tutturulmuş hafif yanık kokan*”, MÖTS’de “*dibi tutturularak hafifçe kızaran*”, BTS’de “*dibi tutturularak hazırlanmış*” ve ÖTS’de “*piştikten sonra dibine pudra şekerî ekilmiş bir tepside altı ve üstü yanık bir hâl alıncaya kadar tekrar pişirilmiş*” olarak verilmiştir. **Ana Malzeme, Çeşit, Diğer Ad, Fiziki Tasvir ve İç Malzeme** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 49. Kazandibi Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
ANA MALZEME	-	-	-	-	-
ÇEŞİT	-	-	-	-	-
DIĞER AD	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	-	-	-	-	-
İÇ MALZEME	-	-	-	-	-
İLAVE	-	-	-	-	+
SINIF	+	+	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAPILIŞ	+	+	+	+	+
TOPLAM	3	3	3	3	4

5.6. Keşkül

5.6.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

5.6.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

(كشكول) *i.* (Fars. *keşkûl*) **2.** Üstüne fıstık, Hindistan cevizi vb. konan, bâdemle yapılmış bir süt tatlısı [*Keşkûl-i fukarâ tamlamasından kısaltmadır*]: *Çerkes tavuğu, mayonezli levrek, su böreği, keşkûl...* (Yusuf Z. Ortaç). (MBTS 2011:1684)

(keşkûl) *İ.F.* Sütten yapılan bir çeşit tatlı.

Bu keşkûl denen tatlı kaç türlü süzgeçten ve kaç kat tülbenkten süzülerek ne itina ile yapılır, nasıl dikkatle kaynatılır, kıvamı ne merakla beklenir bilir misiniz?

R.H.Karay, Ago Paşanın Hatıratı, 36 (MÖTS 2011:1644)

[F.i.] Bir çeşit süt tatlısı.

Önce pastanede keşküllerimizi yer, sonra sinema bileti alırdık. (BTS 2008: 950)

is. 2. Üstüne, dövülmüş fıstık ve Hindistan cevizi dökülen bir çeşit süt tatlısı, keşkülüfukara. (TS 2005: 1148)

[Far. keşkūl كَشْكُول] {OsT} *is.1.* Süt, dövülmüş badem, şeker, patates ve pirinç unundan muhallebi gibi pişirilerek yapılan bir tür tatlı; keşkülüfukara. (ÖTS 2007: 2579)

5.6.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Ana Malzeme; tüm sözlüklerde “süt” olarak verilmiştir. **Diğer Ad;** TS ve ÖTS’de “küşkūlüfukara” olarak verilmiş; MBTS, MÖTS ve BTS’de verilmemiştir. **İç Malzeme;** MBTS’de “badem” ve ÖTS’de “dövülmüş badem, şeker, patates ve pirinç unu” olarak verilmiş; MÖTS, BTS ve TS’de verilmemiştir. **İlave;** MBTS’de “fıstık ve Hindistan cevizi vb.” ve TS’de “dövülmüş fıstık ve Hindistan cevizi” olarak verilmiş; MÖTS, BTS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Sınıf;** MBTS, BTS ve TS’de “süt tatlısı” olarak verilmiş; MÖTS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Üstanelam;** tüm sözlüklerde “tatlı” olarak verilmiştir. **Yapılış;** yalnızca ÖTS’de “muhallebi gibi pişirilerek” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir.

Tablo 50. Keşkūl Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
ÖLÇÜTLER					
ANA MALZEME	+	+	+	+	+
ÇEŞİT	-	-	-	-	-
DİĞER AD	-	-	-	+	+
FİZİKİ TASVİR	-	-	-	-	-
İÇ MALZEME	+	-	-	-	+
İLAVE	+	-	-	+	-
SINIF	+	-	+	+	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAPILIŞ	-	-	-	-	+
TOPLAM	5	2	3	5	5

5.7. Lokma

5.7.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

5.7.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

(لقمه) *i.* (*Ar. luqme*) **2.** Mayalı hamurun, ufak ufak parçalar hâlinde kızgın yağa dökülmesi ve kızardıktan sonra şerbete atılması sûretiyle yapılan bir çeşit hamur tatlısı [*Bazı yörelerde tuzlusu da yapılmaktadır*]. (MBTS 2011:1899)

(lukma) *i.A.* **2.** Mayalı hamuru kızgın yağa kaşıkla döküp, her biri bir lokma olabilecek büyüklükte içi boş yuvarlaklar şeklinde kızartıldıktan sonra, şerbete atarak yapılan bir tatlı.

Ben burada her lokmamı tatlı yerim;

Allah'ın verdiğiğine şükr eylerim.

M.E. Yurdakul, Şiirleri, 31 (MÖTS 2011:1864)

[A.i.] **2.** Mayalı yumuşak hamuru, parça parça, kızgın yağ bulunan tavaya döküp kızarttıktan sonra, şerbet ilavesiyle hazırlanan bir nevi tatlı.

Bıçağı bastım ve ilk lokmayı ağzıma götürdüm. (BTS 2008: 1068)

is. Mayalı hamuru küçük yuvarlak lokmalar durumunda kızgın yağa döküp kızarttıktan sonra şerbete atarak yapılan bir tatlı, lokma. (TS 2005: 1314)

Mayalı hamurdan küçük parçalar hâlinde koparılarak kızgın yağda pişirildikten sonra şerbet içine atılarak tatlandırılan bir tür hamur tatlısı. (ÖTS 2007: 2977)

5.7.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Ana Malzeme; MBTS, MÖTS, TS ve ÖTS'de “*mayalı hamur*”, BTS'de “*mayalı yumuşak hamur*” olarak verilmiştir. **Diğer Ad;** yalnızca TS'de “*lokma*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MÖTS'de “*her biri bir lokma olabilecek büyüklükte içi boş yuvarlaklar*”, TS'de “*küçük yuvarlak lokmalar*” ve ÖTS'de “*küçük parçalar*” olarak verilmiş; MBTS ve BTS'de verilmemiştir.

İlave; tüm sözlüklerde “şerbet” olarak verilmiştir. **Sınıf;** MBTS’de “hamur tatlısı [bazı yörelerde tuzlusu yapılmaktadır]” ve ÖTS’de “hamur tatlısı” olarak verilmiş; MÖTS, BTS ve TS’de verilmemiştir. **Üstanlam;** tüm sözlüklerde “tatlı” olarak verilmiştir. **Yapılış;** MBTS’de “mayalı hamurun, ufak ufak parçalar hâlinde kızgın yağa dökülmesi ve kızardıktan sonra şerbete atılması sûretiyle”, MÖTS’de “mayalı hamuru kızgın yağa kaşıkla döküp, her biri bir lokma olabilecek büyüklükte içi boş yuvarlaklar şeklinde kızartıldıktan sonra, şerbete atarak”, BTS’de “mayalı yumuşak hamuru, parça parça, kızgın yağ bulunan tavaya döküp kızarttıktan sonra, şerbet ilavesiyle”, TS’de “mayalı hamuru küçük yuvarlak lokmalar durumunda kızgın yağa döküp kızarttıktan sonra şerbete atarak” ve ÖTS’de “mayalı hamurdan küçük parçalar hâlinde koparılarak kızgın yağda pişirildikten sonra şerbet içine atılarak tatlandırılan” olarak verilmiştir. **Çeşit ve İç Malzeme** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 51. Lokma Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
ANA MALZEME	+	+	+	+	+
ÇEŞİT	-	-	-	-	-
DİĞER AD	-	-	-	+	-
FİZİKİ TASVİR	-	+	-	+	+
İÇ MALZEME	-	-	-	-	-
İLAVE	+	+	+	+	+
SINIF	+	-	-	-	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAPILIŞ	+	+	+	+	+
TOPLAM	5	5	4	6	6

5.8. Revani

5.8.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

5.8.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Fars. *revgānī* “çörek, poğaçâ”dan) Yumurta, şeker, irmik ve unla yapılan bir tatlı: *Tezkîr için feth-i Revan ni'meti şükürün / Mecliste gerek kim gele helvâ vü revâni* (Nedim'den). (MBTS 2011:2613)

(revānī) **i.F.** Birçok çeşidi olan ve irmik, un, yumurtayla yapıp pişirildikten sonra, üzerine şerbet haşlanarak tatlandırılan bir tatlı.

...*Şimdi at keşanesinden revani yapımının usüllerini öğreniyorlar.* (MÖTS 2011:2367)

[F.İ.] İrmik, bol yumurta ve yağ ile pişirilerek hazırlanan bir çeşit tatlı. (BTS 2008: 1374)

is. (reva:ni) Far. revgānī Yumurta ve irmikle yapılan, fırında kabarıp piştikten sonra üzerine şerbet dökülen bir tür tatlı: “*Ben bütün bu yemeklerin sonunda gelecek revani tatlısına bayılırım.*” -S. F. Abasıyanık. (TS 2005: 1655)

[Far. *revgānī* (yağla yapılan) => revānī روائی] (*reva:ni*) {OsT} *is.* Yumurta ve irmikle yapılan bir tür tatlı. (ÖTS 2007: 3962)

5.8.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Ana Malzeme; MBTS, MÖTS'de “yumurta, şeker, irmik ve un”, BTS'de “irmik, bol yumurta ve un”, TS ve ÖTS'de “yumurta ve irmik” olarak verilmiştir. **Çeşit;** yalnızca MÖTS'de “birçok çeşit” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **İlave;** MÖTS ve TS'de “şerbet” olarak verilmiş; MBTS, BTS ve ÖTS'de verilmemiştir. **Üstanelam;** tüm sözlüklerde “*tatlı*” olarak verilmiştir. **Yapılı;** MÖTS'de “irmik, un, yumurtayla yapıp pişirildikten sonra, üzerine şerbet haşlanarak tatlandırılan”,

BTS’de “irmik, bol yumurta ve yağ ile pişirilerek” ve TS’de “fırında kabarıp piştikten sonra üzerine şerbet dökülen” MBTS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Diğer Ad, Fiziki Tasvir, İç Malzeme** ve **Sınıf** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 52. Revani Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
ANA MALZEME	+	+	+	+	+
ÇEŞİT	-	+	-	-	-
DİĞER AD	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	-	-	-	-	-
İÇ MALZEME	-	-	-	-	-
İLAVE	-	+	-	+	-
SINIF	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAPILIŞ	-	+	+	+	-
TOPLAM	2	5	3	4	2

5.9. Tavuk Göğsü

5.9.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

5.9.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

birl. i. Tavuğun didiklenmiş göğüs etinin süt ve şekerle pişirilmesi sûretiyle yapılan muhallebi: *Çocuğun kursağına bir parça tavuk göğsü indirecek olan yirmiliği basardı* (Hâlit Z. Uşaklıgil). (MBTS 2011:3097)

b.i. Tavuğun didiklenmiş göğüs etlerinin sütle pişirilmesiyle yapılan bir çeşit muhallebi. (MÖTS 2011:2789)

[b.i.] Tavuğun iyice didilmiş göğüs etlerinin süt ve şekerle kaynatılması ile elde edilen bir çeşit tatlı, ak aş. (BTS 2008: 1589)

is. Lifleri yumuşayıncaya kadar haşlanmış, didiklenmiş tavuk göğüs etinin pirinç ve süt ile koyulaşıncaya kadar pişirilmesi ile yapılan muhallebiye şeker ve tavuk suyu katılarak hazırlanan bir tatlı türü. (TS 2005: 1923)

[tavuk+göğ(ü)s-ü] *is.* Lifleri yumuşayıncaya kadar dövülerek ezilmiş tavuk göğüs etinin pirinç ve süt ile koyulaşıncaya kadar pişirilmesi ile yapılan bir tatlı çeşidi. (ÖTS 2007: 4648)

5.9.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Ana malzeme; MBTS, MÖTS ve BTS ‘de “*tavuğun didiklenmiş / iyice didilmiş göğüs eti*”, TS’de “*lifleri yumuşayıncaya kadar haşlanmış, didiklenmiş tavuk göğüs eti*” ve ÖTS’de “*lifleri yumuşayıncaya kadar dövülerek ezilmiş tavuk göğüs eti*” olarak verilmiştir. **Diğer Ad;** yalnızca BTS’de “*ak aş*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **İç Malzeme;** yalnızca MBTS’de “*süt ve şeker*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **İlave;** MÖTS “*süt*”, BTS’de “*süt ve şeker*”, TS’de “*şeker ve tavuk suyu*” ve ÖTS’de “*pirinç ve süt*” olarak verilmiş; MBTS’de verilmemiştir. **Sınıf;** MBTS, MÖTS ve TS’de “*muhallebi*” olarak verilmiş; BTS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Üstanelam;** MBTS, MÖTS, TS ve ÖTS’de “*tatlı*” ve BTS’de “*muhallebi*” olarak verilmiştir. **Yapılış;** MBTS ve BTS’de “*tavuğun didiklenmiş göğüs etinin süt ve şekerle pişirilerek / kaynatılarak*”, MÖTS’de “*tavuğun didiklenmiş göğüs etlerinin sütle pişirilerek*”, TS’de “*lifleri yumuşayıncaya kadar haşlanmış, didiklenmiş tavuk göğüs etinin pirinç ve süt ile koyulaşıncaya kadar pişirilmesi ile yapılan muhallebiye şeker ve tavuk suyu katılarak*” ve ÖTS’de “*lifleri yumuşayıncaya kadar dövülerek ezilmiş tavuk göğüs etinin pirinç ve süt ile koyulaşıncaya kadar pişirilerek*” olarak verilmiştir. **Çeşit ve Fiziki Tasvir** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 53. Tavuk Göğsü Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
ÖLÇÜTLER					
ANA MALZEME	+	+	+	+	+
ÇEŞİT	-	-	-	-	-
DİĞER AD	-	-	+	-	-
FİZİKİ TASVİR	-	-	-	-	-
İÇ MALZEME	+	-	-	-	-
İLAVE	-	+	+	+	+
SINIF	+	+	-	+	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAPILIŞ	+	+	+	+	+
TOPLAM	5	5	5	5	4

5.10. Tulumba Tatlısı

5.10.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

5.10.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

birl. i. Bu işe âit bir makineden oluklu bir biçim verilerek çıkarılan, hamurdan yapılan bir tatlı. (MBTS 2011:3240)

Özel bir makinede şekillendirilip, kızgın yağda kızartıldıktan sonra, kıvamlı şerbetle haşlanan hamur tatlısı. (MÖTS 2011:2925)

Sıkılarak şekil verildikten sonra kızartılarak hazırlanan bir çeşit hamur tatlısı. (BTS 2008: 1657)

is. Özel bir makinede ince, uzun, oluklu bir biçim verilmiş hamur tatlısı. (TS 2005: 2007)

Özel bir makineden sıkılarak ince oluklu biçim verilen hamur tatlısı. (ÖTS 2007: 4906)

5.10.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Ana Malzeme; tüm sözlüklerde “*hamur*” olarak verilmiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS’de “*oluklu*”, TS’de “*ince, uzun, oluklu*” ve ÖTS’de “*ince oluklu*” olarak verilmiş; MÖTS ve BTS’de verilmemiştir. **İlave;** yalnızca MÖTS’de “*kıvamlı şerbet*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Sınıf;** tüm sözlüklerde “*hamur tatlısı*” olarak verilmiştir. **Üstanelam;** tüm sözlüklerde “*tatlı*” olarak verilmiştir. **Yapılış;** MBTS’de “*bu işe âit bir makineden oluklu bir biçim verilerek*”, MÖTS’de “*özel bir makinede şekillendirilip, kızgın yağda kızartıldıktan sonra, kıvamlı şerbetle haşlanarak*”, BTS’de “*sıkılarak şekil verildikten sonra kızartılarak*”, TS’de “*özel bir makinede ince, uzun, oluklu biçim verilerek*” ve ÖTS’de “*özel bir makineden sıkılarak ince oluklu biçim verilen*” olarak verilmiştir. **Çeşit, Diğer Ad ve İç Malzeme** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 54. Tulumba Tatlısı Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER \ ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
ANA MALZEME	+	+	+	+	+
ÇEŞİT	-	-	-	-	-
DİĞER AD	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	-	-	+	+
İÇ MALZEME	-	-	-	-	-
İLAVE	-	+	-	-	-
SINIF	+	+	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAPILIŞ	+	+	+	+	+
TOPLAM	5	5	4	5	5

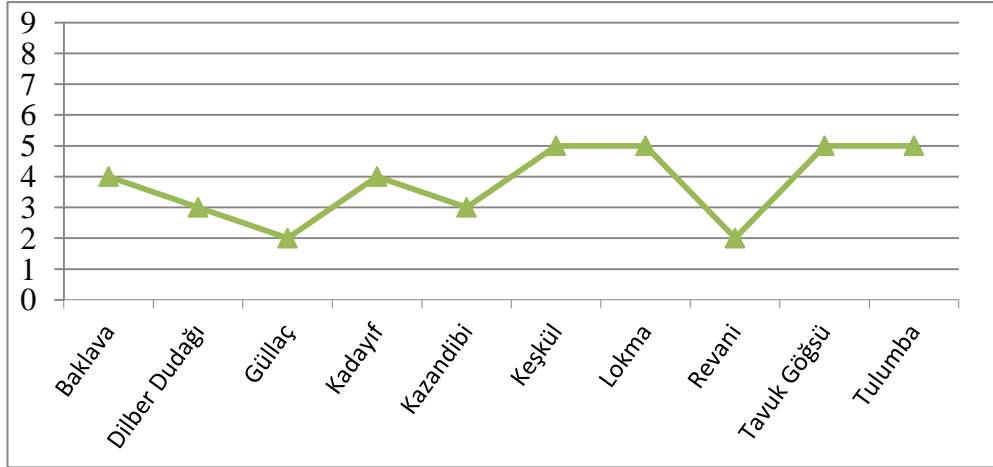
Değerlendirmeler

1. Sözlüklere Göre Anlam Ölçütlerinin Sayı ve Oranları

1.1. MBTS

MBTS’de incelenen 10 tatlı türünde 9 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Baklava; 4, %44,4 Dilber Dudağı; 3, %33,3 Güllaç; 2, %22,2 Kadayıf; 4, %44,4 Kazandibi; 3, %33,3 Keşkül; 5, %55,5 Lokma; 5, %55,5 Revani; 2, %22,2 Tavuk Göğsü; 5, %55,5 Tulumba Tatlısı; 5, %55,5.

Grafik 25. MBTS’de Anlam Ölçütleri

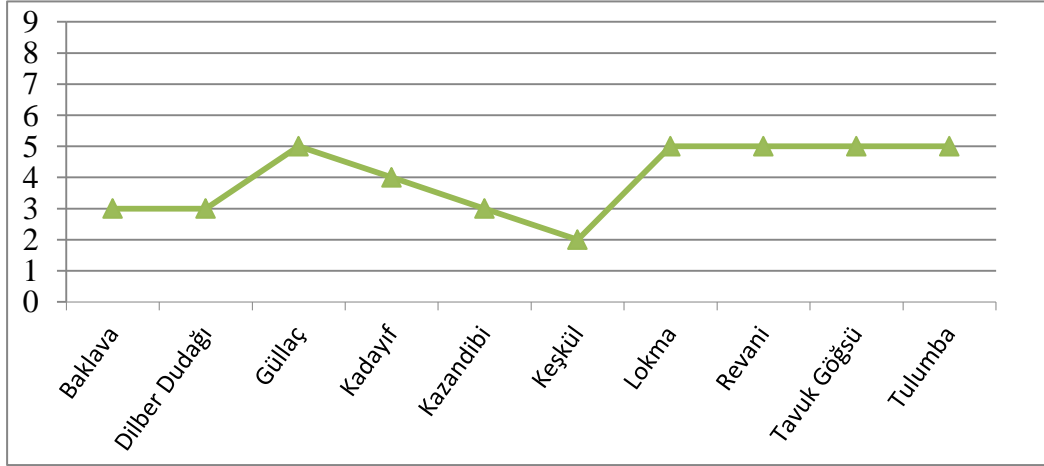
MBTS’nin 10 tatlı türünde 9 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3,8 ile %42,2’dir. Yukarıdaki grafikte MBTS’nin tatlı türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 3’tür.

1.2. MÖTS

MÖTS’de incelenen 10 tatlı türünde 9 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Baklava; 3, %33,3 Dilber Dudağı; 3, %33,3 Güllaç; 5, %55,5 Kadayıf; 4, %44,4 Kazandibi; 3, %33,3

Keşkül; 2, %22,2 Lokma; 5, %55,5 Revani; 5, %55,5 Tavuk Göğsü; 5, %55,5
Tulumba Tatlısı; 5, %55,5.

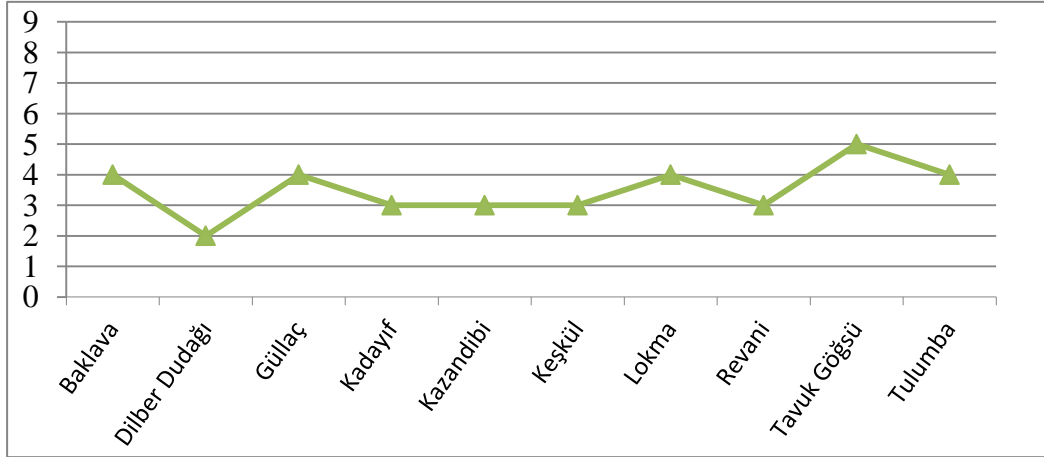
Grafik 26. MÖTS’de Anlam Ölçütleri

MÖTS’nin 10 tatlı türünde 9 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 4 ile %44,4’tir. Yukarıdaki grafikte MÖTS’nin tatlı türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 3’tür.

1.3. BTS

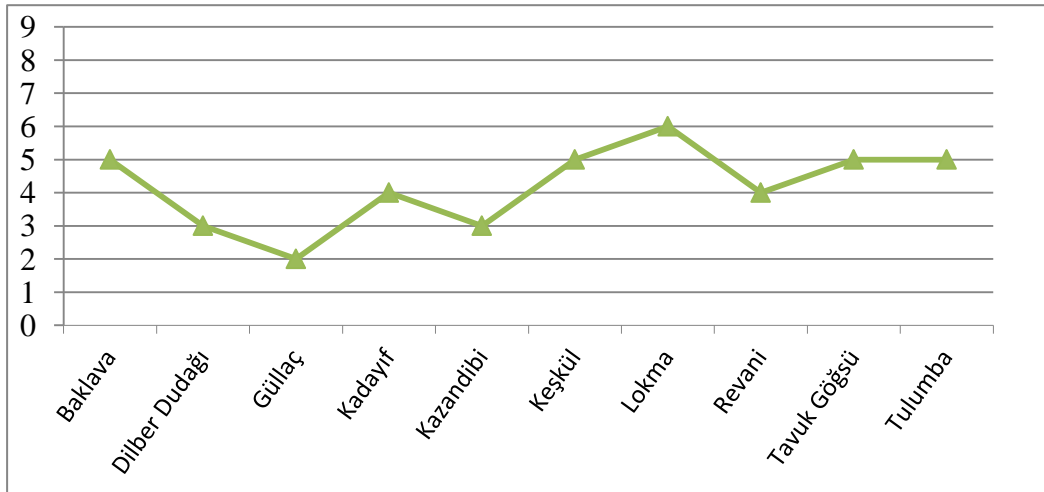
BTS’de incelenen 10 tatlı türünde 9 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Baklava; 4, %44,4 Dilber Dudağı; 2, %22,2 Güllaç; 4, %44,4 Kadayıf; 3, %33,3 Kazandibi; 3, %33,3 Keşkül; 3, %33,3 Lokma; 4, %44,4 Revani; 3, %33,3 Tavuk Göğsü; 5, %55,5 Tulumba Tatlısı; 4, %44,4.

Grafik 27. BTS'de Anlam Ölçütleri

BTS'nin 10 tatlı türünde 9 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3,5 ile %38,8'tir. Yukarıdaki grafikte **BTS**'nin tatlı türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 3'tür.

1.4. TS

TS'de incelenen 10 tatlı türünde 9 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Baklava; 5, %55,5 Dilber Dudağı; 3, %33,3 Güllaç; 2, %22,2 Kadayıf; 4, %44,4 Kazandibi; 3, %33,3 Keşkül; 5, %55,5 Lokma; 6, %66,6 Revani; 4, %44,4 Tavuk Göğsü; 5, %55,5 Tulumba Tatlısı; 5, %55,5.

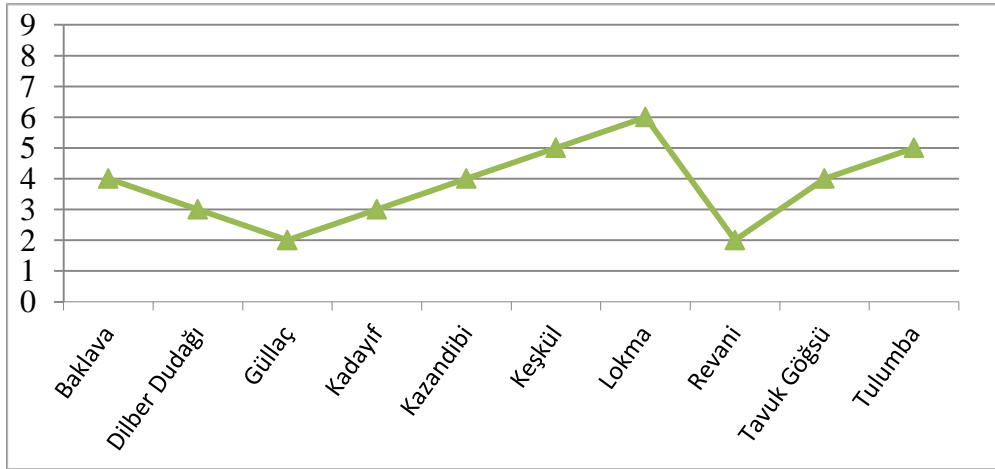
Grafik 28. TS'de Anlam Ölçütleri

TS'nin 10 tatlı türünde 9 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 4,2 ile %46,6'dır. Yukarıdaki grafikte **TS**'nin tatlı türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 4'tür.

1.5. ÖTS

ÖTS'de incelenen 10 tatlı türünde 9 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Baklava; 4, %44,4 Dilber Dudağı; 3, %33,3 Güllaç; 2, %22,2 Kadayıf; 3, %33,3 Kazandibi; 4, %44,4 Keşkül; 5, %55,5 Lokma; 6, %66,6 Revani; 2, %22,2 Tavuk Göğsü; 4, %44,4 Tulumba Tatlısı; 5, %55,5.

Grafik 29. ÖTS'de Anlam Ölçütleri

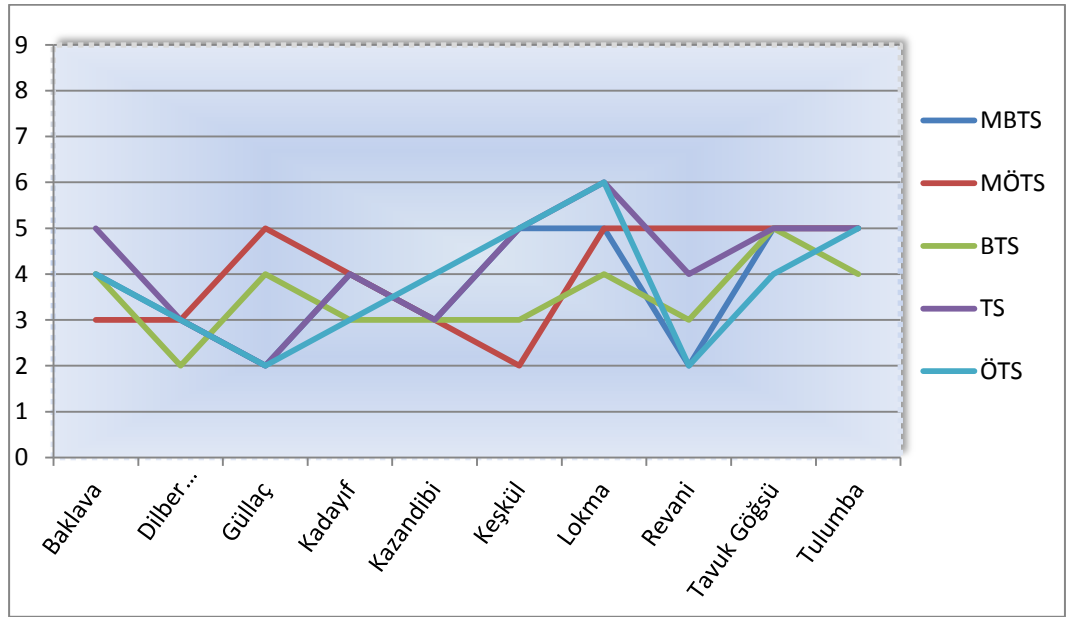

ÖTS'nin 10 tatlı türünde 9 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3,8 ile %42,2'dir. Yukarıdaki grafikte **ÖTS**'nin tatlı türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 4'tür.

1.6. Sözlüklerin Genel Değerlendirilmesi

Aşağıdaki grafikte 10 tatlı türünün sözlüklere göre anlam ölçütlerinin sayılarındaki dalgalanmalar gösterilmiştir.

Grafik 30. Türkçe Sözlüklerdeki Anlam Ölçütleri

Grafiğe göre en fazla anlambirimcik kullanan sözlüğün TS, en az anlambirimcik kullananın ise BTS olduğu görülmektedir.

2. Anlam Ölçütlerinin Sayı ve Oranları

Ana Malzeme; MBTS, MÖTS, TS ve ÖTS'de 8, %80 ve BTS'de 6, %60'tır.
Çeşit; MBTS ve TS'de 1, %10, MÖTS ve BTS'de 2, %20 ve ÖTS'de 0, %0'dır.
Diğer Ad; TS'de 2, %20, ÖTS'de 1, %10, MBTS, MÖTS ve BTS'de 0, %0'dır.
Fiziki Tasvir; MBTS ve ÖTS'de 3, %30, MÖTS'de 2, %20, BTS'de 1, %10 ve TS'de 4, %40'tır. **İç Malzeme;** MBTS'de 3, %30, MÖTS ve ÖTS'de 2 %20, BTS ve TS'de 1, %10'dur. **İlave;** MBTS'de 2, %20, MÖTS ve TS'de 5, %50, BTS ve ÖTS'de 3, %30'dur. **Sınıf;** MBTS'de 7, %70, MÖTS, TS ve ÖTS'de 5, %50 ve BTS'de 6, %60'tır. **Üstanelam;** tüm sözlüklerde 10, %100'dür. **Yapılış;** MBTS'de 4, %40, MÖTS, BTS, TS ve ÖTS'de 6, %60'tır.

Tablo 55. Anlam Ölçütlerinin Oranları

SÖZLÜKLER	ÖLÇÜTLER									ORTALAMA
	Ana Malzeme	Çeşit	Diğer Ad	Diğer Ad	İç Malzeme	İlave	Sınıf	Üstünlam	Yapılış	
MBTS	%80	%10	%0	%30	%30	%20	%70	%100	%40	%42,2
MÖTS	%80	%20	%0	%20	%20	%50	%50	%100	%60	%44,4
BTS	%60	%20	%0	%10	%10	%30	%60	%100	%60	%38,8
TS	%80	%10	%20	%40	%10	%50	%50	%100	%60	%46,6
ÖTS	%80	%0	%10	%30	%20	%30	%50	%100	%60	%42,2

Tabloya göre ortalamanın en yüksek olduğu sözlük %46,6 ile TS, en düşük olduğu sözlük ise %38,8 ile BTS'dir.

6. El Aletleri

6.1. Biz

6.1.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

6.1.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Çağatay. *bigiz*) İğne batırılması zor olan sert şeylerin dikilmesinde, iğnenin geçebilmesi için delik açmaya yarayan ucu sivri ve ince, demir âlet, tığ: *Her yerde beni biz gibi sokar* (Ahmet Vefik Paşa). (MBTS 2011: 398)

i. 1. Kunduracı veya saraçlardan iğneyi geçirecekleri yeri delmeye yarayan tahta saplı, sivri demirden âlet. (MÖTS 1995: 358)

[i.] Saraçlar ve kunduracılar tarafından kullanılan ve iğneye yol açmaya yarayan âlet. (BTS 2008: 206)

is. 1. Katı bir şeyi dikerken iğne geçirecek yeri delmek için kullanılan, çelikten yapılmış, sivri uçlu ve ağaç saplı araç, tığ: "*Kunduracı bizi.*" (TS 2005: 289)

[Çağ. biziz > biz] is. **1.** Kösele, deri gibi sert bir şeyi dikerken iğnenin geçeceği delik açmak için özel olarak yapılmış ucu sivri ağaç saplı araç; tığ. (ÖTS 2007: 636)

6.1.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirincikler

Diğer Ad; MBTS, TS ve ÖTS’de “tığ” olarak verilmiş; MÖTS ve BTS’de verilmemiştir. **Fayda;** MBTS “iğne batırılması zor olan sert şeylerin dikilmesinde, iğnenin geçebilmesi için delik açmaya yarayan”, MÖTS’de “iğneyi geçirecekleri yeri delmeye yarayan”, BTS’de “iğneye yol açmaya yarayan”, TS’de “katı bir şeyi dikerken iğne geçirecek yeri delmek” ve ÖTS’de “özel olarak yapılmış; kösele, deri gibi sert bir şeyi dikerken iğnenin geçeceği delik açmak” olarak verilmiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS’de “ucu sivri ve ince”, MÖTS’de “tahta saplı, sivri demir”, TS ve ÖTS’de “sivri uçlu ve ağaç saplı” olarak verilmiş; BTS’de verilmemiştir. **Maddesi;** MBTS ve MÖTS’de “demir” ve TS’de “çelik” olarak verilmiş; BTS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Mesleki Alan;** MÖTS ve BTS’de “saraçlar ve kunduracılar” olarak verilmiş; MBTS, TS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Üstanlam;** MBTS, MÖTS ve BTS’de “âlet”, TS ve ÖTS’de “araç” olarak verilmiştir.

Tablo 56. Biz Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
DİĞER AD	+	-	-	+	+
FAYDA	+	+	+	+	+
FİZİK TASVİR	+	+	-	+	+
MADDESİ	+	+	-	+	-
MESLEKİ ALANI	-	+	+	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	5	5	3	5	4

6.2. Çekiç

6.2.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

6.2.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Eski Türk. *çekük-çeküş* < Fars. *çekûç*) **1.** Bir şeyi çakmak veya dövmek için kullanılan, tahta saplı madenden el âleti: *Çekiç sesleri doklardan* (Orhan V. Kanık) *Çekiç seslerinin gazâ tekbirleri ve zafer nâralarıyla, kılıç, nal şakırtılarıyla yarıştığı muzaffer, mesut devir* (Ahmet H. Tanpınar). (MBTS 2011: 552)

i. **1.** Bir tarafı düz olup vurup çakmaya yarayan, diğer tarafı ise çatal şeklinde olup çivi çekmek v.b. işler için kullanılan âlet. (MÖTS 1995: 502)

[i.] **1.** Bir ağzı küt, diğer ağzı yassı, tahta saplı, çakıcı ve dövücü âlet. (BTS 2008: 295)

is. **1.** Çivi çakma, madenleri dövme vb. işlerde kullanılan saplı bir el aleti. (TS 2005: 406)

[*eT.* çeküş / çekük] *is.* **1.** Çivi çakmak, maden dövmek gibi işlerde kullanılan saplı demir veya çelik araç. (ÖTS 2007: 914)

6.2.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Fayda; MBTS’de “bir şeyi dövmek ve çakmak için”, MÖTS’de “vurup çakmaya; çivi çekmek v.b. işler”, BTS’de “çakıcı ve dövücü”, TS ve ÖTS’de “çivi çakma, madenleri dövme vb. işler” olarak verilmiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS’de “tahta saplı”, MÖTS’de “bir tarafı düz; diğer tarafı ise çatal şeklinde”, BTS’de “bir ağzı küt; diğer ağzı yassı, tahta saplı”, TS ve ÖTS’de “saplı” olarak verilmiştir. **Maddesi;** MBTS’de “maden” ve ÖTS’de “demir veya çelik” olarak verilmiş; MÖTS, BTS ve TS’de verilmemiştir. **Üstünlam;** MBTS, MÖTS, BTS ve TS’de “alet” ve ÖTS’de “araç” olarak verilmiştir. **Diğer Ad ve Mesleki Alan,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 57. Çekiç Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
DİĞER AD	-	-	-	-	-
FAYDA	+	+	+	+	+
FİZİK TASVİR	+	+	+	+	+
MADDESİ	+	-	-	-	+
MESLEKİ ALANI	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	4	3	3	3	4

6.3. Kargaburnu

6.3.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

6.3.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

birl.i. Çivi vb. şeyleri sökmek, yerinden oynatmak veya bir şeyi bükmek için kullanılan, ucu çatal şeklinde ve kıvrık bir nevi kıskaç. (MBTS 2011: 1600)

b.i. 1. Tel kıvrırmak için kullanılan uçları sivri, koni biçiminde, mâdenden yapılmış kıskaç. (MÖTS 1995: 1561)

[b.i] Tel bükmede kullanılan ucu kıvrık kıskaç. (BTS 2008: 899)

is. tek. 2. Tel bükmede kullanılan ve uçları sivri koni biçiminde olan metalden bir tür kıskaç. (TS 2005: 1086)

[karga+bur(u)n-u] *is. 2.* Tel kıvrırmakta kullanılan ucu konik metal kıskaç. (ÖTS 2007: 2431)

6.3.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Fayda; MBTS’de “çivi vb. şeyleri sökmek, yerinden oynatmak veya bir şeyi bükmek için”, MÖTS ve ÖTS’de “tel kıvrırmak için” ve BTS ve TS’de “tel bükmede kullanılan” olarak verilmiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS’de “ucu çatal şeklinde ve kıvrık bir nevi kıskaç”, MÖTS ve TS’de “uçları sivri, koni biçiminde kıskaç”, BTS ve ÖTS’de “ucu kıvrık/konik kıskaç” olarak verilmiştir. **Maddesi;** MÖTS’de “mâden”, TS ve ÖTS’de “metal” olarak verilmiş; MBTS ve BTS’de verilmemiştir. **Üstanlam;** tüm sözlüklerde “kıskaç” olarak verilmiştir. **Diğer Ad ve Mesleki Alan** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 58. Kargaburnu Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
DİĞER AD	-	-	-	-	-
FAYDA	+	+	+	+	+
FİZİK TASVİR	+	+	+	+	+
MADDESİ	-	+	-	+	+
MESLEKİ ALANI	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	3	4	3	4	4

6.4. Kerpeten

6.4.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

6.4.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Ar. *kelbetân*'dan) 1. Çivi sökmeye, bâzı cisimleri tutmaya yarayan kıskaç şeklinde âlet. (MBTS 2011: 1673)

(kelbetân) *i.A.* **1.** Çivi v.b. tutup çekmeye ve çıkarmaya yarayan, makas gibi birbirine tutturulmuş iki parçadan meydana gelen demir âlet. (MÖTS 1995: 1634)

[A.i.] **1.** Çivi sökmekte kullanılan, saplı, iki çeneli demir kısıkaç. (BTS 2008: 944)

is. Ar. kelbetân **1.** Çivi sökmeye veya diş çekmeye yarayan, hareketli bir eksen çevresinde çapraz iki parçadan oluşmuş, kısıkaç biçimindeki araç. (TS 2005: 1141)

[Ar. kelbeteyn (*iki köpek*) > kelbetân] *is.* Kesme, sökme ve tutma işlerinde kullanılan, bir mil üzerine oturtulmuş çene ve kol olarak birbirine çapraz iki parçadan oluşan marangoz, demirci, dişçi aleti. (ÖTS 2007: 2561)

6.4.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Fayda; MBTS’de “*çivi sökmeye, bâzı cisimleri tutmaya yarayan*”, MÖTS’de “*çivi v.b. tutup çekmeye ve çıkarmaya yarayan*”, BTS’de “*çivi sökmekte kullanılan*”, TS’de “*çivi sökmeye veya diş çekmeye yarayan*” ve ÖTS’de “*kesme, sökme ve tutma işlerinde kullanılan*” olarak verilmiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS’de “*kısıkaç şeklinde*”, MÖTS’de “*makas gibi birbirine tutturulmuş iki parçadan meydana gelen*”, BTS’de “*saplı, iki çeneli kısıkaç*”, TS’de “*hareketli bir eksen çevresinde çapraz iki parçadan oluşmuş kısıkaç*” ve ÖTS’de “*bir mil üzerine oturtulmuş çene ve kol olarak birbirine çapraz iki parçadan oluşan*” olarak verilmiştir. **Maddesi;** MÖTS ve BTS’de “*demir*” olarak verilmiş; MBTS, TS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Mesleki Alan,** yalnızca ÖTS’de “*marangoz, demirci ve dişçi*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Üstanlam;** MBTS, MÖTS ve ÖTS’de “*alet*”, BTS’de “*kısıkaç*” ve TS’de “*araç*” olarak verilmiştir. **Diğer Ad,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 59. Kerpeten Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
ÖLÇÜTLER					
DİĞER AD	-	-	-	-	-
FAYDA	+	+	+	+	+
FİZİK TASVİR	+	+	+	+	+
MADDESİ	-	+	+	-	-
MESLEKİ ALANI	-	-	-	-	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	3	4	4	3	4

6.5. Keser

6.5.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

6.5.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (kes-mek'den isim fiil ekinin kalıplaşmasıyla kes-er) Ortasında çivi çıkarmaya mahsus bir delik bulunan, bir tarafı köşeli, bir tarafı eskin ağızlı bir demir ve bunun geçirildiği sert tahta bir saptan ibâret kesme, yontma ve çakma âleti: Şunlardan da sapan, keser, nacak yap (Mehmet E. Yurdakul). (MBTS 2011: 1676)

i. Kısa bir sapa geçirilmiş bir tarafı keskin, diğer tarafı çekiç şeklinde çelikten yapılmış dülgere veya marangoz âleti. (MÖTS 1995: 1637)

[i.] Bir ağızlı keskin, diğeri küt, kısa saplı kesme ve çakma âleti, tişe. (BTS 2008: 946)

is. Tahta, ağaç yontmaya ve çivi çakmaya yarayan, kısa saplı, bir yanı keskin ağızlı çelik araç. (TS 2005: 1143)

[kes-mek > kes-er] *is.* Kısa bir ahşap sap takılmış, bir tarafı tahta yontmak için ağızlı, diğer tarafı çivi sökmek için bir yarığı bulunan dülgere aleti. (ÖTS 2007: 2567-2568)

6.5.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Diğer Ad; yalnızca BTS’de “tîşe” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Fayda;** MBTS’de “çivi çıkarma, kesme, yontma ve çakma”, BTS’de “kesme ve çakma”, TS’de “tahta, ağaç yontmaya ve çivi çakmaya yarayan” ve ÖTS’de “tahta yontmak; çivi sökmek” olarak verilmiş; MÖTS’de verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS’de “ortasında bir delik, bir tarafı köşeli, bir tarafı keskin ağızlı bir demir ve bunun geçirildiği sert tahta bir sap”, MÖTS’de “kısa bir sapa geçirilmiş bir tarafı keskin, diğer tarafı çekiç şeklinde”, BTS’de “bir ağız keskin, diğeri küt, kısa saplı”, TS’de “kısa saplı, bir yanı keskin ağızlı” ve ÖTS’de “kısa bir ahşap sap, bir tarafı ağızlı, diğer tarafı yarık” olarak verilmiştir. **Maddesi;** MÖTS ve TS’de “çelik” olarak verilmiş; MBTS, BTS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Mesleki Alan;** MÖTS’de “dülger ve marangoz” ve ÖTS’de “dülger” olarak verilmiş; MBTS, BTS ve TS’de verilmemiştir. **Üstanlam;** MBTS, MÖTS, BTS ve ÖTS’de “alet”, TS’de “araç” olarak verilmiştir.

Tablo 60. Keser Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
DİĞER AD	-	-	+	-	-
FAYDA	+	-	+	+	+
FİZİK TASVİR	+	+	+	+	+
MADDESİ	-	+	-	+	-
MESLEKİ ALANI	-	+	-	-	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	3	4	4	4	4

6.6. Mala

6.6.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

6.6.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Fars. *mâle* < *mâliden* "sürmek"ten *mâl*) Sıvacıların veya duvarcıların harç sürme ve düzeltmede kullandıkları, yassı, çoğu üçgen biçiminde, tahta saplı demirden âlet, sürgü: "*Dişli mala.*" (MBTS 2011: 1949)

(*mâle*) *i.F.* Harç alıp sürmeye yarayan, tahta saplı, yassı, demirden, sıvacı ve duvarcı âleti. (MÖTS 1995: 1892)

[F.i] Harç sürmekte ve sıvı yapmakta kullanılan yassı demirden ve tahta saplı âlet. (BTS 2008: 1087)

is. (*ma'la*) *Far. mâle* Harç alıp sürmeye yarayan, çoğu üçgen biçiminde, yassı, demirden, üstte tahta saplı, duvarcı ve sıvacı aracı, sürgü. (TS 2005: 1335)

[Far. *mâli*'den "sürmek" > *mâle* (*ma'la*) { *OsT*}] *is.* Harç sürmek ve düzeltmek için kullanılan tahta saplı, üçgen ve yassı metal ağızlı duvarcı veya sıvacı aleti. (ÖTS 2007: 3034)

6.6.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Diğer Ad; MBTS ve TS'de "sürgü" olarak verilmiş; MÖTS, BTS ve ÖTS'de verilmemiştir. **Fayda;** MBTS ve ÖTS'de "*harç sürme ve düzeltme*", MÖTS ve TS'de "*harç alıp sürme*" ve BTS'de "*harç sürmekte ve sıvı yapmak*" olarak verilmiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS'de "*yassı, çoğu üçgen biçiminde, tahta saplı*", MÖTS'de "*tahta saplı, yassı*", BTS'de "*yassı demirden ve tahta saplı*", TS'de "*çoğu üçgen biçiminde, yassı, demirden, üstten tahta saplı*" ve ÖTS'de "*tahta saplı, üçgen ve yassı metal ağızlı*" olarak verilmiştir. **Maddesi;** MBTS, MÖTS, BTS ve TS'de "*demir*" ve ÖTS'de "*metal*" olarak verilmiştir. **Mesleki Alan;** MBTS, MÖTS, TS ve ÖTS'de "*sıvacı ve duvarcı*" olarak verilmiş; BTS'de verilmemiştir. **Üstünlük;** MBTS, MÖTS, BTS ve ÖTS'de "*âlet*", TS'de "*araç*" olarak verilmiştir.

Tablo 61. Mala Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
DİĞER AD	+	-	-	+	-
FAYDA	+	+	+	+	+
FİZİK TASVİR	+	+	+	+	+
MADDESİ	+	+	+	+	+
MESLEKİ ALANI	+	+	-	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	6	5	4	6	5

6.7. Nacak

6.7.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

6.7.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Fars. *nâçeḡ* "eyer baltası") **1.** Sapı kısa bir çeşit küçük oduncu baltası: *Şunlardan da sapan, keser, nacak yap* (Mehmet E. Yurdakul). (MBTS 2011: 2312)

i. Keskin tarafı geniş, arkası tokmaklı, sapı genellikle kısa olan odun baltası; balta.

"Allah" olsun kîl u kâlin

Lûtfu çoktur Bi-zevâlin

Cezâyir yedi kırâlin

Dâim başı nacağıdır.

Benli Ali

Büyük Türk Klâsikleri 6. cilt, 87 (MÖTS 1995: 2071)

[i.] Kısa saplı geniş ağızlı odun baltası. *Elinde balta, sırtında nacak* -C.Sılay (BTS 2008: 1222)

is. Sapı kısa, küçük odun baltası: *"Silahsız kaldı, köylüler bize dipçik, üvendire, nacak yetiştirdi."* -A. Gündüz. (TS 2005: 1449)

[Far. nā-çeh (kınsız)] *is.* Keskin tarafı geniş, arkası tokmaklı, sapı genellikle kısa odun baltası. (ÖTS 2007: 3473)

6.7.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Diğer Ad; yalnızca MBTS’de “*oduncu baltası*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS’de “*sapı kısa, küçük balta*”, MÖTS ve ÖTS’de “*keskin tarafı geniş, arkası tokmaklı, sapı genellikle kısa odun baltası*”, BTS’de “*kısa saplı geniş ağızlı odun baltası*” ve TS’de “*sapı kısa, küçük odun baltası*” olarak verilmiştir. **Mesleki Alan;** yalnızca MBTS’de “*oduncu*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Üstanlam;** tüm sözlüklerde “*balta*” olarak verilmiştir. **Fayda ve Maddesi,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 62. Nacak Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
ÖLÇÜTLER					
DİĞER AD	+	-	-	-	-
FAYDA	-	-	-	-	-
FİZİK TASVİR	+	+	+	+	+
MADDESİ	-	-	-	-	-
MESLEKİ ALANI	+	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	4	2	2	2	2

6.8. Pense

6.8.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

6.8.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Fr. *pincè*) Çeşitli nesnelere tutmak, kıvrırmak, germek, kesmek gibi işlerde kullanılan el âleti. (MBTS 2011: 2515)

i.Fr. Çeşitli nesnelere sıkma, germe, kıvrım, tutma v.b. işler için birçok meslek dalında kullanılan ve değişik şekillerde olan el aleti. (MÖTS 1995: 2286)

[Fr.i.] Kesme, kıvrım, sıkma işlerinde kullanılan el aleti. (BTS 2008: 1326)

is. (pe'nse) Fr. **2.** Birçok meslek dalında çeşitli nesnelere sıkma, germe, kıvrım, tutma vb işler için kullanılan değişik biçimlerde el aletleri. (TS 2005: 1595)

[Fr. pince (*çimdik*)] (*pe'nse*) *is.* Birçok nesnelere tutma, kesme, sıkma, germe, kıvrım gibi işlerde kullanılan ve her meslek dalına göre değişik biçimleri olmakla birlikte bir ucu çene veya gaga, öbür ucu sap biçiminde olan el aleti. (ÖTS 2007: 3820)

6.8.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimciler

Fayda; MBTS, MÖTS, TS ve ÖTS’de “*çeşitli/birçok nesnelere tutma, kıvrım, germe, kesme gibi işlerde kullanılan*” ve BTS’de “*kesme, kıvrım, sıkma işlerinde kullanılan*” olarak verilmiştir. **Fiziki Tasvir;** MÖTS ve TS’de “*değişik şekillerde*” ve ÖTS’de “*her meslek dalına göre değişik biçimleri olmakla birlikte bir ucu çene veya gaga, öbür ucu sap biçiminde*” olarak verilmiş; MBTS ve BTS’de verilmemiştir. **Mesleki Alan;** MÖTS ve TS’de “*birçok meslek dalı*” ve ÖTS “*her meslek dalında*” olarak verilmiş; MBTS ve BTS’de verilmemiştir. **Üstünlam;** tüm sözlüklerde “*alet*” olarak verilmiştir. **Diğer Ad ve Maddesi,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 63. Pense Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER / ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
DİĞER AD	-	-	-	-	-
FAYDA	+	+	+	+	+
FİZİK TASVİR	-	+	-	+	+
MADDESİ	-	-	-	-	-
MESLEKİ ALANI	-	+	-	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	2	4	2	4	4

6.9. Testere

6.9.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

6.9.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (< *destere* < Fars. *dest* "el" ve *erre* "bıçkı" ile *dest-erre*) [Kelime Türkçe'den Balkan dillerine de geçmiştir.] Sert şeyleri biçmeye yarayan, biçilecek şeye göre değişik şekillerde olan, keskin dişli çelik âlet: *Kazma sesleri testere hırıltıları, uzun bir duâ, âminler...* (Yusuf Z. Ortaç). (MBTS 2011: 3180)

(*dest-erre*) *i.F.* Kesilecek malzemeye veya kullanılacağı işe göre değişik şekillerde yapılan ve genellikle üçgen şeklinde dişleri olan özel çelikten yapılmış âlet.

Felâketi ağır ağır haber vermek, testere ile adam kesmeğe benzer.

R.N.Güntekin, Çalığışu, 348 (MÖTS 1995: 2864)

[F.i] Sert maddeleri kesmekte kullanılan, keskin ve sivri dişli, ince levha hâlinde çelik âlet. (BTS 2008: 1626)

is. (te'stere) Far. dest+erre Ağaç, demir vb şeyleri kesmeye yarayan, genellikle üçgen biçiminde dişleri olan, dar ve uzunca çelik araç: Ağaç testeresi. Demir testere. (TS 2005: 1966)

[Far. dest (*el*) + erre (*bıçkı*)] (*te'stere*) *is. 1. Vargel hareketi ile bir malzemeyi kesmekte kullanılan kesici ve üçgen dişli aletlerin genel adı. (ÖTS 2007: 4770)*

6.9.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Fayda; MBTS'de “*sert şeyleri biçmeye yarayan*”, BTS'de “*sert maddeleri kesmekte kullanılan*”, TS'de “*ağaç, demir vb şeyleri kesmeye yarayan*” ve ÖTS'de “*vargel hareketi ile bir malzemeyi kesmekte kullanılan*” olarak verilmiş; MÖTS'de verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS'de “*biçilecek şeye göre değişik şekillerde olan, keskin dişli*”, MÖTS'de “*kesilecek malzemeye veya kullanılacağı işe göre değişik şekillerde ve genellikle üçgen şeklinde dişleri olan yapılan*”, BTS'de “*keskin ve sivri dişli, ince levha halinde*”, TS'de “*genellikle üçgen biçiminde dişleri olan, dar ve uzunca*” ve ÖTS'de “*kesici ve üçgen dişli*” olarak verilmiştir. **Maddesi;** MBTS, MÖTS, BTS ve TS'de “*çelik*” olarak verilmiş; ÖTS'de verilmemiştir. **Üstanlam;** MBTS, MÖTS, BTS ve ÖTS'de “*alet*”, TS'de “*araç*” olarak verilmiştir. **Diğer Ad ve Mesleki Alan,** hiçbir sözlükte verilememiştir.

Tablo 64. Testere Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER \ ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
DİĞER AD	-	-	-	-	-
FAYDA	+	-	+	+	+
FİZİK TASVİR	+	+	+	+	+
MADDESİ	+	+	+	+	-
MESLEKİ ALANI	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	4	3	4	4	3

6.10. Tornavida

6.10.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

6.10.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (İtal. *tornavida*) Vidaları döndürerek sıkıya veya gevşetmeye yarayan ucu yassı ve düz âlet. (MBTS 2011: 3228)

i.İt. Vidaları çevirip sıkıştırmaya ve gevşetmeye yarayan ucu yassı demir âlet. (MÖTS 1995: 2910)

[İt.i.] Vida söküp takmakta kullanılan, ucu yassılanmış saplı âlet. (BTS 2008: 1650)

is. (*tornavi'da*) İt. Torna-vite Vidaları söküp takmakta kullanılan, ucu düz veya yıldız biçiminde alet. (TS 2005: 1997)

[İt. tonare (*döndürme*) + vide (*vida*)] *is.* Sıkılmak ya da gevşetilmek istenen başı düz ya da yıldız yivli vidaları döndürmeye yarayan metal saplı el aleti; vida döndürücü. (ÖTS 2007: 4877)

6.10.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Diğer Ad; yalnızca ÖTS’de “*vida döndürücü*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Fayda;** MBTS ve MÖTS’de “*vidaları döndürerek/çevirip sıkıya veya gevşetmeye yarayan*”, BTS ve TS’de “*vida söküp takmakta kullanılan*”, ve ÖTS’de “*sıkılmak ya da gevşetilmek istenen başı düz ya da yıldız yivli vidaları döndürmeye yarayan*” olarak verilmiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS’de “*ucu yassı ve düz*”, MÖTS’de “*ucu yassı*”, BTS’de “*ucu yassılanmış, saplı*”, TS’de “*ucu düz veya yıldız biçiminde*” ve ÖTS’de “*metal saplı*” olarak verilmiştir. **Maddesi;** MÖTS’de “*demir*” ve ÖTS’de “*metal*” olarak verilmiş; MBTS, BTS ve TS’de verilmemiştir. **Üstünlam;** tüm sözlüklerde “*alet*” olarak verilmiştir. **Mesleki Alan;** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 65. Tornavida Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

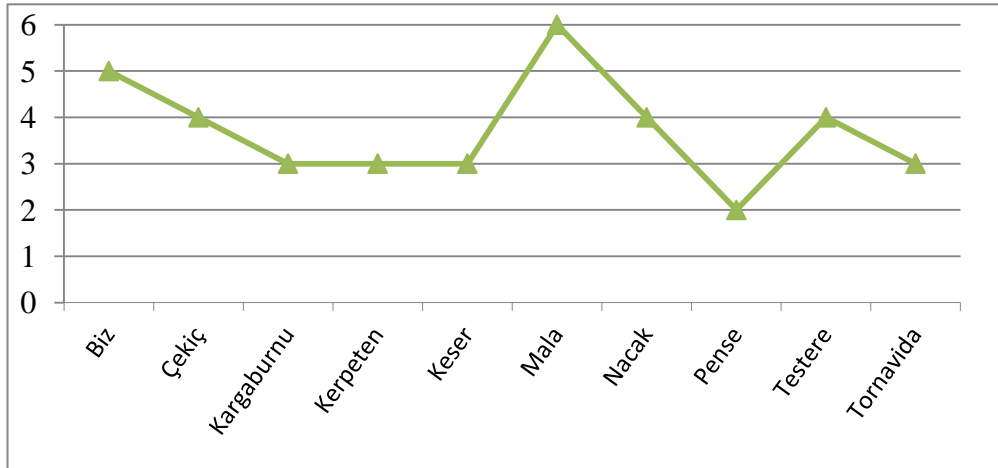
SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
DİĞER AD	-	-	-	-	+
FAYDA	+	+	+	+	+
FİZİK TASVİR	+	+	+	+	+
MADDESİ	-	+	-	-	+
MESLEKİ ALANI	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	3	4	3	3	5

Değerlendirmeler

1. Sözlüklere Göre Anlam Ölçütlerinin Sayı ve Oranları

1.1. MBTS

MBTS’de incelenen 10 el aletleri türünde 6 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayısı ve yüzde oranları şöyledir: Biz; 5, %60 Çekiç; 4, %60 Kargaburnu; 3, %40 Kerpeten; 3, %40 Keser; 3, %40 Mala; 6, %100 Nacak; 4, %60 Pense; 2, %20 Testere; 4, %60 Tornavida; 3, %40.

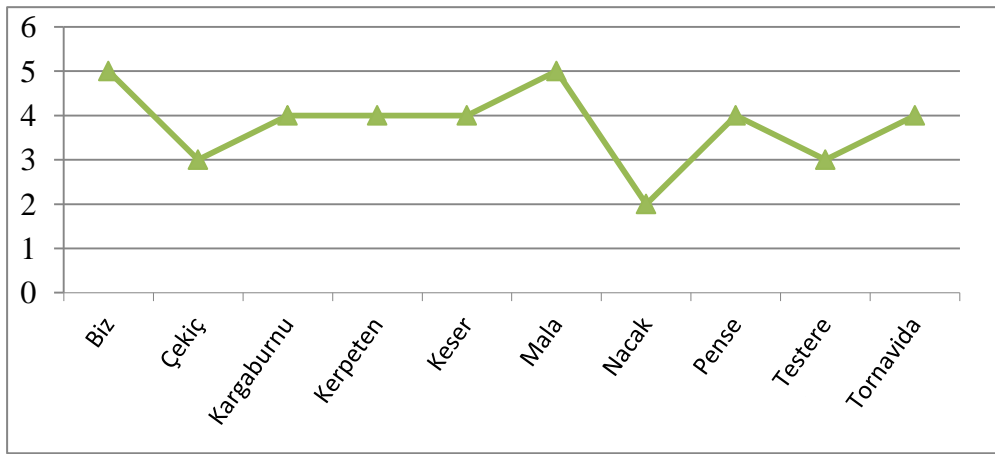
Grafik 31. MBTS’de Anlam Ölçütleri

MBTS'nin 10 el aletleri türünde 6 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3,7 ile %54'dir. Yukarıdaki grafikte MBTS'nin el aletleri türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 4'tür.

1.2. MÖTS

MÖTS'de incelenen 10 el aletleri türünde 6 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Biz; 5, %80 Çekiç; 3, %40 Kargaburnu; 4, %60 Kerpeten; 4, %60 Keser; 4, %60 Mala; 5, %80 Nacak; 2, %20 Pense; 4, %60 Testere; 3, %40 Tornavida; 4, %60.

Grafik 32. MÖTS'de Anlam Ölçütleri

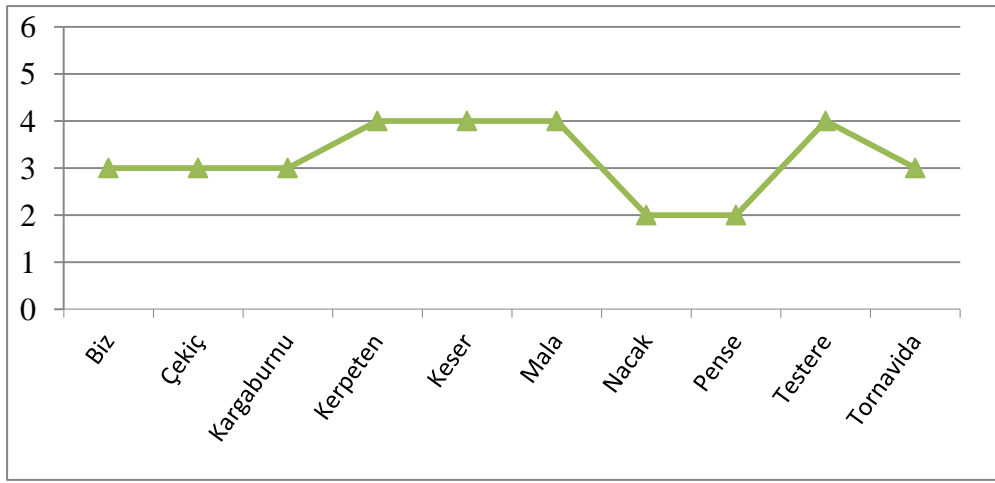

MÖTS'nin 10 el aletleri türünde 6 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3,8 ile %56'dır. Yukarıdaki grafikte MÖTS'nin el aletleri türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 3'tür.

1.3. BTS

BTS'de incelenen 10 el aletleri türünde 6 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Biz; 3, %40 Çekiç; 3, %40 Kargaburnu; 3, %40 Kerpeten; 4, %60 Keser; 4, %60 Mala; 4, %60 Nacak; 2, %40 Pense; 2, %40 Testere; 4, %60 Tornavida; 3, %40.

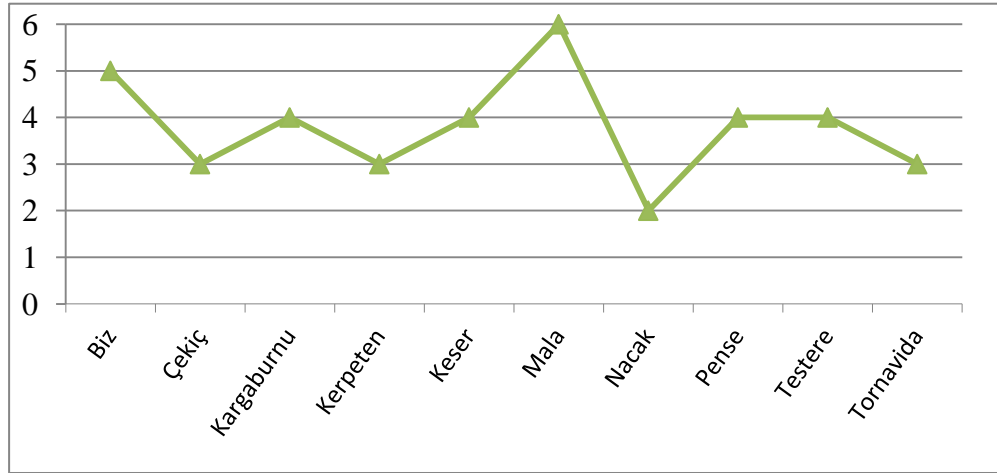
Grafik 33. BTS'de Anlam Ölçütleri

BTS'nin 10 el aletleri türünde 6 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3,2 ile %48'tir. Yukarıdaki grafikte **BTS**'nin el aletleri türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 2'dir.

1.4. TS

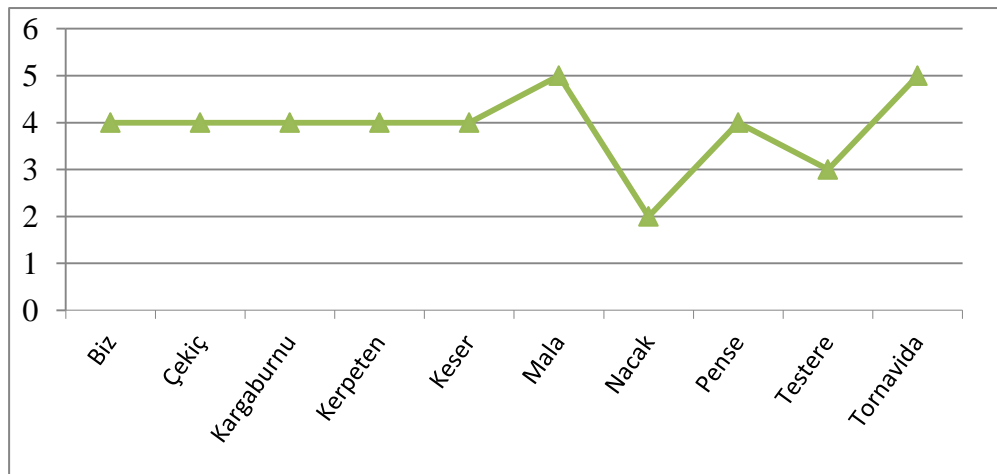
TS'de incelenen 10 el aletleri türünde 6 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Biz; 5, %80 Çekiç; 3, %40 Kargaburnu; 4, %60 Kerpeten; 3, %40 Keser; 4, %60 Mala; 6, %100 Nacak; 2, %20 Pense; 4, %60 Testere; 4, %60 Tornavida; 3, %40.

Grafik 34. TS'de Anlam Ölçütleri

TS'nin 10 el aletleri türünde 6 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3,8 ile %56'dır. Yukarıdaki grafikte TS'nin el aletleri türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 4'tür.

1.5. ÖTS

ÖTS'de incelenen 10 el aletleri türünde 6 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Biz; 4, %60 Çekiç; 4, %60 Kargaburnu; 4, %60 Kerpeten; 4, %60 Keser; 4, %60 Mala; 5, %80 Nacak; 2, %20 Pense; 4, %60 Testere; 3, %40 Tornavida; 5, %80.

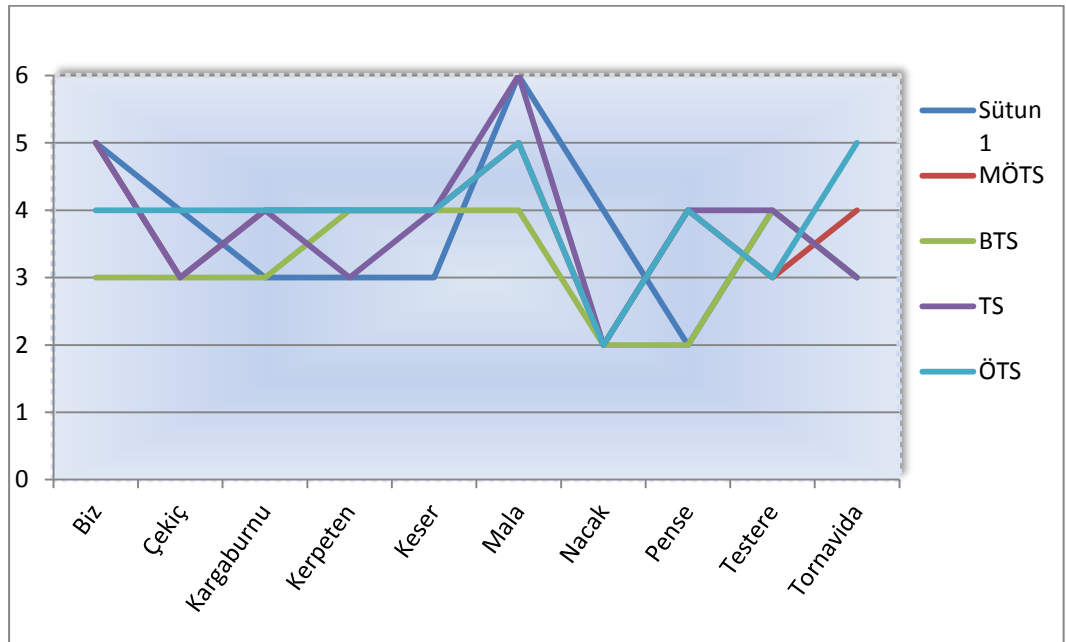
Grafik 35. ÖTS'de Anlam Ölçütleri

ÖTS'nin 10 el aletleri türünde 6 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3,9 ile %58'dir. Yukarıdaki grafikte ÖTS'nin el aletleri türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 3'tür.

1.6. Sözlüklerin Genel Değerlendirilmesi

Aşağıdaki grafikte 10 el Aletleri türünün sözlüklere göre anlam ölçütlerinin sayılarındaki dalgalanmalar gösterilmiştir.

Grafik 36. Türkçe Sözlüklerdeki Anlam Ölçütleri

Grafığe göre en fazla anlambirimcik kullanan sözlüğün ÖTS, en az anlambirimcik kullananın ise BTS olduğu görülmektedir.

2. Anlam Ölçütlerinin Sayı ve Oranları

Diğer Ad; MBTS'de 3, %30, BTS'de 1, %10, TS ve ÖTS'de 2, %20 ve MÖTS'de 0, %0'dır. **Fayda;** MBTS, BTS, TS ve ÖTS'de 9, %90 ve MÖTS'de 7, %70'tir. **Fiziki Tasvir;** MBTS'de 9, %90, MÖTS, TS ve ÖTS'de 10, %100 ve

BTS’de 8, %80’dir. **Maddesi**; MBTS ve ÖTS’de 4, %40, MÖTS’de 7, %70, BTS’de 3, %30 ve TS’de 5, %50’dir. **Mesleki Alan**; MBTS’de 2, %20, MÖTS ve ÖTS’de 4, %40, BTS’de 1, %10 ve TS’de 2, %20’dir. **Üstünlam**; tüm sözlüklerde 10, %100’dür.

Tablo 66. Anlam Ölçütlerinin Oranları

ÖLÇÜTLER SÖZLÜKLER	Diğer Ad	Fayda	Fiziki Tasvir	Maddesi	Mesleki Alan	Üstünlam	ORTALAMA
MBTS	%30	%90	%90	%40	%20	%100	%61,6
MÖTS	%0	%70	%100	%70	%40	%100	%63,3
BTS	%10	%90	%80	%30	%10	%100	%53,3
TS	%20	%90	%100	%50	%20	%100	%63,3
ÖTS	%20	%90	%100	%40	%40	%100	%65

Tabloya göre ortalamanın en yüksek olduğu sözlük %65 ile ÖTS, en düşük olduğu sözlük ise %53,3 ile BTS’dir.

7. Çocuk Oyunları

7.1. Birdirbir

7.1.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

7.1.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

birl.i. (bildirme ekiyle *bir +dir bir*) Eğilmiş olan bir kimsenin sırtına elle bastırarak üzerinden atlamak sûretiyle oynanan oyun: *Ve sonra çocuklar yarı çıplak yarı aç / Ya birdirbir oynarlar, ya seksek ya saklambaç* (Yavuz B. Bâkiler). (MBTS 2011: 389)

b.i. Çocukların birbirlerin üzerinden atlayarak oynadıkları bir çeşit oyun. (MÖTS 1995: 351)

[b.i.] Oynayanların sırasıyla birbirlerinin üstünden atlaması esnasına dayanan oyun. (BTS 2008: 201)

is. (birdirbir) Oyuncuların birbirinin üstünden atlayarak oynadıkları bir oyun. (TS 2005:279)

[bir-dir+bir] (*bi'dirbir*) is. Oyuncuların art arda birbirlerinin üstünden atlayarak oynadıkları bir çocuk oyunu. (ÖTS 2007: 621)

7.1.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Oyun Kuralı; MBTS'de “*eğilmiş olan bir kimsenin sırtına elle bastırarak üzerinden atlamak sûretiyle oynanan*”, MÖTS ve TS'de “*birbirlerin üzerinden atlayarak oynanan*”, BTS'de “*oynayanların sırasıyla birbirlerinin üstünden atlaması esnasına dayanan*” ve ÖTS'de “*oyuncuların art arda birbirlerinin üstünden atlayarak oynanan*” olarak verilmiştir. **Cinsiyet-Kitle;** MÖTS ve ÖTS'de “çocuk” olarak verilmiş; MBTS, BTS ve TS'de verilmemiştir. **Üstanlam;** tüm sözlüklerde “*oyun*” olarak verilmiştir. **Ebe Durumu, Oyun Aracı ve Oyun Yeri,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 67. Birdirbir Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
EBE DURUMU	-	-	-	-	-
OYUN ARACI	-	-	-	-	-
OYUN KURALI	+	+	+	+	+
OYUN YERİ	-	-	-	-	-
CİNSİYET-KİTLE	-	+	-	-	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	2	3	2	2	3

7.2. Çelik Çomak

7.2.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

7.2.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

birl.i. Çelik denen 10-15 santimlik değneği ucuna bir çomakla vurarak en uzak mesâfeye gönderme esâsına dayanan ve sayıları değneğin gittiği mesafeye göre hesaplanan çocuk oyunu: *Yangın meydanlarının tertipsiz tümsekleri üstünde çocuklar kaydırak, çelik çomak oynardı* (Rûşan E. Ünaydın). (MBTS 2011: 561)

b.i. Çocukların, çomakla çeliğe vurarak oynadığı oyun. (MÖTS 1995: 510)

1. Bir uzun ve bir kısa değnekle oynanan çocuk oyunu. (BTS 2008: 298)

is. Çocukların, çomakla çeliğe vurarak oynadıkları oyun. (TS 2005:411)

Çelik denilen kısa kesilmiş ağaç dalı ve çomak adı verilen daha kalın ve uzun bir sopayla oynanan bir çocuk oyunu. (ÖTS 2007: 922)

7.2.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Oyun Aracı; MBTS’de “*çelik denen 10-15 santimlik değnek; çomak*”, MÖTS ve TS’de “*çomak; çelik*”, BTS’de “*bir uzun ve bir kısa değnek*” ve ÖTS’de “*çelik denilen kısa kesilmiş ağaç dalı ve çomak adı verilen daha kalın ve uzun bir sopa*” olarak verilmiştir. **Oyun Kuralı;** MBTS’de “*çelik denen 10-15 santimlik değneği ucuna bir çomakla vurarak en uzak mesâfeye gönderme esâsına dayanan; sayıları değneğin gittiği mesafeye göre hesaplanan*”, MÖTS ve TS’de “*çomakla çeliğe vurarak oynanan*” olarak verilmiş; BTS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Cinsiyet-Kitle;** tüm sözlüklerde “*çocuk/çocuklar*” olarak verilmiştir. **Üstünlam;** tüm sözlüklerde “*oyun*” olarak verilmiştir. **Ebe Durumu** ve **Oyun Yeri**, hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 68. Çelik Çomak Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
ÖLÇÜTLER					
EBE DURUMU	-	-	-	-	-
OYUN ARACI	+	+	+	+	+
OYUN KURALI	+	+	-	+	-
OYUN YERİ	-	-	-	-	-
CİNSİYET-KİTLE	+	+	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	4	4	3	4	3

7.3. Evcilik

7.3.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

7.3.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i.(*ev+ci+lik*) Kız çocuklarının oyuncak ev eşyası ile ev işlerini, ev hayatını ve büyükleri taklit ederek oynadıkları oyun. (MBTS 2011: 912)

i. Daha çok kız çocuklarının (evlerindeki hayâtı taklit ederek) oynadıkları oyun. (MÖTS 1995: 873)

[İ.] Ev hayatını canlandırma esnasına dayanan bir çocuk oyunu. (BTS 2008: 498)

is. Genellikle kız çocuklarının ev işlerini örnek alarak oynadıkları oyun. (TS 2005: 666)

[ev-ci-lik] *is.* **2.** Küçük kız çocuklarının oynadığı, ev işleri ile büyüklerin ilişkileri örneğindeki oyunlar. (ÖTS 2007: 1515)

7.3.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Oyun Aracı; yalnızca MBTS’de “oyuncak ev eşyası” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Oyun Kuralı;** MBTS’de “ev işlerini, ev hayatını ve büyükleri taklit ederek oynanan”, MÖTS’de “(evlerindeki hayatı taklit ederek oynanan)”, BTS’de “ev hayatını canlandırma esnasına dayanan”, TS’de “ev işlerini örnek alarak oynadıkları” ve ÖTS’de “ev işleri ile büyüklerin ilişkileri örneğindeki” olarak verilmiştir. **Cinsiyet-Kitle;** MBTS’de “kız çocukları”, MÖTS ve TS’de “daha çok/genellikle kız çocukları”, BTS’de “çocuk” ve ÖTS’de “küçük kız çocukları” olarak verilmiştir. **Üstanlam;** tüm sözlüklerde “oyun” olarak verilmiştir. **Ebe Durumu ve Oyun Yeri,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 69. Evcilik Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
EBE DURUMU	-	-	-	-	-
OYUN ARACI	+	-	-	-	-
OYUN KURALI	+	+	+	+	+
OYUN YERİ	-	-	-	-	-
CİNSİYET-KİTLE	+	+	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	4	3	3	3	3

7.4. Kaydırak

7.4.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

7.4.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (< kaydır-ak) **2.** Böyle bir taşı (yassı, kaypak ve irice çakıl taşı) ayakla kaydırmak sûretiyle oynanan çocuk oyunu: Bizimle beraber / Kaydırak oynamasını bilseydin / Seni daha çok severdim. (Orhan V. Kanık). (MBTS 2011: 1637)

i. 2. Çocukların böyle bir taşı (yassı, kaypak ve irice çakıl) ayakla kaydırarak oynadıkları oyun.

Bizimle beraber

Kaydırak oynamasını bilseydin

Seni daha çok severdim.

O. V. Kanık, bütün Şiirleri, 44 (MÖTS 1995: 1596)

[i.] 2. Bu çakılla (yassı, kaygan çakıl, taş) çocukların oynadığı bir oyun. (BTS 2008: 921)

is. 2. Çocukların böyle bir taşı (yassı, kaygan çakıl) ayakla kaydırarak oynadıkları oyun. (TS 2005: 1114)

[kay-dır-ak] is. 2. Çocukların bu taşla (yassı ve kaygan taş) oynadıkları bir oyun. (ÖTS 2007: 2492)

7.4.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Oyun Aracı; MBTS ve MÖTS’de “böyle bir taşı (yassı, kaypak ve irice çakıl taşı)”, BTS’de “bu çakılla (yassı, kaygan çakıl, taş)”, TS’de “böyle bir taşı (yassı, kaygan çakıl)” ve ÖTS’de “bu taşla (yassı ve kaygan taş)” olarak verilmiştir. **Oyun Kuralı;** MBTS’de “ayakla kaydırmak sûretiyle oynanan”, MÖTS ve TS’de “ayakla kaydırarak oynanan” olarak verilmiş; BTS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Cinsiyet-Kitle;** tüm sözlüklerde “çocuk/çocuklar” olarak verilmiştir. **Üstünlam;** tüm sözlüklerde “oyun” olarak verilmiştir. **Ebe Durumu ve Oyun Yeri,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 70. Kaydırak Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
EBE DURUMU	-	-	-	-	-
OYUN ARACI	+	+	+	+	+
OYUN KURALI	+	+	-	+	-
OYUN YERİ	-	-	-	-	-
CİNSİYET-KİTLE	+	+	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	4	4	3	4	3

7.5. Kovalamaca

7.5.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

7.5.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (<kovala-maca < kovala-ma+ca) Ebe olan bir çocuğun koluna vuran oyuncuyu koşarak yakalamaya çalışması şeklindeki çocuk oyunu. (MBTS 2011: 1777)

i. 1. Ebenin, öbür oyuncuları kovalaması ve yakalaması şeklinde oynanan çocuk oyunu. (MÖTS 1995: 1743)

[i.] Ebenin oyuncuları kovalayıp yakalaması esnasına dayanan çocuk oyunu. (BTS 2008: 1004)

is. Ebenin, yanına gizlice sokulup koluna vurunu kovalayıp yakalamaya çalışması biçiminde oynanan bir çocuk oyunu. (TS 2005:1223)

[kova-la-ma-ca] *is. 1.* Bir ebe tarafından kovalanan ve ebenin yakalaması ile yakalananın ebe olduğu, böylece sürüp giden bir çocuk oyunu. (ÖTS 2007: 2763)

7.5.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Ebe Durumu; tüm sözlüklerde “ebe” olarak verilmiştir. **Oyun Kuralı;** MBTS’de “*ebe olan bir çocuğun koluna vuran oyuncuyu koşarak yakalamaya çalışması şeklinde oynanan*”, MÖTS ve BTS’de “*ebenin, öbür oyuncularını kovalaması ve yakalaması şeklinde oynanan*”, TS’de “*ebenin, yanına gizlice sokulup koluna vurunu kovalayıp yakalamaya çalışması biçiminde oynanan*” ve ÖTS’de “*bir ebe tarafından kovalanan ve ebenin yakalaması ile yakalananın ebe olduğu, böylece sürüp giden*” olarak verilmiştir. **Cinsiyet-Kitle;** tüm sözlüklerde “*çocuk*” olarak verilmiştir. **Üstanlam;** tüm sözlüklerde “*oyun*” olarak verilmiştir. **Oyun Aracı ve Oyun Yeri,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 71. Kovalamacaya Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
EBE DURUMU	+	+	+	+	+
OYUN ARACI	-	-	-	-	-
OYUN KURALI	+	+	+	+	+
OYUN YERİ	-	-	-	-	-
CİNSİYET-KİTLE	+	+	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	4	4	4	4	4

7.6. Körebe

7.6.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

7.6.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

birl. i. Gözleri bağlı bir ebenin oyundakilerden birini yakalaması esâsına dayanan bir çocuk oyunu: Kız cevap vermedi, geri döndü. Körebe oynayan çocukların gözleri bağlı arkadaşlarından kaçışı gibi ayaklarının ucuna basa basa uzaklaştı (Bekir Büyükarkın). (MBTS 2011: 1789)

b.i. Gözü bağlanan birinin, diğerlerini tutmaya çalıştığı bir çocuk oyunu. (MÖTS 1995: 1758)

[b.i.] Ebe olanın gözleri bağlı olarak diğer oyuncularından herhangi birini yakalaması esasına dayanan çocuk oyunu. (BTS 2008: 1011)

is. Gözleri bağlı olan ebenin, oyuna katılan öteki çocukları yakalamaya çalıştığı çocuk oyunu. (TS 2005:1234)

[kör+ebe] is. Gözleri bir mendil veya eşarpla bağlanan ebenin diğer oyuncularından birini yakalayıp ebeliği devretmesi esasına dayanan bir çocuk oyunu. (ÖTS 2007: 2791)

7.6.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Ebe Durumu; MBTS, BTS, TS ve ÖTS’de “ebe” olarak verilmiş; MÖTS’de verilmemiştir. **Oyun Aracı;** yalnızca ÖTS’de “bir mendil veya eşarp” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Oyun Kuralı;** MBTS’de “*gözleri bağlı bir ebenin oyundakilerden birini yakalaması esâsına dayanan*”, MÖTS’de “*gözü bağlanan birinin, diğerlerini tutmaya çalışarak oynanan*”, BTS’de “*ebe olanın gözleri bağlı olarak diğer oyuncularından herhangi birini yakalaması esasına dayanan*”, TS’de “*gözleri bağlı olan ebenin, oyuna katılan öteki çocukları yakalamaya çalışarak oynanan*” ve ÖTS’de “*gözleri bir mendil veya eşarpla bağlanan ebenin diğer oyuncularından birini yakalayıp ebeliği devretmesi esasına dayanan*” olarak verilmiştir. **Cinsiyet-Kitle;** tüm sözlüklerde “*çocuk*” olarak verilmiştir. **Üstünlam;** tüm sözlüklerde “*oyun*” olarak verilmiştir. **Oyun Yeri;** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 72. Körebe Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
ÖLÇÜTLER					
EBE DURUMU	+	-	+	+	+
OYUN ARACI	-	-	-	-	+
OYUN KURALI	+	+	+	+	+
OYUN YERİ	-	-	-	-	-
CİNSİYET-KİTLE	+	+	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	4	3	4	4	5

7.7. Köşe Kapmaca

7.7.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

7.7.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

Her çocuğun birer köşeyi tutup ebeye kaptırmadan yer değiştirmesi esâsına dayanan bir çocuk oyunu: *Çocuklara karışır onlarla berâber saklambaç, köşe kapmacası oynardı* (Hüseyin R.Gürpınar). (MBTS 2011: 1792)

Genişçe bir yerde, ebeye kaptırmadan koşa koşa köşe değiştirerek oynanan bir çocuk oyunu. (MÖTS 1995: 1762)

Bir çocuk oyunu. (BTS 2008: 1013)

is. Çocukların köşeleri tutup bunları birbirlerine kaptırmamaya çalışarak oynadıkları oyun. (TS 2005:1237)

1. Tutulan köşeyi ebeye kaptırmadan köşeden köşeye yer değiştirerek oynanan bir çocuk oyunu. (ÖTS 2007: 2801)

7.7.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Ebe Durumu; MBTS, MÖTS ve ÖTS’de “ebe” olarak verilmiş; BTS ve TS’de verilmemiştir. **Oyun Kuralı;** MBTS’de “her çocuğun birer köşeyi tutup ebeye kaptırmadan yer değiştirmesi esâsına dayanan”, MÖTS’de “ebeye kaptırmadan koşa koşa köşe değiştirerek oynanan”, TS’de “köşeleri tutup bunları birbirlerine kaptırmamaya çalışarak oynanan” ve ÖTS’de “tutulan köşeyi ebeye kaptırmadan köşeden köşeye yer değiştirerek oynanan” olarak verilmiş; BTS’de verilmemiştir. **Oyun Yeri;** yalnızca MÖTS’de “genişçe bir yer” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Cinsiyet-Kitle;** tüm sözlüklerde “çocuk/çocuklar” olarak verilmiştir. **Üstanelam;** tüm sözlüklerde “oyun” olarak verilmiştir. **Oyun Aracı;** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 73. Köşe Kapmaca Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
EBE DURUMU	+	+	-	-	+
OYUN ARACI	-	-	-	-	-
OYUN KURALI	+	+	-	+	+
OYUN YERİ	-	+	-	-	-
CİNSİYET-KİTLE	+	+	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	4	5	2	3	4

7.8. Saklambaç

7.8.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

7.8.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (saklan-maç’tan *saklambaç, benzeşmeyle saklambaç) Ebe seçilen çocuğun, gözleri kapalıyken çeşitli yerlere saklanan arkadaşlarını belli bir süre içinde

bulması esâsına dayanan bir çocuk oyunu: *Ve sonra çocuklar yarı çıplak yarı aç / Ya birdirbir oynarlar, ya seksek ya saklambaç* (Yavuz B. Bâkiler). (MBTS 2011: 2684)

i. Oyunculardan birinin ebe olması ve saklanan arkadaşını bulması şeklinde oynanan çocuk oyunu. (MÖTS 1995: 2420)

[*i.*] Ebe olan oyuncunun gözünü yumduğu sırada saklanan diğer oyuncuları bulması esnasına dayanan çocuk oyunu. *Oynadım bir hayat boyu kendimle saklambaç- Umran.* (BTS 2008: 1402)

is. Oyunculardan birinin ebe olması ve saklanan arkadaşlarını bulması temeline dayanan bir çocuk oyunu. (TS 2005:1687)

[sak-la-n-baç > saklambaç] *is.* Ebe olan oyuncunun elli, yüz gibi belirlenmiş sayıyı sayıncaya kadar saklanan arkadaşlarını bulmasına dayanan bir çocuk oyunu. (ÖTS 2007: 4032)

7.8.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Ebe Durumu; tüm sözlüklerde “*ebe*” olarak verilmiştir. **Oyun Kuralı;** MBTS’de “*ebe seçilen çocuğun, gözleri kapalıyken çeşitli yerlere saklanan arkadaşlarını belli bir süre içinde bulması esâsına dayanan*”, MÖTS ve TS’de “*oyunculardan birinin ebe olması ve saklanan arkadaşını bulması şeklinde oynanan*”, BTS’de “*ebe olan oyuncunun gözünü yumduğu sırada saklanan diğer oyuncuları bulması esnasına dayanan*” ve ÖTS’de “*ebe olan oyuncunun elli, yüz gibi belirlenmiş sayıyı sayıncaya kadar saklanan arkadaşlarını bulmasına dayanan*” olarak verilmiştir. **Cinsiyet-Kitle;** tüm sözlüklerde “*çocuk*” olarak verilmiştir. **Üstanelam;** tüm sözlüklerde “*oyun*” olarak verilmiştir. **Oyun Aracı ve Oyun Yeri,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 74. Saklambaç Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
ÖLÇÜTLER					
EBE DURUMU	+	+	+	+	+
OYUN ARACI	-	-	-	-	-
OYUN KURALI	+	+	+	+	+
OYUN YERİ	-	-	-	-	-
CİNSİYET-KİTLE	+	+	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	4	4	4	4	4

7.9. Seksek

7.9.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

7.9.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (< sek sek) Seke seke oynanan bir çocuk oyunu: *Ve sonra çocuklar yarı çıplak yarı aç / Ya birdirbir oynarlar, ya seksek ya saklambaç* (Yavuz B. Bâkiler). (MBTS 2011: 2751)

i. Sekerek oynanan bir çocuk oyunu. (MÖTS 1995: 2480)

[i.] 1. Tek ayak üstünde seke seke oynanan bir çeşit çocuk oyunu. (BTS 2008: 1431)

is. Sekerek oynanan bir çocuk oyunu. (TS 2005:1723)

[sek+sek] *is.* 1. Tek ayak üzerinde sekerek oynanan bir çocuk oyunu. (ÖTS 2007: 4127)

7.9.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Oyun Kuralı; MBTS, MÖTS ve TS’de “*seke seke/ sekerek oynanan*”, BTS ve ÖTS’de “*tek ayak üstünde seke seke oynanan*” olarak verilmiştir. **Cinsiyet-Kitle;** tüm sözlüklerde “*çocuk*” olarak verilmiştir. **Üstanlam;** tüm sözlüklerde “*oyun*” olarak verilmiştir. **Ebe Durumu, Oyun Aracı ve Oyun Yeri,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 75. Seksek Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
EBE DURUMU	-	-	-	-	-
OYUN ARACI	-	-	-	-	-
OYUN KURALI	+	+	+	+	+
OYUN YERİ	-	-	-	-	-
CİNSİYET-KİTLE	+	+	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	3	3	3	3	3

7.10. Uzun Eşek

7.10.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

7.10.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

birl. i. Biri en önde ayakta duran, diğerleri eğilmiş olarak başını ötekinin bacakları arasına sokmuş bulunan birkaç kişinin üzerinden atlayıp eğilmiş olanlardan birinin sırtına merkebe biner gibi oturmak sûretiyle oynanan oyun: *Sen bilmezsin, onlar oyun severler, uzun eşek oynatayım da gör* (Mâlik Aksel). (MBTS 2011: 3303)

b.i. Eğilmiş ve birbirin ardına sıralanmış birkaç kişinin üzerinden atlayarak oynanan bir çocuk oyunu. (MÖTS 1995: 3003)

Sıralanarak birbirinin üstüne atlama esnasına dayanan çocuk oyunu. (BTS 2008: 1690)

is. Eğilmiş ve biri ötekinin arkasına tutunmuş birkaç kişinin üzerinden atlanılarak oynanan bir oyun. (TS 2005:2051)

[uzun+eşek] *is.* Açık havada bir grubu eğilerek diğerlerinin onların sırtına binmesi ile iki grup hâlinde oynanan bir çocuk oyunu. (ÖTS 2007: 5023)

7.10.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Oyun Kuralı; MBTS’de “*biri en önde ayakta duran, diğerleri eğilmiş olarak başını ötekinin bacakları arasına sokmuş bulunan birkaç kişinin üzerinden atlayıp eğilmiş olanlardan birinin sırtına merkebe biner gibi oturmak sûretiyle oynanan*”, MÖTS’de “*eğilmiş ve birbirin ardına sıralanmış birkaç kişinin üzerinden atlayarak oynanan*”, BTS’de “*sıralanarak birbirinin üstüne atlama esnasına dayanan*”, TS’de “*eğilmiş ve biri ötekinin arkasına tutunmuş birkaç kişinin üzerinden atlanılarak oynanan*” ve ÖTS’de “*bir grubu eğilerek diğerlerinin onların sırtına binmesi ile iki grup hâlinde oynanan*” olarak verilmiştir. **Oyun Yeri;** yalnızca ÖTS’de “*açık havada*” olarak verilmiş; diğerlerinden verilmemiştir. **Cinsiyet-Kitle;** MÖTS, BTS ve ÖTS’de “*çocuk*” olarak verilmiş; MBTS ve TS’de verilmemiştir. **Üst anlam;** tüm sözlüklerde “*oyun*” olarak verilmiştir. **Ebe Durumu ve Oyun Aracı,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 76. Uzun Eşek Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

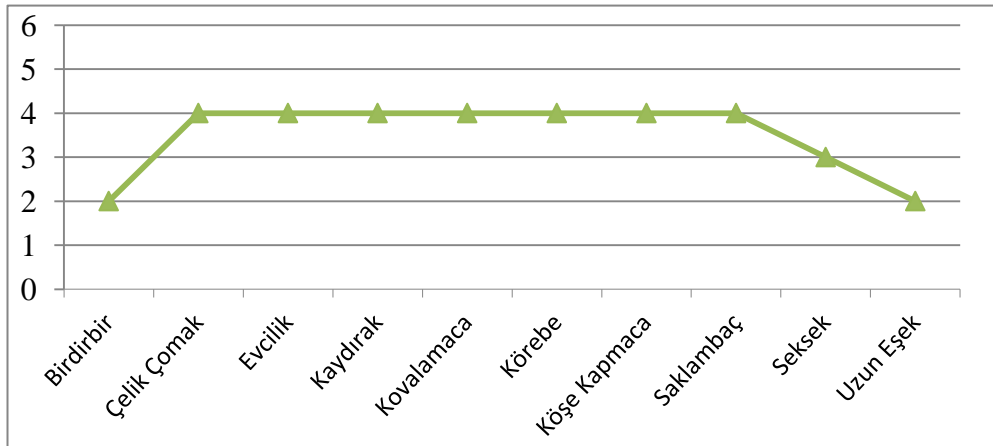
SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
EBE DURUMU	-	-	-	-	-
OYUN ARACI	-	-	-	-	-
OYUN KURALI	+	+	+	+	+
OYUN YERİ	-	-	-	-	+
CİNSİYET-KİTLE	-	+	+	-	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	2	3	3	2	4

Değerlendirmeler

1. Sözlüklere Göre Anlam Ölçütlerinin Sayı ve Oranları

1.1. MBTS

MBTS’de incelenen 10 çocuk oyunu türünde 6 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Birdirbir; 2, %33 Çelik Çomak; 4, %66 Evcilik; 4, %66 Kaydırak; 4, %66 Kovalamaca; 4, %66 Körebe; 4, %66 Köşe Kapmaca; 4, %66 Saklambaç; 4, %66 Seksek; 3, %50 Uzun Eşek; 2, %33.

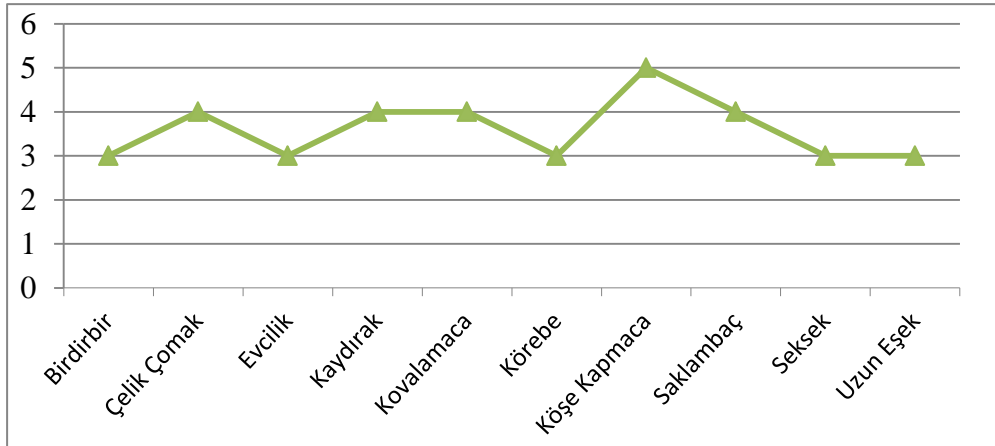
Grafik 37. MBTS’de Anlam Ölçütleri

MBTS'nin 10 çocuk oyunu türünde 6 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3,5 ile %58,3'dir. Yukarıdaki grafikte MBTS'nin çocuk Oyunu türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 2'dir.

1.2. MÖTS

MÖTS'de incelenen 10 çocuk oyunu türünde 6 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Birdirbir; 3, %50 Çelik Çomak; 4, %66 Evcilik; 3, %50 Kaydırak; 4, %66 Kovalamaca; 4, %66 Körebe; 3, %50 Köşe Kapmaca; 5, %83 Saklambaç; 4, %66 Seksek; 3, %50 Uzun Eşek; 3, %50.

Grafik 38. MÖTS'de Anlam Ölçütleri

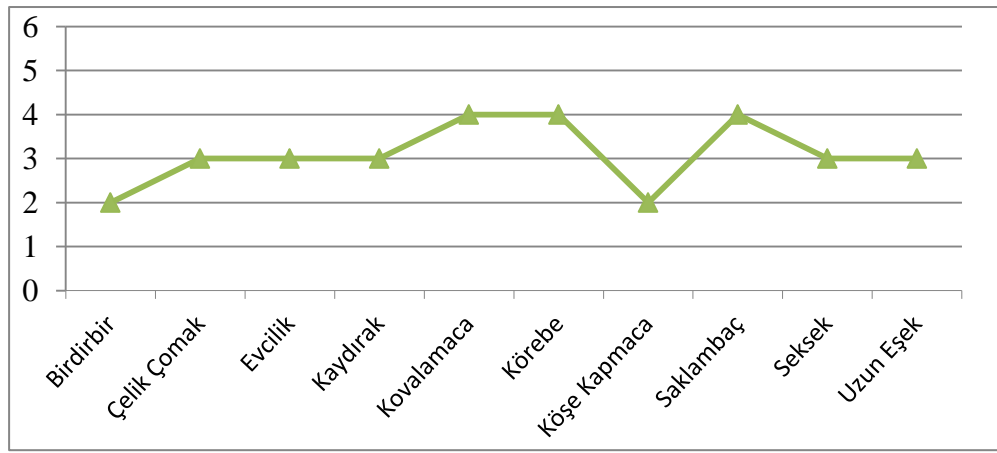

MÖTS'nin 10 çocuk oyunu türünde 6 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3,6 ile %60'dır. Yukarıdaki grafikte MÖTS'nin çocuk Oyunu türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 2'dir.

1.3. BTS

BTS’de incelenen 10 çocuk oyunu türünde 6 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Birdirbir; 2, %33 Çelik Çomak; 3, %50 Evcilik; 3, %50 Kaydırak; 3, %50 Kovalamaca; 4, %66 Körebe; 4, %66 Köşe Kapmaca; 2, %33 Saklambaç; 4, %66 Seksek; 3, %50 Uzun Eşek; 3, %50.

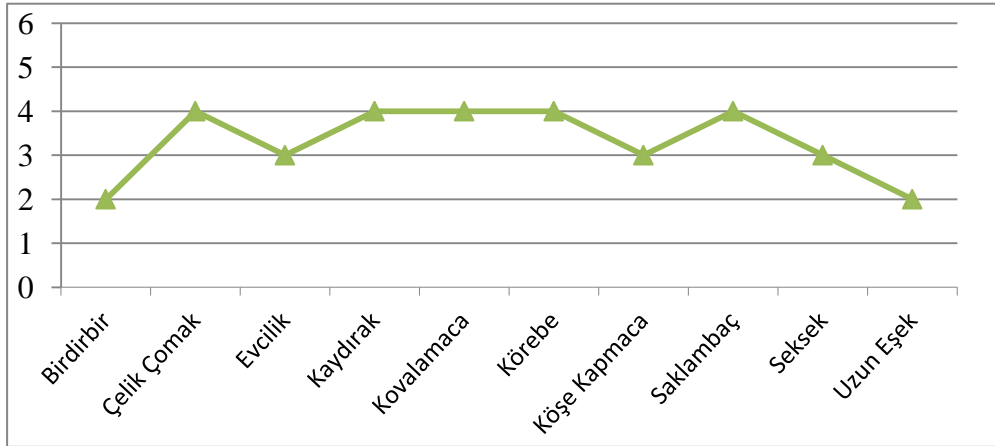
Grafik 39. BTS’de Anlam Ölçütleri

BTS’nin 10 çocuk oyunu türünde 6 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3,1 ile %51,6’dır. Yukarıdaki grafikte BTS’nin çocuk oyunu türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 2’dir.

1.4. TS

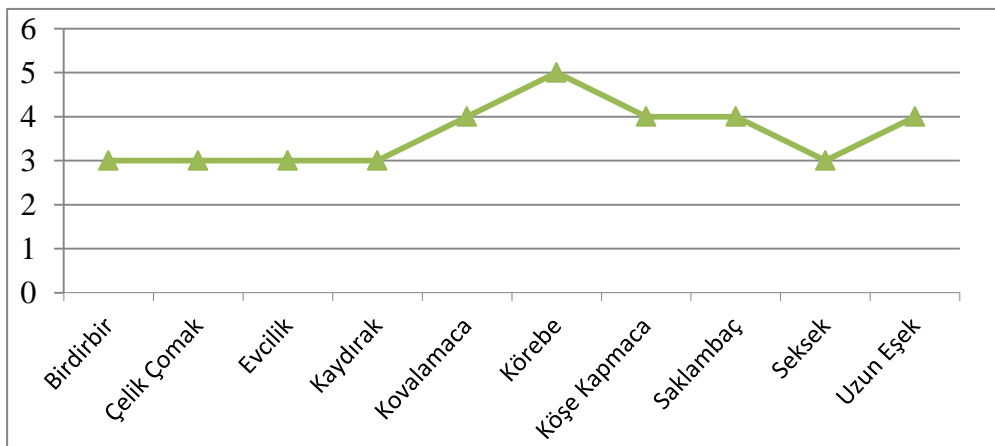
TS’de incelenen 10 çocuk oyunu türünde 6 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Birdirbir; 2, %33 Çelik Çomak; 4, %66 Evcilik; 3, %50 Kaydırak; 4, %66 Kovalamaca; 4, %66 Körebe; 4, %66 Köşe Kapmaca; 3, %50 Saklambaç; 4, %66 Seksek; 3, %50 Uzun Eşek; 2, %33.

Grafik 40. TS'de Anlam Ölçütleri

TS'nin 10 çocuk oyunu türünde 6 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3,3 ile %55'dir. Yukarıdaki grafikte TS'nin çocuk oyunu türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 2'dir.

1.5. ÖTS

ÖTS'de incelenen 10 çocuk oyunu türünde 6 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Birdirbir; 3, %50 Çelik Çomak; 3, %50 Evcilik; 3, %50 Kaydırak; 3, %50 Kovalamaca; 4, %66 Körebe; 5, %83 Köşe Kapmaca; 4, %66 Saklambaç; 4, %66 Seksek; 3, %50 Uzun Eşek; 4, %66.

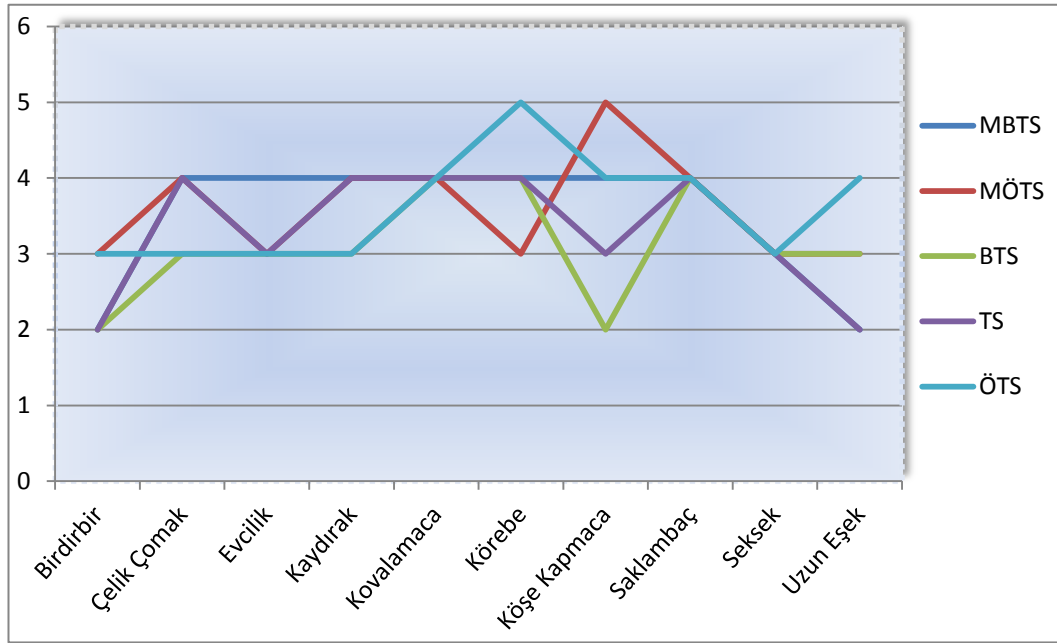
Grafik 41. ÖTS'de Anlam Ölçütleri

ÖTS'nin 10 çocuk oyunu türünde 6 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3,6 ile %60'dır. Yukarıdaki grafikte ÖTS'nin çocuk oyunu türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 2'dir.

1.6. Sözlüklerin Genel Değerlendirilmesi

Aşağıdaki grafikte 10 çocuk oyunu türünün sözlüklere göre anlam ölçütlerinin sayılarındaki dalgalanmalar gösterilmiştir.

Grafik 42. Türkçe Sözlüklerdeki Anlam Ölçütleri

Grafığe göre en fazla anlambirimcik kullanan sözlüğün MÖTS ve ÖTS, en az anlambirimcik kullananın ise BTS olduğu görülmektedir.

2. Anlam Ölçütlerinin Sayı ve Oranları

Ebe Durumu; MBTS ve ÖTS'de 4, %40 ve MÖTS BTS ve TS'de 3, %30'dur. **Oyun Aracı;** MBTS ve ÖTS'de 3, %30 ve MÖTS, BTS ve TS'de 2, %20'dir. **Oyun**

Kuralı; MBTS, MÖTS ve TS’de 10, %100, BTS’de 7, %70 ve ÖTS’de 8, %80’dir.
Oyun Yeri; MÖTS ve ÖTS’de 1, %10 ve MBTS, BTS ve TS’de 0, %0’dır.
Cinsiyet-Kitle; MBTS ve TS’de 8, %80, MÖTS ve ÖTS’de 10, %100 ve BTS’de 9, %90’dır. **Üstünlük;** tüm sözlüklerde 10, %100’dür.

Tablo 77. Anlam Ölçütlerinin Oranları

ÖLÇÜTLER SÖZLÜKLER	Ebe Durumu	Oyun Aracı	Oyun Kuralı	Oyun Yeri	Cinsiyet- Kitle	Üstünlük	ORTALAMA
MBTS	%40	%30	%100	%0	%80	%100	%58,3
MÖTS	%30	%20	%100	%10	%100	%100	%60
BTS	%30	%20	%70	%0	%90	%100	%51,6
TS	%30	%20	%100	%0	%80	%100	%55
ÖTS	%40	%30	%80	%10	%100	%100	%60

Tabloya göre ortalamanın en yüksek olduğu sözlük %60 ile MÖTS ve ÖTS en düşük olduğu sözlük ise %51,6 ile BTS’dir.

8. Başlık Çeşitleri

8.1. Bere

8.1.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

8.1.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (*Fr. béret* < Lat.) Siperliksiz ve yumuşak bir çeşit başlık. (MBTS 2011: 342)

i. Fr. Yuvarlak, yassı, yumuşak ve sipersiz bir çeşit başlık. (MÖTS 1995: 301)

[Fr.i.] Yumuşak ve sipersiz başlık. (BTS 2008: 178)

is. Fr. béret Yuvarlak, yassı ve sipersiz başlık: “*Lacivert beresini sallayarak bir fırtına gibi içeriye girdi.*”- A. Ş.Hisar. (TS 2005: 246)

[Fr. Béret] is. Siperliği olmayan bir tür başlık. (ÖTS 2007: 553)

8.1.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Fiziki Tasvir; MBTS’de “*siberliksiz ve yumuşak*”, MÖTS, TS’de “*yuvarlak, yassı, yumuşak ve sipersiz*”, BTS’de “*yumuşak ve sipersiz*” ve ÖTS’de “*siperliği olmayan*” olarak verilmiştir. **Üstanlam;** MBTS, MÖTS ve ÖTS’de “*bir çeşit/tür başlık*”, BTS ve TS’de “*başlık*” olarak verilmiştir. **Cinsiyet-Kitle, Diğer Ad, Fiziki Tasvir, Kullanım Amacı, Kullanım Şekli ve Maddesi,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 78. Bere Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
CİNSİYET-KİTLE	-	-	-	-	-
DİĞER AD	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	+	+	+	+
KULLANIM AMACI	-	-	-	-	-
KULLANIM ŞEKLİ	-	-	-	-	-
MADDESİ	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	2	2	2	2	2

8.2. Bone

8.2.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

8.2.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (*Fr. bonnet*) Kumaştan yapılan başlık: *Beyaz önlüklü, zarif boneli hizmetçi kız* (Hüseyin R. Gürpınar). (MBTS 2011: 406)

i. Fr. Kumaş v.b. ile yapılan kadın başlığı. (MÖTS 1995: 366)

[Fr.i.] Kumaş kadın başlığı. (BTS 2008: 211)

is. Fr. bonnet Düz veya kıvrımlı her çeşit yumuşak kumaş vb. maddeden yapılan başlık. (TS 2005: 297)

[Fr. Bonnet] *is. 1.* Yumuşak veya kıvrımlı kumaş v.b. maddeden yapılmış, başı iyice saran kenarsız başlık. (ÖTS 2007: 650)

8.2.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Cinsiyet-Kitle; MÖTS ve BTS’de “*kadın*” olarak verilmiş; MBTS, TS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** yalnızca ÖTS’de “*kenarsız*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Kullanım Amacı;** yalnızca ÖTS’de “*başı iyice saran*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Maddesi;** MBTS ve BTS’de “*kumaş*”, MÖTS’de “*kumaş v.b.*” TS’de “*düz veya kıvrımlı her çeşit yumuşak kumaş vb.*” ve ÖTS’de “*yumuşak veya kıvrımlı kumaş v.b.*” olarak verilmiştir. **Üstanelam;** tüm sözlüklerde “*başlık*” olarak verilmiştir. **Diğer Ad ve Kullanım Şekli,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 79. Bone Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
CİNSİYET-KİTLE	-	+	+	-	-
DİĞER AD	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	-	-	-	-	+
KULLANIM AMACI	-	-	-	-	+
KULLANIM ŞEKLİ	-	-	-	-	-
MADDESİ	+	+	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	2	3	3	2	4

8.3. Börk

8.3.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

8.3.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Eski Türk. *börk*) Kadife, çuha, keçe ve özellikle hayvan postundan yapılmış kürksüz başlık. [*Osmanlı ordusunda uzun süre resmi kıyafet olarak kullanılmıştır.*] *Saltanat tâcını giyen âlemde mağrûr olmasın / Nice sultan borkün almıştır beyim bâd-ı hazan* (Bâki'den). (MBTS 2011: 422)

i. *esk.* Daha çok hayvan postundan yapılan başlık.

Başına urunmuş Bektâşi borkü
Sirtına da almış çilkava kürkü
Koroğlu söyledi üç beyit türkü
Anda beş yüz altın koydu bezirgân

T.Kutsi, Koroğlu, 70 (MÖTS 1995: 385)

[i.] Eskiden kullanılan bir cins başlık, külâh, takke, buhara takkesi. *Baş esen olsa bork bulunmaz mı olur-* Dede Korkud (BTS 2008: 221)

is. Genellikle hayvan postundan yapılan başlık: “*Alnına bir şaplak atıp börkünü geri itmişti.*” –M. N. Sepetçioğlu. (TS 2005: 315)

[eT. bör-(i)k > börk بورك / برك] is. **1.** Başa giyilen her türlü başlığın genel adı; başlık, külâh, şapka. **2.** Hayvan postundan yapılmış başlık. (ÖTS 2007: 677)

8.3.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Diğer Ad; yalnızca BTS’de “*eskiden kullanılan, külâh, takke, buhara takkesi*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** yalnızca MBTS’de “*kürksüz*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Maddesi;** MBTS’de “*kadife, çuha, keçe ve özellikle hayvan postu*”, MÖTS’de “*daha çok hayvan postu*”, TS’de “*genellikle hayvan postu*” ve ÖTS’de “*hayvan postu*” olarak verilmiş; BTS’de verilmemiştir. **Üstanlam;** MBTS, MÖTS, TS ve ÖTS’de “*başlık*” ve BTS’de “*bir cins başlık*” olarak verilmiştir. **Cinsiyet-Kitle, Kullanım Amacı ve Kullanım Şekli,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 80. Börk Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
CİNSİYET-KİTLE	-	-	-	-	-
DİĞER AD	-	-	+	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	-	-	-	-
KULLANIM AMACI	-	-	-	-	-
KULLANIM ŞEKLİ	-	-	-	-	-
MADDESİ	+	+	-	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	3	2	2	2	2

8.4. Duvak

8.4.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

8.4.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Eski Türk. *tüğ* “örtü, kapak”tan küçültme ekiyle *tüğ+ak* > **duğak* > *duvak*) [Kelime Bulgarca ve Sırpçaya da geçmiştir.] **1.** Gelinlerin başlarına tutturulup yüzlerini örtecek şekilde aşağıya sarkıtılan kumaş veya tül den bol örtü: *Gelinin yüzünde ipek duvaklar / Hani adadığın bunca adaklar* (Karacaoğlan). (MBTS 2011: 783)

i. 1. Gelinin veya yeni doğmuş çocuğun başına takılan, yüzünü örten tül den yapılmış süslü örtü.

*Taranıp süslenip bu sefer
Tel tel, **duvak duvak** götürdüler..
Yakınları yanı başlarında,
Tanıdıkları peşlerinde..*

A.N.Asya, Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor, 112 (MÖTS 1995: 736)

[i.] **1.** Gelinlerin veya yeni doğmuş çocukların başlarına ve yüzlerine örtülen ince tül örtü. (BTS 2008: 425)

is. Gelinin başını, bazen de yüzünü örten dantel veya tül den örtü. (TS 2005: 579)

[eT. Tü-mak / tö-mak (kapamak, örtmek) > tu-ğ (örtü, kalpak) + -ak (küçült. e.) > tuğ-ak > duvak] is. **1.** Gelinlerin başlarına ve yüzlerini kapatan süslü örtü. (ÖTS 2007: 1313)

8.4.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Cinsiye-Kitle; MBTS, TS ve ÖTS’de “*gelinler*”, MÖTS ve BTS’de “*gelin veya yeni doğmuş çocuk*” olarak verilmiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS’de “*bol örtü*”, MÖTS ve ÖTS’de “*süslü örtü*” ve BTS’de “*ince örtü*” olarak verilmiş; TS’de verilmemiştir. **Kullanım Amacı;** MÖTS’de “*gelinin veya yeni doğmuş çocuğun*

başına takılan, yüzünü örtmek”, BTS’de “*gelinlerin veya yeni doğmuş çocukların başlarına ve yüzlerine örtülen*”, TS’de “*gelinin başını, bazen de yüzünü örtmek*” ve ÖTS’de “*gelinlerin başlarına ve yüzlerini kapatan*” olarak verilmiş; MBTS’de verilmemiştir. **Kullanım Şekli**; yalnızca MBTS’de “*gelinlerin başlarına tutturulup yüzlerini örtecek şekilde aşağıya sarkıtılan*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Maddesi**; MBTS’de “*kumaş veya tül*”, MÖTS ve BTS’de “*tül*” ve TS’de “*dantel veya tül*” olarak verilmiş; ÖTS’de verilmemiştir. **Üstanlam**; tüm sözlüklerde “*örtü*” olarak verilmiştir. **Diğer Ad**, hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 81. Duvak Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
CİNSİYET-KİTLE	+	+	+	+	+
DİĞER AD	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	+	+	-	+
KULLANIM AMACI	-	+	+	+	+
KULLANIM ŞEKLİ	+	-	-	-	-
MADDESİ	+	+	+	+	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	5	5	5	4	4

8.5.Kasket

8.5.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

8.5.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Fr. *casquette*) Yassı, önü siperli yumuşak erkek başlığı. (MBTS 2011: 1617)

i. Fr. Deri, kumaş veya muşambadan yapılmış, yassı, önü siperli erkek başlığı.

Mübaşir hızla atılıp, masadan evrak çantasını ve kasketini alır.

N. F. Kısakürek, Reis Bey, 10. (MÖTS 1995: 1576)

[is. i.] Önü siperli erkek başlığı. (BTS 2008: 909)

is. Fr. casquette Genellikle erkeklerin giydiği, önü siperli başlık. (TS 2005: 1099)

[Fr. casquette (miğfercik)] *is.* Deri, kumaş veya sentetik maddeden yapılmış, önü siperli ve oldukça yassı erkek başlığı; şapka. (ÖTS 2007: 2458)

8.5.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Cinsiyet-Kitle; MBTS, MÖTS, BTS ve ÖTS’de “*erkekler*” ve TS’de “*genellikle erkekler*” olarak verilmiştir. **Diğer Ad;** yalnızca ÖTS’de “*şapka*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS’de “*yassı, önü siperli yumuşak*”, MÖTS’de “*yassı, önü siperli*”, BTS ve TS’de “*önü siperli*” ve ÖTS’de “*önü siperli ve oldukça yassı*” olarak verilmiştir. Maddesi;

Tablo 82. Kasket Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
CİNSİYET-KİTLE	+	+	+	+	+
DİĞER AD	-	-	-	-	+
FİZİKİ TASVİR	+	+	+	+	+
KULLANIM AMACI	-	-	-	-	-
KULLANIM ŞEKLİ	-	-	-	-	-
MADDESİ	-	+	-	-	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	3	4	3	3	5

8.6. Kavuk

8.6.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

8.6.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Eski Türk. kavuk “*mesâne*”) [Kelime Arapça, Macarca ve Sırpçaya da geçmiştir.] **1.** Üzerine sarık sarılan çeşitli biçimdeki baş giyeceği [Çuhadan olan yüzü ile astarı arasına pamuk konur ve bu pamuk kavuğun cinsine göre çeşitli dikişlerle dikilirdi]: “*On sekizinci asırdan on dokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar çubukçular kavuk giyerlerdi* (Sâmiha Ayverdi). (MBTS 2011: 1633)

i. **1.** Pamuktan yapılan ve etrafına sarık dolanan erkek başlığı.

*Tarihin muazzam tâkı altından
Ağır ve şâhâne geçti Selim'ler
Bellerde palalar altın kabzalı,
İri kavuklarda iri dilimler*

A.N.Asya, Şiirler, 10 (MÖTS 1995: 1593)

[i.] İçi pamuk doldurulmuş çuha ve bezden dikilen, üzerine sarık sarılarak giyilen, şişkince başlık. (BTS 2008: 919)

is. esk. Pamuktan yapılmış, üzerine sarık sarılan erkek başlığı: *Vezir kavuğu*. (TS 2005: 1112)

[eT. *kav-mak > kav-uk فاقوق / فاقوق] *is. 5.* Pamuktan yapılan ve etrafına sarık dolanan büyük bir erkek başlığı. (ÖTS 2007: 2486)

8.6.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Cinsiyet-Kitle; MÖTS, TS ve ÖTS’de “*erkek*” olarak verilmiş; MBTS ve BTS’de verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS’de “*çeşitli biçimdeki, üzerine sarık sarılan*”, MÖTS’de “*etrafına sarık dolayarak*”, BTS’de “*şişkince, üzerine sarık sarılarak giyilen*”, TS’de “*üzerine sarık sarılarak*” ve ÖTS’de “*büyük, etrafına sarık dolanan*” olarak verilmiştir. **Maddesi;** MÖTS, TS ve ÖTS’de “*pamuk*” ve

BTS’de “*içi pamuk doldurulmuş çuha ve bez*” olarak verilmiş; MBTS’de verilmemiştir. **Üstanlam**; MBTS’de “*baş giyeceği*”, MÖTS, BTS, TS ve ÖTS’de “*başlık*” olarak verilmiştir. **Diğer Ad, Kullanım Amacı ve Kullanım Şekli**, hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 83. Kavuk Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
CİNSİYET-KİTLE	-	+	-	+	+
DİĞER AD	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	+	+	+	+
KULLANIM AMACI	-	-	-	-	-
KULLANIM ŞEKLİ	-	-	-	-	-
MADDESİ	-	+	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	2	4	3	4	4

8.7. Miğfer

8.7.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

8.7.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

(مغفر) i. (Ar. *ğafır* “örtmek”ten miğfer) Başın her tarafını örten zırhlı başlık, tolga: *Bir zırhlı gölek, br miğferden ibaret cengâverâne metrûkâtı...*(A.Haşim). (MBTS 2011: 2094)

i. A. Başı dış darbelerden koruyan, demir, çelik v.b. den yapılmış başlık, *tolga.

*Beş yüz atlıydık önce... Bu beş yüzden biriydim,
Ben de savaşmak için tunçtan miğferi giydim*

Y.N. Nayır

O. Atillâ, Türk Kahramanlık Şiirleri Antolojisi, 181 (MÖTS 1995: 1977)

[A.i.] Savaş sırasında başı kılıç, mızrak, topuz, ok vb. silahların darbelerinden korumak için giyilen çelik başlık, tulga. (BTS 2008: 1140)

is. Ar. miğfer Savaşçıların veya itfaiyecilerin başlarına giydikleri demir başlık, tolga: “Yolar, dereler taş dipleri, koparılmış apoletler, atılmış miğferler, ter edilmiş silahlarla dolu.” –A.Gündüz. (TS 2005: 1393)

[Ar. gufran > miğfer مغفر] {OsT} *is.* Savaşta başı silah darbelerinden korumak için giyilen sert metalden yapılmış başlık. (ÖTS 2007: 3214)

8.7.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Cinsiyet-Kitle; yalnızca TS’de “*savaşçılar veya itfaiyeciler*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Diğer Ad;** MBTS, MÖTS ve TS’de “*tolga*”, BTS’de “*tulga*” olarak verilmiş; ÖTS’de verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** yalnızca MBTS’de “*zırhlı*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Kullanım Amacı;** MBTS’de “*başın her tarafını örtmek*”, MÖTS’de “*başı dış darbelerden korumak*”, BTS’de “*savaş sırasında başı kılıç, mızrak, topuz, ok vb. silahların darbelerinden korumak*” ve ÖTS’de “*savaşta başı silah darbelerinden korumak*” olarak verilmiş; TS’de verilmemiştir. **Maddesi;** MÖTS’de “*demir, çelik v.b.*”, BTS’de “*çelik*”, TS’de “*demir*” ve ÖTS’de “*sert metal*” olarak verilmiş; MBTS’de verilmemiştir. **Üstünlam;** tüm sözlüklerde “*başlık*” olarak verilmiştir.

Tablo 84. Miğfer Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
CİNSİYET-KİTLE	-	-	-	+	-
DİĞER AD	+	+	+	+	-
FİZİKİ TASVİR	+	-	-	-	-
KULLANIM AMACI	+	+	+	-	+
KULLANIM ŞEKLİ	-	-	-	-	-
MADDESİ	-	+	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	4	4	4	4	3

8.8. Poşu

8.8.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

8.8.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Erm. *poşi* – *puşi* – *puşu* < Fars. *pūšī*) **1.** Kadınların başlarını örttükləri, kenarları saçaklı, ipek, pamuk veya yünden baş örtüsü: *Bilmem nâmahremsin bilmem hâtunsun / Poşuyu yüzünden kaldır da yürü* (Karacaoğlan). (MBTS 2011: 2556)

i. Kenarları saçaklı, ipek, pamuk, yün v.b.den yapılmış bir çeşit baş örtüsü.

Başında poşu mudur?

Diyarbakır işi midir?

Yazık oldu genç ömrüme,

Bu da hakkın işi midir?

Halk Türküsü (MÖTS 1995: 2323)

[F.i.] İpekli kadın başörtüsü, poşu. (BTS 2008: 1353)

is. Far. pūšī hlk. Kenarları saçaklı ipek, pamuk, yün vb.nden yapılmış bir tür baş örtüsü: “Ege köylülerinin güneşe karşı başlarına sardıkları renkli iki poşu, bir dizi de deve çanağı almıştı.” –N.Cumalı. (TS 2005: 1622)

[Far. pūşe (örtü) / Erme. p'oşi پوشه] {OsT} is. Kadın ve erkeklerin başlarına sardıkları renkli ipek kumaştan yapılmış kenarları saçaklı veya püsküllü baş örtüsü. (ÖTS 2007: 3886)

8.8.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirincikler

Cinsiyet-Kitle; MBTS ve BTS’de “kadınlar” ve ÖTS’de “kadın ve erkekler” olarak verilmiş; MÖTS ve TS’de verilmemiştir. **Diğer Ad;** yalnızca BTS’de “poşu” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS, MÖTS ve TS’de “kenarları saçaklı” ve ÖTS’de “kenarları saçaklı ve püsküllü” olarak verilmiş; BTS’de verilmemiştir. **Kullanım Amacı;** MBTS’de “başlarını örtmek” ve ÖTS’de “başlarını sarmak” olarak verilmiş; MÖTS, BTS ve TS’de verilmemiştir. **Maddesi;** MBTS, MÖTS ve TS’de “ipek, pamuk, yün v.b.”, BTS’de “ipekli” ve ÖTS’de “renkli ipek kumaş” olarak verilmiştir. **Üstanelam;** tüm sözlüklerde “baş örtüsü” olarak verilmiştir. **Kullanım Şekli,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 85. Poşu Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
CİNSİYET-KİTLE	+	-	+	-	+
DİĞER AD	-	-	+	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	+	-	+	+
KULLANIM AMACI	+	-	-	-	+
KULLANIM ŞEKLİ	-	-	-	-	-
MADDESİ	+	+	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	5	3	4	3	5

8.9. Türban

8.9.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

8.9.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımla

i. (Fr. Turban < İtal. turbant < Türk. tülbent < Fars. dulbend) Kumaş veya yünden kenarsız kadın başlığı. (MBTS 2011: 3256)

i. Fr. Yumuşak kumaştan yapılmış kenarsız kadın başlığı; baş örtüsü. (MÖTS 1995: 2948)

[F.“*dülbend*”den > Fr. i.] Başa dolanan tülbent, bir çeşit kadın başlığı. (BTS 2008: 1666)

is. Fr. turban İnce kumaştan yapılmış, başı sıkıca kavrayan bir tür baş örtüsü. (TS 2005: 2020)

[Far. dülbend > T. tülbent > Fr. turban] *is.* Saç görünmeyecek biçimde içine alıp büktükten sonra başa dolayarak oluşturulan, yumuşak kumaştan bir tür başlık. (ÖTS 2007: 4944)

8.9.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Cinsiyet-Kitle; MBTS, MÖTS ve BTS’de “*kadın*” olarak verilmiş; TS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Diğer Ad;** MÖTS’de “*başörtüsü*” ve BTS’de “*tülbent*” olarak verilmiş; MBTS, TS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS ve MÖTS’de “*kenarsız*” olarak verilmiş; BTS, TS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Kullanım Şekli;** BTS’de “*başa dolanan*”, TS’de “*başı sıkıca kavrayan*” ve ÖTS’de “*saç görünmeyecek biçimde içine alıp büktükten sonra başa dolayarak*” olarak verilmiş; MBTS ve MÖTS’de verilmemiştir. **Maddesi;** MBTS’de “*kumaş veya yünden*”, MÖTS ve ÖTS’de “*yumuşak kumaştan*” ve TS’de “*ince kumaştan*” olarak verilmiş; BTS2de verilmemiştir. **Üstanelam;** MBTS, MÖTS, BTS ve ÖTS’de “*başlık*” ve TS’de “*baş örtüsü*” olarak verilmiştir.

Tablo 86. Türban Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
CİNSİYET-KİTLE	+	+	+	-	-
DİĞER AD	-	+	+	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	+	-	-	-
KULLANIM AMACI	-	-	-	-	-
KULLANIM ŞEKLİ	-	-	+	+	+
MADDESİ	+	+	-	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	4	5	4	3	3

8.10. Yemeni

8.10.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

8.10.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

(یمنی) **i.** (Yemen adından nispet eki –î ile *yemenî*) **1.** Üzerine kalıpla desen basılıp elle boyanan ve kadınlar tarafından başa bağlanan tülbent: *Başını kulaklarının hizasından bir yemeni ile sıkıca kundakla* (Hüseyin R. Gürpınar). (MBTS 2011: 3448)

i.A. 1. Kalıpla basılan, elle boyanan, kadınların başlarına bağladıkları tülbent.

Kahve rengindeki yemenisi altında daha beyaz görünen saçlarına dokundu.

Ö. Seyfeddin, Hikâyeler, 36 (MÖTS 1995: 3189)

[A. “*Yemânî*” “*Yemen’e ait*”den. i.] **1.** Üzerine kalıpla çeşitli motifler basılmış dülbentden başörtüsü. *Allı yemenim, güllü yemenim / Bir bahçeden bir bahçeye salla yemeni* – Türkü (BTS 2008: 1769)

is. Ar. *yemenî* **1.** Kalıpla basılıp elle boyanan, kadınların başlarına bağladıkları tülbent. "*Genç, güzel aşçı kadının dört örgülü uzun saçları siyah bir yemeni ile örtülüydü.*" - A. Gündüz. (TS 2005: 2163)

[Ar. Yemen > Yemenî (Yemen'e ilişkin) *يمنى*] **1.** Üzeri elle boyanarak ya da kalıpla desen yapılarak süslenmiş ve baş örtüsü olarak kullanılan büyükçe tülbent; büyük yazma. (ÖTS 2007: 5286)

8.10.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Cinsiyet-Kitle; MBTS, MÖTS ve TS'de "*kadınlar*" olarak verilmiş; BTS ve ÖTS'de verilmemiştir. **Diğer Ad;** yalnızca ÖTS'de "*büyük yazma*" olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS'de "*üzerine kalıpla desen basılıp elle boyanan*", MÖTS ve TS'de "*kalıpla basılan, elle boyanan*", BTS'de "*üzerine kalıpla çeşitli motifler basılmış*" ve ÖTS'de "*üzeri elle boyanarak ya da kalıpla desen yapılarak süslenmiş, büyükçe*" olarak verilmiştir. **Kullanım Amacı;** yalnızca ÖTS'de "*başörtüsü olarak kullanılan*" olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Kullanım Şekli;** MBTS, MÖTS ve TS'de "*başa bağlanan*" olarak verilmiş; BTS ve ÖTS'de verilmemiştir. Maddesi; yalnızca BTS'de "*dülbent*" olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Üstünlam;** MBTS, MÖTS, TS ve ÖTS'de "*tülbent*", BTS'de "*başörtüsü*" olarak verilmiştir

Tablo 87. Yemeni Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

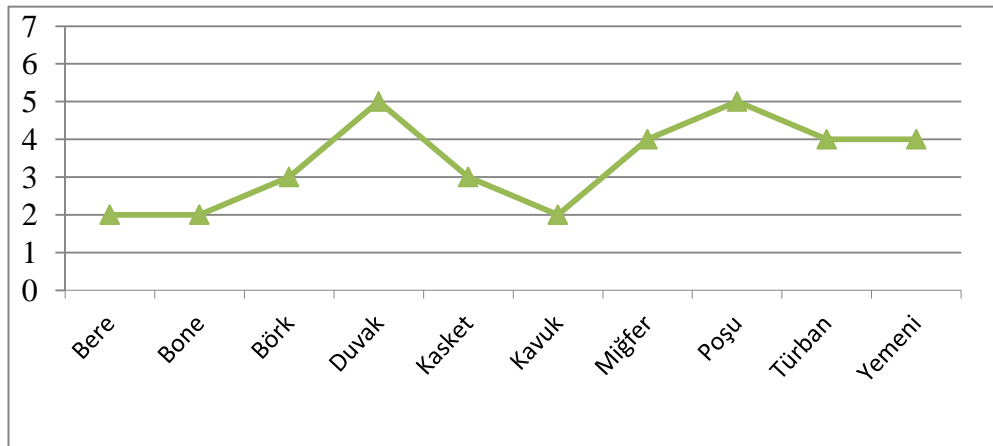
SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
CİNSİYET-KİTLE	+	+	-	+	-
DİĞER AD	-	-	-	-	+
FİZİKİ TASVİR	+	+	+	+	+
KULLANIM AMACI	-	-	-	-	+
KULLANIM ŞEKLİ	+	+	-	+	-
MADDESİ	-	-	+	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	4	4	3	4	4

Değerlendirmeler

1. Sözlüklere Göre Anlam Ölçütlerinin Sayı ve Oranları

1.1. MBTS

MBTS'de incelenen 10 başlık çeşitleri türünde 7 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayısı ve yüzde oranları şöyledir: Bere; 2, %28,5 Bone; 2, %28,5 Börk; 3, %42,8 Duvak; 5, %71,4 Kasket; 3, %42,8 Kavuk; 2, %28,5 Miğfer; 4, %57,1 Poşu; 5, %71,4 Türban; 4, %57,4 Yemeni; 4, %57,4.

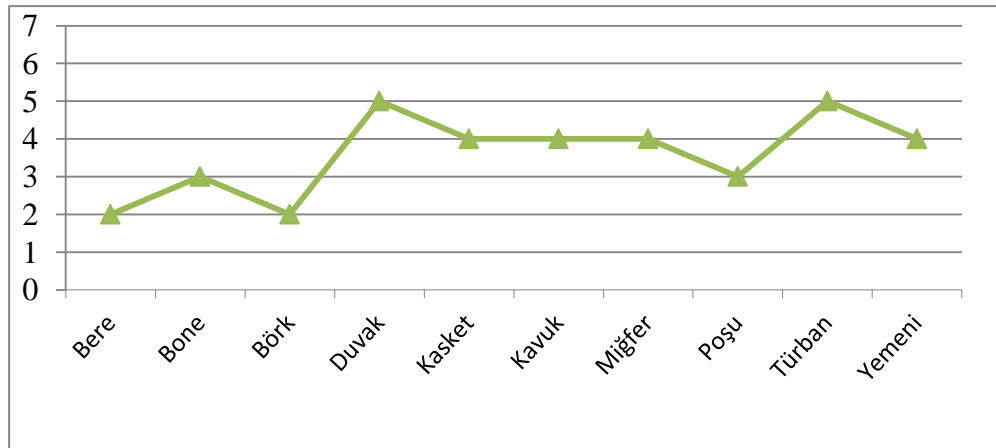
Grafik 43. MBTS'de Anlam Ölçütleri

MBTS'nin 10 başlık çeşitleri türünde 7 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3 ile %48,5'tir. Yukarıdaki grafikte MBTS'nin başlık çeşitleri türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 3'tür.

1.2. MÖTS

MÖTS'de incelenen 10 başlık çeşitleri türünde 7 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Bere; 2, %28,5 Bone; 3, %42,8 Börk; 2, %28,5 Duvak; 5, %71,4 Kasket; 4, %57,1 Kavuk; 4, %57,1 Miğfer; 4, %57,1 Poşu; 3, %42,8 Türban; 5, %71,4 Yemeni; 4, %57,1.

Grafik 44. MÖTS'de Anlam Ölçütleri

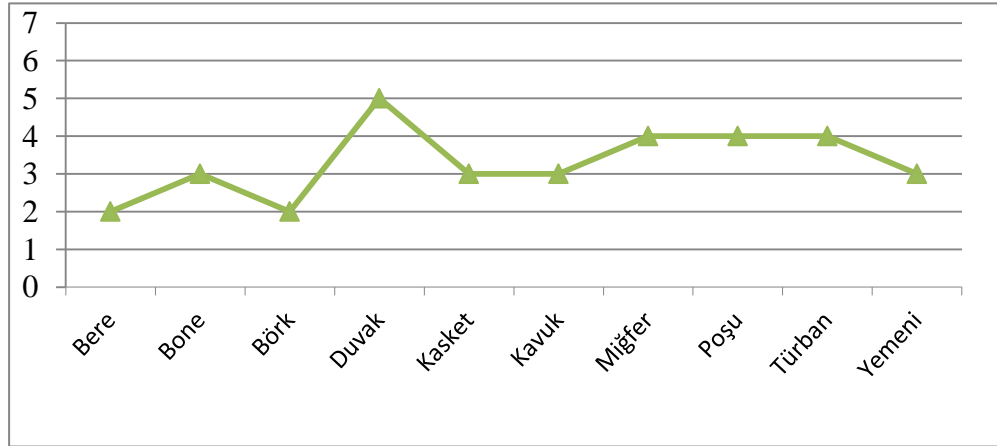
MÖTS'nin 10 başlık çeşitleri türünde 7 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3 ile %51,4'tür. Yukarıdaki grafikte MÖTS'nin başlık çeşitleri türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 3'tür.

1.3. BTS

BTS'de incelenen 10 başlık çeşitleri türünde 7 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Bere; 2, %28,5 Bone; 3, %42,8

Börk; 2, %28,5 Duvak; 5, %71,4 Kasket; 3, %42,8 Kavuk; 3, %42,8 Miğfer; 4, %57,1 Poşu; 4, %57,1 Türban; 4, %57,1 Yemeni; 3, %42,8.

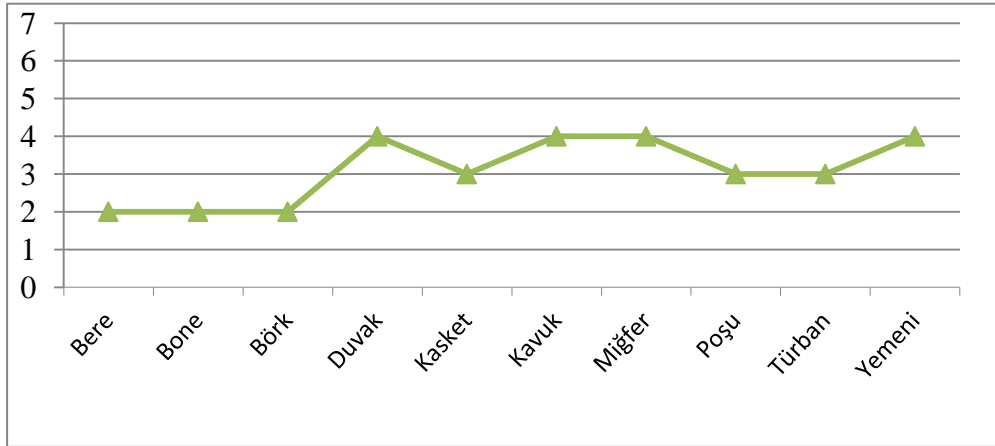
Grafik 45. BTS’de Anlam Ölçütleri

BTS'nin 10 başlık çeşitleri türünde 7 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3 ile %47,1'dir. Yukarıdaki grafikte **BTS**'nin başlık çeşitleri türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 3'tür.

1.4. TS

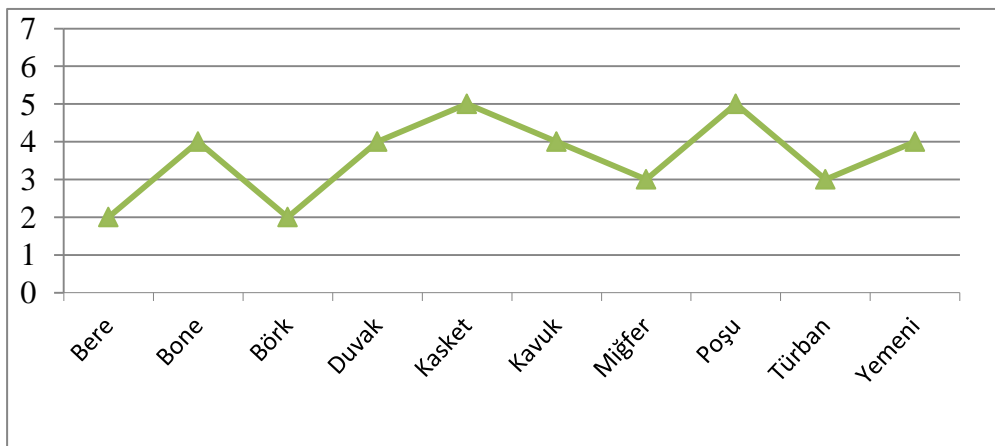
TS'de incelenen 10 başlık çeşitleri türünde 7 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Bere; 2, %28,5 Bone; 2, %28,5 Börk; 2, %28,5 Duvak; 4, %57,1 Kasket; 3, %42,8 Kavuk; 4, %57,1 Miğfer; 4, %57,1 Poşu; 3, %42,8 Türban; 3, %42,8 Yemeni; 4, %57,1.

Grafik 46. TS'de Anlam Ölçütleri

TS'nin 10 başlık çeşitleri türünde 7 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3 ile %44,2'dir. Yukarıdaki grafikte TS'nin başlık çeşitleri türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 2'dir.

1.5. ÖTS

ÖTS'de incelenen 10 başlık çeşitleri türünde 7 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Bere; 2, %28,5 Bone; 4, %57,1 Börk; 2, %28,5 Duvak; 4, %57,1 Kasket; 5, %71,4 Kavuk; 4, %57,1 Miğfer; 3, %42,8 Poşu; 5, %71,4 Türban; 3, %42,8 Yemeni; 4, %57,14.

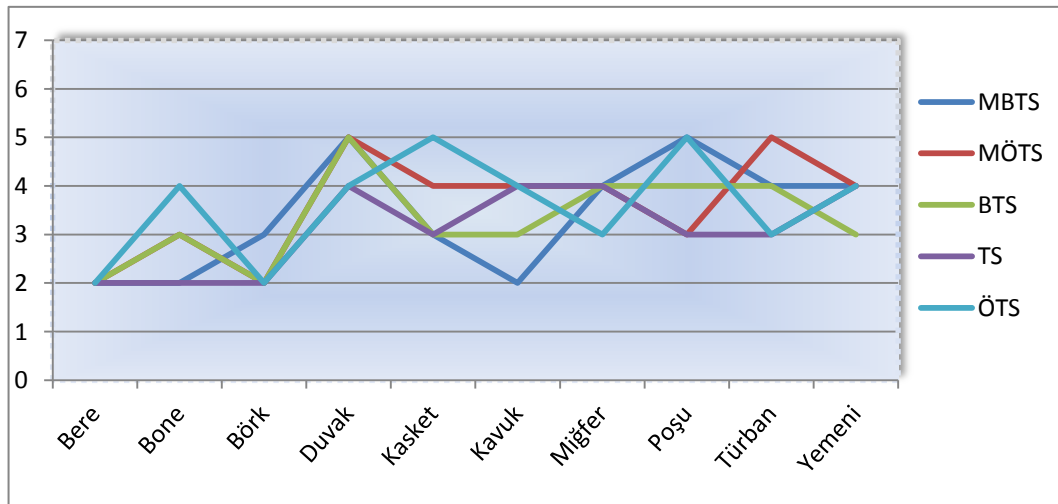
Grafik 47. ÖTS'de Anlam Ölçütleri

ÖTS'nin 10 başlık çeşitleri türünde 7 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3 ile %51,4'tür. Yukarıdaki grafikte ÖTS'nin başlık çeşitleri türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 3'tür.

1.6. Sözlüklerin Genel Değerlendirilmesi

Aşağıdaki grafikte 10 başlık çeşitleri türünün sözlüklere göre anlam ölçütlerinin sayılarındaki dalgalanmalar gösterilmiştir.

Grafik 48. Türkçe Sözlüklerdeki Anlam Ölçütleri

Grafiğe göre en fazla anlambirimcik kullanan sözlüğün MÖTS ve ÖTS, en az anlambirimcik kullananın ise TS olduğu görülmektedir.

2. Anlam Ölçütlerinin Sayı ve Oranları

Cinsiyet-Kitle; MBTS, BTS ve TS'de 5, %50, MÖTS'de 6, %60 ve ÖTS'de 4, %40'tır. **Diğer Ad;** MBTS ve TS'de 1, %10, MÖTS ve ÖTS'de 2, %20 ve BTS'de 4, %40'tır. **Fiziki Tasvir;** MBTS'de 9, %90, MÖTS ve ÖTS'de 7, %70, BTS ve TS'de 5, %50'dir. **Kullanım Amacı;** MBTS, MÖTS ve BTS'de 2, %20, TS'de 1,

%10 ve ÖTS’de 5, %50’dir. **Kullanım Şekli**; MBTS ve TS’de 2, %20, MÖTS, BTS ve ÖTS’de 1, %10’dur. **Maddesi**; MBTS’de 5, %50, MÖTS’de 8, %80, BTS’de 6, %60, TS ve ÖTS’de 7, %70’tir. **Üstünlük**; tüm sözlüklerde 10, %100’dür.

Tablo 88. Anlam Ölçütlerinin Oranları

SÖZLÜKLER	ÖLÇÜTLER							
	Cinsiyet-Kitle	Diğer Ad	Fiziki Tasvir	Kullanım Amacı	Kullanım Şekli	Maddesi	Üstünlük	ORTALAMA
MBTS	%50	%10	%90	%20	%20	%50	%100	%48,5
MÖTS	%60	%20	%70	%20	%10	%80	%100	%51,4
BTS	%50	%40	%50	%20	%10	%60	%100	%47,1
TS	%50	%10	%50	%10	%20	%70	%100	%44,2
ÖTS	%40	%20	%70	%50	%10	%70	%100	%51,4

Tabloya göre ortalamasının en yüksek olduğu sözlük %51,4 ile MÖTS ve ÖTS; en düşük olduğu sözlük ise %44,2 ile TS’dir.

9. Evin Bölümleri

9.1. Antre

9.1.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

9.1.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Fr.*entrée*) Bir binânın veya dâirenin giriş kısmı, methal: *Şehir Gazinosu’nun antresinde kıyasıya dövüştük* (Safiye Erol). (MBTS 2011: 151)

i. Fr. Bir binânın girilen ilk kısmı, giriş, *medhal. (MÖTS 1995: 129)

[Fr. i.] Binanın girişi kısmı, medhal. (BTS 2008: 79)

is. Fr. *entrée* 1. Giriş: “Antrede duran portmantonun aynasına göz attı.” –R. H. Karay. (TS 2005: 106)

[Fr. *entré*] is. 1. Giriş. (ÖTS 2007: 264)

9.1.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Diğer Ad; MBTS ve BTS’de “*methal*”, MÖTS’de “*giriş, medhal*”, TS ve ÖTS’de “*giriş*” olarak verilmiştir. **Konum;** MBTS’de “*bir binânın veya dâirenin giriş kısmı*”, MÖTS ve BTS’de “*binânın giriş kısmı*” olarak verilmiş; TS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Fiziki Tasvir, İşlevi ve Üst Anlam** tüm sözlüklerde verilmemiştir.

Tablo 89. Antre Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
Diğer Ad	+	+	+	+	+
Fiziki Tasvir	-	-	-	-	-
İşlevi	-	-	-	-	-
Konum	+	+	+	-	-
Üst Anlam	-	-	-	-	-
TOPLAM	2	2	2	1	1

9.2. Balkon

9.2.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

9.2.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Fr. *balcon* < İtal.) Binâların dış cephelerinde genellikle dışarıya doğru çıkıntı teşkil eden, etrâfi alçak bir duvar veya parmaklıkla çevrili açık yer: *Karşıdaki binanın ikinci katındaki balkonuna yaşlıca bir kadın birtakım örtüler asıyor* (Ömer Seyfeddin).(MBTS 2011: 279)

i. Fr. 1. Binâların ön, arka veya yan taraflarında üstü umûmiyetle açık, önü ve yanları korkulukla çevrili yer.

Ah o yaz gecesi, o mehtap, o havuz

Balkondan gül atan cömert sevgili.

C.S.Tarancı, Otuz Beş Yaş, 80 (MÖTS 1995: 240)

[Fr. i.] **1.** Binaların üst katlarında yapılan dışa doğru ve bazı kısımları açık çıkma. *İçimde ve evlerde balkon / Bir tabut kadar yer tutar*-Sezai (BTS 2008: 145)

is. Fr. balcon **1.** Bir yapının genellikle dışarıya doğru çıkmış, çevresi duvar veya parmaklıkla çevrili bölümü: “*Geçen gün bahçeye balkondan atlamak suretiyle inmiş.*” –M. Ş. Esendal (TS 2005: 193)

[İt. balcone > Fr. balcon] *is. mim.* **1.** Yapıların genellikle üst katlarında etrafı duvar veya parmaklıkla çevrili dışarıya doğru çıkmalar. (ÖTS 2007: 454)

9.2.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Fiziki Tasvir; MBTS’de “*genellikle dışarıya doğru çıkıntı teşkil eden, etrafı alçak bir duvar veya parmaklıkla çevrili açık*”, MÖTS’de “*üstü umûmiyetle açık, önü ve yanları korkulukla çevrili*”, BTS’de “*dışa doğru ve bazı kısımları açık*”, ÖTS’de “*etrafı duvar veya parmaklıkla çevrili dışarıya doğru*” ve TS’de “*genellikle dışarıya doğru çıkmış, çevresi duvar veya parmaklıkla çevrili*” olarak verilmemiştir. **Konum;** MBTS “*binâların dış cepheleri*” MÖTS’de “*binâların ön, arka ve yan tarafları*” BTS’de “*binaların üst katları*” TS’de “*bir yapı*” ve ÖTS’de “*yapıların genellikle üst katları*” olarak verilmiştir. **Üstanlam;** MBTS ve MÖTS “*yer*”, BTS ve ÖTS’de “*çıkma*” ve TS’de “*bölüm*” olarak verilmiştir. **Diğer ve Ad İşlevi** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 90. Balkon Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER / ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
DiĞER AD	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	+	+	+	+
İŞLEVİ	-	-	-	-	-
KONUM	+	+	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	3	3	3	3	3

9.3. Banyo

9.3.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

9.3.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (İtal. *bagno* < Lat.) **1.** Yıkanmaya mahsus yer, hamam: *Sarnıç, banyo, kuyu, kümes hepsi hamamdı* (Ömer Seyfeddin). (MBTS 2011: 284)

i.İt. **1.** Yıkanmaya, temizlenmeye ayrılmış bölüm, hamam. (MÖTS 1995: 243)

[Lat. i.] **1.** Yıkanmaya, temizlenmeye ayrılmış yer, hamam. (BTS 2008: 148)

is. (ba'nyo) İt. bagno **1.** Yapılarda, içinde yıkanılan bölüm. (TS 2005: 198)

[Lat. balneum > İt. bagno] (*ba-nyo*) *is.* **1.** Binaların, yıkanma, temizlik ve tuvalet anlayışı için ayrılmış, içinde lavabo, tuvalet ve duş, küvet gibi tesisatı bulunan bölümü; akarca; arınak; çimek; duş; gusülhane; hamam. (ÖTS 2007: 463)

9.3.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Diğer Ad; MBTS, MÖTS ve BTS'de "*hamam*" ve ÖTS'de "*akarca; arınak; çimek; duş; gusülhane; hamam*" olarak verilmiş; TS'de verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** yalnızca ÖTS'de "*içinde lavabo, tuvalet ve duş, küvet gibi tesisatı bulunan*" olarak

verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **İşlevi**; MBTS’de “*yıkanmaya mahsus*”, MÖTS ve BTS’de “*yıkanmaya, temizlenmeye ayrılmış*”, TS’de “*içinde yıkanılan*” ve ÖTS’de “*yıkanma, temizlik ve tuvalet anlayışı için ayrılmış*” olarak verilmiştir. **Konum**; TS’de “*yapılar*” ve ÖTS’de “*binalar*” olarak verilmiş; MBTS, MÖTS ve BTS’de verilmemiştir. **Üstünlük**; MBTS ve BTS’de “*yer*”, MÖTS, TS ve ÖTS’de “*bölüm*” olarak verilmiştir.

Tablo 91. Banyo Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
DİĞER AD	+	+	+	-	+
FİZİKİ TASVİR	-	-	-	-	+
İŞLEVİ	+	+	+	+	+
KONUM	-	-	-	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	3	3	3	3	5

9.4. Hol

9.4.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

9.4.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (İng. *hall*) **1.** Evlerde oda kapılarının açıldığı genişçe yer, sofa: *Mükemmel döşeli ve bol ışıklı bir hol* (Refik H. Karay). (MBTS 2011: 1302)

Büyük salon; sofa.

Holdeki büyük saatin rakkası gibi gidip geliyordu.

H.N.Zorlutuna, Büyükkanne, 42 (MÖTS 1995: 1272)

[İng. i.] **1.** Sofa, salon, üstü kapalı avlu. (BTS 2008: 713)

is. İng. Hall Sofa: “Çantalarım holde duruyordu.” –R. H. Karay (TS 2005: 897)

[İng. hall] *is.* 1. Geniş salon; sofa. (ÖTS 2007: 1979)

9.4.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Diğer Ad; MBTS, MÖTS, TS ve ÖTS’de “sofa” ve BTS’de “sofa, salon” olarak verilmiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS’de “oda kapılarının açıldığı genişçe”, MÖTS’de “büyük”, BTS’de “üstü kapalı” ve ÖTS’de “geniş” olarak verilmiş; TS’de verilmemiştir. **Konum;** yalnızca MBTS’de “evler” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Üstanlam;** MBTS’de “yer”, MÖTS ve ÖTS’de “salon” ve BTS’de “avlu” olarak verilmiş; TS’de verilmemiştir. **İşlev** tüm sözlüklerde verilmemiştir.

Tablo 92. Hol Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
DİĞER AD	+	+	+	+	+
FİZİKİ TASVİR	+	+	+	-	+
İŞLEVİ	-	-	-	-	-
KONUM	+	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	-	+
TOPLAM	4	3	3	1	3

9.5. Kiler

9.5.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

9.5.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Fars. *kilār*’dan) Erzak ve yiyecekleri saklamaya mahsus oda: *Heybeyi kilere götürdü* (Ziyâ Gökâlöp). (MBTS 2011: 1727)

i. F. 1. Yiyecek, içecek vb. erzağın saklandığı oda, dolap, ambar. (MÖTS 1995: 1689)

[F. i.] Evde kullanılan yiyecek ve içecek malzemesinin saklandığı oda, erzak ambarı. (BTS 2008: 974)

is. Far. kilâr Evlerde yiyecek, içecek ve erzakın saklandığı oda, ambar veya dolap: “Kileri kilitlemezdi, paraları meydanda dururdu.” –Ö. Seyfettin. (TS 2005: 1180)

[Far. kilâr / Yun. kellâri] *is. 1.* Yiyecek, içecek ve erzak saklanan yer veya dolap. (ÖTS 2007: 2669)

9.5.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Diğer Ad; MÖTS ve TS’de “dolap, ambar”, BTS ’de “erzak ambarı” olarak verilmiş; MBTS ve ÖTS’de verilmemiştir. **İşlevi;** MBTS’de “erzak ve yiyecekleri saklamaya mahsus”, MÖTS’de “yiyecek, içecek vb. erzağın saklandığı”, BTS’de “evde kullanılan yiyecek ve içecek malzemesini saklamak”, TS’de “yiyecek, içecek ve erzakın saklandığı” ve ÖTS’de “yiyecek, içecek ve erzak saklanan” olarak verilmiştir. **Üstanelam;** MBTS, MÖTS, BTS ve TS’de “oda” ve ÖTS’de “yer ve dolap” olarak verilmiştir. **Fiziki Tasvir** ve **Konum** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 93. Kiler Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
DİĞER AD	-	+	+	+	-
FİZİKİ TASVİR	-	-	-	-	-
İŞLEVİ	+	+	+	+	+
KONUM	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	2	3	3	3	2

9.6. Mutfak

9.6.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

9.6.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Ar. *maṭbah* “yemek pişirilen yer”den *maṭbah* >*maṭbak* > *mutfak*) **1.** Ev, otel, lokanta gibi yerlerde yemek yapmak için ayrılan ve bu iş için gerekli araç gereçle donatılan bölüm, mutbak, matbah: *Henüz mutfak işlerinden hoşlanıyordu* (Târik Buğra). (MBTS 2011: 2190)

i.A. **1.** Yemek pişirilen yer. (MÖTS 1995: 2029)

[A. i.] **1.** Yemek pişirilen kısım, aş odası, matbah, tokhane. *Mutfağa girdikten sonra bir an hiç sesi çıkmadı* –Peyami (BTS 2008: 1180)

is. Ar. *matbah* **1.** Yemek pişirilen yer, aş damı. (TS 2005: 1425)

[Ar. *ṭabḥ* > *maṭbāḥ* مطبخ] is. **1.** Otel, lokanta, ev vb. yerlerde yemeklerin pişirilip hazırlandığı bölüm. (ÖTS 2007: 3328)

9.6.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Diğer Ad; MBTS’de “mutbak, matbah”, BTS’de “aş odası, matbah, tokhane” ve TS’de “aş damı” olarak verilmiş; MÖTS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Fiziki Tasvir,** yalnızca MBTS’de “bu işin gerekli araç gereçle donatılan” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **İşlevi;** MBTS’de “yemek yapmak için ayrılan”, MÖTS, BTS ve TS’de “yemek pişirilen” ve ÖTS’de “yemeklerin pişirilip hazırlandığı” olarak verilmiştir. **Konum;** MBTS ve ÖTS’de “ev, otel ve lokanta gibi” olarak verilmiş; MÖTS, BTS ve TS’de verilmemiştir. **Üstünlam;** MBTS ve ÖTS’de “bölüm”, MÖTS ve TS’de “yer” ve BTS’de “kısım” olarak verilmiştir.

Tablo 94. Mutfak Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER / ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
DİĞER AD	+	-	+	+	-
FİZİKİ TASVİR	+	-	-	-	-
İŞLEVİ	+	+	+	+	+
KONUM	+	-	-	-	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	5	2	3	3	3

9.7. Oda

9.7.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

9.7.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Eski Türk. *otāğ*) [Kelime Arapça'ya ve Balkan dillerine de geçmiştir] **1.** Bir binânın, özellikle bir evin mutfak, banyo, giriş ve salon dışındaki çalışma, oturma, yatma vb. işlere yarayan, bir veya daha fazla çıkışları olan bölümlerden her biri: *Bir gece misâfirim olsan yeter / Dolar odama lavanta kokusu* (Câhit S. Tarancı). (MBTS 2011: 2406)

i. **1.** Bir bina veya evin salon, antre, banyo v.b. dışında, oturma, yatma, çalışma gibi maksatlarla kullanılan kısmı veya kısımları. (MÖTS 1995: 2146)

[i. “*otağ*”dan] **1.** Ev veya binanın bölmelerinden her biri, göz. *Mezarda ölü gibi yalnız kaldım odamda* -Nâfiz (BTS 2008: 1264)

is. **1.** Evin veya herhangi bir yapının oturma, çalışma, yatma gibi işlere yarayan, banyo, salon, giriş vb. dışında kalan, bir veya birden fazla çıkışı olan bölümü, göz: “*Hâlâ kapısı aralık duran odaya doğru koştu.*” –S. F. Abasıyanık. (TS 2005: 1489)

[eT. otāğ > otağ > oda اودا] is. **2.** Bir konut vb. binada salon, mutfak, banyo ve tuvalet dışında kalan ve oturmak, yatmak veya çalışmak gibi işlerde kullanılan, duvarlarla çevrili, dışarıya bir veya daha çok çıkışı bulunan bölümlerden her biri. (ÖTS 2007: 3583-3584)

9.7.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Diğer Ad; BTS ve TS’de “göz” olarak verilmiş; MBTS, MÖTS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS ve TS ’de “bir veya daha fazla çıkışları olan” ve ÖTS’de “duvarlarla çevrili, dışarıya bir veya daha fazla çıkışı bulunan” olarak verilmiş; MÖTS ve BTS’de verilmemiştir. **İşlev;** MBTS, MÖTS, TS ve ÖTS’de “çalışma, oturma, yatma vb. işlere yarayan /maksatlarla kullanılan” olarak verilmiş; BTS’de verilmemiştir. **Konum;** MBTS’de “bir binânın özellikle bir evin mutfak, banyo, giriş ve salon dışındaki”, MÖTS’de “bir bina veya evin salon, antre, banyo v.b. dışında”, BTS’de “ev veya bina” TS’de “evin veya herhangi bir yapının banyo, salon, giriş vb. dışında kalan” ve ÖTS’de “bir konut vb. binada salon, mutfak, banyo ve tuvalet dışında kalan” olarak verilmiştir. **Üstanelam;** MBTS ve ÖTS’de “bölümlerden her biri”, MÖTS’de “kısım veya kısımlar”, BTS’de “bölmelerden her biri” ve TS’de “bölme” olarak verilmiştir.

Tablo 95. Oda Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
DİĞER AD	-	-	+	+	-
FİZİKİ TASVİR	+	-	-	+	+
İŞLEVİ	+	+	-	+	+
KONUM	+	+	+	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	4	3	3	5	4

9.8. Salon

9.8.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

9.8.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Fr. *salon* < İtal. < Lat.) **1.** Bir evin misâfir kabul edilen en büyük ve en güzel döşenmiş odası: *Kendisini ortadaki salonun açık kapısı önünde buldu* (Ömer Seyfeddin). (MBTS 2011: 2695)

i.Fr. **1.** Bir evde misâfir kabul edilen en büyük ve en şık oda. (MÖTS 1995: 2429)

[Fr. i.] **1.** Misafir kabul etmeye ayrılmış en büyük ve süslü oda, baş oda, arz odası, divan, divanhane. *Tam o sırada salona bir kadın girdi* –Halit (BTS 2008: 1407)

is. Fr. salon **1.** Bir evde konukları ağırlamakta kullanılan en geniş oda: “*Hasta alt kattaki salona kadar gitti ve bir kanepenin üstüne düştü.*” –P. Safa. (TS 2005: 1693)

[Fr. *salone*] *is.* **1.** Bir evin en geniş bölümü. (ÖTS 2007: 4045)

9.8.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Diğer Ad; yalnızca BTS’de “*baş oda, arz odası, divan, divanhane*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS’de “*en büyük ve en güzel döşenmiş*”, MÖTS’de “*en büyük ve en şık*”, BTS’de “*en büyük ve süslü*”, TS ve ÖTS’de “*en geniş*” olarak verilmiştir. **İşlevi;** MBTS, MÖTS ve BTS’de “*misâfir kabul edilen*” ve TS’de “*konukları ağırlamakta kullanılan*” olarak verilmiş; ÖTS’de verilmemiştir. **Konum;** MBTS, MÖTS, TS ve ÖTS’de “*bir ev*” olarak verilmiş; BTS’de verilmemiştir. **Üstünlam;** MBTS, MÖTS, BTS ve TS’de “*oda*”, ÖTS’de “*bölüm*” olarak verilmiştir.

Tablo 96. Salon Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
DİĞER AD	-	-	+	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	+	+	+	+
İŞLEVİ	+	+	+	+	-
KONUM	+	+	-	+	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
TOPLAM	4	4	4	4	3

9.9. Teras

9.9.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

9.9.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Fr. *terrasse*) **1.** Binâların üstündeki üstü ve etrâfi açık, düz yer, taraça: *Kulenin etrâfını dört yandan saran sundurma teras baştan başa çardaklarla kaplıydı* (Reşat N. Güntekin-O.T.S.). (MBTS 2011: 3162)

i. Fr. Taraça.

Kulanın etrafını dört yandan saran sundurma **teras**, baştan başa çardaklarla kaplıydı.

R.N.Güntekin, Dudaktan Kalbe, 5 (MÖTS 1995: 2847)

[Fr. i.] **1.** Taraça, yetme. *Samim ayağa kalktı, terasa doğru iki adım attı ve bahçeye bakarak cevap verdi* –Peyami (BTS 2008: 1618)

is. Fr. terrasse **1.** Bir yapının damında çevresi, üstü açık yer, tahtaboş, taraça: “Ayrıca denize bakan bir de büyük terası vardı.” –Ç. Altan. (TS 2005: 1957)

[Fr. *terasse*] *is.* **1.** Taraça. (ÖTS 2007: 4746)

9.9.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Diğer Ad; MBTS, MÖTS ve ÖTS’de “*taraça*”, BTS’de “*taraça, yetme*” ve TS’de “*tahtaboş, taraça*” olarak verilmiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS’de “*üstü ve etrafı açık, düz*” ve TS’de “*çevresi, üstü açık yer*” olarak verilmiş; MÖTS, BTS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Konum;** MBTS’de “*binâların üstü*” ve TS’de “*bir yapının damı*” olarak verilmiş; MÖTS, BTS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Üstanlam;** MBTS ve TS’de “*yer*” olarak verilmiş; MÖTS, BTS ve ÖTS’de verilmemiştir. **İşlevi,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 97. Teras Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
DİĞER AD	+	+	+	+	+
FİZİKİ TASVİR	+	-	-	+	-
İŞLEVİ	-	-	-	-	-
KONUM	+	-	-	+	-
ÜSTANLAM	+	-	-	+	-
TOPLAM	4	1	1	4	1

9.10. Tuvalet

9.10.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

9.10.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Fr. *toilette* “küçük bez parçası”) **4.** Ayakyolu, helâ: *Tuvalete girip tam işini göreceği sırada vapur kalkmaz mı?* (Rauf Tamer). (MBTS 2011: 3251)

i.Fr. **5. mec.** Ayak yolu, helâ. (MÖTS 1995: 2941)

[Fr. i.] **4.** [mec.] Helâ, ayakyolu. (BTS 2008: 1663)

is. Fr. *toilette* **5.** İnsanların dışkısıyla idrarını boşalttığı yer, abdesthane, ayakyolu, yüznumara, hela, kenef, memişhane, kademhane: “*Nerede ise hekesi*

belediyenin tuvalet çukurlarına kadar takip edeceksiniz.” –R. H. Karay. (TS 2005: 2015)

[Fr. toilette] is. 4. Hela; yüznumara; ayakyolu. (ÖTS 2007: 4928)

9.10.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Diğer Ad; MBTS, MÖTS ve BTS’de “*ayakyolu, helâ*”, TS’de “*abdesthane, ayakyolu, yüznumara, hela, kenef, memişhane, kademhane*” ve ÖTS’de “*hela; yüznumara; ayakyolu*” olarak verilmiştir. **İşlevi;** yalnızca TS’de “*insanların dışkıyla idrarını boşaltılan*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Üstanlam;** yalnızca TS’de “*yer*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Fiziki Tasvir** ve **Konum,** hiçbir sözlükte verilememiştir.

Tablo 98. Tuvalet Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
DİĞER AD	+	+	+	+	+
FİZİKİ TASVİR	-	-	-	-	-
İŞLEVİ	-	-	-	+	-
KONUM	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	-	-	-	+	-
TOPLAM	1	1	1	3	1

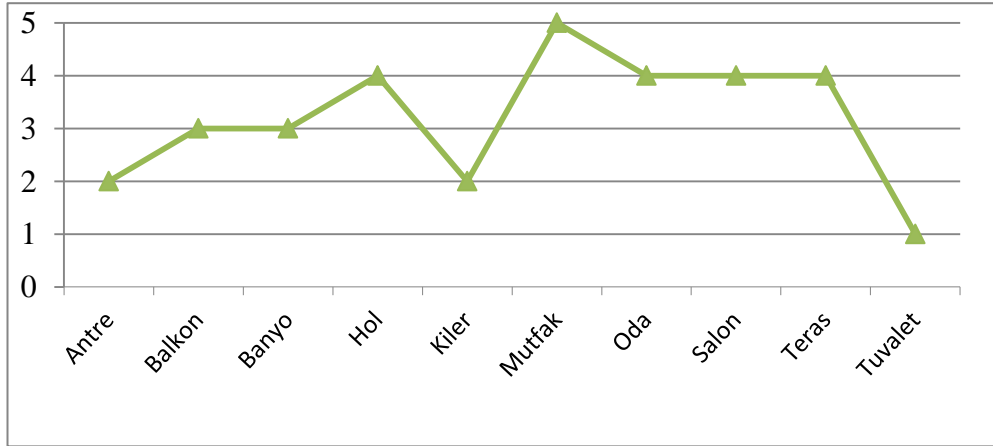
Değerlendirmeler

1. Sözlüklere Göre Anlam Ölçütlerinin Sayı ve Oranları

1.1. MBTS

MBTS’de incelenen 10 evin bölümleri türünde 5 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Antre; 2, %40 Balkon; 3, %60 Banyo; 3, %60 Hol; 4, %80 Kiler; 2, %40 Mutfak; 5, %100 Oda; 4, %80 Salon; 4, %80 Teras; 4, %80 Tuvalet; 1, %20.

Grafik 49. MBTS’de Anlam Ölçütleri

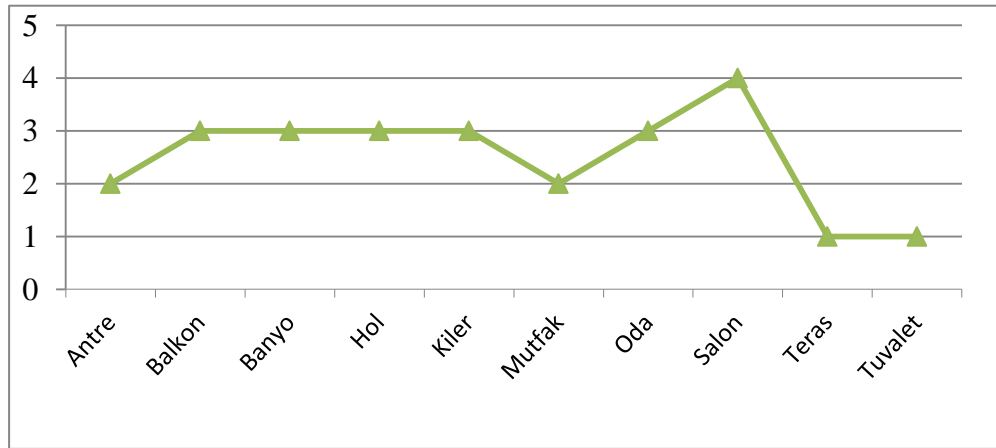

MÖTS’nin 10 evin bölümleri türünde 5 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3,2 ile %64’tür. Yukarıdaki grafikte MÖTS’nin evin bölümleri türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 4’tür.

1.2. MÖTS

MBTS’de incelenen 10 evin bölümleri türünde 5 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Antre; 1, %20 Balkon; 3, %60 Banyo; 3, %60 Hol; 3, %60 Kiler; 3, %60 Mutfak; 2, %40 Oda; 3, %60 Salon; 4, %80 Teras; 1, %20 Tuvalet; 1, %20.

Grafik 50. MÖTS'de Anlam Ölçütleri

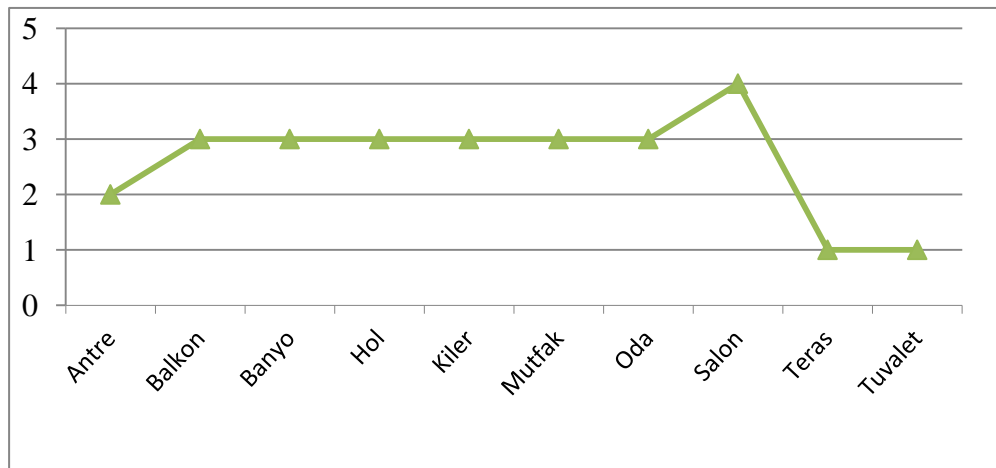

MÖTS'nin 10 evin bölümleri türünde 5 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 2,5 ile %50'dir. Yukarıdaki grafikte MÖTS'nin evin bölümleri türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 3'tür.

1.3. BTS

BTS'de incelenen 10 evin bölümleri türünde 5 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Antre; 2, %40 Balkon; 3, %60 Banyo; 3, %60 Hol; 3, %60 Kiler; 3, %60 Mutfak; 3, %60 Oda; 3, %60 Salon; 4, %80 Teras; 1, %20 Tuvalet; 1, %20.

Grafik 51. BTS'de Anlam Ölçütleri

BTS'nin 10 evin bölümleri türünde 5 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 2,6 ile %52'dir. Yukarıdaki grafikte MÖTS'nin evin bölümleri türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 3'tür.

1.4. TS

TS'de incelenen 10 evin bölümleri türünde 5 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Antre; 1, %20 Balkon; 3, %60 Banyo; 3, %60 Hol; 1, %20 Kiler; 3, %60 Mutfak; 3, %60 Oda; 5, %100 Salon; 4, %80 Teras; 4, %80 Tuvalet; 3,

Grafik 52. TS'de Anlam Ölçütleri

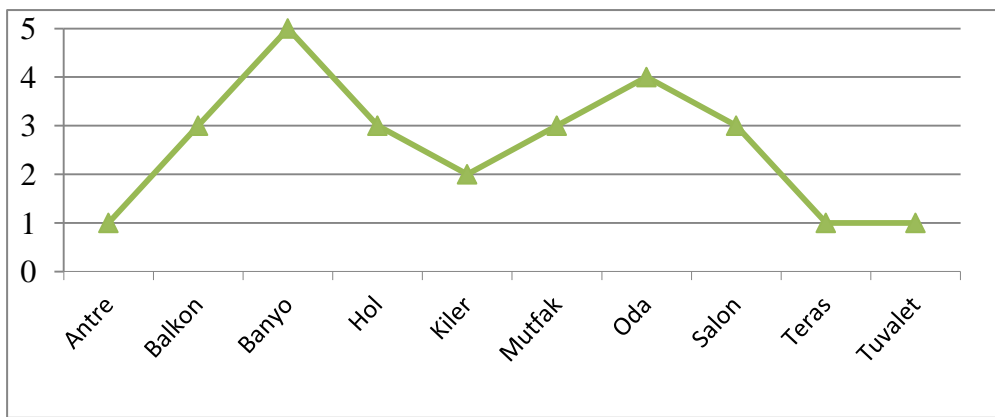

TS'nin 10 evin bölümleri türünde 5 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3 ile %60'tır. Yukarıdaki grafikte MÖTS'nin evin bölümleri türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 4'tür.

1.5. ÖTS

ÖTS’de incelenen 10 evin bölümleri türünde 5 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Antre; 1, %20 Balkon; 3, %60 Banyo; 5, %100 Hol; 3, %60 Kiler; 2, %40 Mutfak; 3, %60 Oda; 4, %80 Salon; 3, %60 Teras; 1, %20 Tuvalet; 1, %20.

Grafik 53. ÖTS’de Anlam Ölçütleri

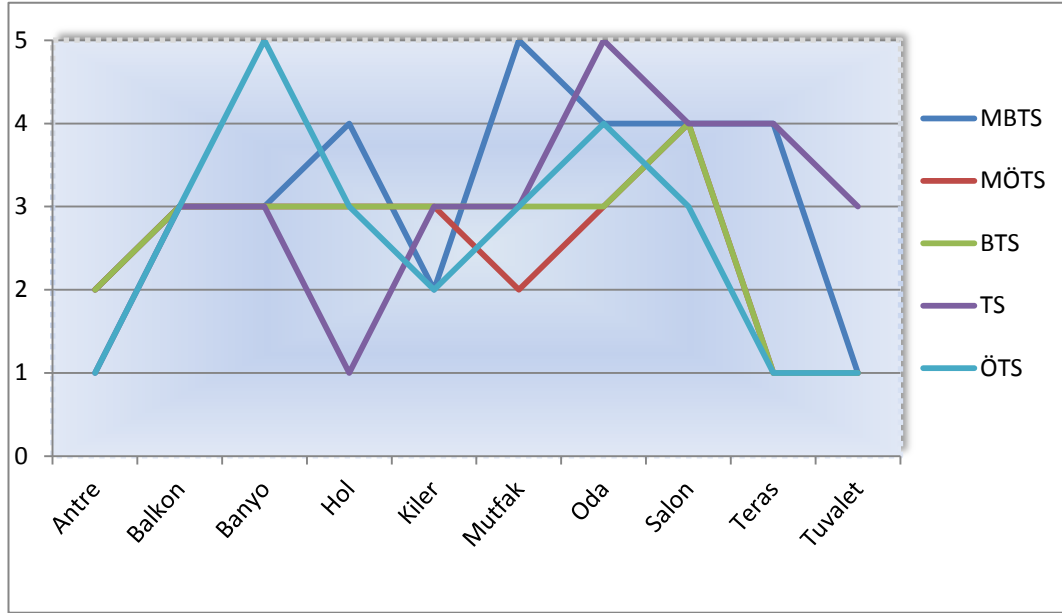

ÖTS’nin 10 evin bölümleri türünde 5 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 2,6 ile %52’dir. Yukarıdaki grafikte MÖTS’nin evin bölümleri türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 4’tür.

1.6. Sözlüklerin Genel Değerlendirilmesi

Aşağıdaki grafikte 10 evin bölümleri türünün sözlüklere göre anlam ölçütlerinin sayılarındaki dalgalanmalar gösterilmiştir.

Grafik 54. Türkçe Sözlüklerdeki Anlam Ölçütleri

Grafığe göre en fazla anlambirimcik kullanan sözlüğün MBTS, en az anlambirimcik kullananın ise MÖTS olduğu görölmektedir.

2. Anlam Ölçütlerinin Sayı ve Oranları

Diğer Ad; MBTS ve MÖTS'de 6, %60, BTS'de 9, %90 TS'de 7, %70 ve ÖTS'de 5, %50'dir. **Fiziki Tasvir;** MBTS'de 6, %60, MÖTS ve BTS'de 3, %30, TS'de 4, %40 ve ÖTS'de 5, %50'dir. **İşlevi;** MBTS ve MÖTS'de 5, %50, BTS ve ÖTS'de 4, %40 ve TS'de 6, %60'tır. **Konum** MBTS'de 7, %70, MÖTS'de 4, %40, BTS'de 3, %30, TS ve ÖTS'de 5, %50'dir. **Üstanlam;** MBTS ve TS'de 8, %80, MÖTS BTS ve ÖTS'de 7, %70'tir.

Tablo 99. Anlam Ölçütlerinin Oranları

ÖLÇÜTLER SÖZLÜKLER	Diğer Ad	Fiziki Tasvir	İşlevi	Konum	Üstünlam	ORTALAMA
MBTS	%60	%60	%50	%70	%80	%64
MÖTS	%60	%30	%50	%40	%70	%50
BTS	%90	%30	%40	%30	%70	%52
TS	%70	%40	%60	%50	%80	%60
ÖTS	%50	%50	%40	%50	%70	%52

Tabloya göre ortalamanın en yüksek olduğu sözlük %64 ile MBTS düşük olduğu sözlük ise %50 ile MÖTS'dir.

10. Deniz Taşıtları

10.1. Bot

10.1.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

10.1.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (İng. *boat*) **2.** Gemilerde kıyıya gidiş geliş için kullanılan sandal. (MBTS 2011: 412)

i. *İng.* **1.** Açık denizde sefere elverişli olmayan ve ancak belli hizmetlerde kullanılan küçük gemiler. **2.** Ağaçtan, kauçuktan veyâ plastikten yapılmış küçük sandal. (MÖTS 1995: 373)

[İng. *i.den.*] Küçük gemi, gemiden kıyıya gidip gelmekte kullanılan sandal. (BTS 2008: 215)

is. *İng. boat* **2.** Ağaç, plastik ve kauçuktan yapılmış küçük sandal. (TS 2005: 304)

[İng. boat] *is. dnz.* Bir tekneden kıyıya gidip gelmeye yarar küçük sandal. (ÖTS 2007: 659)

10.1.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Fiziki Tasvir; MÖTS’de “*küçük, sefere elverişli olmayan*” ve BTS, TS ve ÖTS’de “*küçük*” olarak verilmiş; MBTS’de verilmemiştir. **İşlevi;** MBTS, BTS’de “*gemilerde kıyıya gidiş geliş için kullanılan*”, MÖTS’de “*belli hizmetlerde kullanılan*” ve ÖTS’de “*bir tekneden kıyıya gidip gelmekte kullanılan*” olarak verilmiş; TS’de verilmemiştir. **Kullanım Yeri;** yalnızca MÖTS’de “*açık denizler*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Terim Alanı;** yalnızca ÖTS’de “*denizcilik*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Üstanelam;** MBTS, TS ve ÖTS’de “*sandal*”, MÖTS ve BTS’de “*sandal, gemi*” olarak verilmiştir. **Yapılışı;** MÖTS ve TS’de “*ağaçtan, kauçuktan veya plastikten yapılmış*” olarak verilmiş; MBTS, BTS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Diğer Ad ve Kullanım Şekli** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 100. Bot Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
DİĞER AD	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	-	+	+	+	+
İŞLEVİ	+	+	+	-	+
KULLANIM ŞEKLİ	-	-	-	-	-
KULLANIM YERİ	-	+	-	-	-
TERİM ALANI	-	-	-	-	+
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAPILIŞI	-	+	-	+	-
TOPLAM	2	5	3	3	4

10.2. Feribot

10.2.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

10.2.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (İng. *ferry-boat*) İki sâhil arasında karşıdan karşıya otomobil, kamyon, vagon vb. şeyler taşıyan gemi, araba vapuru. (MBTS 2011: 955)

i. *İng.* Arabaları veya vagonları bir kıyıdan öbür kıyıya geçirmeye yarayan gemi, araba vapuru. (MÖTS 1995: 909)

[İng. *i.*] Arabavapuru. (BTS 2008: 521)

is. *İng.* *ferry-boat* Arabaları veya vagonları bir kıyıdan öbür kıyıya geçirmeye yarayan gemi, araba vapuru. (TS 2005: 691)

[İng. *ferry* (*taşıyan*) + *boat* (*tekne*)] *is.* Tren, taşıt ve bunlara ait yolcuların taşınması için özel olarak düzenlenmiş gemi; araba vapuru. (ÖTS 2007: 1564)

10.2.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Diğer Ad; tüm sözlüklerde “*araba vapuru*” olarak verilmiştir. **İşlevi;** MBTS’de “*iki sâhil arasında karşıdan karşıya otomobil, kamyon, vagon vb. şeyler taşıyan*”, MÖTS ve TS’de “*arabaları veya vagonları bir kıyıdan öbür kıyıya geçirmeye yarayan*” ve ÖTS’de “*tren, taşıt ve bunlara ait yolcuların taşınması için*” olarak verilmiş; BTS’de verilmemiştir. **Üst anlam;** MBTS, MÖTS, TS ve ÖTS’de “*gemi*” olarak verilmiş; BTS’de verilmemiştir. **Yapılışı;** yalnızca ÖTS’de “*özel olarak düzenlenmiş*” olarak verilmiş; diğerlerinden verilmemiştir. **Fiziki Tasvir; Kullanım Şekli, Kullanım Yeri ve Terim Alanı,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 101. Feribot Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
DİĞER AD	+	+	+	+	+
FİZİKİ TASVİR	-	-	-	-	-
İŞLEVİ	+	+	-	+	+
KULLANIM ŞEKLİ	-	-	-	-	-
KULLANIM YERİ	-	-	-	-	-
TERİM ALANI	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	-	+	+
YAPILIŞI	-	-	-	-	+
TOPLAM	3	3	1	3	4

10.3. Gemi

10.3.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

10.3.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Orta Türk. {Oğuzca} *kemi*) [Kelime Balkan dilleri aracılığıyla Macarcaya’da geçmiştir] Su üstünde giden büyük taşıt, sefîne: “*Buhar gemisi.*” (MBTS 2011: 1044)

i. Su üstünde, insan ve yük taşımaya yarayan büyük tekne.

Süslenmiş gemiler geçse açıktan

Sanırım gittiği diyar bendedir.

N.F. Kısakürek, Çile, 34 (MÖTS 1995: 987)

Büyük su vasıtası, sefîne, keşti. –*Söyle be! Ne zamandır burada bu gemi* –Edip (BTS 2008: 570)

is. Su üstünde yüzen, insan ve yük taşımaya yarayan büyük taşıt, sefîne: *Yük gemisi.* (TS 2005: 745)

[*eT. kemī > gemi*] *is. dnz. 1.* Su üstünde yük ve insan taşımaya yarar, tekne biçiminde yapılmış büyük yüzen taşıt; sefine. (ÖTS 2007: 1678)

10.3.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Diğer Ad; MBTS, TS ve ÖTS “*sefine*”, BTS’de “*sefine, keşti*” olarak verilmiş; MÖTS’de verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS, MÖTS, BTS ve TS’de “*büyük*” ve ÖTS’de “*tekne biçiminde yapılmış, büyük*” olarak verilmiştir. **İşlevi;** MÖTS, TS ve ÖTS’de “*insan ve yük taşımaya yarayan*” olarak verilmiş; MBTS ve BTS’de verilmemiştir. **Kullanım Yeri;** tüm sözlüklerde “su / su üstü” olarak verilmiştir. **Üstanelam;** MBTS, TS ve ÖTS’de “*taşıt*”, MÖTS’de “*tekne*” ve BTS’de “*su vasıtası*” olarak verilmiştir. **Kullanım Şekli, Terim Alanı ve Yapılışı,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 102. Gemi Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
DİĞER AD	+	-	+	+	+
FİZİKİ TASVİR	+	+	+	+	+
İŞLEVİ	-	+	-	+	+
KULLANIM ŞEKLİ	-	-	-	-	-
KULLANIM YERİ	+	+	+	+	+
TERİM ALANI	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAPILIŞI	-	-	-	-	-
TOPLAM	4	4	4	5	5

10.4. Gondol

10.4.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

10.4.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Fr. *gondole* < İtal. < Yun.) **1.** Venedik’e has, başı ve kığı yukarıya doğru kıvrık, tek kürekle ayakta idare edilen, boyu 10 metreyi bulan, altı düz, ince uzun bir çeşit gezme kayığı: *Aydınlık rüyâların peşine düşen gondol* (Orhan V. Kanık). (MBTS 2011: 1079-1080)

i. İt. Daha çok Venedik’te kullanılan, ayakta tek kürekle yürütülen, uzun, yassı ve iki başı yukarıya kıvrık kayık.

Aydınlık rüyâların peşine düşen gondol.

O.V. Kanık, Bütün Şiirleri, 7 (MÖTS 1995: 1016)

[İt.i.] Venedik’te kullanılan, iki ucu kalkık ve kığ tarafında bulunan bir adamın tek kürekle kullandığı ince uzun kayık, Venedik sandalı. (BTS 2008: 590)

is. İt. 1. Genellikle Venedik’te kullanılan, ayakta, kığ tarafta tek kürekle yürütülen, 10 m uzunluğunda, yassı ve iki başı yukarıya kıvrık kayık. (TS 2005: 768)

[İt. gondola] *is.* Kığ sancak tarafından tek kürekle hareket ettirilen, on metre boyunda, iki başı yukarı kıvrık Venedik kayığı. (ÖTS 2007: 1730)

10.4.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Diğer Ad; BTS’de “*Venedik sandalı*” ve ÖTS’de “*Venedik kayığı*” olarak verilmiş; MBTS, MÖTS ve TS’de verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS’de “*başı ve kığı yukarıya doğru kıvrık, boyu 10 metreyi bulan, altı düz, ince uzun*”, MÖTS’de “*uzun, yassı ve iki başı yukarıya kıvrık*”, BTS’de “*iki ucu kalkık, uzun, ince*”, TS’de “*10 m uzunluğunda, yassı ve iki başı yukarıya kıvrık*” ve ÖTS’de “*on metre boyunda, iki başı yukarı kıvrık*” olarak verilmiştir. **Kullanım Şekli;** MBTS ve MÖTS’de “*tek kürekle ayakta idare edilen/yürütülen*”, BTS’de “*kığ tarafında*

bulunan bir adamın tek kürekle kullandığı”, TS’de “*ayakta, kış tarafta tek kürekle yürütülen*” ve ÖTS’de “*kış sancak tarafından tek kürekle hareket ettirilen*” olarak verilmiştir. **Kullanım Yeri**; MBTS’de “*Venedik’e has*”, MÖTS’de “*daha çok Venedik’te kullanılan*” BTS’de “*Venedik’te kullanılan*” TS’de “*genellikle Venedik’te kullanılan*” olarak verilmiş; ÖTS’de verilmemiştir. **Üstünlük**; MBTS’de “*bir çeşit gezme kayığı*”, MÖTS, BTS, TS ve ÖTS “*kayık*” olarak verilmiştir. **İşlevi, Terim Alanı ve Yapılışı**, hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 103. Gondol Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
DİĞER AD	-	-	+	-	+
FİZİKİ TASVİR	+	+	+	+	+
İŞLEVİ	-	-	-	-	-
KULLANIM ŞEKLİ	+	+	+	+	+
KULLANIM YERİ	+	+	+	+	-
TERİM ALANI	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAPILIŞI	-	-	-	-	-
TOPLAM	4	4	5	4	4

10.5. Kayık

10.5.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

10.5.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Eski Türk. *kayğuk* < *kay-mak*) [Kelime Farsça, Bulgarca, Sırpça gibi komşu dillere ve İtalyanca’ya da geçmiştir] Deniz, göl ve nehirde dolaşmak, yük taşımak için yapılmış, kürek veya yelkenle yol alan küçük tekne: *Sevgilim kayığın burnunda* (Orhan V. Kanık). (MBTS 2011: 1638)

i.den. Kürek veya yelken ile yol alan küçük tekne.

*Hiçbir devirde **kayık** zevki Abdülâziz'in saltanatından itibaren başlayan devirde olduğu kadar hususî bir zevk olmamıştı.*

A.H.Tanpınar, Beş Şehir, 325 (MÖTS 1995: 1597)

2. [i.] Kürek, yelken veya küçük motorla hareket ettirilen, güvertesiz, ufak su vâsıtası, küçük tekne, zevrak. (BTS 2008: 921)

is. 1. den. Kürek veya yelkenle yürütülen ufak tekne: *Balıkçı kayığı.* (TS 2005: 1115)

[eT. kay-mak > kay-ğuk / kay-ık] *is. 1.* Kürekle işletilen deniz taşıtı. (ÖTS 2007: 2493)

10.5.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Diğer Ad; yalnızca BTS'de “zevrak” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS ve MÖTS'de “küçük”, BTS'de “güvertesiz, ufak, küçük” ve TS'de “ufak” olarak verilmiş; ÖTS'de verilmemiştir. **İşlevi;** yalnızca MBTS'de “deniz, göl ve nehirde dolaşmak, yük taşımak için” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Kullanım Şekli;** MBTS, MÖTS ve TS'de “kürek veya yelkenle yol alan / yürütülen”, BTS “kürek, yelken veya küçük motorla hareket ettirilen” ve ÖTS'de “kürekle işletilen” olarak verilmiştir. **Kullanım Yeri;** BTS'de “su” ve ÖTS'de “deniz” olarak verilmiş; MBTS, MÖTS ve TS'de verilmemiştir. **Terim Alanı;** MÖTS ve TS'de “denizcilik” olarak verilmiş; MBTS, BTS ve ÖTS'de verilmemiştir. **Üstünlam;** MBTS, MÖTS ve TS'de “tekne”, BTS'de “su vâsıtası, tekne” ve ÖTS'de “deniz taşıtı” olarak verilmiştir. **Yapılışı,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 104. Kayık Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
DİĞER AD	-	-	+	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	+	+	+	-
İŞLEVİ	+	-	-	-	-
KULLANIM ŞEKLİ	+	+	+	+	+
KULLANIM YERİ	-	-	+	-	+
TERİM ALANI	-	+	-	+	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAPILIŞI	-	-	-	-	-
TOPLAM	4	4	5	4	3

10.6. Sal

10.6.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

10.6.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

(Eski Türk. sāl) [Kelime Farsça ve Macarca'ya da geçmiştir] Kalın direklerin yan yana bağlanması sûretiyle yapılmış, yük ve insan taşımaya mahsus, korkuluksuz nehir, göl veya deniz taşıtı: *Hepsini bir sala doldurur. Karaya getirir* (Fahri Celâl). (MBTS 2011: 2685)

i. 1. Kalın ağaç direklerin birbirine bağlanması sûretiyle yapılan düz ve korkuluksuz, nehir ve deniz taşımacılığında kullanılan bir çeşit sandal.

Üstünde bir altın kürekli sala

Binerek tarihim yola koyulmuş.

E.B. Koryürek, Mirâs, 76 (MÖTS 1995: 2421)

[i.] **1.** Kesilmiş ağaç gövdelerinin yan yana bağlanmasıyla elde edilen ve su taşımacılığında kullanılan basit vâsıta. (BTS 2008: 1402)

is. Birçok kalın direk yan yana bağlanarak yapılan, düz ve korkuluksuz deniz veya ırmak taşıtı.: “Dalgaları ufukları örten bir denizde, küçük bir sal parçası üstünde bir boraya mı tutulduk?” –Y. K. Karaosmanoğlu. (TS 2005: 1688)

[*eT. sāl* *صال*] *is.* 1. Birçok kalın direğin birbirine bağlanması ile yapılmış ilkel su taşıtı. (ÖTS 2007: 4033)

10.6.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Fiziki Tasvir; MBTS’de “*korkuluksuz*”, MÖTS ve TS’de “*düz ve korkuluksuz*”, BTS’de “*basit*” ve ÖTS’de “*ilkel*” olarak verilmiştir. **İşlevi;** MBTS’de “*yük ve insan taşımaya mahsus*”, MÖTS’de “*nehir ve deniz taşımacılığında kullanılan*” ve ÖTS’de “*su taşımacılığında kullanılan*” olarak verilmiş; TS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Kullanım Yeri;** MBTS’de “*nehir, göl veya deniz*”, TS’de “*deniz veya ırmak*” ve ÖTS’de “*su*” olarak verilmiş; MÖTS ve BTS’de verilmemiştir. **Üstanlam;** MBTS ve TS’de “*göl veya deniz taşıtı*”, MÖTS’de “*bir çeşit sandal*”, BTS’de “*vâsita*” ve ÖTS’de “*su taşıtı*” olarak verilmiştir. **Yapılış;** MBTS’de “*kalın direklerin yan yana bağlanması sûretiyle yapılmış*”, MÖTS’de “*kalın ağaç direklerin birbirine bağlanması sûretiyle yapılan*”, BTS’de “*kesilmiş ağaç gövdelerinin yan yana bağlanmasıyla elde edilen*”, TS’de “*birçok kalın direk yan yana bağlanarak yapılan*” ve ÖTS’de “*birçok kalın direğin birbirine bağlanması ile yapılmış*” olarak verilmiştir. **Diğer Ad, Kullanım Şekli, Terim Alanı,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 105. Sal Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
DİĞER AD	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	+	+	+	+	+
İŞLEVİ	+	+	+	-	-
KULLANIM ŞEKLİ	-	-	-	-	-
KULLANIM YERİ	+	-	-	+	+
TERİM ALANI	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAPILIŞI	+	+	+	+	+
TOPLAM	5	4	4	4	4

10.7. Tekne

10.7.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

10.7.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Eski Türk. *tekne*; kökü belli değildir) **3. Teşmil.** Deniz taşıtı: “Balıkçı *teknesi*”. (MBTS 2011: 3131)

i. **4. den.** Deniz taşıtı, kayak.

Çoktandır tekneyi aldı sular

C.S. Tarancı, Otuz Beş Yaş, 20 (MÖTS 1995: 2819)

[i.] **4.** Deniz vâsıtası, gemi. (BTS 2008: 1603)

is. **2.** Bir tür küçük deniz taşıtı: “Kayıkçı, deniz suyu vura vura boyası çürüten *teknesini Bostan İskelesi'nin basamağına bağladı.*” –F. R. Atay. (TS 2005: 1938)

[*eT.* teñ-le / teñne / tekne] *is.* **4.** Deniz taşıtı. (ÖTS 2007: 4701)

10.7.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Diğer Ad; MÖTS’de “*kayık*”, BTS’de “*gemi*” olarak verilmiş; MBTS, TS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** yalnızca TS’de “*küçük*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Kullanım Yeri;** tüm sözlüklerde “*deniz*” olarak verilmiştir. **Terim Alanı;** yalnızca MÖTS’de “*denizcilik*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **Üstanelam;** MBTS, MÖTS, TS ve ÖTS’de “*deniz taşıtı*” ve BTS’de “*deniz vâsıtası*” olarak verilmiştir. **İşlevi, Kullanım Şekli ve Yapılışı,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 106. Tekne Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
DİĞER AD	-	+	+	-	-
FİZİKİ TASVİR	-	-	-	+	-
İŞLEVİ	-	-	-	-	-
KULLANIM ŞEKLİ	-	-	-	-	-
KULLANIM YERİ	+	+	+	+	+
TERİM ALANI	-	+	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAPILIŞI	-	-	-	-	-
TOPLAM	2	4	3	3	2

10.8. Vapur

10.8.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

10.8.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

i. (Fr. *vapeur* < Lat. *vapor* “*buhar*”; *bateau á vepeur*’den kısaltma) [XIX. Yüzyılda gazete aracılığıyla Türkçe’ye geçmiştir] Buhar gücüyle çalışan gemi: *Yelken, vapur ne varsa kaçışmış limanlara / Yalnız onundu koskoca meydan ve manzara* (Yahyâ Kemal). (MBTS 2011: 3337)

i. Fr. Makine gücüyle işleyen gemi.

Vapura binseydim sensiz bir iskeleye varacaktım

S.F. Abasıyanık, Güğüm, 112 (MÖTS 1995: 3045)

[Fr.i.] **1.** Buhar kuvvetiyle işleyen gemi. *Ve ileride bir vapur sireni* –Buğra (BTS 2008: 1708)

is. Fr. vapeur Su buharı gücüyle çalışan gemi: “*Vapur sabaha kadar mal yüklüyor.*” –M. Ş. Esenal. (TS 2005: 2077)

[Lat. vapor (*buhar*) > Fr. vapeur] *is. 1.* Makine ya da buhar gücü ile işleyen gemi. (ÖTS 2007: 5087)

10.8.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Kullanım Şekli; MBTS ve BTS’de “*buhar gücüyle/kuvvetiyle çalışan*”, MÖTS’de “*makine gücüyle işleyen*”, TS’de “*su buharı gücüyle çalışan*” ve ÖTS’de “*makine ya da buhar gücü ile işleyen*” olarak verilmiştir. **Üstanelam;** tüm sözlüklerde “*gemi*” olarak verilmiştir. **Diğer Ad, Fiziki Tasvir, İşlevi, Kullanım Yeri, Terim Alanı ve Yapılışı,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 107. Vapur Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
ÖLÇÜTLER					
DİĞER AD	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	-	-	-	-	-
İŞLEVİ	-	-	-	-	-
KULLANIM ŞEKLİ	+	+	+	+	+
KULLANIM YERİ	-	-	-	-	-
TERİM ALANI	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAPILIŞI	-	-	-	-	-
TOPLAM	2	2	2	2	2

10.9.Yat

10.9.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

10.9.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımla

(İng. *yacht* < Felemenk.) Özel gezinti gemisi ”*Gezi yati*”. (MBTS 2011: 3426)

i. İng. Özel gezinti gemisi.

Lâkin birbirimizden ayrılmayacaktık, ortaklaşa bir yatımız olacaktı

R.H. Karay (MÖTS 1995: 3158)

[İng. i.] **1.** Gezinti gemisi. *İçinde radyosu, makinesi, radariyle müsbet bilgilerin ve bütün yeni keşiflerin bulunduğu bir milyarder yati* - Fâzıl (BTS 2008: 1756)

is. İng. yacht Özel gezinti gemisi: “*Seni kendi yatımızda kaptan kıyafetiyle göremeyeceğim.*” –R. H. Karay. (TS 2005: 2145)

[Felemenkçe. jahcht > Fr. yacht / İng. yacht] *is.* Yelkenli ya da motorlu özel gezinti gemisi. (ÖTS 2007: 5244)

10.9.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Fiziki Tasvir; yalnızca ÖTS’de “*yelkenli ya da motorlu*” olarak verilmiş; diğerlerinde verilmemiştir. **İşlevi;** MBTS, MÖTS, TS ve ÖTS’de “*özel gezinti*” ve BTS’de “*gezinti*” olarak verilmiştir. **Üstünlam;** tüm sözlüklerde “*gemi*” olarak verilmiştir. **Diğer Ad, Kullanım Şekli, Kullanım Yeri, Terim Alanı ve Yapılışı,** hiçbir sözlükte verilmemiştir.

Tablo 108. Yat Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
DİĞER AD	-	-	-	-	-
FİZİKİ TASVİR	-	-	-	-	+
İŞLEVİ	+	+	+	+	+
KULLANIM ŞEKLİ	-	-	-	-	-
KULLANIM YERİ	-	-	-	-	-
TERİM ALANI	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAPILIŞI	-	-	-	-	-
TOPLAM	2	2	2	2	3

10.10. Yelkenli

10.10.1. Tanımlar, Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

10.10.1.1. Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlar

2. i. kısaltma yoluyla. Yelkenli gemi: *Açıkta iki esmer yelkenli kıyıya doğru yol almış geliyorlar* (Aka Gündüz). (MBTS 2011: 3445)

i.s. Yelkeni olan, yelkenle giden deniz vâsıtası; yelkenli gemi.

Ben, kutup yelkenlisi, buz tutmuş kayalarda;

Öksüzün altın bahtı, yıldızdan mahyalarda.

N.F. Kısakürek, Çile, 33 (MÖTS 1995: 3185)

2. [i.] Yelkenle hareket eden gemi, yelken gemisi. *Dolu rüzgârla çıkıp ufka giden yelkenli! / Gidişin seçtiğin akşam saatinden belli –Kemâl* (BTS 2008: 1768)

is. Yelkeni olan, yelkenle giden deniz veya göl taşıtı, yelken: “...*bazı yelkenliler kahraman edalarıyla gelir, yalıların rıhtımlarına yanaşarak...*” –A. Ş. Hisar. (TS 2005: 2161)

[yelken-li] **2.** *is.* Yelkenle yürütülen gemi. (ÖTS 2007: 5280)

10.10.1.2. Anlam Ölçütleri ve Anlambirimcikler

Diğer Ad; MÖTS’de “*yelkenli gemi*”, BTS’de “*yelken gemisi*” ve TS’de “*yelken*” olarak verilmiş; MBTS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Fiziki Tasvir;** MBTS’de “*yelkenli*”, MÖTS ve TS’de “*yelkeni olan*” olarak verilmiş; BTS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Kullanım Şekli;** MÖTS, TS, BTS ve ÖTS’de “*yelkenle giden/hareket eden/yürütülen*” olarak verilmiş; MBTS’de verilmemiştir. **Kullanım Yeri;** MÖTS’de “*deniz*” ve TS’de “*deniz veya göl*” olarak verilmiş; MBTS, BTS ve ÖTS’de verilmemiştir. **Üstanlam;** MBTS, BTS ve ÖTS’de “*gemi*”, MÖTS’de “*deniz vâsıtası*” ve TS’de “*deniz veya göl taşıtı*” olarak verilmiştir.

Tablo 109. Yelkenli Sözlükbiriminin Anlam Ölçütleri

SÖZLÜKLER ÖLÇÜTLER	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
DİĞER AD	-	+	+	+	-
FİZİKİ TASVİR	+	+	-	+	-
İŞLEVİ	-	-	-	-	-
KULLANIM ŞEKLİ	-	+	+	+	+
KULLANIM YERİ	-	+	-	+	-
TERİM ALANI	-	-	-	-	-
ÜSTANLAM	+	+	+	+	+
YAPILIŞI	-	-	-	-	-
TOPLAM	2	5	3	5	2

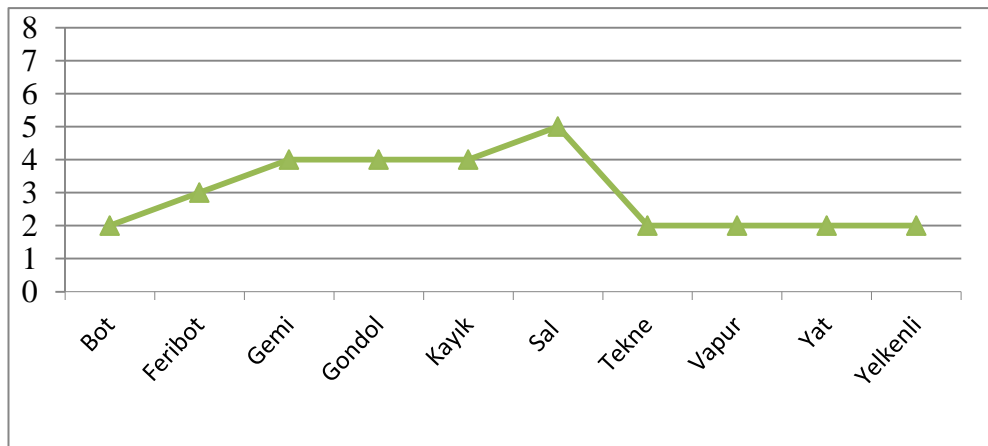
Değerlendirmeler

1. Sözlüklere Göre Anlam Ölçütlerinin Sayı ve Oranları

1.1. MBTS

MBTS’de incelenen 10 deniz taşıtları türünde 8 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Bot; 2, %25 Feribot; 3, %37,5 Gemi; 4, %50 Gondol; 4, %50 Kayık; 4, %50 Sal; 5, %62,5 Tekne; 2, %25 Vapur; 2, %25 Yat; 2, %25 Yelkenli; 2, %25.

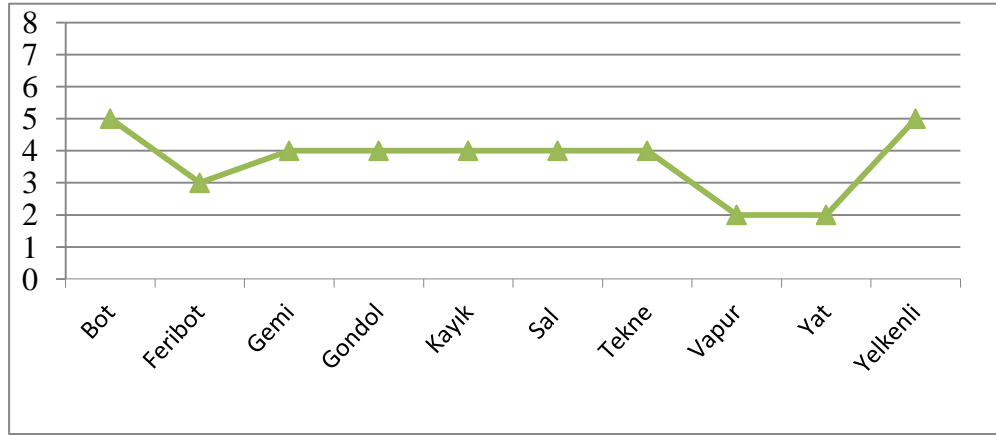
Grafik 55. MBTS’de Anlam Ölçütleri

MBTS’nin 10 deniz taşıtları türünde 8 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3 ile %37,5’tir. Yukarıdaki grafikte MBTS’nin deniz taşıtları türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 3’tür.

1.2. MÖTS

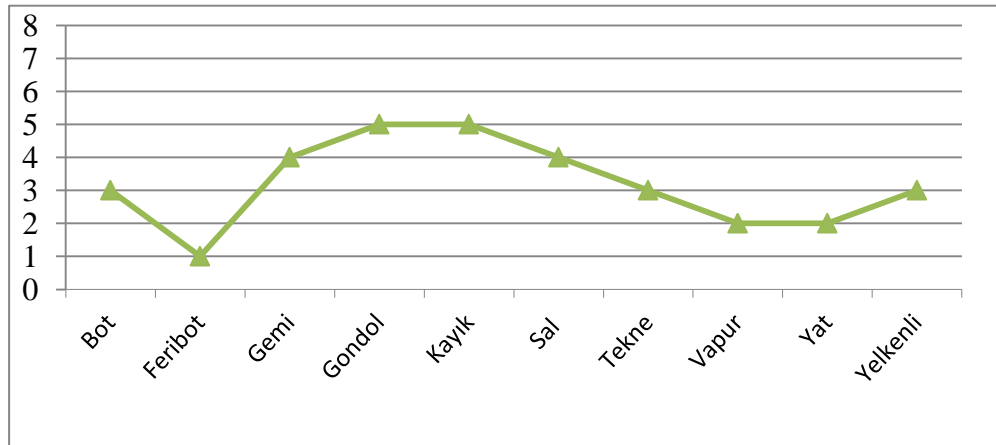
MÖTS’de incelenen 10 deniz taşıtları türünde 8 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Bot; 5, %62,5 Feribot; 3, %37,5 Gemi; 4, %50 Gondol; 4, %50 Kayık; 4, %50 Sal; 4, %50 Tekne; 4, %50 Vapur; 2, %25 Yat; 2, %25 Yelkenli; 5, %62,5.

Grafik 56. MÖTS'de Anlam Ölçütleri

MÖTS'nin 10 deniz taşıtları türünde 8 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3,7 ile %46,25'tir. Yukarıdaki grafikte **MÖTS**'nin deniz taşıtları türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 3'tür.

1.3. BTS

BTS'de incelenen 10 deniz taşıtları türünde 8 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Bot; 3, %37,5 Feribot; 1, %12,5 Gemi; 4, %50 Gondol; 5, %62,5 Kayık; 5, %62,5 Sal; 4, %50 Tekne; 3, %37,5 Vapur; 2, %25 Yat; 2, %25 Yelkenli; 3, %37,5.

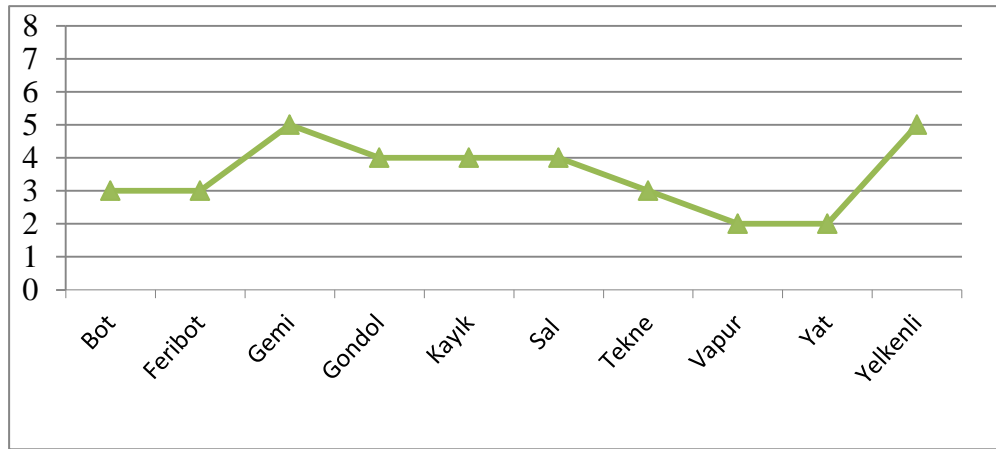
Grafik 57. BTS'de Anlam Ölçütleri

BTS'nin 10 deniz taşıtları türünde 8 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3,2 ile %40'tır. Yukarıdaki grafikte **BTS**'nin deniz taşıtları türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 4'tür.

1.4. TS

TS'de incelenen 10 deniz taşıtları türünde 8 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Bot; 3, %37,5 Feribot; 3, %37,5 Gemi; 5, %62,5 Gondol; 4, %50 Kayık; 4, %50 Sal; 4, %50 Tekne; 3, %37,5 Vapur; 2, %25 Yat; 2, %25 Yelkenli; 5, %62,5.

Grafik 58. TS'de Anlam Ölçütleri

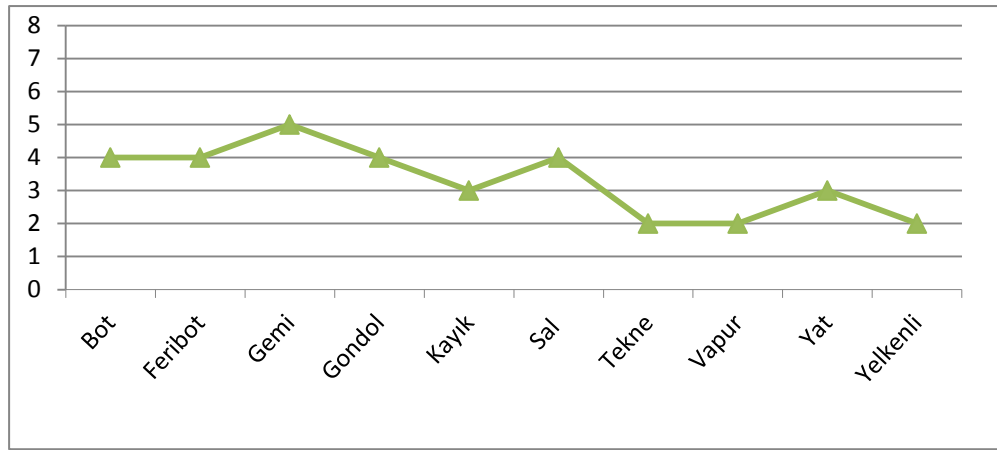

TS'nin 10 deniz taşıtları türünde 8 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3,5 ile %43,75'tir. Yukarıdaki grafikte **TS**'nin deniz taşıtları türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 3'tür.

1.5. ÖTS

ÖTS’de incelenen 10 deniz taşıtları türünde 8 anlam ölçütüne göre değerlendirilmesinin sayı ve yüzde oranları şöyledir: Bot; 4, %50 Feribot; 4, %50 Gemi; 5, %62,5 Gondol; 4, %50 Kayık; 3, %37,5 Sal; 4, %50 Tekne; 2, %25 Vapur; 2, %25 Yat; 3, %37,5 Yelkenli; 2, %2.

Grafik 59. ÖTS’de Anlam Ölçütleri

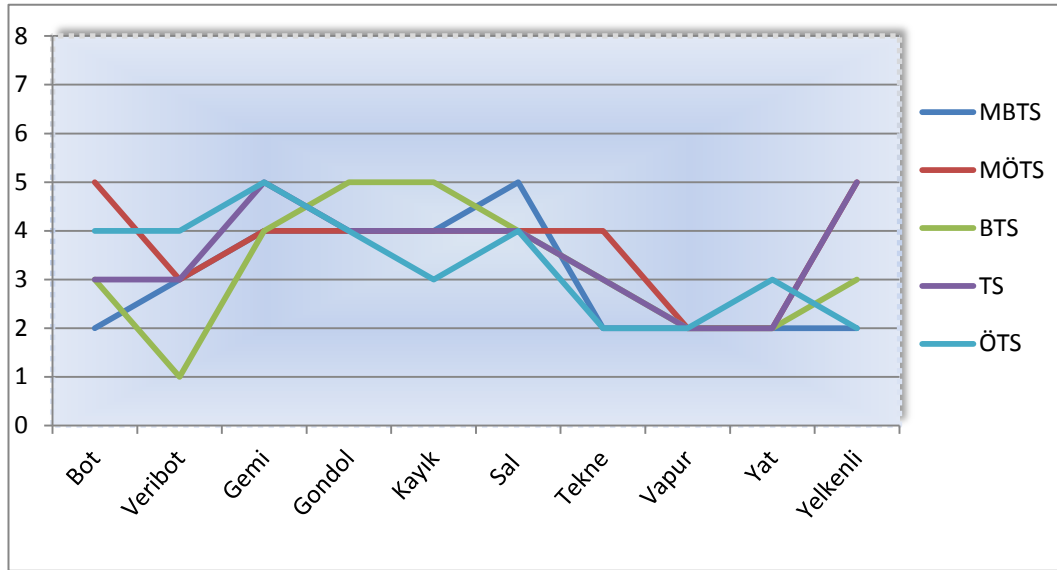

ÖTS’nin 10 deniz taşıtları türünde 8 anlam ölçütüne göre özellikleri verme ortalaması ve yüzdesi 3,3 ile %41,25’tir. Yukarıdaki grafikte ÖTS’nin deniz taşıtları türlerine göre toplam anlam ölçütleri sayılarının dalgalanmaları gösterilmiştir. Anlam ölçüt sayısı ranj değeri 3’tür.

1.6. Sözlüklerin Genel Değerlendirilmesi

Aşağıdaki grafikte 10 deniz taşıtları türünün sözlüklere göre anlam ölçütlerinin sayılarındaki dalgalanmalar gösterilmiştir.

Grafik 60. Türkçe Sözlüklerdeki Anlam Ölçütleri

Grafiğe göre en fazla anlambirimcik kullanan sözlüğün MÖTS, en az anlambirimcik kullananın ise MBTS olduğu görülmektedir.

2. Anlam Ölçütlerinin Sayı ve Oranları

Diğer Ad; MBTS'de 2, %20, MÖTS, TS ve ÖTS'de 3, %30 ve BTS'de 6, %60'tır. **Fiziki Tasvir;** MBTS, BTS ve ÖTS'de 5, %50 MÖTS'de 6, %60 ve TS'de 7, %70'tir. **İşlevi;** MBTS ve MÖTS'de 5, %50, BTS ve TS'de 3, %30 ve ÖTS'de 4, %40'tır. **Kullanım Şekli;** MBTS'de 3, %30 ve diğerlerinde 4, %40'tır. **Kullanım Yeri;** MBTS, BTS ve ÖTS'de 4, %40, MÖTS ve TS'de 5, %50'dir. **Terim Alanı;** MÖTS'de 2, %20, TS ve ÖTS'de 1, %10, MBTS ve BTS'de 0, %0'dır. **Üstünlam;** MBTS, MÖTS, TS ve ÖTS'de 10, %100 ve BTS'de 9, %90'dır. **Yapılışı;** MBTS ve BTS'de 1, %10 MÖTS, TS ve ÖTS'de 2, %20'dir.

Tablo 110. Anlam Ölçütlerinin Oranları

ÖLÇÜTLER SÖZLÜKLER	Diğer Ad	Fiziki Tasvir	İşlevi	Kullanım Şekli	Kullanım Yeri	Terim Alanı	Üstünlük	Yapılışı	ORTALAMA
MBTS	%20	%50	%50	%30	%40	%00	%100	%10	%37,5
MÖTS	%30	%60	%50	%40	%50	%20	%100	%20	%46,25
BTS	%60	%50	%30	%40	%40	%0	%90	%10	%40
TS	%30	%70	%30	%40	%50	%10	%100	%20	%43,75
ÖTS	%30	%50	%40	%40	%40	%10	%100	%20	%41,25

Tabloya göre ortalamanın en yüksek olduğu sözlük %46,25 ile MÖTS düşük olduğu sözlük ise %37,5 ile MBTS'dir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Çalışmamızın esasını teşkil eden Sözlükbirimlerin Tanımlanması Bağlamında Türkçe Sözlüklerin Karşılaştırılması bölümünde elde edilen bulguların değerlendirmesi şöyledir:

Değerlendirmeler

1. Sözlüklerin Temalara Göre Anlam Ölçüt Yüzde Ortalamaları

Ağaçlar başlığı adı altında bulunan 10 sözlükbirimin anlam ölçüt yüzde ortalaması %36,9 iken sözlüklerin anlam ölçüt yüzdeleri ise şöyledir: MBTS ve ÖTS %41,3; MÖTS %23,3; BTS %38,6 ve TS %40'dır. **İçecekler ve Şerbetler** başlığı adı altında bulunan on sözlükbirimin anlam ölçüt yüzde ortalaması %25,2 iken sözlüklerin anlam ölçüt yüzdeleri ise şöyledir: MBTS %26,1; MÖTS %24,6; BTS %23,8; TS ve ÖTS %25,3'dür. **Organlar** başlığı adı altında bulunan 10 sözlükbirimin anlam ölçüt yüzde ortalaması %61,1 iken sözlüklerin anlam ölçüt yüzdeleri ise şöyledir: MBTS %57,1; MÖTS %54,2; BTS %65,7; TS %67,1 ve ÖTS %61,4'tür. **Kuşlar** başlığı adı altında bulunan 10 sözlükbirimin anlam ölçüt yüzde ortalaması %64 iken sözlüklerin anlam ölçüt yüzdeleri ise şöyledir: MBTS %60; MÖTS %46; BTS %64; TS %71 ve ÖTS %79'dur. **Tatlılar** başlığı adı altında bulunan 10 sözlükbirimin anlam ölçüt yüzde ortalaması %42,84 iken sözlüklerin anlam ölçüt yüzdeleri ise şöyledir: MBTS ve ÖTS %42,2; MÖTS %44,4; BTS %38,8; TS %46,6'dır. **El Aletleri** başlığı adı altında bulunan 10 sözlükbirimin anlam ölçüt yüzde ortalaması %61,3 iken sözlüklerin anlam ölçüt yüzdeleri ise şöyledir: MBTS %61,6; MÖTS ve TS %63,3; BTS %53,3 ve ÖTS %65'dir. **Çocuk Oyunları** başlığı adı altında bulunan 10 sözlükbirimin anlam ölçüt yüzde ortalaması %56,98 iken sözlüklerin anlam ölçüt yüzdeleri ise şöyledir: MBTS %58,3; MÖTS ve ÖTS %60; BTS %51,6 ve TS %55'dir. **Başlık Çeşitleri** başlığı adı altında bulunan 10 sözlükbirimin anlam ölçüt yüzde ortalaması %48,52 iken sözlüklerin anlam ölçüt yüzdeleri ise şöyledir: MBTS %48,5; MÖTS ve ÖTS %51,4; BTS %47,1; TS %44,2'dir. **Evin Bölümleri** başlığı adı altında bulunan 10 sözlükbirimin anlam ölçüt yüzde ortalaması %55,6 iken sözlüklerin anlam ölçüt yüzdeleri ise şöyledir: MBTS

%64; MÖTS %50; BTS ve ÖTS %52; TS ise %60'dır. **Deniz Taşıtları** başlığı adı altında bulunan 10 sözlükbirimin anlam ölçüt yüzde ortalaması %41,68 iken sözlüklerin anlam ölçüt yüzdeleri ise şöyledir: MBTS %37,5; MÖTS %46,2; BTS %40; TS %43,7 ve ÖTS %41'dir.

Tablo 111. Sözlüklerin Temalara Göre Anlam Ölçüt Yüzde Ortalamaları

TEMALAR SÖZLÜKLER	Ağaçlar	İçecekler ve Şerbetler	Organlar	Kuşlar	Tatlılar	El Aletleri	Çocuk Oyunları	Başlık Çeşitleri	Evin Bölümleri	Deniz Taşıtları	ORTALAMA
MBTS	41,3	26,1	57,1	60	42,2	61,6	58,3	48,5	64	37,5	49,66
MÖTS	23,3	24,6	54,2	46	44,4	63,3	60	51,4	50	46,2	46,34
BTS	38,6	23,8	65,7	64	38,8	53,3	51,6	47,1	52	40	47,49
TS	40	25,3	67,1	71	46,6	63,3	55	44,2	60	43,7	51,62
ÖTS	41,3	25,3	61,4	79	42,2	65	60	51,4	52	41	51,86
ORTALAMA	36,9	25,02	61,1	64	42,84	61,3	56,98	48,52	55,6	41,68	49,39

Tabloya göre 10 tema türünde 10'ar sözlükbirim tanımlarından çıkarılan anlam ölçütlerinin yüzde ortalaması en yüksek olan sözlük 51,86 ile ÖTS; ortalaması en düşük olan sözlük ise 46,34 ile MÖTS'dir.

Sözlükbirimlerin tanımlanması bağlamında sözlüklerin kullandıkları anlam ölçüt sayılarının toplamı aşağıdaki şekildedir:

Tablo 112. Sözlüklerin Anlam Ölçüt Sayısı

SÖZLÜKLER	ANLAM ÖLÇÜTLERİ SAYISI
ÖTS	425
TS	420
MBTS	403
BTS	388
MÖTS	363

Sözlüklerin anlambirimcik sayılarının ayrıntılı dökümü aşağıdaki şekildedir:

MBTS; "ağaçlar" temasında 62; "içecek ve şerbetler" temasında 35; "organlar" temasında 40; "kuşlar" temasında 60; "tatlılar" temasında 38; "el aletleri" temasında 37; "çocuk oyunları" temasında 35; "başlık çeşitleri" temasında 34; "evin bölümleri" temasında 32; "deniz taşıtları" temasında 30 olmak üzere anlam ölçütlerine uygun toplam 403 anlambirimcik kullanmıştır.

MÖTS; "ağaçlar" temasında 35; "içecek ve şerbetler" temasında 32; "organlar" temasında 38; "kuşlar" temasında 46; "tatlılar" temasında 40; "el aletleri" temasında 38; "çocuk oyunları" temasında 36; "başlık çeşitleri" temasında 36; "evin bölümleri" temasında 25; "deniz taşıtları" temasında 37 olmak üzere anlam ölçütlerine uygun toplam 363 anlambirimcik kullanmıştır.

BTS; "ağaçlar" temasında 58; "içecek ve şerbetler" temasında 31; "organlar" temasında 46; "kuşlar" temasında 64; "tatlılar" temasında 35; "el aletleri" temasında 32; "çocuk oyunları" temasında 31; "başlık çeşitleri" temasında 33; "evin bölümleri" temasında 26; "deniz taşıtları" temasında 32 olmak üzere anlam ölçütlerine uygun toplam 388 anlambirimcik kullanmıştır.

TS; "ağaçlar" temasında 60; "içecek ve şerbetler" temasında 33; "organlar" temasında 47; "kuşlar" temasında 71; "tatlılar" temasında 42; "el aletleri" temasında 38; "çocuk oyunları" temasında 33; "başlık çeşitleri" temasında 31; "evin bölümleri" temasında 30; "deniz taşıtları" temasında 35 olmak üzere anlam ölçütlerine uygun toplam 420 anlambirimcik kullanmıştır.

ÖTS; "ağaçlar" temasında 62; "içecekler ve şerbetler" temasında 33; "organlar" temasında 43; "kuşlar" temasında 79; tatlılar temasında 38; "el aletleri" temasında 39; "çocuk oyunları" temasında 36; "başlık çeşitleri" temasında 36; "evin bölümleri" temasında 26; "deniz taşıtları" temasında 33 olmak üzere anlam ölçütlerine uygun toplam 425 anlambirimcik kullanmıştır.

2. Sözlüklerin Temalara Göre Birbirleriyle Tutarlılıkları

Aşağıdaki tabloda temalara göre sözlüklerin anlambirimcik sayıları ve ranj değerleri verilmiştir.

Tablo 113. Sözlüklerin Temalara Göre Anlam Ölçüt ve Ranj Değerleri

TEMALAR SÖZLÜKLER	Ağaçlar	İçecekler	Organlar	Kuşlar	Tatlılar	El Aletleri	Çocuk Oyunları	Başlık Çeşitleri	Evin Bölümleri	Deniz Taşlıları	Ortalama
MBTS	62	35	40	60	38	37	35	34	32	30	40,3
MÖTS	35	32	38	46	40	38	36	36	25	37	36,3
BTS	58	31	46	64	35	32	31	33	26	32	38,8
TS	60	33	47	71	42	38	33	31	30	35	42
ÖTS	62	33	43	79	38	39	36	36	26	33	42,5
TOPLAM	277	164	214	320	193	184	171	170	139	167	
ORTALAMA	55,4	32,8	42,8	64	38,6	36,8	34,2	34	27,8	33,4	
RANJ	27	4	9	33	7	7	5	5	7	7	

Yukarıdaki tabloya göre sözlüklerdeki en fazla fark "kuşlar" temasında göze çarpar. "Kuşlar" temasında en fazla anlambirimcik'i ÖTS (79) verirken; en az anlambirimcik'i MÖTS (46) verir ve ranj değeri 33'tür.

Sözlükler arasındaki ikinci büyük fark ise "ağaçlar" temasında görülür. "Ağaçlar" temasında en fazla anlambirimcik'i MBTS ve ÖTS (62) verirken; MÖTS (35) verir ve ranj değeri 27'dir.

Farkın en fazla olduğu üçüncü tema ise "organlar" temasıdır. "Organlar" temasında en fazla anlambilimciği TS (47) verirken; en az anlambilimciği MÖTS (38) verir ve ranj değeri 9'dur.

Dördüncü en fazla farkın görüldüğü temalar ise "tatlılar", "el aletleri", "evin bölümleri" ve "deniz taşıtları"dır. "Tatlılar" temasında en fazla anlambilimciği TS (42) verirken en az anlambilimciği BTS (35) verir. "El Aletleri" temasında en fazla anlambilimciği ÖTS (39) verirken; en az anlambilimciği BTS (32) verir. "Evin bölümleri" temasında en fazla anlambilimciği MBTS (32) verirken; en az anlambilimciği MÖTS (25) verir. "Deniz taşıtları" temasında en fazla anlambilimciği MÖTS (37) verirken; en az anlambilimciği MBTS (30) verir ve bu temalarda ranj değeri 7'dir.

Sözlükler arasındaki farkın en az olduğu ikinci sıradaki temalar "çocuk oyunları" ve "başlık çeşitleri"dir. "Çocuk oyunları" temasında en fazla anlambilimciği MÖTS ve ÖTS (36) verirken; en az anlambilimciği BTS (31) verir. "Başlık çeşitleri" temasında en fazla anlambilimciği MÖTS ve ÖTS (36) verirken; en az anlambilimciği TS (31) verir ve bu temalarda ranj değeri 5'dir.

Sözlükler arasında en az farkın görüldüğü tema ise "içecek ve şerbetler"dir. "İçecekler ve şerbetler" temasında en fazla anlambilimciği MBTS (35) verirken; en az anlambilimciği BTS (31) verir ve ranj değeri 4'tür.

3. Sözlüklerin Temalara Göre İç Tutarlılıkları

Aşağıdaki tabloda sözlüklerin temalara göre ranj değerleri verilmiştir. Ranj değerlerine bakılarak hangi sözlüğün iç tutarlılığının yüksek ya da düşük olduğu görülebilir.

Tablo 114. Temalara Göre Sözlükbirimlerin Ranj Değerleri

SÖZLÜKLER TEMALAR	MBTS	MÖTS	BTS	TS	ÖTS
Ağaçlar	4	2	2	2	2
İçecek ve Şerbetler	3	2	2	2	2
Organlar	3	3	3	3	4
Kuşlar	4	4	4	6	2
Tatlılar	3	3	3	4	4
El Aletleri	4	3	2	4	3
Çocuk Oyunları	2	2	2	2	2
Başlık Çeşitleri	3	3	3	2	2
Evin Bölümleri	4	3	3	4	4
Deniz Taşıtları	3	3	4	3	3
TOPLAM	34	28	28	32	28

Tüm temalar göz önüne alındığında iç tutarlılığı en yüksek sözlük/sözlükler ranj değerleri toplamı 28 olan MÖTS, BTS ve ÖTS; iç tutarlılığı en düşük olan sözlüğün ise ranj değerleri toplamı 34 olan MBTS'dir.

Temalara göre sözlüklerin iç tutarlılığını değerlendirecek olursak;

Ağaçlar temasında iç tutarlılığı en düşük olan sözlüğün MBTS; diğer sözlüklerin ise aynı iç tutarlılığa sahip olduğunu; **İçecek ve şerbetler** temasında iç tutarlılığı en düşük olan sözlüğün yine MBTS; diğer sözlüklerin de yine aynı iç tutarlılığa sahip olduğunu; **Organlar** temasında iç tutarlılığı en düşük olan sözlüğün ÖTS; diğer sözlüklerin ise aynı iç tutarlılığa sahip olduğunu; **Kuşlar** temasında iç tutarlılığı en düşük olan sözlüğün TS; iç tutarlılığı en yüksek sözlüğün ise ÖTS olduğunu; **Tatlılar** temasında iç tutarlılığı en düşük olan sözlüğün TS ve ÖTS; diğer sözlüklerin ise aynı iç tutarlılığa sahip olduğunu; **El aletleri** temasında iç tutarlılığı en düşük olan sözlüğün MBTS ve TS; en yüksek iç tutarlılığa sahip sözlüğün ise BTS olduğunu; **Çocuk oyunları** temasında iç tutarlılıkların tüm sözlüklerde aynı

olduğunu; **Başlık çeşitleri** temasında iç tutarlılığı en düşük olan sözlüğün MBTS, MÖTS ve BTS; iç tutarlılığı en yüksek olan sözlüğün ise TS ve ÖTS olduğunu; **Evin bölümleri** temasında iç tutarlılığı en düşük olan sözlüğün MBTS, TS ve ÖTS; iç tutarlılığı en yüksek sözlüğün ise MÖTS ve BTS olduğunu; **Deniz taşıtları** temasında iç tutarlılığı en düşük olan sözlüğün BTS; diğer sözlüklerin ise aynı iç tutarlılığa sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Sonuç

Yukarıda yaptığımız değerlendirmelerden, araştırmaya konu olan sözlüklerin (MBTS, MÖTS, BTS, TS, ÖTS) hazırlanmasında;

- ✓ Bilimsel ölçütlere yeterince uyulmadığı,
- ✓ Sözlükbirimlerin tanımlanmasında ölçünlülük düzeyi düşük olduğu,
- ✓ Sözlüklerin tutarlılık katsayısı da yeterli olmadığı tespit edilmiştir.

Öneriler

- ✓ Sözlükbirimlerin tanımlarında *ortak kavram alanı oluşturan sözlükbirimleri bir arada değerlendirme,*
- ✓ *Ortak kavram oluşturan sözlükbirimlerin anlam ölçütlerini daha iyi belirleme,*
- ✓ *Teknolojiden daha fazla yararlanma ve sözlük yapma/yazma işini bilimsel verilere dayandırma* gibi önerilerimiz, yeni hazırlanacak olan sözlüklerde dikkate alınırsa daha başarılı sözlükler yazılabilir.

TERİM DİZİNİ

Türkçe

anlam

anlam alanı

anlam belirleyici

anlambilim

anlambirimcik

bağlam tanımı

içlem tanımı

işaret tanımı

kapsam tanım

kavram

kavramsal alan

özel şart tanımı

farklılık

sözcükbilimi

sözcüksel ayırıcı birimler

sözcüksel birim

sözlükbilim

sözlük bilgisel sözlük

sözlükbirim

sözlükçe

tanım

temel anlam

İngilizce

meaning, sense

semantic field

semantic marker

semantic

seme

contextulle

intentionnelle

demonstrative, deictique

extensionnelle

concept, notion

conceptual field

stipulative

ranj

lexicology

lexically items

lexical item

lexicography

lexicographic dictionary

lexeme, entry, headword, lemma

glossary, lexique

definition

denotation

KAYNAKÇA

- Akalın, Şükrü Halûk (2010), "Sözcük Bilimi ve Sözlükçülük", *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 698, Ankara s.162-169.
- Aksan, Doğan (1989), "Kavram Alanı-Kelime Aileleri İlişkileri ve Türk Yazı Dilinin Eskiği Üzerine", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1971*, *Türk Dil Kurumu Yayınları: 338*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Aksan, Doğan (1994), "Anlambilim, İlgili Alanlar ve Türkçe", Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Dergisi, Doğan Aksan Özel Sayısı, S. 16, Ankara,s. 118-123.
- Aksan, Doğan (1998), "Türklerde Sözlükçülük, Bugün Türkiye’de Sözlük", *Kebikeç*, S. 6, Ankara, s.115-118.
- Aksan, Doğan (2006), *Türkçenin Sözcük Varlığı (4. Baskı)*, Engin Yayınevi, Ankara.
- Aksan, Doğan (2009a), *Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi (4.Basım)*, Engin Yayınevi, Ankara.
- Aksan, Doğan (2009b), *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim (5.Basım)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ayverdi, İlhan (2011), *Misalli Büyük Türkçe Sözlük (4. Baskı)*, Kubbealtı Yayınları, İstanbul.
- Boz, Erdoğan (2006), *Sözlük ve Sözcüklük Sorunu*, Türkçenin Çağdaş Sorunları, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Boz, Erdoğan (2007), *Türkiye Türkçesinde +{A} Durum Biçimbirimi*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Boz, Erdoğan (2009), "Sözlükbirimlerin Tanımlanmasına Anlambilimsel Bir Bakış", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/4*, s.173-183.

- Boz, Erdoğan (2011a), "Leksikografi Teriminin Tanımı ve Türkçe Karşılığı Üzerine", *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi (Sözlük Özel Sayısı)*, S.4, İstanbul, s.9-14.
- Boz, Erdoğan (2011b), *Sözlük Bilimi Yazıları*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Böler, Tuncay (2006), "Türkçe Sözlük (TDK) ile Örnekleriyle Türkçe Sözlük'ü (MEB) Karşılaştırma Denemesi", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1, Ankara, s.101-108.
- Çağbayır, Yaşar (2007), *Ötüken Türkçe Sözlük*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Çetinkaya, Bayram (2009), "Eşdizimli Sözlükler", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/4*, s.196-206.
- Doğan, Mehmet (2008), *Doğan Büyük Türkçe Sözlük* (4. Baskı), Birlik Yayınları, Ankara.
- Doğru, Fatih (2012), *Kâmûs-ı Türkî'den Türkçe Sözlük'e Anlam Değişmeleri - Eylemler*, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Erkman-Akerson, Fatma (2005), *Göstergebilime Giriş*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Filizok, Rıza, "Tanım Nedir?",
<http://www.egeedebyat.org/modules.php?name=News&file=article&sid=73>
 30/07/2013.
- Grünberg, Teo (1999), *Anlam, Belirsizlik ve Çok-anlamlılık* (2. Baskı), Gündoğan Yayınları, Ankara.
- Grünberg, Teo (2006), *Anlam Kavramı Üzerine Bir Deneme*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

- Guiraud, Pierre (1999), *Anlambilim La Sémantique* (Çeviren: Berke Vardar), Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Günay, Doğan (2007), *Sözcükbilime Giriş*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Hartmann, R.R.K. – James, Gregory (1998), *Dictionary of Lexicography*, Routledge, London.
- İlhan, Nadir (2009), “Sözlük Hazırlama İlkeleri, Çeşitleri ve Özellikleri”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/4*, s.534-554.
- Kocaman, Ahmet (1998), “Dilbilim, Sözlük, Sözlükçülük”, *Kebikeç*, S.6, Ankara, s.111-113.
- Korkmaz, Zeynep (2010), *Grammer Terimleri Sözlüğü (4. Baskı)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Malmkjær, Kirsten (2002), *The Linguistics Encyclopedia Second Edition*, Routledge, London and New York.
- Özkan, Bülent (2011), "Güncel Türkçe Sözlük'te “kasap” Sözcükbirim Üzerine Bir Derlem Araştırması", *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Turkoloji Dergisi, Yıl III S.2*. s.103-118.
- Kurul (1995), *Milli Eğitim Bakanlığı Örnekleriyle Türkçe Sözlük*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Palmer, F.R. (2001), *Semantik Yeni Bir Anlambilim Projesi* (Çeviren: Ramazan Ertürk), Kitâbiyât, Ankara.
- Parlatır, İsmail (1995), "Türkçe Sözlük Çalışmaları ve Sorunlarımız", *Türk Dili ve Edebiyat Dergisi, C:I.*, S.517, Ankara, s.3-19.
- Kurul (2004) *Password Dictionary*, İnkılap Kitapevi, İstanbul.

- Svensén, Bo (1993), *Practical Lexicography, Principles and Methods of Dictionary-making [translated from the Swedish Handbok i lexikografi (1987) by J. Sykes and K. Schofield]* Oxford: Oxford University Press.
- Svensén, Bo (2009), *A Handbook of Lexicography: the theory and practice of dictionary-making*, Cambridge University Press, New York.
- Tahiroğlu, Tahir (2010), *Bilgisayar Destekli Sözlük Bilimi Çalışmalarında Derleme Sözlüğü Veri Tabanı Örneği*, Çukurova Üniversitesi Sosyalbilimler Enstitüsü, Türk Dili Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Tezi, Adana.
- Toklu, Osman (2007), *Dilbilime Giriş* (2. Baskı), Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kurul (2005), *Türkçe Sözlük* (10. Baskı), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Usta, Halil İbrahim (2006), "Türkçe Sözlük Hazırlamada Yöntem Sorunları", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi C.46, S.1*, Ankara, s. 223-242.
- Uzun, Nadir Engin (2006), *Biçimbilim Temel Kavramlar*, Papatya Yayıncılık, İstanbul.
- Üçok, Necip (2004), *Genel Dilbilim (Lengüistik)*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Vardar, Berke (2002), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Yılmaz, Bülent (2007), *Türkçe Sözlük'teki Kavramların Tasnifi ve İncelenmesi*, Sakarya Üniversitesi Sosyalbilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı, Yüksek lisans Tezi, Sakarya.

http://www.felsefe.gen.tr/kavram_nedir_ne_demektir.asp 31/07/2013.

